

Frivaldszky János

BEPILLANTÁS KRÚDY GYULA MŰHELYÉBE

Évtizedek óta gyűjtöm a nem túl gyakori, és eléggé jellegzetes családnevünkre vonatkozó adatokat. Még a hetvenes években felhívta ezért valaki figyelmemet Krúdy Gyula Százestendős emberek uccája című, 1931-ben megjelent novellájára.

Ennek hőse ugyan nem Frivaldszky, hanem Frivalszki; Óbudán a Mókus utca tájékán lakott, egy olyan „uccában”, ahol csupa igen öregember élt. A százestendős anyókák itt „borért mennek, mégpedig Frivalszkinak, azokra a helyekre, ahol jó és olcsó bort mérnek.”

„Ki volt ez a Frivalszki, aki még vénségükre is borért küldözte az asszonyokat? (...) Katona volt fiatal korában. (...) Megjelent Óbudán és megalakította az első hadastyán egyletet. Akkoriban bajuszpedrőért küldözte az asszonyokat. (...) Frivalszki csak ült a hadastyán egyletben, mint egy bálvány, és várta a bajuszpedrős asszonyokat.” Később takarékosagra intette őket. „A takarékoságról azelőtt is tudtak Óbudán, mielőtt Frivalszki kinyitotta volna ott sokbeszédű száját,” tettek félre azelőtt is pénzt. Ő azonban éppen ezekre az „elrejtett pénzekre vetette ki hálóját (...) amíg megtakarított pénzüket összeszedegette” az asszonyoknak, rávéve őket, hogy eldugott pénzeiket belé fektessék. Eredménnyel is járt, végül „szépen meghasasodott.”

„A száz elfogytával Frivalszki az egészségére kezdett ügyelni.” Válogatott ételeket készítettett az asszonyokkal. „Csak addig ember az ember, amíg egészsége van – hirdette Frivalszki. (...) Tanuljatok meg kenni, masszírozni, ápolni, hogy élhessek még egy darabig.” Efféle dolgokat lehetett megtudni erről a Frivalszkiról.¹

Rögtön felvetődött bennem az a kérdés, hogy ennek a mesészerű című, álmovilágbeli írásnak a nőbolond-nőcsábász hőse egyáltalán létezett-e, illetve ha igen, ki is lehetett valójában? Valahonnan megszereztem – talán a telefonkönyvből – az író lányának, Krúdy Zsuzsának a címét, és írtam neki az ügyben. A következő lapot kaptam válaszul:

„Kedves Frivaldszky János, válaszolva levelére, sajnos nem tudom, hogy ismerte-e apám Frivaldszky nevű hősét. Annyi azonban biztos, hogy életrajzi jellegű írásaiban valódi nevet használt, a témáit az életből és nem a fellegekből vette.

¹ KRÚDY GYULA: Százestendős emberek uccája. Mai Nap 1931. II. 6. (In: Pest-Budai séták, Bp. 1958)

A napokban megjelent Gordonkázás c. kötete is ezt igazolja.

1979. jan. Szíves köszöntéssel Krúdy Zsuzsa

A válasz ugyan az aktuális irodalompolitikai realizmus szemszögéből teljesen korrekt volt, ám szöges ellentmondásba került azzal a közben számomra ismertté vált ténnyel, hogy a Hadtörténeti Levéltárban nyilvántartott honvédegyletekben ilyen nevű személynek semmi nyoma sincsen, sőt, mi több, óbudai egyesület egyáltalán nem is létezett.

Lássuk tehát a Gordonkázást! Ennek egy, már eredetileg is posztumusz írásából azt tudtam meg, hogy az író 1896-ban került Budapestre, akinek nagyapja ez időben a Soroksári út végén lévő Honvédmenház parancsnoka volt. 1848-ban honvédkapitányként a „komáromi sáncokon a menyecskéket táncoltatta, amikor a német ágyúzott.” Unokájának egyszer mesélt egy bizonyos Frivaldszkyról, aki honvédbajtársa volt Komáromban, 1848-49-ben. El is mentek együtt a házhoz, ahol a belvárosban annak idején ez a Frivaldszky lakott, ám itt azt a felvilágosítást kapták, hogy az illető a hatvanas években ismeretlen helyre költözött. Még azt is elmondja Krúdy, hogy a honvédmenház öreg parancsnoka szívesen használta azt a gyógy módot, hogy kenőasszonyokkal kenegettette magát.²

Ebben az önéletrajzi írásban szereplő Frivaldszkyt könnyen azonosítani tudtam. Az illető unokatestvére volt Frivaldszky János (1822-1895) természettudós-akadémikusnak, Frivaldszky Istvánnak hívták, 1811-ben született Rajecen, Léván járta ki a gimnáziumot. 1848-ban szedőként dolgozott a Trattner-Károlyi nyomdánál, amely Pest második legnagyobb nyomdája volt 20 szedővel és 4 nyom-tatóval. 1848 áprilisában a társaival közösen beadványt szerkesztettek a munkáltatókhoz. Ott volt 1848. május 13-án az első magyarországi kollektív szerződés aláírói közt is. 1848. május 19-én nyomdájának munkásait másodmagával képviselte a bérkövetelésekkel kapcsolatos egyeztető tárgyaláson, amelyen öt pesti nyomda 2-2 képviselője vett részt. Táncsics Mihály fordította le kérelmüket németből magyarra. Segélypénztárt állítottak fel. Ezzel vette kezdetét a munkásmozgalom Magyarországon.³ További sorsáról azonban nem tudtam semmit, csak ami a Gordonkázásban áll róla.

Viszont az is nyilvánvaló lett a számomra, hogy a novellabeli százesztendő Frivaldszkiban Krúdy tulajdonképpen saját nagyapját mintázza meg (diszkrécióból, vagy krúdys idegen alakba öltözésből?), őt egy teljesen képzeletbeli, óbudai színhelyre helyezve. Már a Frivaldszky helyett Frivaldszkinak írt név is mintegy álruhaként szolgál. Egy másik Krúdy

²

KRÚDY GYULA: *Gordonkázás*. Szépirodalmi. 1978. 59, 115-121.

³

Mérei Gyula: *Munkásmozgalmak 1848-49-ben* Bp. 1948. I. 200. és kk.; Végh Oszkár: *Nyomdászat Magyarországon*. Bp. 1976.

kötetből még az is kiderül, hogy a Krúdy nagyapa nem Óbudán ugyan, de Szabolcsban valóban alapított egy hadastyán együletet, amelynek dicsőségét százesztendőös főhősére az író szintén átruházta.⁴

Ugyanebben a kötetben található még az 1925-ben publikált Zubovics Fedor, aki Pesten is oroszlanokra vadászott című írása is. Ebben előfordul egy másik Frivaldszky, éspedig a Múzeum körúton lévő Fiume kávéház törzsközönségében. Érdemes a szövegből kissé bővebben idézni:

„Utolsó hajtásai voltak ők annak az ábrándos, tizenkilencedik magyar századnak: a nyugtalan és minden hősiességre és bolondságokra kapható magyar uraknak, akik éppen úgy örömeiket lelik vala a virtuskodásban, mint a mulatozásban. A kard mindig fényesre fenve a kezükben, a pisztoly védelemre felporozva, és a lélek és a szív nem ismeri a megrettenést, ha tréfából, a maguk vagy barátaik mulatságára halálos játékokat kell véghez vinniök... Az ország legkülönbözőbb vidékeiről gyülekeznek össze a hajdani Fiume kávéházban (...) És ezekben a hangokban még évtized múltával is fel lehetett ismerni azoknak a vidékeknek a különböző tájszólásait, amely vidékről a gavallérok Pestre hozták virtusaikat, hogy itt darab időre felfordítsák a várost. (...)

Aki majd a kávéházak városának kávéházi történetét alaposan megírja: a Korona, Vadászkiút kávéházak után leghosszabban a régi Fiume kávéház mellett andaloghat: itt fordult meg mindenki, aki valamit számított a régi Pesten, (...) a lovagiaskodó felek többnyire ide utaztak segédek keresni tervezett véres párviadalaikhoz. (...)

Néha úgy tűnik föl a dolog, hogy a Fiume kávéház annak a negyvennyolcadiki Pilvax kávéháznak a nyomdokaiba akar lépni a közvélemény irányításával: sajnos, nem látjuk semerre a Közvélemény asztalánál Petőfi Sándort vagy Jókai Móricot; néha az éjszakai órában a Kalap utcai szerkesztőségéből, Rákosi Jenő lapjától idejön Tóth Béla, hogy hibás beszédmodorral ugyan, de maró szatírával mondja el megjegyzéseit Sipulusznak. (...)

Csak úgy találomra mondok még néhány nevet, amelyet a régi Pesten mindenki ismert, akinek valami köze volt a gavallérsághoz, az úri élethez és társasághoz. Itt lehetett feltalálni valamelyik asztalnál.” A nem túl hosszú névsorban felbukkan megint a – helyesen írt – Frivaldszky név.⁵

Ez a Frivaldszky is létezett, s nem volt más, mint Frivaldszky András nevű nagybátyám. Besztercebányán járta ki a főgimnáziumot, apja – nagy-

⁴ Krúdy Gyula: Az utolsó negyvennyolcas honvéd. (In: Régi pesti históriák. Magvető, 1967. 287.)

⁵ Krúdy Gyula: Zubovics Fedor, aki Pesten is oroszlanokra vadászott. 1925. (In: Régi pesti históriák Magvető, 1967. 356-367.)

apám – Jászapátiban volt ügyvéd. 1911-ben, érettségi után beiratkozott a Budapesti Kereskedelmi Akadémiára, amit 1914. szeptemberben végzett el. Az Akadémián felfigyelt rá Füst Milán, aki ott közgazdaságtant tanított. Egy 1914. elejéről való naplóbejegyzése ugyanis így szól: „Különös előkelőség és okosság: Frivaldszki.”⁶ Bankhivatalnok lett, a világháborúból főhadnagyként szerelt le, majd az egyik bank titkáráként dolgozott, ami nem volt veszélytelen munkakör. Az igen kényes személyzeti ügyekkel ugyanis ő foglalkozott. A létszámleépítések pedig nagy érzelmi viharokkal jártak. Az elbocsájtottak sokszor személyesen rajta akartak elégtételt venni érte. Egy, a bankból általa kiutasított férfi ki is hívta őt pár-bajra. Több más „becsületbeli” ügye is volt.

1923-ban az egyik elbocsátott hivatalnok, egy hivatásos katonatiszt is párbajra hívta ki, ám a banktitkárnak – miután hivatalos ügyben járt el – nem kellett elégtételt adnia. Erre a banktisztviselőként be nem vált fiatal katonatiszt az utcán bosszúból megtámadta, majd agyonlőtte. Ezt az ügyet a korabeli lapok heteken át tárgyalták. „Nagy intelligenciájú és kiváló tisztviselő... jó modorú és finom ember volt”, „általánosan kedvelt és népszerű, hozzá régi és lelkiismeretes hivatalnok” – jellemezték az áldozatot. A felkavaró esetről vezércikkeket írtak. „A megdöbbentő esetnek a szomorú tanúsága az, hogy ma Budapesten – rendőrségi megállapítás szerint – valóságos lovagiasági téboly uralkodik. (...) Ma mindenki, jogos és jogosulatlan revolvert hord.” A történet annyira ismert volt Budapesten, hogy egy képes újság minden magyarázat nélkül közölte a két fél arcképét.⁷

Nagybátyám jászsági „tájszólása” bizonyára hallható volt a Fiume kávéház hangzavarában, hiszen nem messze lakott tőle, s a Krúdy által elmondottak nagyon összevágtnak az általam ismert eseményekkel. Sőt, az volt a benyomásom, hogy a hat évvel később (1931-ben) írt novellában szereplő Krúdy nagyapja „százestendős” Frivaldszkivá változásához némileg hozzájárult e másik Frivaldszky alakja is.

Krúdynál találtam még egy harmadik adatot is; egy, a hadastyán-Frivaldszkihoz hasonlóan álmvilágbeli „Frivaldszky hírlapírót”, „aki a legnagyobb cilindert viselte Bécsben,” és még a színésznek fürdőszobájába is bejáratos volt.⁸ Itt az elmondottakon túli valóság-magot azonban már nem lehetett találni; ez esetben teljesen elszabadult Krúdy fantáziája. Családunkban hírlapíró egyáltalán nem volt, legfeljebb a fentebb említett

⁶ Füst Milán: Teljes napló I-II. Fekete Sas. 1999. I. 31.

⁷ Magyarország: 1923. jan. 30. 1., 3-4.; Budapesti Hírlap: 1923. jan. 30. 1.; Pesti Hírlap, 1923. jan. 30. 2. ; Az Újság, 1923. jan. 30. 2-3; Az Est, 1923. jan. 30. 3-4., jan. 31. 3. . és febr. 2. 5.; Az Érdekes Újság, 1923. febr. 8. 21.;

⁸ Krúdy Gyula: Jockey Club. 1925. (In: Az utolsó gavallér. Regények. 1980. 289-290.)

---

nagybátyám esetével foglalkoztak más hírlapírók, Bécsben pedig egyáltalán
nem élt rokonunk.

Kakuk Mátyás

HETÆGKATÜ KOSZTA SZÜLETÉSÉNEK 150. ÉVFORDULÓJÁRA

A jász–oszét kapcsolatok ápolása során Dzaszohtü Muzafer oszét költőnek beszámoltam arról, hogy befejeztem Hetægkatü Koszta verskötetének magyarra fordítását. Dzaszohtü az 1980-as években a Jászságban is járt, és a Lehel vezérről itt hallott legenda alapján hosszabb költeményt, poémát írt "Lehel kürtje" (Lehelü szükha) címen, amelyet magyar barátjának, Szabó Gézának ajánlott. Beszámolómrá a következőket válaszolta: "Ezen felül azt is nagyon köszönöm, hogy Hetægkatü Koszta »Oszét lírá«-ját magyarítottad. Összel, október 15-én ünnepeljük születésének 150. évfordulóját. Erre az ünnepre nem csak Oszétia készül, hanem egész Oroszország is".

Innen jött a gondolat, hogy ezen a fórumon is megemlékezzek arról, akinek emlékét Oszétia–Alániában a legnagyobb tisztelettel őrzik. Nekünk, jász származástudatú embereknek, különben is régi adósságunk, hogy alig tudunk valamit a jászok egykori nyelvének legközelebbi élő rokonáról, az oszét nyelvről, és a nyelvet gondosan őrző, ápoló oszét népről, annak kultúrájáról, életéről.

Ahogy sok más kis nép is, úgy az oszét is a XIX. második felében ébredt nemzeti öntudatra. Az oszétek egy részének az orosz, másik részének a grúz földesurak kíméletlen elnyomása ellen kellett küzdenie. Megdöbbentő leírások olvashatók már csak a természeti viszonyok miatt is nyomorgó, de szabadságukra büszke, egyszerű oszét emberek kizsárolásáról, kíméletlen lemészárlásáról.

Az oszétek számára a megmaradás egyik lehetősége az volt, hogy kiszolgálták a hatalmat; ezért a harcos szellemet őrző, tehetősebb oszétek tisztként szolgáltak a cári hadseregben, így Koszta apja is, aki a szabad idejét leginkább vadászattal töltötte, s nem szívesen foglalkozott a félénk, törékeny testű fiával:

Engem apám megtagadott,
 Anyám sem babusgathatott,
 A hazámtól is távol estem.
 Dobált a sors ide-oda,
 Idegen voltam és satnya,
 De valahogy felcseperedtem.
 (Őrizz minket!)

Anyja a szülés után két hónappal meghalt; az anyai szeretet hiánya s a halálfélelem verseiben is kifejeződik:

Folyton aggódok,
 Hisz én is vézna
 Vagyok, s meghalok,
 Akár a mama.
 (Töprengés)

Iskolai tanulmányait szülőfalujában kezdte, 1871—1881 között a sztavropoli kormányzósági gimnáziumban tanult, 1881-ben ösztöndíjjal a Szentpétervári Művészeti Akadémiára került, de nem fejezhette be, mert két év múlva az ösztöndíjat megszüntették. Festményei közül híressé vált az egyik grúz templom számára festett, Szent Ninot ábrázoló képe.

Családnevének oroszos alakja Hetagurov, legtöbb művét oroszul írta: elbeszélő költeményeket, újságcikkeket, satírikus elbeszélést, szerkesztett és kiadott újságot. Oszoba (A személy) c. tanulmánya az oszét néprajz alapvető könyvének számít. Szervezett színelőadásokat, koncerteket, irodalmi esteket. Szentpéterváron kapcsolatba került a forradalmi demokraták mozgalmával, könyvét betiltották, majd kétszer is száműzték. Ma őt tekintik a modern oszét kulturális élet megteremtőjének. Energikus és elhivatott szervező volt.

Hetægkatü Koszta oszét nyelvű verseskötetét 1899-ben jelentette meg "Iron fandür" címen. A fandür ősi oszét vonós hangszer, amellyel a népdalokat is kísérték, a kötet címe tehát "Oszét lírá"-nak is fordítható. Születésének 150. évfordulója tiszteletére megjelentetem ezt a verskötetet.

Hetegkatü Koszta

A kötet verseiről az előszóban Fenyő D. György a következőket írja: "Hetagurov népi költő, és hiába iskolázott, művelt ember, igazi értelmiségi, költészete mégiscsak elsősorban a folklórból merít. Igazi dalokat írt, a líra leghagyományosabb témáiról: hazáról, földről, tájról, születésről, halálról, anyáról, apáról, gyermekről, szerelemről, szabadságról, emberről, állatról,

hegyekről, völgyekről. Igazi dalokat írt, egynemű érzelmeket fogalmazott meg bennük: szeretetet, gyűlöletet, elhivatottságot, egyszerű, de fontos érzelmeket, örömet, bánatot, fájdalmat, lelkesedést. Ő maga is igazi lírikus, akinek verseiben egyetlen igazi tárgy önmaga, és mindazt, amit hazáról és szabadságról, életről és halálról elmond, önmagán átszűrve, önmaga személyes problémájaként mondja el. Igazi lírai műveket írt: dalokat, helyzetdalokat, vallomások, altatódalokat, gyermekdalokat, tájleíró dalokat, szerelmes dalokat. Igazi dalszerű verseket írt: egyszerű versformában, hangsúlyos ritmusú verseléssel, és egyszerű, de a verset dallamossá tevő rímekkel. Könnyű megjegyezni őket, mert miként a népdalok is, erősen formatartóak. És könnyű őket magyarra fordítani, annyira hasonló a zenéjük a magyar népdalokéval".

Íme a kötetből néhány vers a hányatott sorsú költő emlékére:

A SZEGÉNY EMBER SZÍVE

Hegyeinkben nem szűnik a tél, –
Ellepi a hó az embert;
A szurdokokban üvölt a szél;
Jég a híd a vizek felett.

Az éjszakák nehezen telnek ...
Rettegnek a bátor szívek!
Szárított ganajjal tüzelnek, –
Világánál üldögélnek.

Munkájukat nem fizetik meg, –
Gyér az ebéd, vacsora nincs;
Ágyukban penészes a törek,
Takarójuk lukacsos filc ...
Nincsen öröm az életükben,
A remény is távol marad. —
De mégis, álmaikban, éjjel
Szívük büszkeségtől dagad.

CSICSIIJA!

Átöllelek két karommal,
A bölcsődben elringatlak,
Nőj, fiam, nagyra!
Csicsijja!

Csicsisgatlak, babusgatlak,
Ha nagy leszel, majd eltartasz,
Lesz bárányod, sok! ...
Ó, napom! ...

Az életünk pokoli rossz ...
Pedig apád nagyon szorgos.
Szűk a kereset ...
Aludj, el!

Majd ha egyszer felnővedsz,
És a munkát megismered,
Vidd, fiam, sokra!
Csicsijja!

Csinálsz bőrből rámás csizmát,
Hóból kiásod szénát,
S fázol, éhezel ...
Aludj el!

Tüzelőt majd öllel hozol ...
Fogadd meg, amit most mondok,
Végakaratom,
Ó, napom! ...

Szeresd gyönyörű hazánkat,
Védeni a határokat
Ne lankadj soha,
Csicsijja!

AZ ÁRVÁK ANYJA

Megdermed a varjú.
Havat hord a szél ...
Aluszik Nar falu
Itt a fagyos tél.

Az éjszakák jobbak,
Mint a nappalok ...

Nagy tüzet gyújtanak
Kinn a pásztorok.

Túl a falu végén,
Egy rozzant ólban
Nyomorgó özvegy él
Porontyaival.

Üldögél aggódva
A fazék mellett,
A tüzet piszkálja
A szegény özvegy.

A meleg hamuban
A tűzhely mellett
Félig ruhátlan
Ülnek a gyerekek.

Éhség és fagyos tél! –
Üvölt a farkas;
Az élet rettegés,
A halál arat.

– Maradjatok csendben, –
Napsugaraim,
Fő már a bableves,
Várjatok kicsit!

A boróka füstje
Marja a szemet ...
Hullik az edénybe
A sós könnycsepp ...

"Kenyérkeresőnket
Omlás borítja,
Az Isten verje meg,
Aki okozta!

Öt kisgyermek apja
Halt meg miatta, –
Az anyjuk is árva,
Oda az ura.

Mért hagytál itt minket,
Kedves, jó párom?
Hisz nagyon szeretted
A kis családot.

Hívnak a gyermekek,
Az anyjuk gyenge,
Jobb lenne melletted
Csendben pihenne!"

Hullik az edénybe
A sós könnyesepp ...
A boróka füstje
Marja a szemet ...

A kisebb már alszik
Kisírta magát, —
Álmában megeszi
A várt vacsorát.

Rövid idő múlva
Így jár egy másik,
Jobbra fordul sora,
Szépet álmodik

Még most sincs kész, mama?
Kóstoljuk meg már!
– Hiszen ha kész volna,
Oda is adnám ...

Kifutott az étel, –
Kész a vacsora ...
Szanaszét hever
Az öt fiúcska.

Amikor éhezél,
S meglep az álom,
Könnyebben tűröd el
A nyomorúságot.

Az alomra rakta
Az öt kis alvót,
S jól betakargatta,
Hogy meg ne fagyjon

Megtakarította
Ma a vacsorát,
Álomba hazudta
Mind az öt árvát

"Babbal" ámította
Az éheseket,
Pedig a fazékba
Csak kavicsot tett.

Színlelte a főzést,
Míg ébren voltak,
Hiszen a reménység
Újult erőt ad.

CICA

Cica, cica, cic!
Kis egeret visz,
Selymes a bundája;
Alszik a suton,
Halkan dorombol,
Szívhez szól nótája.

Így leszel férfi!

Kelj fel korán reggel,
Szappannal mosakodj,
Imádkozz Istenhez,
Ajánld neki napod!

Szaladj el kenyérért,
Egyél meg egy karéjt!
Ha nincs, legyen elég
Egy kis száraz lepény!

A táskát készítsd el,
Indulj a suliba!
Ha figyelmes leszel, –
Nem csúszik be hiba!

Figyeld a tanítót,
Ahogy mondja, úgy tégy,
Jókedvűen dolgozz,
Így leszel nagy legény!

KINEK MIT ...

Munkában – rendet.
Szopósna – csecset.

Nyájat – juhásznak;
Szénát – a nyájnak.

Sört – gyászestére;
Áldást – a kenyérre.

A bűnösnek – kegy;
Jószívűnek – kedv.

Bánatra – öröm;
Gonosznak – ürm.

Lustának – korbács;
Halásznak – fogás.

Kovács J. Béla

A NART EPOSZTÓL I. RÁKÓCZY GYÖRGY SZABLYÁJÁIG

Ha a nemzeti hovatartozásomat kérdezi tőlem valaki, mindig azt szoktam felelni: „Magyar vagyok, de jász.” A Jászság számomra nemcsak a születésem helye, hanem a kisebb hazám, a tájhaza is egyben. Jászsági redemptus famíliából származom. Azok a felmenőim, akiket a családom számon tartott, 1699-ben, amikor a Jászságot és a Kunságot a Habsburgok eladták a német lovagrendnek, már Jászárokszállás városában lettek lajstromozva, s ott voltak a Redemptiókor is, 1745-ben, amikor a jászok és a kunok 500.000 rajnai forintért visszavásárolták a szabadságukat és kiváltságaikat Mária Terézia királynőtől. Akkor vették meg a többiekkel közösen azokat a földjeiket, amelyeken 1959-ig, a termelészövetkezetek szervezéséig gazdálkodtak.

A jászok a XVIII. századra már régen elveszítették nyelvüket, beolvadtak a magyarságba, az identitásukat azonban mindmáig megőrizték. A területi autonómia, illetve annak visszaszerzése kovácsolta össze és tette öntudatosná a Jászság lakóit. A jászok és az oszétek észak-iráni eredetű alán származékok, akik nomád, egyesek szerint félnomád nép voltak, mások szerint földműveléssel is foglalkoztak. Az első évezred elején az alánok már a mai Dél-Oroszország területén éltek. Nevük eredetileg ászai volt, amelyből az ász, jász (szlávós) változat alakult ki. Ezen a területen érte őket a mongolok támadása, a kunokkal és az oroszokkal szövetkezve sikertelenül próbálkoztak annak megállításával. Az oszétek a Kaukázusba húzódtak vissza, a jászokat pedig a kunokkal együtt IV. Béla király fogadta be az országába.

Azon a területen telepítette le őket, ahol most is élnek, azonban a Pilisben, Esztergom környékén is volt jász település, itt nagy valószínűséggel a király testőrségeként lakhattak. Érdekességként említem, hogy a jász nyelvemlék is erről a területről maradt fenn. A szójegyzéket 1422-ben keltezett oklevél hátára írták, a jász nyelv egyetlen írásos emléke, az indoiráni származás döntő bizonyítéka. De nemcsak a jászok nyelvének emléke ez a dokumentum, hanem oszétéké is, hiszen az oszét nyelv digor nyelvjárásában íródott, ez volt a jászok nyelve, s oszétul ma is érthető. A nyelvemlékben olvasható daban horz 'jó napot' köszönés ma is úgy hangzik oszétül, ahogyan ott áll.

A Kaukázus vidékén élő alánok a 7—10. század közötti időben a Kazár Birodalom kötelékébe tartoztak, belső önállóságukat akkor is megőrizték, az országukat Alániának nevezték. Ismerték a kereszténységet. A magyarság vándorlása közben ebben az időben, a Kubán vidéki őshazában, Levédiában érintkezhetett az alánokkal. Erről a mondáink is tudnak, hiszen Kézai Simon és a Bécsi Képes Krónika szerint Hunor és Magyar egyebek között Dula alán fejedelem lányait is elrabolja. Erről szól a csodaszarvas regéje. A monda szerint tehát a magyar uralkodók ősanyja alán volt. Ennek az időszaknak az emlékét a magyar szókincs is megőrizte. A magyar nyelvben nagyszámú alán jövevényszó található. Ilyenek többek között az: Aladár, asszony, egész, ezüst, fizet, gaz, gazdag, híd, kard, keszeg, legény, manó, mérge, mű, ravasz (a régi nyelvben 'róka'), rég, részeg, tölgy, üstök, üsző, üveg, vendég, verem, vért, zöld és a zsineg szavaink. Ezeknek nagy része a mai oszét nyelvben is megvan.

Nyugdíjba menetelem idejére érdeklődésem teljes egészében az oszétek felé irányult. Oszétia azonban nemcsak így került közelebb a szívemhez, hanem az elektronikus hírközlés által is, pestújhelyi lakásomba. Az internet nemcsak a kapcsolatok megkeresését és tartását könnyítette meg jelentősen, hanem óriási ismeretszerzési forrás is egyben, képanyagot, videókat közvetít, újságokat, folyóiratokat, irodalmi műveket hoz el az íróasztalunkhoz. Hatalmas segítség a Skype is számomra. Az orosz nyelv és az internet segítségével egyre több ismeretet szerezhettem az oszétekről, az alánokról, Oszétiáról. Úgy gondoltam, hiányt pótolok velem, ha minél több anyagot fordítok le magyarra az alánokról, az oszétekről és Oszétiáról. Elsőként az immáron 17. esztendeje megjelenő Jászsági Évkönyv adott helyet fordításaim számára, amelynek a 2007-es száma alán-oszét szám volt, sőt az idejé is annak készül.

Az oszétek eposzával, a nart eposszal is az interneten keresztül ismerkedtem meg. Elhatároztam, hogy lefordítom magyarra. A fordítással 2007 nyarára készültem el, de nehezen találtam hozzá kiadót. A nagyobb kiadókat a várható haszon miatt nem érdekelte igazán, a kicsik pedig kockázatosnak találták a vállalkozást, ezért zárkóztak el tőlem. Tudományos életünk nagyjait kerestem meg, aminek az lett a következménye, hogy majdnem teljesen elorozták tőlem a munkámat. Ekkor a sors, a Jóisten szólt közbe.

Az egyik október eleji napon megszólalt a telefon, egy moszkvai oszét barátom jelentkezett, Auzbi Gutijev, az egyik legnagyobb orosz idegen nyelvű könyvkiadó igazgatója, hogy egy oszét filmes csoport érkezett Vlagyikavkából Jászberénybe, a jászokról szeretnének filmet forgatni, segítenék-e nekik. Autóba ültem, s másnap reggel már a szállodájukban

voltam. Bejártam velük a Jászságot, majd a leggazdagabb magyarhoz, jászhoz, Csányi Sándorhoz, az OTP Bank elnök-vezérigazgatójához vittem el őket Budapestre. Csányi Sándor nemcsak lelkes jász, hanem egymilliárd forintos alapítványt hozott létre a hátrányos helyzetű, tehetséges magyar gyerekek megsegítésére, taníttatására. Elvittem a csoportot a Hadtörténeti Múzeumba, s engedélyt szereztem számukra, hogy a leghíresebb jász festőnek, Vágó Pálnak (ő festette a Feszty-körkép lovait) a párizsi világkiállításon első díjat nyert, a huszárság történetét bemutató hatalmas képét is lefilmezhessék a díszteremben. A Jászok Egyesületének ügyvezető elnökét is bemutattam nekik, akivel interjút készítettek a filmjükhöz. Ekkor jött létre az a támogatás (OTP, A „Jászságért” Alapítvány, Jász-Nagykun-Szolnok Megye közgyűlésének elnöke), amely a lehetővé tette, hogy a nart eposz 2008 tavaszán megjelenhetett a Püski Kiadónál A Nap gyermekei, Nartok címmel.

A három tagból álló filmes csoport vezetője Temina Tuajeva vlagyikavkái filmrendező és producer, a Nart-Art Filmstúdió vezetője. Operátőre Albert Bzarov, aki Tuajeva férje és a Cinematográf Filmstúdió tulajdonosa. A csoport harmadik tagja Ruszlán Bzarov, a Hetagurov Állami Egyetem történészprofesszora, Oszétia történetének és az Oszét történelmi atlasznak a szerzője. A kilencvenes évek elején egy történészekből, néprajzosokból és régészekből álló csoport indult el autóbusszal Vlagyikavkából Nyugat-Európába az egykori ősök, az alánok útján. Céljük az oszétek múltjának megismerése, a velük rokon jászok felkeresése volt. A programjuknak a Via Alanica nevet adták. Hazánkban megfordultak a Damjanich János Múzeumban Szolnokon, jártak a Nemzeti Múzeumban, fogadták őket az MTA-ban, megismerkedhettek a Jászsággal. Azután hidegebb szelek kezdtek a Kaukázus környékén is fújdogálni. Az ő munkájukat folytatta másfél évtized múlva Temina Tuajeva és lelkes kis csapata. Három filmet készítettek a nyugatra sodródott ősökről, az alánokról. Az elsőnek Az alánok – útjuk nyugatra a címe. Kevesen tudják, hogy ma is kb. 400 olyan helynév található Olasz- Francia- és Spanyolországban, amelyben az alán és a szarmata név ismerhető fel. Ezek a Szent-Bernát hágó, Orleans és Toulouse környékén, a Pireneusokban és Spanyolország déli részén található. Az alánok egy része a hunoktól vereséget szenvedve egyesült a vandálokkal és a szvébekkel, Kr. u. 406-ban átkelt a Rajnán, s a következő másfél évszázad alatt egyre délebbre sodródott, majd Észak-Afrikában alapított államot. Rómát is elfoglalták. Erről szól az első film. A második a nart eposz és az Artúr mondakör közös motívumairól mesél. Ezekről, Artúr király és a nart Batradz csodálatos kardjáról, amelyeket a hősök halála után a vízbe dobtak, a Grálról és a nartok serlegéről, valamint a

kerekasztal lovagjairól és a nartokról Nyugat-Európában és Amerikában is monográfiák születtek az utóbbi évtizedekben. A harmadik film A magyarországi Alánia (A Jászság) címet viseli. A filmek szövegkönyveit magyarra fordítottam, és magyar feliratozott változatuk is készült DVD-én Oszétiában. Ugyancsak magyar feliratozással tekinthető meg a Beszlán polgárai c. film is. Temina Tuajeva csoportja 2009 októberében az oszét irodalom megalapozójának, a legnagyobb nemzeti költőjük, Koszta Hetagurov születésének 150. évfordulójára Hetagurov-díjat kapott. Ez a díj Észak-Oszétia-Alánia Köztársaság legmagasabb művészeti kitüntetése.

Az idén tavasszal Temina Tuajevának, a nart eposz, valamint a filmek lefordításának köszönhattük, hogy Észak-Oszétia-Alánia Köztársaság parlamentjének elnöke meghívta a jászok kis csapatát, hogy látogassunk el őseink földjére, Oszétiába, a Kaukázus vidékére. Öt csodálatos napot töltöttünk Oszétiában.

Majd nyolc évszázad óta, amikor azok eljöttek nyugatra, mi voltunk (H. Bathó Edit, a Jász Múzeum igazgatója, Dobos László, a Jászok Egyesületének ügyvezető-elnöke és jómagam) az első jász küldöttség, amely őseink földjére látogatott. Nagy-nagy szeretettel fogadtak bennünket mindenütt, amerre csak jártunk. A MALÉV gépe a seremetyevói repülőtéren ért velünk földet. Ott már várt bennünket az ötvenezres moszkvai oszét diaszpóra képviselője. Estére az oszétek moszkvai képviselőinek vezetői láttak vendégül bennünket. Vezetőjük az Orosz Föderáció elnöke mellé kirendelt teljhatalmú képviselő, oszét miniszterelnök-helyettesi rangban. „Az oszét asztal felér egy akadémiával” — írta negyedszázada egyik kiváló etnográfusunk vlagyikavkási látogatása után az erről szóló tanulmányában.

Mi is mindenütt megtapasztalhattuk, hogy «az oszétéknél (...) és más kaukázusi népeknél is az étkezés nem csupán a létfenntartást és a test építését szolgáló aktus, hanem az intellektust, a szellemet, és kétségtelenül meglévő szakrális vonásai miatt lelket is építő közösségi aktus». A hosszan elnyúló étkezéseknek szigorúan betartott szabályai vannak, amelyek a messze múltba nyúlnak vissza. Ezeknek a szokásoknak egy részét a nart eposz is őrzi. Az asztalfőn mindig a legidősebb férfi ül. Ő a „tamada”. Előtte egy kehelyben házi készítésű sör, három egymás tetején elmozdított kerek lepény, és a keresztbe tett nyárson belsőségek. A hármas szám az élet három legfontosabb kategóriájához fűződik. A lepények mitikusan a világ elrendezését jelképezik, Isten, Nap és Föld. A három lepény a mitológiai teret a világfának megfelelően függőlegesen modellálja. A lakoma kezdetekor a legidősebb alig mozdítja el a legfelső és a középső lepényt, s ajánló beszéddel fordul az égi patrónusokhoz. A halottas asztalnál a lepényeket párosával tálalják, a kettes szám lesz a meghatározó. Hiányzik a középső szféra, a Nap. Ez a halotti zónát jelképezi, amelyet elhagyott az életerő. A kehely, az üst, mint az életerőt őrző zóna, a távoli szkíta időkből származott az oszét népi kultúrába. Az oszét tradicionális kultúrában egy valódi sörfőző üstöt, mint szentet adtak tovább nemzedékről nemzedékre. Az ünnepi asztalról nem hiányozhat a bárányfej sem a legidősebb elől. Ez is jelkép, a fej a legtapasztaltabbat illeti

meg. A lakoma más, mint a hétköznapi evés. Csak ritkán van, mindig valami rendkívüli alkalom hívja életre, ünnep, vendég fogadása, közösségi dolgok megbeszélése stb. Itt az ételek is szimbolikus jelentéssel bírnak, sora van mindennek, a tóosztoknak, az evésnek és az ivásnak is.

Több ilyenén vettünk részt, moszkvai megérkezésünkkor, búcsúzásunkkor, Vlagyikavkázba érkezésünkkor, kiránduláson és búcsúlakomán. Az oszét fővárosban fogadott bennünket a város polgármestere, a parlament elnök asszonya és az egyetem rektora is. Mintegy 300 résztvevő előtt előadást tarthattunk az egyetemen, és igen rangos művészek, tudósok előtt az ottani művészet és tudomány házában. Beszélgetéseink során mindkét fél fontosnak tartotta, hogy a jászok történelmi fővárosa, Jászberény és az oszét főváros Vlagyikavkáz között hivatalos kapcsolat jöjjön létre. Fontosnak tartottuk, hogy az ottani Hetagurov Állami Egyetem és a jászberényi egyetemi kar között is kölcsönös baráti kapcsolat létesüljön, diákok és oktatók cseréjével együtt. Az egyéb kulturális kapcsolatokat is igen fontosnak tartjuk, pl. az oszét állami múzeum és a Jász Múzeum között, az ottani világhírű Alán táncegyüttes és a jászberényi táncegyüttesek kölcsönös vendégszerepléseit stb. Ezek a tervek valóra válni látszanak, az oszét és a jász kapcsolatok fejlődnek, erősödnek, hiszen október közepén Jászberény alpolgármestere és főjegyzője az idén októberben már részt is vettek Oszétiában a főváros jubileumi ünnepein. Reméljük, hogy ennek folytatása is következik.

Itt kell megemlítenem, hogy a Jászsági Évkönyv az utóbbi esztendőkből igen nagymértékben járult hozzá a jász és az oszét irodalmi és kulturális kapcsolatok fejlődéséhez. Rendszeresen közölt a közös jász–oszét–alán múltból szóló anyagokat, tanulmányokat, oszétiai úti beszámolókat és műfordításokat az ottani irodalomból. Az idén októberben ünnepelték a legnagyobb oszét költő, Koszta Hetagurov születésének 150. évfordulóját. Az ünnepekre meghívót kaptam, az orosz nyelvű dolgozatomat (Alánok-magyarok, jászok és oszétek. Kézai Simontól Koszta Hetagurovig) elküldtem, azonban a hazai anyagi támogatás hiányában nem tudtam elutazni. Az ottani szponzorok támogatása pedig, mert mindvégig reménykedtem az itteniekben, csak egy héttel az indulás előtt jött össze. Itthon maradtam. Közben megjelent Kakuk Mátyás Kunszentmártonban élő nyugdíjas kollégám Koszta Hetagurov verseskötete. Az oszét nyelven írt gyűjteményt, az Oszét lantot fordította le magyarra. A kötetnek a Jászberényi Városi Könyvtár és a Jászsági Évkönyv Alapítvány támogatásával és rendezésében a Jászság fővárosában volt a bemutatója. Erről Vlagyikavkázban és a Moszkvában élő mintegy ötvenezres oszét diaszpóra körében is jelent meg tudósítás. A kunszentmártoni jászok is nagy szeretettel, sikeresen emlékeztek

meg a nagy oszét költőről. Szintén meg kell említenünk még a Jászapátiban élő Molnár Illés Gábor remek oszét versfordításait is.

Vlagyikavkáz, az oszét főváros panorámája csodálatos, középpont a tiszta vizű Terek folyócska csörgedezik, és még májusban is hósapkás hegyek veszik körül. A város az idén ünnepli megalapításának 225. évfordulóját. Itt él Észak-Oszétia 700 ezres lakosságának a 48 %-a. Ott tartózkodásunk legutolsó napján az Alán táncegyüttes próbáját látogattuk meg, majd az oszét nemzeti múzeumba tettünk egy sétát. Itt kb. azt láthattuk, amit már a könyvekből és a kirándulásainkról megismertünk.

Az igazi meglepetés akkor ért bennünket, amikor a múzeum körbejárása után az igazgató két szablyát mutatott meg nekünk, mint igazi érdekességet. Ezek közül leginkább az első döbbenett meg bennünket, amikor a hüvelyéből kihúztuk a pengéjét. Különösen akkor ámultunk el, amikor I. Rákóczi György bekarcolt képét és a GEORGIUS RAKOCI DO (hibás, Dei Gratia kellene, hogy legyen) – PRINCEPS TRANSILV feliratot olvastuk az egyik oldalán. A másik oldalán Erdély címere a hét vártoronnyal, a SOLI DEO GLORIA és az ANNO DOM 1634 felirat látható. Az előző oldalon a nap, az utóbbin pedig a hold képe, a székelyek szimbólumai. Ezt a szablyát Plijev hadseregtábornok, az oszétek nemzeti hőse ajándékozta a múzeumnak, tudtuk meg az igazgatótól. Ő hadizsákmányként jutott hozzá a második világháborúban Magyarországon.

A másik szablya is igen érdekes. A pengéje első oldalán lebegő felhőkön Szűz Mária képe a kisdéddel, alatta háromsoros latin szöveg: PATRONA HUNGARIA VIRGO MARIA. Lejjebb Magyarország címere. A másik oldalán lovon vágató huszár, szablyával a kezében, alatta kétsoros latin szöveg: PRO DEO ET PATRIA, a huszár alatt bemaratót kettős

kereszt, alatta háromsoros latin felirat: PRO PATRIA ET LIBERTATE VITAM. A markolatán «Eisenhauer» felirat, egy Solingenben ismert cég márkajele. Az adott pengetípus a Kaukázusban és egész Európában a XVIII. század magyar szablyáinak népszerű másolata. Mivel az eredeti magyar pengék rendkívül ritkák voltak, a német gyártók a XIX. században ellátták a keresletet. A mi példányunk a magyar «márka» magas minőségű német utánpótlás. Hasonló szablyát őriznek az Oroszországi Etnikai Múzeumban (Szentpétervárott) is, amely II. Miklós cár fivérének, Mihail Alexandrovics nagyhercegnek a tulajdona volt. A szablyák eredeti helyének megállapítására a budapesti Hadtörténeli Múzeum kutatóinak is megküldtem a múzeum igazgatójától kapott fényképeket és leírást.

Egy olyan történet elmesélésének értem most a végére, amely a jászokkal rokon oszétek népi eposzának lefordításától I. Rákóczy György szablyájának megtalálásáig tartott.

Kosztá Hetagurov

Oroszból fordította: Molnár-Illés Gábor

KUBÁDI

Mily gyönyörű ősz van!
Foszlott subájában
A közgyűlés helyén
Ült Kubádi s én.

E rongyos figura
Leheli kezeit,
Míg nem talál oda,
S istálló melegít.

Ősz feje, púp hátán,
De zengő fandírján
Húr sírt, míg kóborolt
Számkivetetten...

Pásztorra szerződött,
És szurdokok között
Tereli juhait,
Barlangban lakik.

Ajkáról dala szólt,
Sziklák közt araszolt,
S táncolva éhesen
Kenyérhéjakért.

Télen a szél süvít,
A juh meg éhezik,
De szénát visz nekik,
S vígan muzsikál.

Kit mindenki megsért,
S mezítláb, megverten,
Nem élt épp fényesen,
Sártól mocskosan.

Fandírt maga csinál
Kiszáradt nyírfából.
Csúcsokon átgázol,
Le, a mély völgybe.

De hasadékokban
Békák énekeltek,
S kísérte ez ének
Kínlődásain.

De nincs szíve hölgye,
Tölgyek ölelték csak,
És meg is osztottak
Bújával vele.

Egyedül járva ott,
És vele zokogott
A sivár vágyain
Kopár szülőföld.

Hóvihar vitéze
Rohamoz üvöltve.
Nyáron ég mennydörög,
És a szarvas bög

Nem táplált szülő fönt
A magas szirteken,
Nap sem süt melegen
Árva fiúra...

Kinn, a patak partján,
Pásztordal zeng bele,
Szivárvány kél aztán,
S azúr lesz az ég!

Mindez még nem elég:
Réten legel a nyáj,
Szabad, és itt a nyár,
Ez az ő álma!

Boldogsága rövid,
Baj lopva érkezik:
Megrítkul a nyája!
...Meg nem találja...

Megússza ép bőrrel?
Nem farkas vitte el!
Ő egy éber pásztor,
Vérnyomok sehol...

Nem lesz számadása,
Oda tíz birkája,
Már hiába lohol
A tolvaj után...

Leestek valahol?
Néz semmibe bután,
E nagy bánatáról,
Kinek beszélhet?

Rossz lesz már ez élet,
Gazda agyonüti!
Bőrét hogy mentheti?
Nyáját menteni

A faluhoz hajtja.
Míg nem jön a gazda

Lefut Adar-lejtőn
Digor sziklához

A szülőföldjére.
Agyába szikrát hoz
A haza öröme,
Kabardok földje.

Zengett a hangszere,
Énekelt és ivott
Társakkal egyszerre,
Mily csodás is volt!

Mily szépeket dalolt,
Hős mondák zengettek,
S vidám dal rengeteg,
És bánatosak...

Barangolás közben
Nem gyengülnek lábak,
Dalok pedig lágyak,
Szólnak még szebben...

S itt ül az énekes
Most az aulunkban.
Hát nem oly érdekes,
Mily szép évszakunk van?

A népgyűlés helyén
Kubádi és hát én...
Danáját hallgatom.

Ki Ő? – Csak én tudom!

ÜZENET

Bocsásd meg, ha zokogás hangját
Hallod elhaló dalomban.
Ki szíve nem érzi fájdalmát,
Daloljon csak ő vidáman.

De ha én az emberiségnek
Tartozásom leróhatnám,
Dalaim másképp zengenének,
De másként szólna dalocskám!

AZ EGYÜGYŰ PÁSZTOR

Néz a pásztor mély szakadékba,
Legelteti a szemét.
Felhő ereszkedik épp arra:
Oly gyapjúfehérség.

Képzelete elragadta őt,
A felleg vonzotta.
Kiállott a szirt szélére, sőt:
"Ugrom!" -- kiáltotta.

"Fent legelnek juhaim, aztán
Majd estig jóllaknak.
Jó nagyot szundítok e vattán,
Hát sok szép álmokat!"

Vetette magát szakadékba,
És nagyot kiáltott.
Tördelte csontját darabokra,
Már nem látott álmot.

VÉGRENDELET

Elég, elég, elég!...Felejtsük a múltat! –
Szemrehányások most hiábavalók...
Könnyezve kell válnunk...nem látok kiutat,
Vagy félni csüggedten, -- semmit sem tudok. –

Egyenlőtlen e harc, szégyenben veszünk el,
Fejezzük be összes ténykedésünket?
E nagy kérdésemet tinéktek teszem fel, --
Mégfagy a vér, a szív zihálva lüktet...

Hasztalan sajnálat, nem kell így az élet...
Bocsánat, hiába emészttem magam.
Bocsáss meg! Meghajlok teelőtted, Végzet, --
Magam szabadnak, nem dicsőnek szántam...

Erre nem sajnáltam életet és erőt...
Meghajlok előtted, nem sajnálkozom...
De figyelj, barátom, sírgödröm előtt,
Neked, mint testvérnek, esengve mondom:

Emlékszel, sziklafal-menti hegyszorosra,
Hol két hegyi patak sodró árja zúg,
Majd jó barátokként egymásra omolva
Tenger felé törnek, -- a víz nem hazug...

Szirtalatti völgyben, a szakadék fölött
Fészkel merészen egy kicsinyke falu,
Hol egy füstös kunyhó bástyának ütközött,
Beteg apámmal vár, e füstös falú...

Jó öreg, ki bátran védte szabadságát,
A zord Kaukázust, ellenségünktől...
Barátom, magánya szívemben gyújt máglyát,
S a kicsi lak s e szív őerte füstöl...

Barátom, másnak nem mondtam el e titkot,
Neked árulom el végrendeletem, --
Csak szenvedő apám hallja meg a hírt ott,
Hogy tisztelem őt, és nagyon szeretem.

Mondd el, költészet és szépség rabja voltam.
Könyörgöm, áldjon meg, s öleljen újra,
Bocsásson meg, nem lát engem, már csak holtan,
Fiát sírba viszi utolsó útja!

Fodor István Ferenc

HEGYFOKY KABOS NYOMÁBAN

Hegyfoky Kabos – 90 évvel ezelőtt – 1919 februárjában a spanyolnátha járvány áldozata lett. Én személy szerint több évtizeddel ezelőtt Scheftsik György monográfiájában talákoztam először a nevével, melyből megtudtam, hogy többek között Jákóhalmán is volt káplán⁹

Néhány évvel később pedig a kezembe került – Sallai Károlyné túrkevei könyvtáros kollégám révén – a túrkevei múzeum 1971-es emlékkönyve a Hegyfokyról szóló cikkel.¹⁰ Közben sem tétlenkedtem. Az Életrajzi Lexikonban¹¹ is rábukkantan a nevére, de ott nem volt megemlítve jákóhalmi tevékenysége. Irodalomként viszont feltűntette az Élet és Tudomány egy 1955-ös számát,¹² amelyet sikerült kalandos úton megszerezni. Ebben rövid évfordulós megemlékezés volt egy róla készült profil arckép-rajzzal. Ezek után a helyi plébániai levéltárban is megkerestem az anyakönyvi bejegyzések között a nevét, mely alapján sikerült behatárolni, hogy 1875-77 között volt itt káplán.

Így aztán szép lassan kikerekedett eme majdnem elfeledett tudospapnak az életútja. Spitzkopf néven született szepesi cipszer családban a Magas-Tátra lábainál, Új Lesznán (ma: Nová Lesná). A család szegénysége miatt a papi hivatást választotta, noha már gyermekként is érdeklődött a természettudományok iránt. Egerben vált magyarrá, itt végezte tanulmányait a lőcsei gimnázium után, és papi hivatását is ebben az egyházmegyében gyakorolta. Több helyen volt káplán: a Szabolcs megyei Tardoson, Bánhorváton, a később Bánfalvával egyesült községben, mely ma Borsod-Abaúj-Zemplén megyében Bánhorváti néven található, Visontán, a Mátraalján, Sárdon a Szilágyságban, mely ma Románia része. A többi ismert település pedig megyénkhez kötődik. Jászfákóhalmán éppen abban az időben volt két évig káplán – 1875-77 között –, amikor a Jászkun-Hármas-Kerület helyett 1876-ban létrejött a mai Jász-Nagykun-Szolnok megye. Töltött egy rövid időt a ma szintén megyénk béli Tiszaörsön, Fegyverneken,

⁹ Scheftsik György: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene. Pécs, 1935.

¹⁰ Emlékkönyv a túrkevei múzeum fennállásának 20. évfordulójára. Túrkeve, 1971. Györffy Lajos cikke.

¹¹ Magyar Életrajzi Lexikon. I. Bp. Akadémiai K.

¹² Tóth Gáspár rokonomnak fiatal korában járt a lap, és sikerült a használaton kívüli istállóban mindent felforgatva meglelni a keresett számot.

meteorológiai kutatásait azonban Kunszentmártonban kezdte, ahol plébániát kapott. 1881-től már voltak a megfigyeléshez szükséges műszerei.

Élete utolsó évtizedeit – 1891-től – Túrkevéen töltötte, ahol a meteorológiai megfigyelő állomást a történelmi Magyarország negyedik legjelesebb megfigyelő helyévé fejlesztette, mely rendszeresen szerepelt a tudományos életben.

Termékeny szerző volt, mivel kutatásainak eredményeit magyarul és németül is sokféle módon és helyen publikálta. Csaknem 300 szacikke jelent meg. Rendszeresen megjelentek cikkei az *Időjárásban*, a *Természettudományi Közlönyben*, a *Természettudományi Füzetekben*, a *Földrajzi Közleményekben* és a *Meteorologische Zeitschriftben*.

Sokrétű munkát végzett: évtizedekkel ezelőtt sikerült több művébe is betekintnem az Országos Széchényi Könyvtárban. Kutatta a növényeket és madarakat: mikor kezdenek rügyezni, illetve mikor érkeznek meg téli pihenőjükéről. Ezeket gondosan feljegyezte. A száraznak tűnő, szakemberek számára készített feljegyzések mellett írt népszerűsítő füzeteket is. Ilyen volt pl. „A zivatarokról” című füzet, mely mindenki számára érthetően magyarázza el ezt a meteorológiai jelenséget, természetesen az akkori ismeretek szerint.¹³ Ennek előszavában így ír kutatási módszeréről: „1885 és

¹³

A zivatarokról. Bp, 1889.

1886-ban azonban, hacsak tehettem, minden égháború tartama alatt följegyeztem leginkább 10 percenkint – a légnyomást, a psychometer állását, a borulat terjedelmét, a szél irányát és erejét, a felhők alakját és vonulását, az eső kezdetét és tartamát, a zivatar első és utolsó dörgését, nemkülönbön vonulásának irányát, szóval minden légköri változásokat, melyeket műszereim adatai és szemem, s füleim megfigyelései szerint a zivatar idején történtek.” 1883-ban az Indonéziában felrobbant Krakatoá vulkán hatásait is feljegyezte: „...kitörése után részint a nap szokatlan színűnek, részint az esthajnali pirosság a rendesnél jóval élénkebbnek és terjedelmesebbnek mutatkozott.”¹⁴

Azt is vizsgálta, hogy a domborzat és egyéb tényezők mennyire befolyásolják a hőmérsékletet: ez érdekében Budapesttel kb. azonos szélességi fokon fekvő észlelő helyek adatait hasonlította össze (Veszprém, Komárom, Jászberény, Jászapáti stb.)¹⁵

Külön meg kell emlékezni a fagyosszentekkel kapcsolatos kutatásairól. Ismeretes, hogy a Kárpát-medencében májusban több olyan nap van, melyhez a késői fagyokkal kapcsolatos megfigyelések köthetők. A legismertebbek közülük: Pongrác, Szervác, Bonifác (12, 13, 14), Fagyos fenekű Zsófi (15), Ivó, aki „megissza a bort”, elfagy a szőlő (19), és Orbán az utolsó fagyosszent (25). Többen kísérleteztek a kései fagyok magyarázatával, melyet Hegyfok oldott meg s írt le könyvében, mint jellegzetes magyar területre érvényes időjárás jelenséget.¹⁶

Álma volt, hogy a szülőfaluja fölötti Nagyszalóki csúcson magashegyi kutatóállomást kellene létesíteni. Ez 1910-ben majdnem meg is valósult, mert összeomlott a Mont Blancon lévő állomás, és felvetődött, hogy a Magas-Tátra környékén egyáltalán nincs ilyen objektum. A Földrajzi Társaság elképzelése azonban naivnak bizonyult, miszerint 100 ezer koronát össze lehetett volna gyűjteni adakozásból. 3 év alatt mindössze 5200 korona gyűlt össze.¹⁷

Hegyfok tudósított az 1899-ben Szarajevóban rendezett madártani (ornitológia) gyűléstről is. A Természettudományi Társulatnak 1873-tól rendes, 1898-tól örökítő tagja volt. Végrendeletében erre a szervezetre 1000 koronát hagyott.

¹⁴ Hegyfok Kabos (1847-1919) c. cikkem a Természet Világa 1977.7. számában.

¹⁵ A környezet hatása a hőmérőkre. Bp, 1888.

¹⁶ A május havi meteorológiai viszonyok Magyarországon. Bp, 1886. A királyi magyar természettudományi társulat megbízásából magyar és német nyelven jelent meg.

¹⁷ Ponticulus Hungaricus IX. évf. 7-8. sz. (2005. júl-aug.)

Thaly Kálmán javaslatára érmet neveztek el a szerény tudós-papról, melyet meteorológiai észlelők kaptak. Ez a kitüntetés 1934-től 1946-ig létezett. Napjainkban a túrkeveiek szorgalmazzák e kitüntetés feltámasztását. Törekvésükhöz sok sikert kívánunk.

Több település őrzi emlékét: Túrkevén található a sírja, utca őrzi nevét, és már abban az időben elhelyeztek egy emlékkövet a templomkertben, amikor ezt még közterületen nem is lehetett volna megtenni. Utca őrzi emlékét Kunszentmártonban is.

Jászfákóalmán már 1979-ben javasolta a honismereti szakkör utca elnevezését, de arra még majdnem két évtizedet kellett várni. Ugyanis akkor még Horváth Péter névadónkról is úgy lehetett utcát elnevezni, hogy a múzeumi hatóságoktól írásbeli választ kért a Községi Tanács, hogy az illető személy „haladó szellemű volt-e.” Hegyfokyról végül egy új utcát neveztek el 1991-ben, és ugyanabban az időben a plébánia épületén is elhelyeztek egy emléktáblát. Igaz, hogy az épület már nem az eredeti, mert a régi helyére 1904-ben új plébánia épült. Honismereti szakkörünk mindegyik megyebéli települést felkereste, amely Hegyfokhoz kötődik, de jártunk már Bánhorvátiban is. Tavaly aztán eljutottunk a Tatra lábaihoz, s letérve a főútról készítettünk egy fotót Új Leszna (Ma Nová Lesná) községtáblájánál, háttérben a Nagyszalóki csúccsal.

Lovas Lajos

MORÁLIS BŰNCSELEKMÉNYEK ÉS MEGÍTÉLÉSÜK A XVIII–XIX. SZÁZAD FORDULÓJÁN A JÁSZKUN KERÜLETBEN

A bíraskodás szervezete és működése

A Jászkun Kerületbe a tárgyalt időszakban 27 mezőváros és 8 falu tartozott, összesen 55 pusztát birtokoltak. A közigazgatás és a bíraskodás ekkor még nem vált külön. Valamennyi helység legfőbb hatósága a három kerület közgyűlése (generális congregatió), amelyben minden helység küldöttséggel képviseltette magát. A küldöttségben kötelezően benne kellett lenni a főbíróknak és a jegyzőnek. Rajtuk kívül még másokat is delegálhattak. Az összkerületi és az egyes kerületek előljárói és a nádori táblabírák is részt vettek a főkapitány vagy az alkaptány elnökletével zajló közgyűlésen.

Ha nem volt rendkívüli esemény, általában negyedévenként tartottak 2-3 napig gyűléseket. A közgyűlés előkészítő szerveként működött a rendszeresen ülésező, a kerületi tisztikarból és néhány meghívottból álló kisgyűlés. Itt a nádori alkaptány volt az elnök.

A generális congregatió helyszíne többnyire Jászberény, de – a Hajdú Kerület városaihoz hasonlóan – más jász vagy kun mezőváros is helyet adhatott neki, ezzel is bizonyítva az önkormányzati egyenjogúságukat. Jászberényben hozták létre (az 1751. 11. articulus) a levéltárat is.

A Jászkun Kerület úgy illeszkedett az országos igazgatási rendszerbe, hogy az uralkodó és a kerület közé beiktatták a nádort. A szomszédos Hajdú Kerület hasonlóan működött. Ebben eltértek a megyéktől. A közigazgatás élén a nádor által kinevezett főkapitány állt, aki a főispáni és alispáni jogokat egy kézben egyesítette. A nádorral közvetlenül érintkezhetett. A felsőbb hatóságok felé is közvetített.¹⁸

A vizsgált korszakban Boros Sándor (1786-1798), majd Steöszel József (1798-1815) töltötte be ezt a tisztelet.¹⁹ Az alkaptány alispánhoz hasonló jogkörrel rendelkezett, de a főkapitánynál sokkal alárendeltebb szerepet töltött be. A Jászkun Kerület élén álló magisztrátus 1 kinevezett fő- és 1 alkaptányból, 1 választott fő- és 2 aljegyzőből, 1 levéltárnokból, 3 pénztárnokból 1 fő- és 2 alügyészből és egy számvevőből állt.

---

¹⁸ Bagi 1991. 49. o.

¹⁹ Palugyai 1854. 39. o.

Az 1751-es királyi reguláció tizedik articulusa szerint "a nagyobb és nehezebb dolgoknak elvégzésére pedig a kerületbeli kapitányokon és azoknak esküdtjein kívül négy táblabírók (assessorok), akik a vármegyék módja szerint a főkapitánnyal együtt fognak tanácskozni, az öregebbek és értelmesebbek közül kettő a Jász, kettő a Kun Kerületekből fognak választatni".²⁰

A felsorolt tisztségviselők mellé tehát négy palatinalis assessort (nádori táblabírót) választottak. Később őket a nádor nevezte ki.

A kapitányok jogot végzett, művelt emberek voltak. A nótáriusoktól kerületi, de az alsóbb szinteken is általában jogi végzettséget követeltek.

A kerületek élén kapitányok álltak. Hatáskörük a vármegyei szolgabírókét meghaladta, mert kezükben egyesült az adott kerület mindenféle ügyének irányítása. Mellettük esküdtek és comisáriusok működtek. A jászoknál 3 esküdt, 4 biztos, a kun kerületekben 2-2 esküdt és 2-2 biztos tevékenykedett. Az említett tisztségviselőket a kerületek közgyűlései választották 3 évenként. Melléjük a nádor kerületenként 2 táblabírót nevezett ki.²¹

A három kapitányi szék a jászoknál másodfokú bírói fóruma volt. Döntött a kerületbeli helységek közötti vitákban, és a 3000 Ft alatti adóssági perekben.

Egy-egy helység élén a főbíró állt a helyi ügyek és a törvénykezés legfőbb irányítójaként. Munkáját a 12 esküdtből (tanácsos) álló tanács segítette. A bírakat és tanácsosokat évenként választották, többnyire ugyanazokat, ezért a tagok legtöbbször csak halál esetén cserélődtek. A főbíró szinte kivétel nélkül a tanács tagjaiból került ki.

Az írásos teendőket a kinevezett főjegyző végezte (nagyobb helyeken aljegyző is dolgozott), munkája szakértelmet igényelt. A főbíró és az esküdtek végezték a törvénykezés első fokán a jogszolgáltató tevékenységet, többnyire csak a polgári perekben, ugyanis a büntetőperek első fóruma a főkapitányi törvényszék volt.

Kele József így ír róluk: "Minden községnek meg volt a saját külön tanács törvényszéke, amely a lakosság egymás közötti jogügyeit bírálta és intézte el ... bizony jogtudorok, diplomás törvényismerők nemigen voltak tanácsos uraimék között ... A tagadhatatlanul teljes joggal kívánt jelszó: a szóbeliség és közvetlenség ... A nótáriusokat jogvégzett egyénekből választották, akik a tételes jogra is figyeltek."²²

---

²⁰ Királyi reguláció 1882. 11. o.

²¹ Bagi 1991. 50-51. o.

²² Kele 1903. 363-364. o.

A Jászkun Kerület településein a főbírók sokkal szélesebb jogkörrel rendelkeztek, mint a jobbágyközösségek bírói, utóbbiaknak hatósági jogait a földesúri függőség korlátozta.

A vármegyék mezővárosainak bíránál komplexebb hatalom volt a kezükben. Jogilag homogén közösséget (a közösség minden lakója szabad ember volt!) irányítottak. A bíró hatalma a helység minden lakójára kiterjedt, a nemesekre is. Ebben a tekintetben a Hajdú Kerület jogszolgáltató tevékenysége hasonlít legjobban hozzájuk, és mindkettő – a Jászkun és a Hajdú Kerület is – ilyen szempontból a szabad királyi városok metódusához áll legközelebb.²³

Jogilag ugyan mindenkit szabad emberként ítélték meg, azonban a büntetés mértékében, módjaiban, a tárgyalás előtti fogva tartás idejének hosszúságában, kezességgel való kibocsátásban sokszor szembetűnő különbségek mutatkoztak a redemptus gazdák és a szolgáltók vagy idegenek megítélésében, utóbbiak hátrányára.

Nánási Mihály 22 éves túrkevei lakos (Nánási János földbirtokos fia), és Kádár János 22 éves túrkevei szolgáltó istállót törtek fel, abból nyeregszerszámot, béklyót, egy zsák árpát stb. vittek el. 25-25 pálcát kaptak büntetésül.²⁴

Az előző sorokban leírt egyforma büntetés csalóka is lehet, ugyanis amikor az ítéletben nem szerepelt a testi fenyegetés pénzbeli megváltásának lehetősége, azt a redemptus gazda és annak fia külön kérvénnyel akkor is elérhette, míg a szolgáltó béres ezt nem tehette meg.

Tekintsük át ezután, hogyan működtek a bíróságok, miként folytak a vizsgálatok, kik hozták az ítéleteket.

A büntetőperек lefolytatása, és az ítéletek meghozatala a vizsgált időszakban Jászberényben, Félegyházán és Kunszentmártonban történt.

A XVIII. század második felében és a XIX. század elején tulajdonképpen még nincs is egységes magyar büntetőjog. Vannak ugyan büntetőjogi tartalmú dekrétumok a Corpus Jurisban, de maga a Corpus Juris olyan hazai törvények gyűjteménye, amelyeket hosszú történelmi fejlődés során a pillanatnyi szükségnek és a mindenkori körülményeknek megfelelően, terv és rendszer nélkül – a büntetőjog egészének figyelembe vétele nélkül – alkottak meg. A törvénycikkek gyakran ellentmondóak, végrehajthatatlanok, részrehajlóak. Jellegzetessége még a magyar büntetőjognak, hogy a törvényes vagy statutáris rendelkezések nem fogják át

23

Bánkiné 1995. 91. o.

24

JNSZ ML Jk. K. bp. Kunszentmárton 12. f. 4. k. 46. sz. 1802. aug. 4.

a jogterület egészét, sok büntetettre nem tartalmaz semmi rendelkezést a Corpus Juris, pl. természet elleni fajtalanság.²⁵

Ebben az időben a megyék, szabad királyi városok, kiváltságos kerületek, valamint a pallosjoggal felruházott földesurak rendelkeztek vérhatalommal, azaz a legsúlyosabb büntettek kivizsgálására, büntetőítéletek meghozására, és ezek végrehajtására kiterjedő pallosjoggal.

A büntetőeljárás a büntetendő cselekménynek a hatóság tudomására jutása (juttatása) révén indult meg.

Ha a jogellenes cselekmény megtörténte nyilvánvaló volt az eljárás (processus) azonnal megkezdődhetett. Nyilvánvaló volt a megsebesítés (cruentatió), verekedés (verberatió) és az emberölések túlnyomó része, vagy amikor tettenérés történt, illetve istenkáromlást nagy nyilvánosság előtt követtek el.

A jogellenes cselekmények nagy része már ekkor is rejtett büntett volt. Az eljárás közvetett bizonyítékokra, gyanújelekre indult meg. A gyanújel (indicia) valamilyen adat, tény, körülmény, bármi, ami egy elkövetett bűncselekmény és egy vagy több személy közötti kapcsolatra utalt.

Gyakran történt feljelentés, feladás. A feladó (delator) nem vádló, csak egy büntetettre és a lehetséges elkövetőjére hívta fel a hatóság figyelmét. A feladás tehát nem azonos a középkori accusatioval, ahol a vádló büntetőjogilag is felelt, állítása valóságát neki kellett bizonyítania.

A feudális jogtudomány különbséget tett a távoli, közeli és az igen közeli vétekjelek, gyanújelek között. A távoli vétekjelek csak a nyomozás végrehajtására szolgáltattak némi támpontot. A közeli gyanújel már a tortúra elrendelésére is elegendő volt. Vétekjelnek számított pl. a büntetett előélet, a szolgálat (munka) nélküli életmód stb.

Végül meg kell említeni azt, hogy a gyanú és a vélelem is elég volt a büntetőeljárás megindításához. A gyanú azonban nem pletykára, szóbeszédre alapult, hanem tisztességes, megbecsült emberek véleményére. A vélelem tulajdonképpen preconcepció, kiindulási alap. Bizonyos társadalmi helyzetű csoport tagjai csak bűncselekmények elkövetéséből éltek. Korszakunkban a vélelem a cigányokkal szemben érvényesült. Nincs jószáguk, munkájuk, lakásuk, akkor miből élnek? Büntettekben!

A Jászkun Kerület törvényszékei – több más bíróságtól eltérően – abban is kitűntek, hogy vélelem alapján házasságtörők ellen nem hoztak ítéletet: ezért a férfival csavargó nő büntetése, hogy vissza kell térnie férjéhez.²⁶

---

²⁵ Hajdú 1971. 31. o.

²⁶ Hajdú 1985. 307. o.; Hajdú 1985. 57-64. o.

A büntetőperes eljárás a feudalizmus korában az un. nyomozórendszer (inquisitorius) elvein épült fel. A bíróságok a tudomásukra jutott gyanú esetén vádemelés nélkül is megindíhatták az eljárást.

A nyomozás és a vizsgálat teljesen egybefolyt. Az eljárásnak ezt a részét investigációs szakasznak nevezi a jogi szakirodalom, mivel a hatóságok mindazon cselekményét magába foglalta, amelyek a törvényszéki eljárást megelőzték. A kerület (megye) tisztjei a gyanúsította(ka)t letartóztatták (befogták). A nemeseket csak tettenérés esetén lehetett szabadságuktól megfosztani. Gyanúsítás esetén szabadlábbon maradtak, kihallgatásukat beterjesztett írásos vallomásuk is helyettesíthette.

Az investigáció legfőbb aktusai: a gyanúsított kihallgatása, tanúszedés és kihallgatás, valamint a helyszíni szemle, látélet felvétele (visum repertum).

A közrendűek kihallgatásakor a XIX. század közepéig durva, sőt kegyetlen eszközöket is használtak. (A Jászkun Kerület vizsgált aktái között erre utalást nem találtunk.)

A törvényszék előtti, következő perszakban kínzást már nem alkalmaztak. Mária Terézia és II. József tiltó rendeletei (1776, 1783.) után az 1790–91-es országgyűlés a tortúrát az igazság kiderítésére alkalmatlan eszköznek deklarálta. Alkalmazását addig is betiltotta, míg a kiküldött bizottság (deputatio) végleges megszüntetésére javaslatot dolgoz ki.²⁷

A Jászkun Kerületben korszakunkban a vizsgálat végrehajtásában is a tortúra helyett a "jóságos vallatás" (examen benevolum) és a tanúk kihallgatása, vagy tudományvétel játszotta a legfontosabb szerepet.

A feudális büntetőeljárás a beismerést tartotta a bizonyítékok királynőjének, ezért ennek kicsikarására törekedtek még akkor is, ha egyéb bizonyítékok is rendelkezésre álltak. Pl. igen közeli vétekeljelenetén a bíróság már a rendes büntetést is kiszabhatta. Az examen benevolum célja az volt tehát elsősorban, hogy a befogottat a büntett elkövetésének beismerésére bírják, mert a beismerő vallomás, ha a bíróság előtt hangozott el, vagy ott megerősítették, teljes értékű bizonyítéknak számított.²⁸

Jelentősége az ügyészi előterjesztésekből és az ítéletek szövegezéséből is kitűnik. Íme néhány szokványos szövegrészlet a peres iratokból: X és Y "tulajdon vallásaikban maguk sem tagadják", vagy X "a tulajdon A betű alatt foglalt vallástételében önként elismeri", vagy X és Z "önként megvallják benevolumaikban ..."

²⁷ Hajdú 1971. 250. o.; Bónis-Degré-Varga 1996. 176-177. o.

²⁸ Hajdú 1971. 250. o.; Hajdú 1985. 91. o.

A vallatás másik formája a tudományvétel, vagy a tanúk kihallgatása, hatósági vallatás (inquisitio magistratuális) arról, hogy a bűncselekmény elkövetőjéről mit tudnak, a cselekményt látták-e stb.

A kihallgatásról jegyzőkönyvet vettek fel. Ennek papírra vetése a jegyző (nótárius) feladata volt. A lap bal oldalára a kérdéseket írták, jobb felől a befogottak válaszait rögzítették. Ki vagy? Miért vagy fogva? Voltál-e már befogva, büntetve? Ha igen, miért? Hogyan, s miért követted el a bűncselekményt?

A vádlott(ak) és a tanúk vallomását, a helyszíni szemle leírását, a visum repertumot külön-külön az abc nagybetűivel jelölték. Ezek alapján készítette el az ügyész a vádoló szöveget, hivatkozva a megfelelő dokumentum betűjelére.

A kihallgatás a megyénél a szolgabíró vagy esküdtje, a városnál az egyik jegyző vagy a fiskális, az uradalomnál a fiskális kötelessége volt. A Jászkun Kerületben az adott helység főbírája vagy esküdtje, kerületi szinten a commissarius és a fiscalis végezte. A kihallgatások szabályozásával a jászkunok estében még a későbbiekben találkozunk.

A felsorolt tevékenységek alkalmával készült iratokat és az esetleges tárgyi bűnjeleket a nyomozást végző hatóság (szolgabíró, városkapitány, kerületi kapitány stb.) az összefoglaló jelentés kíséretében, a letartóztatottakkal együtt a megye, kerület, város tiszti ügyészéhez küldte be. A vádat, mint közvádló a XVI–XVII. századtól – amikortól a magánvádas bűnperek megszűntek – a törvényhatóság (megye, város, kerület), vagy az uradalom ügyésze képviselte.

A vádat az ügyész a tárgyaláson előszóban adta elő. A nemesek esetében vádlevelet készített, ha a közgyűlés a vád alá helyezés mellett döntött. A vádlottak s a hivatalos investigáció során kihallgatott tanúk terminusra való előállítására is a tiszti ügyész feladata volt.

Ezek után jutott el az ügy az eljárás legfontosabb szakaszához, a törvényszék előtti tárgyaláshoz. Az eljárásnak ez a szakasza kétféleképpen folyhatott le: szóbelileg (sommásan), vagy írásbelileg (sollemniter).

A nemeseknek minden, később a jobbágyok súlyosabb ügyei is (legalább 3 évi rabságot maguk után vonó cselekmények) írásbeli perben kerültek elintézésre. Az ilyen eljárásnál az ügyvédi képviselet megengedett, sőt bizonyos esetekben kötelező volt.

Az írásbeli per első szakaszában történt meg a perfelvétel, (levata) a perjegyzőkönyv első ívének felfektetése. Ezen az ügyész előterjesztette a vádat, és az elmarasztalás kérelmét. A felperes, a vádló (actor) a tiszti ügyész, az alperes a vádlott, aki az idézésre személyesen tartozott megjelenni.

A levata után a védő különböző perhalasztó, illetve alaki kifogásokkal (excepciókkal) igyekezett pozícióját erősíteni, vagy időt nyerni.

A továbbiakban az érdemi vita (allegátiók) szakasza következett, szintén kizárólag írásban. A per sorsa tulajdonképpen ebben a részben dőlt el, az ügyész és az ügyvéd egymást váltogató feljegyzéseiben. Az ügyész a bizonyítás végett ismertette az esetleírást (species facti), a visum repertumot, a tanúvallomásokat. Utóbbiakat a tanúk bíróság elé állításával authenticáltatta (hitelesítette). A védő bemutatta a védelem érdekében tett tanúvallomásokat, és az egyéb dokumentumokat. Igyekezett az ügyész állításait invalidálni (erőtleníteni). Az ügyész a viszontválaszában az ügyvéd állításait igyekezett gyengíteni. Így szaporodtak a perjegyzőkönyv oldalai. Olykor a bíróság közbeszóló ítéletekkel foglalt állást a vitában, amelyeket szintén bevezetett a bíróság jegyzője a perestbe.²⁹

A kifogások és feleletváltások számát országos rendelkezések korlátozták a perek idejének rövidítése érdekében. Ezekhez igazodott a Jászkun Kerület statutuma is. "A prókátorok köteleztetnek, hogy mennél rövidebben allegállyanak, a kifogásokat, melyek közül hárommal élhetnek, csupán egy terminuson, és két feleletekben azonnal feltegyék, valami pedig a meritumot (lényeges részt), vagy magát a pernek tárgyát illeti, mind azt három feleletekben bérekesszék, negyediket tenni nem szabad".³⁰ A korlátozások ellenére az írásbeli perek hosszú évekig elhúzódhattak.

A szegények, főleg a nem nemesek ügyeiben a hivatalból "kiküldött" védőnek a per elnyújtása nem állt érdekében, a kifogások és allegátiók szakasza rövid volt. Az ügy a levata után mindjárt a meritumra tért. Így az eljárás egy-két törvényszék alatt befejeződött.

A büntetőügyek legnagyobb részét szóbeli (sommás) eljárásban tárgyalták. Ebben az ügyvédi védelem ekkor már nem volt megengedve. A XVI–XVII. században még az úriszék elé állított jobbágyot is ügyvéd segítette a büntetőpereknél. Igaz, nem jogot végzett prókátor, hanem valamelyik jó beszédképességű társa. Az ügyvédeknek az 1769-es első ügyvédi rendtartásig, hivatásuk ellátása nincs semmiféle képesítéshez kötve. A vizsgált periódusban a parasztság legnagyobb része már nem az úriszék, hanem a megye juriszdikcója alá tartozott.³¹

A szóbeli per is tulajdonképpen egyszerűbb formák között (kevesebb alakisággal) vezetett írásbeli per volt, amely rendszeren egy törvényszéki ülésen befejeződött.

Az ügyész a perfelvételre kitűzött napon előszóban terjesztette elő a vádat. Az előállított vádlott előadta vallomását, kihallgatták a tanúkat (vagy

---

²⁹ Bónis-Degré-Varga 1996. 175-181. o.

³⁰ Jászkun Statutumok 1882. 5. o.

³¹ Hajdú 1971. 34. o.

azok korábban előadott vallomását authenticálták), majd a bíróság meghozta az ítéletet.

Szóbeli perben jogorvoslatra nem volt mód. Régebben a büntetőperek általában nem voltak fellebb vihetők. A XVIII. század vége óta csak az olyan három évnél súlyosabb szabadságvesztéssel járó ítéleteket fellebbezhette meg nem nemes, amelyek írásbeli perben folytak.

A végítéletre kitűzött pert a bíróság jegyzője ismertette a törvényszék előtt referátum formájában. Hosszabb perjegyzőkönyv, terjedelmes dokumentumok esetén a referátum (reláció) nem lehetett beható. A tisztí ügyész még az ítélethozatalkor is részt vett a tanácskozáson, de szavazati joga nem volt. A bírósági ülések ebben a korban még soha sem nyilvánosak.

Az ítélet korszakunkban is tartalmazott indoklást, de a rendelkező rész és az indoklás még nem különült el.

A deliberatum est (végítélet) meghozása után azt a vádlott előtt kihirdették, akit többnyire a börtönből, megvasalva állítottak elő. Erre utalnak a következő, rendszeresen előforduló kifejezések is: "raboskodó XY-nak az a bűne", vagy "vasban jelenálló XY".

A kezességen kibocsátottaknak valamint a szabadlábbon védekező nemeseknek is kötelező volt megjelenni az ítélethirdetésen, őket az ítélet kihirdetése után tartóztatatták le, ha az súlyosan elmarasztaló volt.³²

A befogottakat kezesség ellenében a vizsgálat idejére, szabadlábba helyezhették. A vizsgált korban ez sok esetben előfordult, főleg a redemptus gazdák és fiaik büntetőperénél figyelhetjük meg. Ilyenkor a vádlott reverzálist is adott, hogy majd az idézésre megjelenik a törvényszék előtt.

Az ítélethirdetés után sok esetben nem ért véget az ügy, lehetséges szerint a perorvoslati szak következett. Az 1790-91. évi 43. tc. értelmében a büntetőperek tömege vált fellebbezhetővé. A szóbeli perben hozott ítéletek általában az említett törvénycikk megjelenése után sem orvosolhatók. Az írásbeli pereket azonban már általában appelláció követte, mert a büntetés elérte a három éves rabságot, amelytől a nem nemes is tovább vihetta a pert. A halálos ítéletek ellen a védő köteles volt fellebbezni. Fellebbezés esetén – amelyet az eljáró törvényszék deliberátummal engedélyezett – a megye, kiváltságos kerület stb. a per összes iratait felterjesztette a királyi táblára. Itt a fellebbező fél, a vádlott lett a felperes, a törvényhatóság ügyésze, aki első fokon a vádat képviselte, alperes lett. A királyi tábla csupán a felterjesztett iratok alapján ítélkezett, így egy-egy ülésen több per is elintéződött.

A törvényszékeken indult ügyek harmadfokon a hétszemélyes tábla elé kerültek. A hétszemélyes táblai tárgyalás ugyanúgy folyt le, mint a

---

³²

Bónis-Degré-Varga 1996. 178-181. o.

fellebbezett bűnpereké a királyi táblán. A Jászkun Kerület büntetőügyeinek fellebbezésére is az országos szabályok voltak az irányadók. A királyi tábla a hozzá visszakérült iratokat a két tábla közös ítéletlevelével visszaküldte a felterjesztő törvényhatóságnak a végrehajtás végett. Amennyiben a hétszemélyes tábla is halálos ítéletet szabott ki, az ügy kegyelmi úton az uralkodó elé, a magyar királyi kancelláriához került.

A királyi elhatározás után a kancellária is az első fokon ítéletet hozó hatóságnak küldte vissza a jóváhagyott, vagy kegyelemből megváltoztatott határozatot végrehajtás végett. A királyi curiától vagy a kancelláriától visszaérkezett döntést az első fokú törvényszék az elítélt előtt kihirdette.

Az ítélet lehetett hosszabb szabadságvesztés, (amelyet korszakunkban többnyire közmunkában töltöttek), testi fenyítéssel és bőjtjellegű szigorításokkal súlyosbítva, vagy halálbüntetés.

A kivégzés eszköze ebben az időben a pallos és az akasztófa volt. Az ítélet végrehajtása kiküldött hatósági személyek (kiküldött bíró, esküdt, az ügyész és a kapitány) jelenlétében történt.³³

A Jászkun kerületekben az általunk vizsgált időben a büntetőperek döntő többségét a sommás perek adták, de védőügyvéd közreműködésével lefolytatott ügyek iratai is szép számmal olvashatók.

Jegyzőkönyvet a törvényszékek munkájáról is vezettek a XVIII. sz. közepétől a Jászkun Kerületben. Így, szerencsére nemcsak a periratokra kell hagyatkozni tevékenységük feltárása során. Ezekbe e könyvekbe írták be a fontosabb büntetőperekhez tartozó kérvényeket, intézkedéseket. Azokat a hiányosságokat, és a megszüntetésükre hozott rendelkezéseket is megőrizték ezek a feljegyzések, amelyeket a bűnüldözés és feltárás hatékonyságának fokozása érdekében hoztak. Amikor például a félegyházi törvényszék tagjai azt tapasztalták, hogy sok az elferdített, nem használható tanúvallomás, rendelkeztek a tanúk kihallgatásának módjáról: "némely helyeken azon rabok ellen állított tanúknak vallomásai csak confrontáció (szembesítés) és benevolum examen formán adódnak elő, sőt némelyiknek a vallásában csak úgy tétetik a provocatio (megkérdezés), hogy a szerént vall, mint az első vagy második tanú, mely nagy rendetlenséget mutat. Ezért meghagyatik, hogy ezentúl a tanúknak vallásai formális inquisitióban, előre bocsátván a dologhoz alkalmazott kérdéseket tétessenek fel és minden tanúnak vallása, amint a kérdéseknek rendire előadja, íratasson be, mely ekképpen végzendő inquisitióban a helybéli bírán kívül egy tanácsbéli, egy nótárius legyen jelen, kik a tanúkat előre meghitelessék, mely rendelés az okáért currens által hírül tétetik".³⁴

³³ Bónis-Degré-Varga 1996. 183-185. o.; Stipta 1998. 77. o.

³⁴ Jászkun Kerület Büntetőperek jegyzőkönyve 1799-1822. 1799. jún. 3. 2. pont

A június 3-án Félegyházán hozott rendelkezést 1799. dec. 13-án Kunszentmártonban Steöszel József palatinális kapitány "elől ülésével" (elnökletével) tartott törvényszék alkalmával is rögzítették, és ki is egészítették.

"Tapasztalván, hogy a Criminális dolgokban a tanúknak vallásai benevolum examen formán vetődnek, azért a kiszabott rendelkezésnek egyenlő megtartására a helybeli bírának s nótáriusoknak meghagyatik, hogy valamint civilis, úgy criminális dolgokban minden tanúbizonyosságoknak vallásait ezentúl formális incvisitióba foglalják, és azon vallások mellett bal oldalról annyi ürességet hagyjanak, hogy az authenticatiót (hitelesítést) oda lehessen írni, azonban főben járó dolgokban megteendő inquisitiókat (tanúvallatás) helyben vagy közel lakó magistruális tiszt urak végezzék!"³⁵

Kerületi szinten a kihallgatásokat a commissáriusok (biztosok) végezték valamelyik esküdt részvételével, és persze jelen kellett lennie egy jegyzőnek, a kérdésekre adott válaszok leírására. A kerületi kapitányok a két kerületi táblabíróval együtt ítéleztek. A főkapitányi törvényszék a Jászkunországban a sedria szerepét látta el.

A törvényszékeket többnyire a főkapitány vagy az alkapitány elnökletével tartották. A bíróság tagjainak nagy része jogász végzettségű. Tehát a kerületi és főkapitányi törvényszékek messze felette álltak a Kele József által jellemzett helyi bíróságoknak szaktudás szempontjából. A további fejezetekben ismertetett perek során többször fogunk találkozni Fazekas András nevével, akit a törvényszék a vádlott védelmére kirendelt. Ebből arra következtetünk, hogy a vádlottak védelmét a vicefiscalis gyakorolta. Valamely ügy részleteinek kivizsgálására, vagy lebonyolítására a bíróság tagjai közül küldtek ki bizottságokat, vagy egyes személyeket.

Az I. Jászkun Statutum szerint ítélezni az aratás idejének kivételével mindig, ítéletet végrehajtani még aratáskor is lehetett. Ha végigtekintünk a jegyzetekben felsorolt megítélések időpontján, láthatjuk, hogy a kerületek törvényszékei ezt a rendelkezést következetesen betartották. Egy-egy "rabokat ítélő" fórum 1-2, esetleg 3 napig tartott általában, ezen idő alatt a bírák testületének hol kevesebb, hol több ügyet kellett büntetés kiszabásával, vagy felmentéssel lezárni.

Pl. 1799. június 6-án Kunszentmártonban 6, február 11-én Jászberényben 9, november 4-én Jászberényben 13, 1800. november 13-án Jászberényben 15, 1802. február 8-án Félegyházán 17, augusztus 4-én

---

(a továbbiakban Jk. K. bp. jkv. 1799-1822.)

³⁵ Jk. K. bp. jkv. (1799-1822.) Kunszentmárton, 1799. dec. 13. 2. pont

Kunszentmártonban 6, augusztus 24-én Félégyházán 8, november 13-án Félégyházán 5, december 29-én Jászberényben 11 pert folytattak le.

1802. február 8-án a Félégyházán összeült törvényszék 101 rabot ítelt el.³⁶

A jászkun perekben legfelsőbb fokon a nádori törvényszék ítelt. Ennek elnöke a nádor, tagjai: 2 főúr, a hétszemélyes tábláról 2 bíró, 1 helytartótanácsbeli tanácsos, és a jegyzőkönyvvezető nádori titkár voltak. A kerület büntető ügyekben pallosjoggal (*ius gladii*) rendelkezett.³⁷

Családi békét, nemi erkölcsöt sértő büntettek

A Jászkun kerületek törvényhatóságainak működését ismertető vázlatos bevezető, és a büntetőperek lefolyásának általános leírása után, most már a periratok alapján szeretnénk bemutatni, hogy konkrétan milyen morális és egyéb bűnöket követtek el a jászkunok 1797 és 1802 között, és milyen büntetésekre ítélték őket tetteikért a bírások.

A paráznság a nemi erkölcs elleni cselekmények tág körét foglalja magába, általában a házasságon kívüli nemi élet, a hatodik parancsolat áthágása tartozik ide

Magyarországon a XVIII–XIX. sz. fordulóján már átalakulóban voltak az erkölcsök. Ez tükröződik a bírói eljárásokban is. Nem avatkoztak az emberek életébe, csak botrány esetén.

A jog különbséget tett a paráznalkodás, bujálkodás és a szajhalkodás között.

Ha a nő hajadon volt, vagy özvegy, akkor paráznalkodás történt, és a férfit tekintették bűnösnek. A bujálkodás és szajhalkodás elkövetője az a nő volt, aki sűrűn váltogatta partnereit. Előfordult, hogy a nem házas fiatalok közötti szerelmi kapcsolat is bíróság elé került.

"Góz Sára szabad személy e törvényszék előtt (Kunszentmárton, 1799.jun.6.) megvallja, hogy ő nem Nagy Sándortul, hanem Gyűjtő Antaltul esett teherbe, mellyet ez el is fogad, és az házassági összekölésre magokat ajánlották, minek utána nevezett Góz Sára a gyerekét el fogja szülni, és ezen összekelésen Góz Sárának Atyja is megnyugodott, azért is szabadon elbocsátattnak, úgy Nagy Sándor is, mint általok kimentetett, elbocsátatik."³⁸

³⁶ Jk. K. bp. jkv. (1799-1822.) Félégyháza, febr. 8.

³⁷ Stipta 1998. 78. o.

³⁸ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Jászkun Kerületek Büntetőperek 11. füzet 4. kötet 9/a szám. 1799. jún. 6.

(A továbbiakban JNKSZ ML Jk. K. bp.)

A Jászberényi törvényszék 1800. szept.13-án Szalkási Antalra 20 vesszőbüntetést szabott ki. Aki "Szikszai Susánna házához cselédül menvén, említett gazdaasszonyával úgy összeszövetkezett, megbarátkozott, hogy se feleségével, se gyerekeivel nem gondolván, s ezeket ott hagyván, hosszabb ideig majd minden éjszaka háziasszonya szobájába járt hálni, s azzal egy ágyba feküdvén, vele is virradott ottan... Reservális adása után se, sőt bírói páltza által sem szoktatták el mindedig Szikszai Susanna házától."³⁹

Hajdú Andrást 1802. február 8-án Félegyháza bírása ítélte meg. "Csikós Évával huzamosabb ideig titkos szövetségben élvén, véle annyiszor, amennyiszor alkalmatossága lehet, testi képpen közösködött, és ennek felette ugyan Csikós Évától egy tolvajlott juhot is által venni vakmerősködött. 25 pálcára büntették a majsai 30 éves, feleséges juhászt. Csikós Éva 37 éves félegyházi lakos Bodor István hitvese "rút életét elvállalni nem kívánja, sőt Hajdú Andrásval való szövetsége ellene nem is próbáltatva büntetés nélkül szabadon bocsájtatik."⁴⁰

Nagyobb büntetést kap Jászberényben 1800. okt. 13-án Nagy József. Ő Bugyi Anna özvegyasszonnyal "testi képpen közösködött" és "feleségének elvesztésében is szándékoskodott légyen". 40 érzékeny pálcára ítélték. A gyerek, akit tőle "kapott" Bugyi Anna, meghalt, ezért tartást fizetnie nem kellett. Bugyi Anna büntetése 2 heti áristom volt. Egymástól is eltiltották őket.⁴¹

A következő esetben a beismerő vallomások hiánya, illetve visszavonása miatt nem hoztak ítéletet. Kunszentmárton 1800. október 9.

Czeglédi Mária sógorával, Szűcs Mihállyal, és annak szolgálójával, Lukács Tóth Andrásval paráznalkodott saját és Tóth vallomása szerint. Szűcs Mihály tagadta a dolgot. Később Czeglédi Mária is azt vallotta, hogy férje kínzásaival vette rá a vallomásra. Ő is, és Tóth is visszavonta a vallomását. Szabadon engedték őket. Czeglédi Mária 31 éves, túrkevei születésű, Madarasi Szabó János felesége volt.⁴²

A Districtusokban a nős-paráznaság sem ismeretlen. "Faragó Anna házas személy, és Szakál István nőtelen, noha e törvényszék előtt vakmerően visszahúzták vallásokat, hogy ők 8. esztendőktől fogva együtt parázna életet éltek légyen, ezen visszahúzásoknak hitel nem adatik, azért is mint feslett, és botránkozott életűek Faragó Anna ugyan 20 érzékeny korbács, Szakál István pedig 30 pálcautésekkel, fenyítetni rendeltetnek egymással oly módokkal

³⁹ JNSZ ML Jk. K. bp. Jászberény 11. f. 4. k. 45. sz. 1800. szept. 13.

⁴⁰ JNSZ ML Jk. K. bp. Félegyháza 12. f. 3. k. 7. sz. 1800. okt. 13.

⁴¹ JNSZ ML Jk. K. bp. Jászberény 11. f. 4. k. 47. sz. 1800. okt. 13.

⁴² JNSZ ML Jk. K. bp. Kunszentmárton 11. f. 6. k. 9. sz. 1800. okt. 19.

eltiltván, hogy valahányszor együtt találtatni fognak, az helybeli bíróság által mindannyiszor a férfi 30 pálcával, az asszony 20 korbáccsal büntetessenek".⁴³

A következő esetenél Töröcsik Józsefné (Halasi Rosália) a béressel, Tóth Elekkel kerül nős-parázna viszonyba, "és testi képpen hat ízben közösködni bátorkodtak". Az asszonyt 24 korbácsra ítélték, amelyet készpénzzel megválthatott, Tóth Elek 24 pálcaütést szenvedett, és "meghagyatik, hogy nem Alsószentgyörgyön, hanem másutt álljon szolgálatba".⁴⁴

"Pál Ferentz, és Borbás Ágnes ... tilalmas és nagyon botránkoztató összejövetelek" Nagy Mihály "kerítő által" történt. "Nem gondolván a Szent Szék által egymástól lett eltilalmaztatásokkal." Borbás Ágnest 25 korbácsra, Pál Ferencet 25 pálcára ítéli Félegyháza törvényszéke 1799. október 10-én, de a kerítő büntetése sem volt kisebb. Nagy Mihály is 25 pálcát kapott.⁴⁵

Valamely megbántott hölgynek áldozatul eshet a férfi becsülete. Ilyen helyzetbe kerül Puskás János 32 éves madarasi mesterember. "Koldus lánnyal való nős-paráznaság" volt ellene a vád. A "koldus lány" (Farkas Sára 40 éves) bement a műhelyébe, kenyérral kínálta, de az nem kellett neki. Ő kiteszigálta a műhelyből. Lehet, hogy ezen haragudott meg a lány. A paráználkodás nem bizonyosodott Puskás Jánosra. Szabadon engedték.⁴⁶

Nem volt nehéz a paráználkodás bebizonyítása, ha a nő teherbe esett. Kuszi Anna 38 éves, férje Bukor János, 9 esztendeje "Regimentbéli katona", Torma István 24 éves nőtlen bérestől "teherbe esvén, leány gyermekét nem régiben szülte el." Torma István 30, Kuszi Anna 20 pálca büntetést kapott 1802. aug. 24-én a félegyházi törvényszéktől.⁴⁷

A gyerek tartására általában 24 Ft megfizetésére kötelezte a Kerületek bírósága a férfit. Ennyit fizetett László József is, aki teherbe ejtette Kovács Ilonát. Miután feleségét elűzte, Kovács Ilonát, (kit férjével megúttatott) hogy "botránkoztató életét szabadon folytathassa, házába fogadott" Halas városában, "egyszerre elszenvedendő 50 kemény pálcára" ítélték.

Kovács Ilona, kit törvényes férje (Bódi János) megverésével is vádoltak "Halason, minek utánna a gyermek szoptatásától meg fog

⁴³ JNSZ ML Jk. K. bp. Félegyháza 11. f. 5. k. 32. sz. 1800. máj. 9.

⁴⁴ JNSZ ML Jk. K. bp. Jászberény 11. f. 5. k. 7. sz. 1800. ápr. 5.

⁴⁵ JNSZ ML Jk. K. bp. Félegyháza 11. f. 2. k. 37. sz. 1799. okt. 10.

⁴⁶ JNSZ ML Jk. K. bp. Kunszentmárton 11. f. 4. k. 10. sz. 1799. febr. 11.

⁴⁷ JNSZ ML Jk. K. bp. Félegyháza 12. f. 3. k. 15. sz. 1802. aug. 24.

menekedni... egy ízben elszenvendő érzékeny 30 korbácsütésekkel büntettetni rendeltetik" 1802. február 2-án Félegyházán.⁴⁸

A terhes nőkre a testi büntetés végrehajtását általában a gyermek megszülése, vagy a szoptatás befejezése utánra halasztották.

Az előbb említett 24 Ft tartást nem mindig egy illető fizette. 1801. április 10-én Félegyházán helyi lakosok ellen hozták a következő ítéletet.

"Papp István (33 éves asztalos legény) meg is vallja, hogy Baksinéval egy köze volt, azért a gyereki tartásának a felét 12 Ft fogja fizetni.". Még 2 heti áristomot is elszenvedett. "Pintér Mátyás (50 éves mesterember) pedig, ki magát az oda való járással nagyon gyanússá tette, a más felét fogja viselni azon gyereki tartásnak. Mint mesterember az áristomot 12 forinton megválthatja. Ő a bűnét egyébként nem ismeri el."⁴⁹

A paráznság és a kurválkodás, szajhálkodás között sokszor nehéz volt különbséget tenni. A szajhálkodókat többször a születésük helyére küldték vissza, vagy a városból, a megyéből kitiltották.

Fábiány Anna (20 éves) már máskor is büntetve volt paráználkodásért, "feslett életét folytatta", ezért "születése helyére, Majsára visszaküldetik, elmenetele előtt 12 korbácsütéseket fog szenvedni".⁵⁰

Jászberényben 1802. december 29-én a következő ítélet született:

Pál Iona "nős-parázna Jánoki Istványtúl terhet kap". Efféle bűnért mindketten voltak elmarasztalva. Most Jánoki (38 éves, feleséges obsitos katona) 20 pálcaütést szenvedett. Pál Ionát 20 érzékeny korbácsra ítélték, és eredeti helyére visszaküldték, "többé ebben a megyében lakni ne bátorkodjon."⁵¹

Előfordult, hogy "csak" szabadságvesztés volt az ítélet, testi fenyítés nélkül. Jászberény ítélőszéke 1802. május 31-én Szabó Annát, aki (32 éves, Juhász László felesége) "szörnyű botránkoztató tisztátalan életet" élt már több esztendeje, 1 hónapi áristomra, minden héten 3 napi böjttel megnehezítve marasztalták el.

Bolyta István, ki Szabó Annát "levette a lábáról" 12 palcát kapott, amit 12 forinton megválthatott.⁵²

Házasságtörésnek számított a férj illetve a feleség elhagyása, a huzamosabb távollét is.

"Férjeket elhagyó, hamis passzusokkal ide s tova tsavargó és tisztátalan személyek" Tóth Ilus és Harkai Boris. Tóth Ilus Orosházán, ahol

⁴⁸ JNSZ ML Jk. K. bp. Félegyháza 12. f. 4. k. 4. sz. 1802. febr. 8.

⁴⁹ JNSZ ML Jk. K. bp. Félegyháza 12. f. 3. k. 6. sz. 1801. ápr. 10.

⁵⁰ JNSZ ML Jk. K. bp. Félegyháza 12. f. 3. k. 5. sz. 1801. máj. 1.

⁵¹ JNSZ ML Jk. K. bp. Jászberény 12. f. 4. k. 26. sz. 1802. dec. 29.

⁵² JNSZ ML Jk. K. bp. Jászberény 12. f. 4. k. 22. sz. 1802. máj. 31.

utoljára tartózkodott, két tanú szerint Simony nevezetű göbolyöstől gyereket is kapott. "Hanem azt maga tudja hol? és mi móddal gonoszul elvesztette." Ennek bizonyítása nem sikerült. Az ítélet 1801. február 28-án elég enyhe volt. Tóth Ilus 24, Harkai Boris 12 korbácsütést kapott, és "urával együtt lakni köteleztetik". A Harkai Borisét azonban megváltoztatták. " Hadnagy Herok György hitelesen jelenti, hogy midőn H. Borist a garáditson felfelé vezette vissza a tömlőtzebe, ilyen vakmerő kifejezéseket tett: b...m atta itt bizon nem b...ol, értvén a férjét, tovább is még nevetségesen szabad már b...ni, én bizony nem leszek jobb." "... megmutatván megrögzött rosszását", sentenciáját súlyosbították 2 hónap tömlőre, ennek elején és végén 25-25 kemény korbácsütésekre.⁵³

A házasságtörés sokszor más bűnökkel is párosult, ami persze maga után vonta az elmarasztalás növekedését is.

Nagy József és Bugyi Panna már régebben is büntetve volt az egymással való paráználkodásért. A férfi már "maga feleségét is igyekezően el veszteni", múlt évben Sentenciastatva volt.

Most Bugyi Panna terhes lett. Szolnokra mentek orvoshoz, "hogy a gyereket el tsinálnák". Nagy József már útközben meg akarta fojtani Bugyi Pannát, de nem sikerült. Szolnokon Fejér Mátyás orvosnak 4 ökröt ígért, "hogy vagy magát Bugyi Pannát, vagy legalább a méhében levő gyermeket valamely itallal vesztené el." Ezért Jászberény törvényszéke 1 évi sanyarú rabság elszenvedésére, és két ízben ráverendő 100 palcára ítélte. Bugyi Panna a gyermek megszülése után 2 hónapi aristomot kapott.⁵⁴

A vérfertőzés (incestus) az olyan személyek közötti nemi kapcsolat, akik a törvény szerint házasságra nem léphetnek.

A házastárs rokonaival (sógorokkal) létesített "testi közösködés" is ilyen volt. Kunszentmárton bírósága 1799-ben "Fekete Mihály, és Szabó Sára a sógorságnak 2dik grádusában lévő atyafiai... egymás közt testiképpen közösködni bátorkodtak". De Szabó Sára saját és a tanúk vallomása szerint másokkal is paráználkodott, "így kétséges, kitül kapta a méhében lévő gyermeket."

"Fekete Mihály ugyan egyszerre elüttendő 30 palcáütésekre, mind az által megváltás mellett, a Cassába 15 forintot befizetvén, Szabó Sára pedig gyermekágyának kifekvése után három holnapi árestumnak elszenvedésére ítéltettnek."

Hogy miért a sógort nevezi meg gyermeke atyjának Szabó Sára?

⁵³ JNSZ ML Jk. K. bp. Jászberény 12. f. 1. k. 20. sz. 1801. febr. 28.

⁵⁴ JNSZ ML Jk. K. bp. Jászberény 11. f. 4. k. 26. sz. 1799. nov. 4.

"Mínthogy a bátyámtól való gyereke megholt, attól tart, hogy ha férje is meghal, a' házat tőle elvegyük. Azt gondolta tehát, hogyha a' gyermek enyém lesz, nála marad a ház, mint azt Szöllősi Sárának is mondotta." ⁵⁵

A következő, Kunszentmártonban 1799-ben tárgyalt ügy egyszerűbb volt. Tóth István és Kályi Erzsébet "vér ellen való parázsnaságnak bűnével vádoltatnak." Tóth István öccse Tóth Jánosnak, Kályi Erzsébet volt férjének.

Az 1723. 11. Articulus 3. cikkelye szerint büntetésük halál lenne, de kegyelmi kérvényt nyújtanak be. A királyi Resolúció megérkezéséig eltiltják őket az együttlakástól. A kegyelem megérkezett. ⁵⁶

Az anyós és vő közötti, közmondásosan rossz viszony más előjelet is vehetett.

"Nagy Mátyás feleséges személy, úgy Magyar Sára annak özvegy napája meg vallják, hogy... vér ellen való parázsnaságba elegyedni, és több ízben testiképpen közösködni vakmerőködtek". Nagy Mátyás "lelkiesmeretének ösztönzésére említett Napáját el hagyván Túrra költözött..."

Fiscus által kért halálos büntetés alól kivétetvén, mindketten mától fogva egy esztendeig tartandó sanyarú tömlőcpre ítéltettek. Nagy Mátyást kimenetelkor még 20 pálcával is sújtották. ⁵⁷

A nemi erőszaknak (struption) már a kísérletéért is 40-60 pálca büntetést kaptak az elkövetők. A sértett kiáltozására összefutók többnyire megakadályozták a végkifejletet. A következő esetekben is ez történt.

Vecsei Mihály "a mezőre menvén Lovainak onnan lejendő hazavétele végett, amint kint a mezőn Perjéssi Ilona nevű leánykával, aki hasonlóképpen lóért ment, öszveakadt volt, először attól tít kérvén és annál fogva belekötven, kezdte mindjárt a' melyét fogdosni, azután midőn annak bűja kívánságának nem engedett és kiabált volna a' Leányka, azt a Födre is leejtvén, ott Szemermit felfedezni, mellédűlni és száját is, hogy ne kiálthasson bedugván, szüzességétől erőszakkal megfosztani próbálni vakmerőködött."

A kísérlet "jutalma" 40 érzékeny vesszőütés volt. ⁵⁸

A nemi erőszakként induló ügy megítélése a vizsgálat során módosulhatott. 1801. szept. 27-én Jászberény törvényszéke Durogi Ádámra "erőszakkal el követett tisztátlanságért és nős-parázsnaságért" halálbüntetést kért.

⁵⁵ JNSZ ML Jk. K. bp. Kunszentmárton 11. f. 4. k. 3. sz. dec. 13.

⁵⁶ JNSZ ML Jk. K. bp. Kunszentmárton 11. f. 3. k. 19. sz. 1799. okt.13.

⁵⁷ JNSZ ML Jk. K. bp. Kunszentmárton 11. f. 4. k. 9. sz. 1799. jún. 6.

⁵⁸ JNSZ ML Jk. K. bp. Jászberény 11. f. 4. k. 44. sz. 1800. szept. 13.

A Ladányi mezőn az út mellett "Besenszegi Lakos Kecő János feleségét körülvévén azt megfertőztetni ... vakmerősködött". Az erőszakot az asszony állítja, "de világosan be nem próbáltatta". Tehát az erőszak nem bizonyosodott be, de "a raboskodónak vétke nagyon terhesebb azzal, hogy ... az asszonyt az út mellett háborgatta". (Az erőszak út melletti elkövetése minden esetben súlyosbító körülménynek számított.)

Durogi a közösködést megvallja az általa azelőtt nem ismert asszonnyal, de az erőszakot tagadja. Büntetése "egyszerre el üttendő 40 kemény páltza".⁵⁹

Ezeknél az ügyeknél az orvosi vizsgálat szerepe fontossá vált. Az inzultált kislányok esetében a szüzesség elvesztését, vagy éppen fordítva, a meglétét orvosi "Bizonyító Levél" támasztotta alá.

"Gordos Istvány ... Bódi Klára leánykát huzamosabb ideig parázna és buja indulattal, s más fajtalan tselekedeteivel a' paráznaságra ingerelte és rajta erőszakot tenni tellyes igyekezettel vakmerősködött." Mivel az orvosi bizonyító levél szerint a "leánykának megszeplősítése... meg nem történt", a Fiscus által kért halálos "büntetéstől kimentetik...", "egy ízben elszenvedendő 60 érzékeny vesszőütéseknek elviselésére Sententiáztatik".⁶⁰

A következő esetről az a figyelemre méltó, ahogy a kunszentmártoni bíróság a "13 esztendő leányka, Györfi Erzsébet" feldúlt lelki világát tovább háborgatni nem akarta. Fertáts Istvány az erőszakot elismerni nem akarta. "Illy borzasztó és szemérmes kinyilatkoztatásokat azonban a leánykától ok nélkül felfesztetni, még csak feltenni sem lehetne". Az orvosi bizonyítás levél szerint "szüzességétől egyszer meg nem fosztatott", így Fertáts büntetése 30 kemény páltza volt.⁶¹

Az állattal való fajtalanokodás (bestialitás) a ritkán elkövetett büntettek közé tartozott a Jászkun Kerületekben is. Egy-egy példája azért előbukkan az akták rengetegében. Büntetése minden esetben nagyon szigorú.

1799-ben Jászberényben ítélik Kőkény, alias Dobó István felett, aki "zabolátlan buja indulatai tüzeinek mególtására, valami akós hordót tévén a ló farához, arra állani és leeresztvén lábravalóját, s kívánsága szerént a Kantzára dőlve azzal testiképpen úgy, hogy a természet is tölle elment, közösködni nem irtódzott." Mivel a raboskodó "helytelen eszű"-nek bizonyult, ezért a halálos ítélettől megmenekült. 3 esztendei rabságra ítélték.⁶² A 42 éves Dobó István jászberényi lakos neve 1802. február 22-én ismét felbukkant, amint 3 éves büntetését töltötte a "Nemes Districtusok

⁵⁹ JNSZ ML Jk. K. bp. Jászberény 12. f. 1. k. 48. sz. 1801. febr. 28.

⁶⁰ JNSZ ML Jk. K. bp. Jászberény 11. f. 4. k. 16. sz. 1799. nov. 4.

⁶¹ JNSZ ML Jk. K. bp. Félégyháza 11. f. 3. k. 25. sz. 1799. jún. 6.

⁶² JNSZ ML Jk. K. bp. Jászberény 11. f. 2. k. 33. sz. 1799. nov. 4.

közönséges házánál", ismét testi közösködéssre vetemedett Tóth Anna 18 éves jászkladányi, gyújtogatásért 1 év büntetését töltő lánnyal. Dobó most 24 pálcát kapott.⁶³

A Praxis Criminális 74. cikkelye alapján Ketskeméti István "és az eszközül vett barom ... tűzzel való megégetését" kérte a Fiscus, juhval való "testi fertelmesség" miatt, amely a "nép közt szörnyű botránkozást" okozott. Egy szemtanút tudtak bizonyosággal állítani. Ketskeméti pedig azt vallotta, hogy "bárányszoptatás végett a' juhót lenyomván, lábra való kötője elszakadt és úgy meztelenedett meg." "A véghez vitt fertelmesség ...elegendő világosságra nem jöhetett." A raboskodót szabadon engedték, de "születése földére, Nádudvarra visszapassualtatni rendeltetik".⁶⁴

Istenkáromlás, káromkodások

A XVIII. század elején az istenkáromlás még a halállal büntetendő cselekmények közé tartozott.

Mária Terézia 1761. július 16-án kelt rendelete szerint az elszaporodott istenkáromlásokat, amelyek egyes vidékekre az Isten haragját vonják különböző csapások formájában, mindenképpen meg kell szüntetni, illetve csökkenteni kell.

Amennyiben az istenkáromlás alapja rossz nevelés, szokás, amely nem kívánja ki az Isten haragját, testi fenyítéssel kell büntetni – nemeseknél pénzbüntetés – addig is, amíg az országgyűlés törvényt nem hoz róla. A szándékosan elkövetett káromlás már súlyosabb megítélést kap. A visszaesőket pedig akár halállal is lehet fenyíteni.⁶⁵

II. József büntetőtörvénykönyve már nem büntetnek, hanem polgári vétségnek tünteti fel az istenkáromlást. Rendeleteinek visszavonása után az istenkáromlás és káromkodás megítélése ismét súlyosbodott, meglehetősen nagy változatosságot mutatva.

A Jászkun kerületek büntetőperei között gyakran találni káromkodókra hozott elmarasztaló ítéletet.

1799. december 13-án Hangyási Mihály karcagi lakos törvényszékétől 50 pálca fenyítést kapott, amiért Kis Mihályné (aki előtte Hangyási feleségét becsmérelte) a következőket mondta: "Miveled a'

⁶³ JNSZ ML Jk. K. bp. Jászberény 12. f. 3. k. 2. sz. 1802. febr. 23.

⁶⁴ JNSZ ML Jk. K. bp. Kunszentmárton 11. f. 6. k. 11. sz. 1800. máj. 15.

⁶⁵ Hajdú 1985. 17-18. o.

kutyával vétkező anyja születését, kutya, disznó, veszett milliom szikja bassza, az édesapád is kutyával vétkezett retek teremtette"⁶⁶

Ugyanezen évben Félegyháza ítélőszéke a 34 éves kunszentmiklósi Varga Mihályt "minden jó léleknek nagy botránkozást okozó éktelen Káromkodásai" miatt "erkölceinek kifaragásául, magának is jövődöbeli reményelhető megjobbulásául ... a császári királyi lovaskatonák közé adadni" rendelték.⁶⁷

A káromkodók esetében a részegség valamelyest enyhítő körülményt jelentett. A következő példákból ez meggyőzően kiderül. Udvardi másképp Sotúr Mihály "a fertelmes káromkodás terhe alól" (a teremtőt is káromolta) magát részegségével védelmezte. Mivel első tette volt, 40 pálcát kapott a 48 éves majsai redemptus.⁶⁸

Ugyanazon évben, ugyanaz a bíróság (Félegyháza 1802.) Tóth István 41 éves majsai redemptust "baszom a teremtését, szarom a lelke mellé" stb. káromkodásaiért, enyhítő körülmény nélkül "60 érzékeny páltzaütésekre" ítélte.⁶⁹

Születtek ennél sokkal keményebb ítéletek is.

Kántor Imre a "korcsmában borba merülvén ott, mint a város tizedesse" veszekedést szított, s a Dstlis (Districtualis) Hadnagy által megintetett, mire ő a "világ megváltóját dühös káromkodással" szidalmazva ellenszegült a hadnagynak. A fiscus halálbüntetést kért. Mivel eddig "ilyen vétekrül megrovattva nem volna, és a tanúk vallása szerint nagyon boros lévén, helyes eszén nem volt, és józan korában káromkodni nem szokott", büntetése 1 év tömlöc, heti két nap böjttel, és két ízben kiadott 100 pálcáütés volt.⁷⁰

Ezen büntettek bizonyításánál a tanúvallomásoknak igen fontos szerepük volt. Tárgyi bizonyítékok, orvosi bizonyágtétel stb. itt nem segítik a nyomozást, csak a hiteles tanúvallomások és a beismerő vallomás (ill. tagadás) alapján lehetett ítélkezni.

Félegyházán 1799-ben Bogáts Samu káromkodásait tagadta. "Szörnyű égrekiáltó káromkodásokat meghamisítaná, a sokkal világosabban felfedezettvén azonban a B és C betűk alatt foglalt vallástételekben, a bölts teremtőnek felséges munkáit a megváltónak szentséges személyét énekelő iszonyatos káromkodásai." A halálbüntetést ugyan elkerülte, de a lefogásától

⁶⁶ JNSZ ML Jk. K. bp. 11. f. 4. k. 8. sz. 1799. dec. 13.

⁶⁷ JNSZ ML Jk. K. bp. 11. f. 3. k. 13. sz. 1799. jún. 3.

⁶⁸ JNSZ ML Jk. K. bp. 12. f. 3. k. 8. sz. 1802. máj. 17.

⁶⁹ JNSZ ML Jk. K. bp. 12. f. 3. k. 40. sz. 1802. aug. 24.

⁷⁰ JNSZ ML Jk. K. bp. 11. f. 4. k. 20. sz. 1799. febr. 15.

számított 2 évi súlyos rabság, hetenként kétnapi böjttel, és a félévenként elszenvendő 50 pálca (össz. 200) nagyon súlyos büntetésnek bizonyult.⁷¹

A kiszabott büntetési módok nem korlátozódtak a testi fenyítésre és a rabságra. Valach Fülöp félegyházi mézárólegény szörnyű káromkodásai mellett ("baszom a vakkintó teremtesedet, b... a disznó teremtette, b... a ki teremtett stb.) "Boros János félegyházi chirurgust, és Horváth Imre székbíróval öléssel és felperzseléssel fenyegette". A bíróság "az ő maga megjobbításához" még lát reményt a "katonai szoros fenyíték által", ezért a "gyalog katonai szolgálatra általadatni, azon esetre pedig, ha arra be nem vetetődne 50, egyszerre elszenvendő érzékeny páltzákkal büntettetni és vasban, s jó őrizet alatt hazájába Csehországba visszaküldeni rendeltetik" – hangzott az ítélet.⁷²

Az ítélet tanúsága szerint a bíróság mindenképpen Félegyházán kívülről akarta ezt az embert megjobbítani.

Végül néhány megjegyzés a katonák által elkövetett káromlásokról.

Jászberény bírósága 1802. szept. 25-én két "Alsószentgyörgyön a kocsmában ... égrekiáltó" káromkodást véghezvivő katonát, Szedlák Pált és Kovács Pált a "Budai Fő Hád Prefectúrájának" adta át az 1799. dec. 10-én kiadott 17481, 28734. számú rendelete alapján.⁷³

Hasonló módon döntöttek dec. 29-én Kotsis Antal szabadságos katonai ügyében. Isten és a szentek ellen való káromkodásai miatt, mivel "a Districtusok Jurisdictionja alá nem való" átküldték a hadi törvényszékhez.⁷⁴

Az obsitos ("Garasos katonát") Laktor András helyben ítelték el. Iszákosságot és az ehhez kapcsolódó káromkodásokat "már nagyon szokásba vette". Sok kárhozatos káromkodás "járt ki otsmány szájából". A "helység embereinek is ellenállt, amikor áristomba vitték."

A törvényszék előtt megbánást mutatott, jobbulására reverzalist adott. A megítéléstől számítandó 1 hónapi áristomot kapott, heti kétnapi böjttel.

5 hónapot töltött viszont vizsgálati fogságban (1801. szept. 27-1802. febr. 22.)⁷⁵

Többször előfordult a törvényszékek gyakorlatában, hogy az ítélet testi fenyítés részét az elkövető lakhelyén, vagy az elkövetés helyszínén

⁷¹ JNSZ ML Jk. K. bp. 11. f. 3. k. 11. sz. 1799. jún. 3.

⁷² JNSZ ML Jk. K. bp. 11. f. 5. k. 19. sz. 1800. okt. 8.

⁷³ JNSZ ML Jk. K. bp. 12. f. 4. k. 24. sz. 1802. szept. 25.

⁷⁴ JNSZ ML Jk. K. bp. 12. f. 4. k. 11. sz. 1802. dec. 29.

⁷⁵ JNSZ ML Jk. K. bp. 12. f. 1. k. 46. sz. 1802. febr. 22.

viselte el az elítélt, hogy az másoknak is elrettentésül és "tartalékjára" szolgáljon.

"Tóth István ... Teremtő Istenét, és megváltó Jézusát ... káromkodni nem iszonyodott, azonban még ez első tselekedete lévén, hogy ezentúl fertelmes nyelvét meg zabolázza meg tanulgya, a bátsi tsatornából kitöltendő egy esztendei rabságra, és két ízben elüttendő 80 érzékeny páltzaütésekre ítéltetik oly módokkal, hogy most midőn az említett tsatornához levitetik, Halas városában, ahol az illyentén káromkodások, igen eláradtak, mások is tartalékjára 40 páltza elverettévtvén." A másik felét rabsága végén "szervedje el".⁷⁶

A Hajdú Lajos és Kállay István által ismertetett adatok tükrében megállapítható, hogy a Jászkun Kerületekben a káromkodások megítélése szigorúbb volt, mint a néhány évvel korábbi megyei és a korabeli városi ítéletek.

Büntetések

A büntetések nagy része ebben az időben testi fenyegetés volt. A nemesek nem kaphattak testi fenyegetést, őket rabsággal, vagy pénzbüntetéssel sújtották. A redemptus gazdákat is általában az áristomba való zárásra, vagy pénzbüntetésre ítélték. Amennyiben a büntetés páltzaütés volt, megjegyzésként szerepelt annak pénzbeli megválthatósága. Ha nem tüntették fel az ítéletben a megváltást, akkor ezt kérvényezték.

"Paprika József halasi redemptus lakos azért instál (kérvényt nyújt be a törvényszékhez), hogy öccsére, Paprika Jánosra ítéltetett, s egyszerre elszervedendő 60 páltzaütéseket akár egészben, akár feliben készpénzben megválthassa."

"Jobbulásában bízva, és gyenge idejére való tekintettel" megengedték a páltcák felének pénzbeli megváltását, a másik felét el kellett viselnie.⁷⁷

Az irredemptusok, zsellérek, commoransok, szolgálók általános büntetése a bot, nőknél a korbács. (Commoransoknak nevezi a szakirodalom azokat a külső törvényhatósági személyeket, akik az előjáróságok tudtával és engedelmével költöztek be. Rendszeresen adóztak, közterheket viseltek. Előrejutásuk érdekében előbb zselléri státuszt kellett szerezniük. Sokan közülük irredemptussáig eljutottak.)

20-60 botot kaptak a paráznalkodók, házasságtörők, káromkodók, a "kezdő" állat tolvajok, a kisebb mennyiségű pénzt vagy ingóságot eltulajdonítók, és a súlyosabb következménnyel, sebesüléssel nem járó

⁷⁶ JNSZ ML Jk. K. bp. 12. f. 2. k. 23. sz. 1801. márc. 9.

⁷⁷ Jászkun Kerület Büntetőperek jegyzőkönyve. 1799-1822. 7. sz. 1799. dec. 16. 12. pont

verekedésekben résztvevők. Ilyen az esetekben gyakori volt 1-2 hét áristom is, főleg nők esetében.

1-2 hónaptól 1-2 évig tartó rabságot ítéltek meg a törvényszékek a visszaeső jószágtolvajoknak, nagyobb mennyiségű pénzt, ingóságot eltulajdonítóknak, valamint akkor, ha a lopást ház-, kamra- vagy boltfelveréssel követték el. Ebbe a kategóriába tartozott a nagy hallgatóság jelenlétében elhangzott istenkáromlás, a maradandó károsodást okozó megsebesítés, és a feleséggel való kegyetlenkedésben visszaesők büntetése.

A testi fenyegetés persze itt sem marad el. A tömlőcbe be- és kimenetelkor, negyed- és félévenként kiadott 20-50 pálcaütés fűszerezti legtöbbször a rabság idejét.

A lopásban többszörösen visszaesőket, megrögzött istenkáromlókat, a nem szándékos emberölést elkövetőket, s egyéb javíthatatlanokat gyakran ítelték 1-3 év közmunkára. Őket általában a bácsi csatornaásáshoz irányították. Bizonyos időközönként 20-50 botütést ők is elszendvedtek.

A hosszabb rabságra ítélt rabokat indokolt esetben ügyeik elintézése végett elengedték néhány napra a tömlőcből.

"Tóth Judit fülöpszállási lakos itt raboskodó sententiás férjét, Virág Györgyöt jószágainak elintézése végett egynéhány napokra hazabocsájtani kéri." A delikvenst 2 napra "jó őrizet alatt" elengedték, és figyelmeztették, hogy "tovább pedig elmaradni ne bátorkodjon."⁷⁸

A szándékos gyújtogatásért, emberölésért, vérfertőzésért, rablógyilkosságért a rendes büntetés halál volt. Ennek kiszabását a kerületi bíróságokban a vádat képviselők kérték is a raboskodókra. Példáinkban a szándékos emberölést elkövetőnek, rablógyilkosnak ezt a fenyegetést meg is ítelték a törvényszékek, és a nádori fórumon is jóváhagyták. A többi esetben vagy a kerületi ítélőszék talál valamilyen enyhítő körülményt (pl. az állattal közönséges helytelen eszű), vagy a palatinális szék enyhíti a büntetést rabságra (pl. Ratkai Jutka esetében). Ezekben az ügyekben pallos általi halál volt megítélt büntetés a gyanúsítottakra. A "gyalázatos akasztófára" az elhíresült, sokszorosan visszaeső jószágtolvajokat, a többszörös boltfelverő, nagy értéket eltulajdonítót ítelték.

Az említett büntetésmódokon kívül gyakori ítélet volt, főleg az idegenből származóknál, és a jobbíthatatlannak számítóknál, hogy katonának adták. Ilyenkor azonban azt is meghatározták, milyen fenyegetést fog kapni katonai alkalmatlansága esetén.

A szajhalkodókat, útilevél (passzus) nélkül csavargókat, valamint a cigányokat előszeretettel születésük helyére visszarendelték, vagy a városból,

78

Jászkun Kerület Büntetőperrek jegyzőkönyve 1799-1822. 7. sz. 1799. dec. 16. 11. pont

kerületből kiltották. A hatóságnak ellenszegülő visszaesők, a hatósággal szemben erőszakot alkalmazók büntetése is a kerületből való kiltás volt.

A kerületek ítélőszékei mellékbüntetésként eltiltották egymástól a házasságtörőket, a pusztán állatokkal üzletelőknek megiltották a kupeckedést, az állattolvajoknak a pásztorkodást, ló tartást. Kiltásba helyeztek valamilyen testi fenyítést a tiltások megszegéséért.

Lopásoknál, gyújtogatások esetében a törvényszékek ügyeltek arra, hogy a bűnösök a kárvallottnak vagy az ellopott összeget, portékát visszajuttassák, vagy azok ellenértékét megtérítsék.

Verekedéseknél, megsebesítéseknél a sértett fél számára, ha az nem volt a cselekményben hibáztatható, fájdalomdíj fizetését ítélte meg a bíróság, és az orvosi költségek megtérítését a vádlottnak kellett állni.

A házasságon kívül született gyermek anyjának általában 24 Ft-ot ítéltek meg a bíróságok, amit annak kellett fizetni, akitől a gyerek származott.

Hivatalos személyek megbántásáért 50 Ft büntetés járt, és mérsékelt testi büntetés. A pénzbeli büntetésnek 2/3 része a bírót, 1/3 része az actort illette. A bíróság által meghatározott pénz, a költségekre és a fáradságra, egyedül a felperesé volt.⁷⁹

---

⁷⁹

Jász kun Statutumok. 1882. 8. o.

Irodalom

A Jász és Kun megyebéli Törvény-Székeket tárgyazó Statutumok . Szolnok, 1882.

Bagi Gábor:

A Jászkun Kerület társadalma a redempciótól a polgári forradalomig 1745–1848. Szolnok, 1995.

Bánkiné Molnár Erzsébet: A Jászkun Kerület közigazgatása 1745–1876. Szolnok, 1995.

Bónis-Degré-Varga: A magyar bírósági szervezet és perjog története. Zalaegerszeg, 1996.

Gyárfás István: A jász-kunok története I-IV. kötet. Szolnok, 1883.

Hajdú Lajos: Bűntett és büntetés Magyarországon a XVIII. sz. utolsó harmadában. Budapest, 1985.

Hajdú Lajos: Az első magyar (1795-ös) büntetőkódex-tervezet. Budapest, 1971.

Kállay István: Városi bíraskodás Magyarországon 1686–1848. Budapest, 1996.

Kele József: A Jászkunság megváltása. Budapest, 1903.

Palugyai Imre: A Jász-Kun Kerületek és Külső-Szolnok vármegye leírása. Pest, 1854.

Stipta István: A magyar bírósági rendszer története. Debrecen, 1998.

Szabó László

AZ OSZÉT NÉP NEMZETTÉ VÁLÁSA

„Az oszétek nem nagy nép, szám szerint mintegy félmilliónyan laknak a kaukázusi hegygerinc lejtőjének centrális részén.” – írja V. I. Abaev, az oszétek egyik legnagyobb és leginkább meghatározó tudósa abban a cikkében, amelyben Koszta Hetagurov érdemeit méltatja születésének századik évfordulója alkalmából.⁸⁰

A méltán ünnevelt Koszta Hetagurovot, akit az oszét nép apraja nagyja csak Kosztának nevez (még hivatalosan és szakcikkekben is gyakran fordul elő így a neve), a tudomány is úgy tartja számon, mint az oszét nemzet, nemzeti öntudat megeremtőjét. Abaev cikkének bevezetőjében tehát az oszéteket nép-ként és nem nemzet-ként határozza meg. Koszta sokrétű életét, szerteágazó és univerzális tehetségét úgy méltatja, mint aki minden erejét arra fordította, hogy szeretett maroknyi népe a nemzetek sorába emelkedjék. S ezt el is érte. Ő maga eközben nemzeti ideállá, az oszét nemzetet megtestesítő hazafivá vált, akivel együtt emelkedett nemzetté. Élete, pályája példa.

Az oszétek, s immár kissé a „világ” is ebben az esztendőben ünnepli Koszta Hetagurov 150. születésnapját. Napjainkban a nemzetté lett oszétek sajnálatos módon a világ figyelmét úgy is felkeltették, hogy más szomszédos nemzetekkel és nemzetiségekkel együtt a nagyhatalmak ütközőpontjába kerülve nehéz, véres hónapokat, éveket élnek át. A mi érdeklődésünket külön is felkelti az, hogy az egyre szélesedő és izmosodó magyar-oszét tudományos kutatások az oszét-jász rokonság meglétét megerősítették, részleteiben mindinkább feltárták. A távoli rokonok sorsa és jelenlegi helyzete iránt különösen érzékenyek vagyunk. Jól induló, kiépülőben lévő tudományos együttműködések szakadtak félbe, szenvednek késést vagy válnak egyre lehetetlenebbé. Reményünk van azonban arra, hogy a már kiépített tudományos és kulturális kapcsolatok a háborús viszonyok közepette is megmaradnak, s ha lassabban is, de tovább gazdagodnak a meglévő és egyre inkább összekapcsolódó tudományos vizsgálatok (régészet, néprajz, történelem, irodalom).

Az oszét nép nemzetté válásában nagy szerepet játszó, a nemzeti ideált megfogalmazó, életével is hitelesítő Koszta Hetagurov születésének

---

⁸⁰ Abaev, V.I., 1990. 542. – Lásd még. U.o. 544-546.; 552-555. – Kalojev, B. A., 1988. 125-133.

másfélszázados jubileuma alkalom és lehetőség is a tudományos és kulturális együttműködés további fejlesztésére. Koszta hatása tehát ma is élő és kézzelfogható. Azt azonban nem szabad elfelednünk, hogy ő egy hosszú folyamat befejezője csupán. A nemzetté váláshoz vezető hosszú és rögös út bemutatása, néhány meghatározó tényező részletesebb feltárása is módfelett tanulságos. Jelen írásunk feladata az, hogy az út végén nem összeroskadó, hanem Koszta Hetagurov koronáját megérdemlő, sok sebtől vérző oszét nép történetének néhány stációját – tanulságul számunkra, magyarok számára is – valamennyire megismerjük. A korona így még fénylőbb és több erőt kisugárzóbbá, fényesebbé válhat.

A nemzet fogalmáról

A nemzet fogalmát az újkori történeti fejlődés teremtette meg. A középkorban használatos *natio* ~ nemzet fogalom egészen más jegyekkel írható körül. Az újkori nemzet jellemzőit francia forradalom hármasszója, az embernek a feudális és rendi kötöttségektől való megszabadulása (Emberi jogok nyilatkozata) alakította ki, s szellemi hajtóereje a romantikus életérzés volt, amely a felszabadult egyén és a kollektivitás számára beláthatatlan perspektívát nyitott. A középkori nemzet (*natio*) és az újkori nemzet fogalma éppenséggel ellentettje egymásnak.

A magyar alkotmányban benne foglaltatik a magyar nemzet fogalma, s a magyar törvénnyel összefüggésben preambulumban meghatározza a "nemzet" fogalmát is. A Közgylés az 1335 (2003) sz. határozatban azonban megjegyzi, hogy a mai napig "nincsen Európában általánosan elfogadott jogi definíciója a 'nemzet' fogalmának". Olyannyira nincs, hogy „...egy olyan tanulmányban, amely a nemzet fogalmáról és európai használatáról készült és amely 35 ország parlamenti delegációja által kitöltött kérdőív adatain, illetve a Jogi és Emberi Jogi Bizottság által Berlinben, 2004. június 7-én szervezett meghallgatáson a jog- és politikatudomány szakértői részéről elhangzott nyilatkozatokon alapult, a Jogi és Emberi Jogi Bizottság megállapította, hogy nehéz, csaknem lehetetlen a nemzet fogalmának általános definícióját kialakítani.”⁸¹ Ugyanennek a dokumentumnak a negyedik pontja az, amely számunkra a továbbiakban a legfontosabb iránymutató, s napjaink álláspontját fogalmazza meg: „A 'nemzet' kifejezés mélyen a népek

---

⁸¹ A Közgylés által 2006. január 26-án (a 7. ülésen) elfogadott szöveg. Fordította: Görömbei Sára (HTMH), lektorálta: Bratinka József (KÜM) – A dokumentum szövegében a kurzívval kiemelt részek tőlem származnak.

kultúrájában és történelmében gyökerezik, és magában foglalja identitásuk alapvető elemeit. Emellett szorosan kapcsolódik olyan politikai ideológiákhoz is, amelyek kihasználták és meghamisították eredeti jelentését. Továbbá, tekintettel az európai országokban beszélt nyelvek sokszínűségére, egy olyan fogalom, mint a nemzet, egészen egyszerűen lefordíthatatlan számos országban, ahol legfeljebb hozzávetőleges fordítások találhatók bizonyos nemzeti nyelveken. Másfelől viszont, bizonyos nemzeti nyelvek által használt szavaknak nincsen megfelelő fordítása angolul vagy franciául, az Európa Tanács két hivatalos nyelvén.

Mit szűrhetünk le a fentiekből?

Azt, hogy Európában a nemzet fogalom nemzetenként, közösségenként rendkívül képlékeny és szubjektív fogalomnak tekinthető. Amikor egy nép nemzeté válásának folyamatát tanulmányozzuk a legszorosabban figyelembe kell vennünk a vizsgált nép sajátos, önmaga értelmezte történetét, azt, hogy mit emel ki, mint legfontosabb meghatározó tényezőt, mit tart fontosnak. Másfelől nem vonatkozathatunk el a mindenkori környezettől, a nép meglévő, kivívott vagy kivívandó státusától, politikai önállóságától sem. Az önálló nemzet fogalma ugyanis politikai eszköze, fegyvere is annak a harcnak, amelyet egy nép az identitásáért folytat. Az újkorban a nemzetként való elismerése, betetőződése az identitásért folytatott harc vége. Egy nép nemzetként való megjelenése, nemzeti államként való elismerése napjainkban is a beteljesedést jelentheti vagy jelenti. Azt jelenti vagy jelentheti, hogy immár nemzeti keretek között valósíthatja meg egy nép a maga számára a szabadságot, egyenlőséget, testvériséget. Ugyanakkor egy nemzet valamennyi állampolgára számára biztosítja, sőt kötelessége biztosítani is a legteljesebb emberi jogokat.

Mivel Európa népei, nemzetei nem tudtak egyértelmű nemzet definícióban megállapodni, s ki-kij saját történeti múltjának, hagyományainak, s nem utolsósorban érdekeinek megfelelően értelmezi ezt a fogalmat, a társadalomtudományok megállapításai körében kell szétnéznünk. Nem tisztünk most e szemlét nyilvánosan elvégezni, s végső magyarázatot adni, elegendőnek tarjuk, hogy áttekintésük végeredményét közöljük röviden. Azt állapíthatjuk meg, hogy itt is a legkülönbözőbb, egymásnak gyakran ellentmondó véleményekkel találkozhatunk. Vannak azonban olyan meghatározó feltételek, amelyek valamennyi nemzet fogalomban megvannak. Nyilvánvalóan ezeket kell keresnünk, ha az oszéték nemzeté válásának folyamatát be akarjuk mutatni. Ezek megléte, formája, jelentkezésének kora, összeépülésüknek módja és számos egyéb vonatkozása

dönti el, hogy népnek vagy nemzetnek tekinthető-e az alig több mint félmilliónyira becsült oszét populáció.

Ha mégis tudományos definíciót akarunk adni, akkor legcélszerűbb, ha Kósa Lászlónak a Magyar Néprajzi Lexikonban megjelent meghatározását jelöljük meg alapként, és ezt behelyezzük abba a tágabb kelet-európai politikai, társadalmi és etnikai közegbe, amelyet az Orosz-, majd a Szovjet Birodalom jelentett, s amely birodalmak eleve korlátozták a nemzetek, népek politikai önállóságát.⁸² Kósa két definíciót is közöl. Az első a nagyjából Nyugat-Európában főként francia és német területeken meghonosodott álláspont foglalata, amely szerint a nemzet az állampolgárok közössége, amelyet állami keretek tartanak össze és magas fokú politikai és kulturális szervezethez jellemez. Megjegyzi, hogy ez a felfogás uralkodott nálunk is a reformkorban és a dualizmus korában. A másikat szó szerint idézzük: „Olyan történetileg kialakult tartós etnikai közösség, melyet általában egységes terület és gazdasági élet, azonos nyelv és kultúra, valamint az ezek alapján közösségben megnyilvánuló pszichológiai jellegzetességek és sajátosságok jellemeznek.” Hozzáteszi még, hogy ezek együtt ritkán jelentkeznek maradéktalanul. S kiegészíti még azzal, hogy ez a főként Kelet Európában, s így Magyarországon is elterjedt felfogás olyan szociológiai kategória, amely a kapitalizmus idején alakult ki, de bizonyos elemei már jóval korábban kiforraltak anélkül, hogy nemzet fogalommá sűrűsödtek volna. Úgy véljük, hogy ezeket a nemzet fogalmakat, beleértve a fogalom kialakulásának korát is nyugodtan vállalhatjuk, s az oszét nép nemzetté válási folyamatának értelmezésére is felhasználhatjuk. Nem célunk azonban a meghatározás valamennyi elemét nyomon követni. Inkább azt a megoldást választjuk, hogy meghatározó főbb pontjait más ismérvekkel is kiegészítve a kialakulás, megjelenés történeti sorrendjében, mint egy folyamat csomópontjait próbáljuk meg láthatóvá tenni.

Ahhoz, hogy egyáltalán nemzetről beszélhessünk, nem kerülhetjük meg a nép és az etnikum fogalmát, hiszen ez az alap. Az emberek tömegéből ki kell rajzolódnia egy olyan genetikailag összetartozó csoportnak, amely egy adott térben jelenik meg, közös nyelvet beszél, kultúrája nagyjából azonos és önmagát más csoportoktól (esetleg névvel is) megkülönbözteti, azaz rendelkezik valamely mi tudattal. Ezek a kritériumok nem feltétlenül merevek vagy karakterisztikusak, sokkal inkább tendenciaszerűek, képlekenyek, ám valóságosan léteznek⁸³. Ezeket még számos vonás is kiegészítheti, illetve közülük adott időben egyik vagy másik erősen

---

⁸² Kósa L., 1980. III. 706.

⁸³ Megjegyezzük, hogy bizonyos elemei fiktívek is lehetnek (pl. származás vagy rokonság valamely híres néppel).

karakters, a többi fölé nőtt, s ezért meghatározó is lehet. Az önmeghatározáson túl (identitás tudat) szükséges az is, hogy a vele érintkező más népek számára is bizonyos egységként jelenjék meg. Erre az alapra épül, számos új hasonló természetű tényezővel kiegészülve a nemzet, mint önálló, ezt meghaladó fogalom.

A nemzet, mint mondtuk, az újkor, a kapitalizmus korának terméke. Alapvető sajátossága, hogy szociológiai természetű, a politikától ájtárt, attól meghatározott fogalom. Magába foglalja a nép fogalmának legfontosabb kritériumait, ugyanakkor számos új meghatározó vonással gyarapodik. Ezek az új vonások egyben a nép fogalom jegyeinek korábbi struktúráját is befolyásolhatják, mintegy átrendezhetik. Az addig szilárdnak tűnő szerkezetet megbomolhat és más szerepet, hangsúlyt kaphatnak az addig alapvetőnek tartott jellemzők.⁸⁴

Feladatunk a továbbiakban az, hogy legalább vázlatosan számbavegyük, bemutassuk és minősítsük korszakokra tagolva azokat a tényezőket, amelyek a néptől a nemzetté válás korszakáig jellemezték az oszéteket a XIV. századtól a XXI. századig, azaz napjainkig.

Az oszét nép kialakulása

Az oszétek neve először as, az, ász, assi, asija egyes- és többes számú alakban tűnik fel különböző forrásokban. Az ász törzsek a Szir-Darja egyik mellékfolyója, a Csu folyó mentén alapítottak birodalmat. Belső viszonyaikról keveset tudunk, de az bizonyosnak látszik, hogy a kínai, perzsa és görög források említette Kangkü, Kang-Kiü, Kand, Kangha, Turán és Chorezm területén éltek. Az I. században szerepük megnövekedett és terjeszkedni kezdtek Szogdia, Baktria felé. Iránnal állandóan harcban állva jutottak el a Kaukázus előterébe is, ahol a hatalmas hegység északi részén élő kabán kultúra népeivel olvadtak össze. Kr. e. 43-ban érte őket a hiungnu törzsek támadása, s ez újabb népességet szakított le róluk, s tolt nyugatra maga előtt. A birodalom ugyan megrendült, de nem bomlott fel. Ez csak Kr. u. 350 táján a hun támadás után következett be. A széttört, amúgy is hanyatló birodalom népességének jó része nyugatra húzódott. Később helyben maradt töredékeik más népekkel olvadtak össze.

Oszét és szovjet kutatók az ász törzseket a szkítákkal azonosítják. A szkítákat Hérodotosz írja le művének VII. részében. Ezt a szokásokra is

---

⁸⁴ Pl. A nyelv szerepe: Nyelv és államiság, azaz a hivatalos nyelv és az anyanyelv szerepe, ezek köz- és tájnyelvekhez való viszonya A hitvilág, a vallás és az egyház: Ezek szerepe, viszonya az állam keretei között mennyire más, mint a nép valóságos gyakorlatában.

figyelő, hitvilágot is bemutató gazdag anyagot oszét kutatók úgy tekintik, mint amely lényegében róluk, azaz őseikről szól. A helyi lakossággal a Kaukázus előterébe érkezett törzsek az ott élő, egyszer már felül rétegzett kabán kultúra örökösével összeolvadva, sőt nyelvet is váltva, létrehozták Alániát, amelynek területén fellelhetők még a XI. században is az ási törzsek maradványai. Forrásaink a duhsz-ász és tuval-ász törzseket említik, orosz források pedig (sajátos szláv ejtés miatt) jász-oknak is nevezik velük harcban álló csoportjaikat. Alánia éppen megerősödőben volt, mikor feltűntek a térségben 1055 táján a nomád kunok, és megállították terjeszkedésüket. Alánia azonban nem bomlott fel, ugyanis kialakult bizonyos állami keret, s ez mintegy stabilizálta, a mai Észak-Oszétia területének lakosságát a Kaukázus gerincétől északra, az Alán (vagy Grúz-) Hadiút mentén, a Terek folyó völgyében.

Nem sokáig tartott azonban a nyugalom, mert ismét hatalmas, új nép tűnik fel 1220 táján: a tatárok. Hihetetlen gyorsasággal nyomultak előre. A kunokkal szövetséget kötött alánok (jászok vagy oszétek) 1222-ben vereséget szenvednek, majd egy év múlva a Kalka melletti csatában a kunokat is legyőzik. A kunokkal menekülő jászok együtt nyertek bebocsátást, majd befogadást a Kárpát-medencébe.

Az alánok Kaukázusban maradt töredékei a tatárjárás után még egy ideig mozgásban voltak, mígnem elfoglalták mai, végső helyüket, a Kaukázus középső részén. Egy csoportjuk délebbre, a magas hegyek közé húzódva közvetlen szomszédságba került a grúzokkal, kapcsolatot épített ki a grúz királysággal. Önálló államot azonban már nem hoztak létre, hanem beékelődtek a Kaukázus számos kis népe közé, amelyek jó részének szintén nem volt önálló államuk, s csak a nyelv, a vallás, a szokások, és a vérségi alapon működő társadalmi szerkezet tartotta össze őket. Anyagi és szellemi kultúrájuk nagymértékben hasonlított, s hasonlít később is egymásra, s csak az említett tényezők, illetve erősebb táji eltérések (pl. síkság, fennsík, magas hegyvidék, zárt hágók, folyóvölgyek), illetve más tájakkal és népekkel való érintkezés (ezek hatása) tagolják az egységes kaukázusi kultúrát.⁸⁵

⁸⁵ V.ö: Szabó L., 1979.; U.ő: 1981.; U.ő: 1982. – Selmeczi L., 2005. – Kakuk M., 2009. – Kovács J. B., 2008. 355-369. – Kaloev, B.A., 1971. – Abaev, V.I., 1990. 9-115. – Több szerző összefüggő tanulmánya: in: Istorija Szeverno-Oszetyinszkoi AszSzR. I. 1987. Ordozsonikidze, Izdatyelsztvo „IR” 10-168. – Írások az oszét kultúráról. in: Múzeumi Levelek. 61-62. 1989. Szolnok (szerk: Gulyás Katalin – Szabó István – T. Bereczki Ibolya)

Itt jegyzem meg, hogy mert, mint az irodalomból és a még nem felsorolt, de hozzáférhető egyéb publikációkból is kiderül, ezzel a kérdéssel számosan foglalkoztak. Itt csupán egy rövid összefoglalásra volt csak szükség, hogy okfejtésemet ne kelljen utalásokkal megszakítani. Megjegyezzük azt is, hogy sok

A XIV. századra az oszét nép földrajzi helyzete stabilizálódott, azaz megteremtődött egy körülírható terület, s egy meglehetősen stabil népesség környezet, amelyet a további századokban csak az orosz terjeszkedés zavar meg. Ez valamennyi szomszédos népet is érintette. Az oszét nép közvetlen szomszédai északról az oroszok, keletről az ingusok, csecsenek, délről-délkeletről, illetve délnyugatról a grúzok, illetve ezek kis etnikai csoportjai, nyugatról a balkárok, kabardok, s túl rajtuk nyugat felé erős kapcsolatban álltak a karacsájakkal, cserkeszekkel, abházokkal és adigokkal.

A másik, az oszéteket önálló néppé emelő elkülönítő és jellemző jegy, a nyelv. A nyelv rövid és tömör összefoglalását Kakuk Mátyás frissen megjelent munkájából idézzük: „Az oszét nyelvet a nyelvtudomány az indoeurópai nyelvcsalád indoírani ágának északkelet-írani csoportjához tartozó nyelvnek tartja, amely az ókorban a dél-orosz sztyeppevidéken széles körben elterjedt szkíta-szarmata-alán dialektusok utolsó leszármazottja. Három jelentősebb nyelvjárása van: a köznyelvivé vált iron, az archaikusabb digor, és a déli /hegyi/, jelentősebb ótörök hatást mutató tual... A digor és iron nyelvjárást úgy tekintik, mint két egymás után következő fejlődési fokozatot, s a digor az archaikusabb.”⁸⁶ E’edetileg ezek az oszétek őseinél egymáshoz közel álló, egymást jól megértő törzsi nyelvek (nyelvjárások) lehettek. Erre utal idézett szerzőnk, amikor megjegyzi, hogy a duhsz-ász és tuval-ász törzsek nevét már a Kr. u. IX-X. században feljegyezték. A nyelvjárási tagoltság ellenére egy nyelvnek tekinthető az oszét nyelv, a szomszédos népektől elkülönítő ereje volt a köznyelv kialakulása előtt is.

A szomszédok jó részétől határozottan elkülönítette az oszétek többségét vallásuk is. Az oszétek meglehetősen korán ismerkedtek meg a kereszténységgel. Fejős Barbara szerint az alánok már a IV. században megismerkedhettek a bizánci kereszténységgel szír és örmény hittérítők révén.⁸⁷ Ám ezután századok teltek el, míg a gyengülő alán birodalomban létrehozhatják az első érsekséget a Kubán folyó völgyében.⁸⁸ Bizánc szempontjából a Kaukázus kívánatos megtérítendő vidék volt. Éppen az oszétek földjén vezetett át az Alán hadiút, melynek kapuja (Alán kapu) a Darjal szorosban van. Ugyanakkor az alánok ellenőrizték a Selyemút egyik

---

tekintetben megoszlanak a vélemények az egyes kérdéseket illetően. Ilyen eltérésekre nem kívánok kitérni.

⁸⁶ Kakuk M., 2009. 13-14.

⁸⁷ Egyébként egy 1883-ban megjelent hosszabb cikkben 4. századi az oszétek egy részének grúz közreműködéssel történt megkereszteléséről megemlékeznek. A cikk írója úgy véli, hogy később ismét pogánnyá váltak. V.ö: Csibirov, L.A., 1982. II. 49.

⁸⁸ Fejős B., 2001. 41. – Selmeczi L., 2005. 135-139.

északi leágazását is. A bizánciak egyik püspökségüket a VIII. században Alániában, a Terek folyó oszétek által lakott részén állították fel.⁸⁹ Egyes oszét kutatók a kereszténység felvételénél – aminek idejét ugyanekkorra teszik – erősen hangsúlyozzák az örmény és grúz hatást.⁹⁰ Ezek a népek ugyanis már korábban kereszténnyé lettek. Bizánc azért is szorgalmazta ebben az időben a Kaukázus északi részének krisztianizálását, mert ekkor jelenik meg a térségben erős ellenfélként az iszlám és a zsidó vallás is. A környező török népek jobbára az iszlámhoz, míg a kazárok a zsidó valláshoz csatlakoztak.⁹¹ A tatár betörés és az iszlám azonban a keresztény hitre tért oszéteket elzárta Bizánctól, s a közvetlen érintkezés megnehezült. Ez pedig azt jelentette, hogy a keresztény vallás új elemei nem érvényesülhettek tisztán. Az oszétek keresztény hite erősen keveredett a korábbi, Kaukázus népeire jellemző hitvilággal, s számos úgymond pogány elemet is magába olvasztott. Korábbi isteneik, mitologikus alakjaik és a keresztény szentek kultusza erősen keveredett. Ez ugyanakkor szerencsésnek is mondható abból a szempontból, hogy a később e térségben is megjelenő, oroszoktól terjesztett pravoszláv vallási és egyház szervezettel nem lehet összeegyeztetni. Ahogyan a grúzok, ők sem kerültek az orosz Szent Szidonus főhatósága alá. Különben a már idézett, 1883-as írásban a szerző úgy véli, hogy az oszétek de jure keresztények ugyan, de facto azonban pogányok. Ez tömör jellemzése Szaz oszét kereszténységnek, egyben magyarázata különállásuknak is.⁹²

A körül írható földrajzi térség, a közös nyelv és a közös vallás elegendő volt arra, hogy az oszét népet önálló államiság híján a kívülállók is különálló népnek tekintsék, külön névvel illessék, s nekik maguknak pedig határozott öntudatuk alakuljon, önelnevezésük alakuljon ki. A kabán-szkíta kultúra öröksége anyagi-szellemi-társadalmi tekintetben beillesztette őket a kazáusi, hasonló jegyekkel rendelkező kis népek sorába, s e népek és kultúrák valóságos örökösivé tette őket. Ez az állapot a XVIII. század első

⁸⁹ Selmeczi L., 2005. 135-136.

⁹⁰ V.ö: Kuznyecov, V.A., 1977. 9-16. – U.ö: 19?? – Abaev, V.I., 1990. 457-461.

⁹¹ V.ö: Kalojev, B.A. 283-289. – Kuznyecov, V.A., 1977. 9-18. – Itt kell megjegyezni, hogy a mai napig válasz nélkül maradt a szakmában az oszétek (jászok) keresztény hitével kapcsolatos felvetésem, hogy köze volt az oszétek kereszténységhez való csatlakozásában a zoroaszterianizmusnak is. A kereszténység megjelenése előtt a Zoroaszter megteremtette dualista világnézetét a Kangkü területén, Zoroaszter szülőföldjén alakul ki, s a nyugatra, illetve a Kaukázus előterébe menekülő észak iráni kultúrájú és nyelvű aszi néptörzsek ezt ismervén telepedtek meg új lakóhelyükön. A kereszténység tanaira befogadó képesebbek lehettek, mint a samanisztikus világnéppel rendelkező török népek. V.ö: Szabó L., 1979. I.

⁹² Csibirov, L.A., 1982. I. 49.

harmadik századokon át jellemezte mind az oszéteket, mind környezetüket. Valójában I. (Nagy) Péter orosz cár indít el új folyamatokat azzal, hogy 1722-1723-ban elfoglalja Bakut és a Kaszpi-tenger nyugati partvidékét, utódai pedig a Kaukázus megszerzéséért folytatnak majd egy századon át tartó véres harcokat.⁹³

A nemzetté válás folyamatának kezdetei

A nemzetté válás folyamatát külső erők indítják meg. Oroszország terjeszkedése indít el olyan törekvéseket, amelyekre az oszét nép megmaradása érdekében elengedhetetlenül szükség volt. Niederhauser Emil az orosz gyarmatosító törekvéseket, az orosz terjeszkedést tárgyalva igen fontos megállapítást tesz. „Az orosz gyarmatbirodalom kialakításában olykor gazdasági tényezők is közrejátszottak, sokszor fontosabb volt azonban ennél a katonai szempont. A kormányzat ugyan nem vett tudomást Pesztyel nézeteiről, de az a bizonyos jóllétedtség, amelyet ő fogalmazott meg, valóban nem volt elhanyagolható. Ebben a tekintetben a birodalom minden határa fontosnak látszott. Finnországra, amelyet idegen testként kezeltek, a svéd fenyegetés miatt volt szükség. A lengyel területek Ausztria miatt voltak fontosak. A Kaukázus és a Kaukázuson túli területek az Oszmán és a Perzsa Birodalommal szemben kellett, hogy védelmet nyújtsanak. Az első közép-ázsiai kísérletek pedig Indiának, vagyis Angliának szóltak.”⁹⁴

Péter cár, aki megindította Oroszország nyugati orientációjának folyamatát, főként hadseregét építette, reformjainak javarésze ennek megerősítését szolgálta, s ezt az örökséget hagyta utódaira is. Halála után nem véletlenül játszott a palotaforradalmakban a gárdaezred és a hadsereg olyan nagy szerepet. Nem gazdasági, hanem védelmi, illetve terjeszkedési cél vezette I. Pétert Baku és a Kaspi-tenger nyugati partvidékének elfoglalásakor. Azov iránti érdeklődését, e térségért folytatott harcait a tengeri kijáró mellett az Oszmán birodalom elleni védelmi harc és biztonsági cél indokolta. A Kaukázus előtere így került mintegy harapófogóba, s vált a későbbiekben orosz érdekeltségi területté. Nagy Katalin már hadjáratot is vezetett Grúzia ellen a Kaukázuson túli területek megszerzéséért. Am ekkor még inkább az orosz telepések ideküldésében és támogatásában bíztak, s csak a XIX. század elején vált Grúzia orosz protektorátussá. A kaukázusi kis népek egymással folyó állandó harcaiba próbálnak meg beavatkozni, illetve városokat (katonai erődök: Szvjatovoj Kreszt: 1722.; Kizlar: 1739.; Mozdok: 1763.; Sztavropol: 1777.; Konsztantinogorszk: 1780.; Vlagyikavkáz: 1784.; Groznij: 1818.)

⁹³ Niederhauser E., 1997. 234.

⁹⁴ Niederhauser E., 1997. 357.

kiépíteni a térségben, ahonnan hol egyik, hol másik harcoló felet támogathatták.⁹⁵

Mozdok az oszét föld meghódításának egyik legfontosabb kiindulópontja.⁹⁶ Nem oszét, hanem orosz területen, a kettő határán fekszik. Nemcsak katonai erődítmény, hanem kulturális bázis is. Itt létesítik az első oszét nyelvű iskolákat, könyvtárakat, kulturális intézményeket, s ide csalogatják különböző kedvezményeket (városi polgárjogot) adva az oszéteknek. Nagyon fontos politikai koncepciója volt az orosz vezető politikusoknak az, hogy ki kell nevelniük egy hozzájuk hű, az orosz kultúrát is elsajátító, orosz szokásokat is átvevő, de helyi vezető birtokos és értelmiségi réteget, támogatni kell feltörekvő egyedeiket, családjaikat. Ugyanakkor – bár feltétlen hűséget kívánnak meg tőlük – meg kell adni minden lehetőséget arra, hogy saját nyelvüket, kultúrájukat is fejlesszék, otthon érezzék magukat. Másképp a terület nem vehető birtokba: katonailag megszállható ugyan, de ilyen saját kultúrájú réteg nélkül egy percig sem érezhetik magukat otthon. Különösen egy olyan világban, ahol a leányrablás, a vérbosszú, a családi háborúság, a vitát fegyverrel eldöntő férfias magatartás társadalmi eszmény, erkölcsi norma.⁹⁷ Ezt követő lépés az orosz népesség lassú beszivárgása arra a területre, amit fegyverrel meghódítottak, majd keveredése (összeházasodása) a helyi vezető réteggel. Mivel az oszétek a Kaukázus északi részének közepén éltek, ugyanakkor keresztények voltak az összeházasodásnak, némi vallási egyeztetés után akadály sem lehetett. Növelte az oszét területek megszerzésének jelentőségét az, hogy az oszét nép lakóterülete beékelődött a különböző, különben szintén keresztény grúz népcsoportok közé, s ezekkel szoros kapcsolatot tartott fenn. Grúzia meghódításához véleményünk szerint nagyban hozzájárultak az észak oszétek, akik maguk is jó idő óta keresték a kapcsolatot az oroszokkal. Keményebb diónak bizonyult az itt élő mohamedán népekkel való ilyen kapcsolatteremtés (pl. Dagesztán birtokáért való hosszas háborúk, vagy a cserkeszekkel folytatott küzdelem).⁹⁸

⁹⁵ A Kaukázus meghódításában igen nagy szerepet játszottak a kozákok különböző csoportjai. A térség meghódításának módszeréhez, az erődök szerepéhez lásd: Gebei S., 1997.

⁹⁶ Jelentőségét mutatja, hogy egy ideig Patjomkin herceg volt a város-erős vezetője.

⁹⁷ Ez az, amit elfelejtettek a jelen amerikai, angol és egyéb politikusai éppen ebben a térségben: Afganisztán, Grúzia, Irak, Irán, stb. – Lásd erről a kérdéstről: Szabó L., 2006.

⁹⁸ A Kaukázusban megfordult írók éppen ezeket a harcokat örökítették meg vagy vettek benne maguk is részt. Nem véletlen, hogy ma is ez jelenti a háborús tűzfészket ebben a térségben (csecsenek, ingusok, balkárok, kabardok, abházok).

Mindezek mellett a katonai jelenlét, a terület katonai meghódítása, s később a polgári berendezkedés, közigazgatás kialakítása, a birodalomba való betagozása a legfontosabb. Ez egyben egy leendő Oszétia, oszét államiség létrehozását, pontosabb határokkal való körülírását is jelentette. Az oszétek magatartását nagyban meghatározta központi helyzetük, keresztény vallásuk, s az, hogy valójában nem volt önálló államiségük. Lényegében vérségi csoportokra oszlottak, akiket a nyelv, a vallás és a szokások tartottak össze. Nagy jelentősége volt itt az öregeknek, a család- és nemzetségfőknek, vérségi kapcsolatoknak. Egy ilyen laza szerkezetű népet, területet nem hasonlíthatunk egy hódító hadsereggel, szilárd állami- és egyházi szervezettel rendelkező nagy néphez. Az oszétek egy része a szintén államiséggel rendelkező grúzokkal tartott inkább kapcsolatot, s ennek mély történeti előzményei is voltak. Az oroszok e térségben való megjelenése azonban annak belátásra készítette az oszét nemzetségfőket, hogy előbb-utóbb e térségben az oroszok lesznek az urak, s megmaradásuk érdekében nem ellenállni, hanem velük inkább kiegyezni kell. Az oszét egyházi vezetők így maguk kerestek kapcsolatot Pétervárral, s küldöttséget menesztettek, tárgyalásokba bocsátkoztak 1749-1752 között. Tehát maguk hódoltak be, s így harc, ellenállás nélkül teret engedtek az oroszoknak. Vallásilag is kiegyeztek, létrehozva az oszét egyházi komissziót, amely nem jelentett teljes és alapvető változást, a pravoszláv szertartási rend minden elemének átvételét, önállóbb maradhatott egyházuk és annak belső rendje. Nem jelentette azonban ez, hogy itt katonai erősségek ne épüljenek, s meg ne kezdődjék az orosz betelepülés, a kultúra oroszosítása. Sőt, az orosz-török háborúhoz oszét férfiak sokasága adott segítséget. Az oroszok oszét földön való illetén térnyerése egyben meggyorsította Grúzia hódoltatását is.⁹⁹

Az egyik legfontosabb lépés Vlagyikavkáz erődjének létesítése, s katonai közigazgatási központtá válása. Mozdok, mint tudjuk Oroszország határain belül volt, ám az új és sokkal nagyobb erődítmény már oszétek lakta területen épült ki, mégpedig stratégiailag igen fontos helyen, ahonnan az egész Terek folyó völgye, az értékes síkság, egy hatalmas fennsík, illetve az alán (oszét vagy grúz) hadiút, és az Alán kapu ellenőrizhető volt. A katonai és polgári centrummá válás egyszerre valósult meg. 1783-ban erősítették meg a kis települést, építették meg a katonai erődöt, s 1784-ben már ez a hely az újonnan szervezett Kaukázusi Főkormányzóság székhelye. Állami hivatalnokok serege tódul ide, akik rohamos gyorsasággal építik ki a helyi és területi adminisztrációt, osztják kisebb körzetekre az oszétek lakta területét, s hoznak létre egy kis államot az Orosz Birodalmon belül, amit Észak-Oszétianak neveznek. Körülírják határait, s 1787-ben oszét nagykövetet

⁹⁹ Bliev, M. M., 1987. 188-190.

neveznek ki. A gyorsan működő katonai és állami polgári adminisztráció által kialakított kereteket már csak étellel, tartalommal kellett megtölteni. Ez a feladat szintén az ide települt orosz katonai és polgári lakosságra várt, akik Pétervár, Moszkva és más nagyobb orosz városok mintájára kezdik szervezni életüket, kihasználni a központtól ugyan távol eső, de korántsem megvetendő, ölükbe hullott magasabb pozíciót, a vele járó jelentős jövedelmet. Hirtelen egy terület uraivá váltak olyanok, akik korábbi lakóhelyükön ilyen magasra sohasem juthattak volna. Az általuk idehozott idegen világ vonzóvá vált az emelkedni akaró oszét családok szemében, és tömegesen költöznek be a városba. Egy ideig még arra kényszerültek, hogy maguk is úgymond oroszra legyenek, ám néhány évtized múlva tudatosulni kezdett bennük, épp az oroszok jóvoltából, nagy múltú kultúrájuk, ennek kétségtelen értékei, s megkezdődött egy lassú nemzeti ébredés (ha jó fél századot lassúnak mondhatunk), amelynek vége a nemzetté válás.¹⁰⁰ Hogy ez sikeres legyen meg kellett bizonyos feltételeket is teremteniük.

¹⁰⁰ A nemzetté válás folyamata feltételeinek kiépülését kronológikus sorrendben közöljük Hutnovüm, F. H. kronológiája és Oroszország története, 1997. kötet kronológiája (635-657.p.) alapján, amit az irodalomban megadott egyéb művek adataival kiegészítettünk. Hutnovüm, F. H., 1987. 507-508.

1722-1723. I. Péter elfoglalja Bakut és a Kaspi-tenger nyugati partvidékét

1722. Szvjatovoj Kreszt megalapítása

1745. Megalakul az oszét egyházi komisszió

1749-1752. Oszét követség Péterváron

1763. Mozdok alapítása

1766. Mozdokban megnyílik az oszét iskola

1770-1772.; 1774. Orosz expedíciók Oszétiában

1774. Oszét-orosz tárgyalások Mozdokban – Észak-Oszétia betagozódik

Oroszor-szágba

1781. Antifeudális felkelés Digoriában

1783. Vlagyikavkáz alapítása

1784. A Kaukázusi főkormányzóság létrehozása

1787. Karadzau Mamieva oszét nagykövet

1795. Napvilágot lát az első oszét nyelvű könyv

1798. Megjelenik az első cirill betűs oszét könyv Mozdokban

1801. Grúzia protektorátus lesz

1802. Jalguzidze, I. megszerkeszti grúz íráskép szerint az oszét ábécét

1812. Először adanak hírt a szájhagyományként élő Nart-eposzról

1820. Tifliszben megjelenik Jalguzodze, I. által összeállított írással az első

oszét tankönyv

1823. Parasztok megmozdulása Alagirban

1830. Abhaz expedíció

1844. Megjelenik Segreva, A. Oszét Grammatikája

Az oszét népnek saját írásbeli kultúrája nem volt. Elevenen élő, dicső múltjukat feldolgozó hősénekekben, mítoszokban, a természeti környezethez erősen kötődő mondákban és eleven családi, nemzeti szokásokban azonban nem volt hiány. Ennek köszönhető, hogy a legjelesebb orosz kutatók figyelmét igen korán felkeltette ez a páratlan íratlan, szóbeli kultúra, s különböző utazók készítettek leírásokat a tájról, népéről. Az első részletesebb leírás geográfiai szemléletű, s 1604-ből való. Tatiscejev, M. és Ivanov A. útjáról szól. Ők Grúziába mentek, s az oszét föld darjali részét örökítették meg részletesebben. Őket számosan követték, s egyre sűrűbben mind az egyéni, mind a szervezett, majd tudományos expedíciók. Orosz és oroszországi német kutatók, azok, akik először az Oroszországhoz közel eső, vele határos észak-kaukázusi részeket járták be.¹⁰¹ Megkönnyítette az orosz kutatók mozgását az, hogy az oszétek keresztények voltak, s ezért befogadó képesebbnek tartották őket, mint az iszlám híveit. Megkönnyítette a Kaukázusban való mozgást az is, hogy itt a vendégbarátságot valamennyi nép szentnek tartotta, s a házába betérő idegent szinte testvérének tekintette. Nem célunk itt a XVIII. századi (esetleg korábbi) kutatások történetét még vázlatosan sem összefoglalni, mert ezt az oszét kutatók nagy alaposággal elvégezték.¹⁰² Elég az, hogy ezek az utazók, kutatók, majd a térségben katonai szolgálatot teljesítő, vagy ide száműzött orosz írók (Gribojedov, Puskin, Lermontov, Tolsztoj) átviszik a köztudatba egyrészt azt, hogy létezik egy magas szintű és igen nagy múltú kaukázusi kultúra, amit kis népek egész

1848. Vlagyikavkázban megnyílik a „katonai nevelőintézet”

1852. A Szadonszka bányaipari méretű kiaknázásának kezdete

1853. Az alagiri ezüstoffeldolgozó üzembe helyezése

1859. október 15. Koszta Hetagurov születése

1859. Vlagyikavkázban megnyílik a hegyi körzeti tanintézet

1862. Vlagyikavkázban megnyílik az első közkönyvtár

1863. Vlagyikavkáz a Terszki terület adminisztratív központja lesz

1871. Vlagyikavkázban megnyitják az első színházat

1879. Miller, V. F. Észak-Oszétiába utazik

1883. Kovalavszkij, M. M. első gyűjtő útja Észak-Oszétiában

1899. Megjelenik Koszta Hetagurov „Oszét folklór” című műve, amely egyben megetemti az irodalmi nyelvet

1924. július 7. Önálló állam lesz Szovjet Oroszországon belül az Észak-Oszétia-Alánia Köztársaság

1991. november 28. Grúziából kiválik és független állam lesz a Dél-Oszét Köztársaság

¹⁰¹ Abaev, B. A., 1971. 4-4. A kutatástörténetet az oszétekről szóló néprajzi monográfia bevezetőjében tömören foglalja össze

¹⁰² V.ö: Kalojev, B. A., 1967. – U.ö: 1971. – Uarziaty, V. Sz., 1990. – és sorolhatnók.

sora hordoz, és amire figyelni kell, mert az emberiség közkinccse. Szinte trezora az egész emberiségnek, melybe a legősibb elemeket, az ókori kultúrák számos, szinte már feledésbe merült kincsét élő változatában, meglehetősen hűen megőrizték. Számos nyelv, kulturális elem származására ad vagy adhat magyarázatot e népek kultúrájának pontos leírása, elmélyült elemzése. Ez a sommás vélemény máig éltető eleme az oszét nép és a belőle kinőtt oszét nemzeti tudatnak. Ezt az egyébként hódítani jövő kívülállóknak (oroszoknak) köszönhetik (pl. Pfaff, Miller, Kovalevszkij). A mind szélesebb körben elterjedt vélemény, a róluk készített népszerűsítő és tudományos cikkek irányítják önmagukra a figyelmet, s lépnek az idegenek nyomába oszét származású, saját múltjuk iránt immár komolyan érdeklődő kutatók is.¹⁰³

A Niederhauser Emiltől idézett gondolatot, amely az orosz gyarmatosítás jellegét világítja meg, egészítsük ki egy másikkal, amely még egy fontos tényezőre utal, s egyben magyarázza az oroszok alkalmazta módszert is. Meglepő módon ezt Jókai Mór fogalmazza meg, midőn egyik regényhőse parancsnokának azt a kérdést teszi fel, hogy „Miért kell nekünk a Kaukázus?” „Először is azért, hogy legyen Oroszországnak egy nagy katonai iskolája, ahol béke idején is gyakorlati téren tanulmányozhassa fiatalságunk a hadviselést: másodsor, hogy bizonyos gőzöknek desztilláló kazánul szolgáljon; amíg tudniillik a 'seprű'-t Szibéria nyeli el. A nyílt lázadókat, összeesküvőket, s aztán a rablókat, gyilkosokat a Bajkál és az Ob mellé küldjük, de akik csak filozófok, szabadkőművesek, vagy akik csak vallási rajongás bolondjai, azoknak a számára igen jó lerakodóhely a Kaukázus. És harmadszor: az az ország egy állomása a kelet-indiai útnak.”¹⁰⁴ Ha I. Péter fiatalkori „magán hadseregeinek” háborúskodásaira gondolunk, valami kis fogalmunk is van a szibériai száműzöttek életéről, s a GULÁG-okig meglévő gyakorlatról, az orosz nemesi ifjak katonának nevelési módszereiről, amelynek alapjait szintén Péter cár rakta le, s Oroszország (majd a Szovjetunió) birodalmi törekvéseiről, meglepően pontosnak és tudományos megalapozottságúnak kell mondanunk nagy mesélőnk tömör összegzését.

Az orosz tudományos kutatás hatalmas anyagot tárt fel, s belőle egy nagy múltú nép szájhagyományokra épülő kultúrája bontakozott ki, mely a

¹⁰³ Magomatova, V. D. – Cibirov, G. I. – Callaev, H. Sz. - Habarceva A. A. – Totoev, F. V. – Szumenova, Z. N. – Baciev, A. Sz. – Horuev, J. V. – Kaliev, B. A., 1988. 354-377.

¹⁰⁴ Boros J., 1980. 392. Az idézet Jókai Mór: *Samil fia* című művéből való. – Nem törekszünk most Oszétia és a Kaukázus meghódításának, az egyes népek hódítókhöz való viszonyával foglalkozni, ez külön téma, és az orosz írók, száműzöttek, dekabristák feljegyzései pontosan megörökítették ezt a folyamatot és viszonyt. Boros János munkája is részletesebben foglalkozik ezzel.

fokozatosan kialakuló írásos kultúra alapjait is megvetette, mely végül egy világhírűvé vált, tudatosan megszerkesztett, de élő szövegeket tartalmazó eposzban, a Nart-eposzban fogalmazódott meg. Ez a mű egy sorba került a homéroszi eposzokkal, a Roland- és a Nibelung énekkel, a Kalevalával és a Kalevipoeeggel.

Meglétéről először 1812-ben adnak hírt. Azóta pedig óriási orosz, oszét, majd egyre gyarapodó nemzetközi irodalma támadt. A szövegelemzések bebizonyították, hogy a mai oszét nép genetikailag, s egész kultúráját tekintve visszavezethető egy igen korai kaukázusi alapnépességre, alapkultúrára, sőt talán egy ősi kaukázusi alapnyelvre is, amit aztán az oszétknél főleg iráni, más népeknél iráni és erősebben török népesség és kultúra rétegzett felül.¹⁰⁵ Ma is élő szokások, hiedelmek, kultuszok, a társadalom különböző intézményei közvetlenül jelentős része visszavezethető a Nart-eposzban megőrzöttekre, s azok egy része pedig az ókori forrásokban fennmaradt egyiptomi, görög, perzsa, zsidó stb. leírásokra is. Csak utalunk arra, hogy a homéroszi eposzok több közismert eleme, motívuma, története (pl. Achilles sebezhető sarka, a trójai faló) csakúgy szerves része a Nart-eposznak, mint a szkíta, észak-iráni, szarmata hitvilág számos eleme.¹⁰⁶ Az eposzt lefordító Kovács J. Béla tanulmánya így összegez: „Oszétia hagyományos kultúrája a Kaukázus hegyei között alakult ki. Az őskaukázusiak (kobáni vadászok és a bronzkori fémművesek) és az európai sztyeppék nomád civilizációi követőinek: szkítáknak, szarmatáknak és az alánoknak kulturális szárnypróbáit foglalta magába. A nart hősi epopeák alapvető ciklusainak a kialakulása az alán középkor (XIII-XIV. századok) időszakához fűződik. A nartiádák forrásai azonban a Kr. e. III-I. évezredek mélyében tűnnek el.”¹⁰⁷

Az oszétek számára az eposzban a múlt a jelen táplálójává, a nemzeti identitás minden elemét átjáró eszméjévé magasztosult. Életükben, kultúrájukban ugyanazt a szerepet tölti be, amit a szintén megkésett nemzetté váló finnek és észtek nemzeti eposza.¹⁰⁸ Mai kultúrájuk minden

---

¹⁰⁵ A kaukázusi alapnyelv elemeinek feltárása még a kezdeteknél tart. – V.ö: Boros J., 1980.

¹⁰⁶ Abaev, V. I. Külön nagy tanulmányt szentel a várostromnak, a trójai falóhoz hasonló motívumok vizsgálatának a különböző népek Nart-eposz változataiban való előfordulásának. V.ö: Abaev, V. I., 1990. 326-368.

¹⁰⁷ Kovács J. B., 2008. 364.

¹⁰⁸ Lásd e kérdésről: Szabó I., 19??. Kötet tanulmányait. – Egyébként a Nart-eposz egy részét oroszról először Szabó István fordította le. Istvánovics Márton az övét megelőző, szintén rész-fordítása nem az oszét, hanem az adige változatot közli. V.ö: Kovács J. B., 2008. 7-8. Rövid kiadástörténetet ad a bevezetőben.

területén ez jelenti az alapokat, s ez ad a modern oszét civilizációnak félreismerhetetlen oszét karaktert.

A felvilágosodással, francia forradalommal, a napóleoni hadjáratokkal terjedő nemzeti eszme, a polgárrá válás elképzelhetetlen a saját nyelvű írásos kultúra megléte nélkül. Márpedig bármely nagy múltra tekintsen is vissza a kaukázusi oszét népi kultúra, bármily régi, az antik világból származó írásos források emlékeztek is meg az élő szokások gyökereiről, ezek nem oszét nyelven íródtak. Oszét nyelvű írásos kultúra nem volt. A déli oszét lakosság, amely Gúziával szoros kapcsolatot tartott fenn, s képezni akarta legjobbjait, megtehetette, de csak grúz nyelven. A vagyonosabb dél-oszét területen élő oszét családok gyermekeiket Tifliszbe (Tbiliszi) küldhették írni-olvasni tanulni, vagy akár a magasabb szintű kolostori iskolákba is. A grúzok voltak az elsők, akik megkíséreltek ábécét, oszét nyelvű könyvet adni az oszéteknek a grúz ortográfia módosításával. Kiemelkedő alakja e törekvésnek a dél-oszétiai Dzsavszkij hágóban 1775-ben született, grúzul, oszétul és oroszul egyaránt jól tudó, magasabb iskolázottságú Ivan Jalguzidze. Nemcsak e nyelveket tudta, de e népek történetének, életének is meglehetősen ismerője volt. Tifliszben könyvkiadással is foglalkozott. 1802-ben a grúz írásképre (betűkészletre) alapozott ábécét állított össze az oszétek számára, s kiad oszét nyelven egy jogi természetű munkát. 1921-ben, ugyancsak a grúz fővárosban, pedig oszét nyelvű tankönyvet jelentet meg, s maga is poémát ír Alguziáni címmel, Alguz cárról. Megteremtette tehát az oszét anyanyelvi oktatás feltételeit, írást, tankönyvet, sőt műveket adva az oszétek kezébe. Mindez még kiegészült grúz és orosz nyelvből oszétira fordított könyvekkel is. I. Jalguzidze könyvei megvetették az oszét nyelvű írásos kultúra alapjait. A grúziai, majd a déli oszét területeken is egyre növekvő számban alapítanak az egyház által felügyelt iskolákat, s képződni kezd egy vékonyka, az írásos kultúrát is magáénak tekintő hazai értelmiségi réteg. 1826-ban három faluból tudunk olyan, a templom körül kialakult iskoláról, ahol 3-5 tanuló tanul írni-olvasni oszét nyelven, és az I. Jalguzidze tankönyvből tanul. Tifliszben szintén lehetőség nyílt az iskolai oszét nyelvű oktatásra is alapfokon, de itt megvolt a lehetősége annak, hogy magasabb iskolát is végezzenek grúz és orosz nyelven.¹⁰⁹ Hogy mégsem ebbe az irányba fejlődött tovább az oszét írásos kultúra, s a grúz hatás egyre gyengült, majd idővel a grúz írásképre alapozott oszét írásbeliség el is tűnt, annak oka az, hogy Oroszországnak sikerült

---

¹⁰⁹ Totoev, F. V. – Cibirov, G. I. – Szumenova, Z. N., 1978. 261-263. – V.ö: Csibirov, L. A. (szerk.), 1978. 3. 278-280. Gaz. „Terszkie bedomosztyi” 1891. No. 34. cikkkel. Jalguzidze, I. 30 grúz és néhány latin betűből állította össze oszét ábécéjét, s ezzel indul meg Tifliszben az oszét alsófokú iskolai oktatás.

Grúziát is uralma alá gyűrni: 1801-ben Grúzia protektorátussá tette az addig makacsul ellenálló országot. Az orosz kultúra befolyása itt is egyre érezhetőbbé vált, s ez keresztezte a dél-oszét részeken megindult grúz kulturális hatást is.

Hadi céllal, mint láttuk, már korábban megkezdődött az észak-oszét terület szomszédságában (határfolyó jó ideig a Terek) egyes kis települések katonai erősségekké való átalakítása. Velük együtt megjelentek az orosz, kozák és volgai német telepesek is. Ezek az erődök elsősorban katonai célokat szolgáltak, ám az orosz hódítóknak a kormányozhatóság érdekében gondjuk volt arra is, hogy kulturálisan és gazdaságilag is magukhoz kössék a kaukázusi kis népeket. A városok polgári lakossága nemcsak jövevény orosz telepesekből állt, hanem nagyszámú oszét, ingus, csecsen és más népeket is befogadtak, illetve ők is földhöz juthattak a környező falvakban. A városlakóvá lett kaukázusi kis népek már nem lehettek meg írásbeli kultúra, iskola nélkül. Szükséges volt a hódítás stabilizálása miatt egy helyi, nemzetiségi értelmiség kinevelése is, hogy a meghódított területeket igazgatni lehessen. Ezek a megerősített helyek, garnizonok így nemcsak a hadsereg állomáshelyei voltak, hanem az utazók, a területtel megismerkedő kutatóknak is bázisai, kiinduló pontjai lehettek és lettek. Az orosz kultúra mellett itt megszületőben volt egy nemzetiségi városi kultúra is. Iskolákat, templomokat építettek a meghódított területek lakossága számára, s egy idő múlva nemcsak orosz nyelven lehetett elsajátítani az alapvető ismereteket, hanem a különböző nemzetiségek nyelvén is.

Különösen fontos szerepet kapott az oszétek szempontjából Mozdok, Vlagyikavkáz, s később – már Koszta Hetagurov működése miatt is – Szavropol. Vlagyikavkáz stratégiaileg is a legfontosabb hely, a terület közigazgatási központjává lett. Az ide telepedő orosz polgári lakosság, amely a katonaságot is kiszolgálta, itt és másutt is egy kis darab Pétervárt, Moszkvát, Novgorodot akart kárpótlásul magának megteremtteni. A hivatalnokok, a különböző osztályba sorolt állami tisztviselők, az iparosok, kereskedők, néha feltűnő érdekes idegenek, nem egyszer magasan kvalifikált tudósok, száműzött értelmiségiek hozták vitték a híreket, frissítették fel a kulturális életet. Szükségük volt színházra, újságokra, magasabb fokú iskolákra, könyvtárakra, szalonokra, összejövetelel helyekre, hogy otthon érezhessék magukat, ha már „Isten háta mögötti helyre” kerültek. Mindez természetesen orosz nyelven, illetve a megforduló idegenek, a könyvtárakban fellelhető európai, de főleg francia irodalom miatt más nyelveken is. Főleg a könyvtárak szerepét hangsúlyozzák azok a szerezők, akik e korszak kulturális életét, gyarapodó műveltségét feldolgozták. A könyvek a tágabb, oroszon túli európai világot is elhozták magukkal. Vlagyikavkaz jelentőségét és térségben betöltött meghatározó szerepét az 1862-ben megépített vasút, az 1863-ban

Tiflisszel létesített telegráf is növelte. Ezek a változások eleve eldöntötték, hogy mindazok a törekvések, amelyeket korábban alapszinten már Mozdokban elkezdett az egyház és a hatalom, s amely magasabb szinten Vlagyikavkázban kiépült (iskolák, könyvtárak, újságok, kulturális intézmények), idővel el fogják söpörni azokat a kezdeményeket, amelyeket a Tiflisből kiinduló, grúz kultúrára alapozott eddigi törekvések jelentettek. Ezek közé tartozott az I. Jalguzidze által megteremtett oszét írás, nyelvtan, a létrehozott anyanyelvű alapfokú iskolák lassú elsorvadása, az oszét írásos kultúra eddig lerakott alapjainak felszámolódása.¹¹⁰ Döntő tényező volt az is, hogy az oszétek lakta, Grúziával közvetlenül érintkező dél-oszét területeket sokkal szétszórtabb település rendszer jellemezte. Népessége sokkal távolabb állt a polgári kultúrától, mint az északi részek félig paraszti életmódot élő nagyobb és zártabb falvai. A déli rész minden tekintetben fejletlenebb volt, s kevés realitása volt annak, hogy itt teremtsék meg az az írásos kultúra, amely összefogja az oszét népet, s nemzeté emeli.

Az egyre szélesedő, városban megjelenő oszét származású értelmiség, amelynek a magasabb szintű kultúrát csak orosz nyelven volt módjában birtokba venni, lassan hiányolni kezdte, hogy nemzeti nyelven nem tud megszólalni. Az, hogy milyen irányba fejlődik, és milyen jellegű lesz az oszét írásos kultúra eleve eldöntötte az, hogy Oroszország 1801-ben meghódította Grúziát és protektorátussá tette. Ezzel a távlatokat tekintve maga is tartós orosz befolyás alá került. Hiába volt az oszét írásbeliség kialakításában előnye és elsőbbsége a grúzoknak, hiába létesítettek Tifliszen kívül több oszét faluban is alapfokú iskolákat, ahol a Jaluzidze-féle, grúz írásképen alapuló ábécés könyvet használták

Sokkal nagyobb jelentősége volt ezért annak, hogy 1844-ben kiadták az „Oszét grammatikát”, mely már cirill betűs írással készült, s mind a terület központjában, mind egyre távolabbi oszétek lakta részeken ezt alkalmazták. 1830-ban, amikor Vlagyikavkázban megindult az oszét nyelvű iskolai oktatás Jevgenyij és Moisiej archiepiscopok jóvoltából az egyház égisze alatt, még nem állt rendelkezésre cirill betűs oszét nyelvű könyv, és egy ideig még ezt használták. Az oszét grammatika megjelenése azonban pontot tett a bizonytalan állapot végére, s egyértelművé vált, hogy az orosz nyelvű magasabb oktatás miatt is célszerűbb az orosz ortográfia alkalmazása, mint a

---

¹¹⁰ Magomatova, V. D. – Cibirov, G. I. – Callaev, H. Sz. - Habarceva A. A. – Totoev, F. V. – Szumenova, Z. N. – Baciev, A. Sz. – Horuev, J. V. – Kaliev, B. A., 1988. 41-52. – Egyébként ebben a munkában Kaloev, B. A. bemutatja Sztavropolon kívül más hasonló helyzetű városokban is az ott élő orosz kultúrát, és az ott élő oszétek ilyen igényének megnyilatkozásait.

korábban kidolgozott grúz írásképen alapuló ábécé használata. Ettől kezdve mind Vlagyikavkázban, mind az észak-oszét területen iskolák sorát alapítják, ahol ezt az írást alkalmazzák. Elegendő itt arra utalnunk, hogy a század végére a vidéket, s ott a kis falvakat is behálózó iskolarendszer jön létre, ahol nemcsak fiúk, de a lányok is részesei az anyanyelvű képzésnek.¹¹¹ Nem célunk itt írás-olvasás és oktatás történettel foglalkozni, csupán a főbb vonásokat és néhány kulcsfontosságú eseményt, kiadványt említettünk meg azt is érzékeltetve, hogy akár a grúz, akár az orosz hatást nézzük, mindenképpen hangsúlyoznunk kell, hogy a nemzeti ébredést, az oszét írásos kultúra megeremtésének igényét külső tényezők indították el.¹¹²

Külön meg kell jegyeznünk (már erre utaltunk), hogy mind az első híradások, mind az első gyűjtések az oszét folklórból orosz nyelven íródtak. Ha a kezdet kezdetén még orosz fordításban is adtak közre mondákat, meséket, mitikus történeteket, a század hatvanas éveiben megjelennek az eredeti nyelven való közlések is, s ezek tovább finomítják a hangjelöléseket, éreztetve a nyelvjárásokat is. Ez nagyban elősegítette a cirill betűs oszét írás végső győzelmét, s egyben megvetette az oszét köznyelv, illetve a tudományos- és irodalmi nyelv alapjait is. Ebben már olyan nagy szaktekintélyek vettek rész, mint Pfaff, Miller, Kovalevszkij, s végül Hetagurov.

A sajtó szerepe nem elhanyagolható a nemzetivé válás folyamatában még akkor sem, ha ezek orosz nyelven jelentek meg elsősorban. Vlagyikav-

---

¹¹¹ Magomatova, V. D. – Cibirov, G. I. – Callaev, H. Sz. - Habarceva A. A. – Totoev, F. V. – Szumenova, Z. N. – Baciev, A. Sz. – Horuev, J. V. – Kaliev, B. A., 1988. 49. 1844-ben Segereva, A. oszét grammatikája alaján megindult a vlagyikavkási és vidéki falvak némelyikében az alsófokú oktatás. 1870-ben a Vlagyikavkázban 1859-ben létrejött hegyi kerületek kollégiumának már 177 tanulója van, és ebből 70-en oszétek. Jóllehet itt nemcsak oszétul, hanem főleg oroszul oktattak. De megkezdődik a vidéki oszét értelmiségi réteg megalapozása. A századvégen a középfokú iskolában már százon felüli létszámban járnak oszét származású diákok. Az 1890-es években vidéken 72 oszét nyelvű alapfokú iskola, illetve vasárnapi iskola működik. 1891 elején mintegy 2.000 gyermek jár oszét iskolába Észak-Oszétiában, s ez a szám a századfordulóra 6062-re emelkedik, ebből több, mint félszáz a leány. Dél-Oszétiában 1881-ben nyílik meg az első minisztériumi (állami) iskola Cihinvaliban. A századfordulón 8 ilyen működött, ahová 332 növendék járt: 207 fiú, 125 leány. Itt magasabb színvonalat követeltek meg. V.ö: Abaev, B. A., 1971. 298.

¹¹² Megjegyezzük azonban, hogy a grúz ortográfia szerinti írás soha nem ment feledésbe, Gúzia területén néhol tovább használták. 1923-ban pedig bevezették Dél-Oszétiában az iskolai oktatásban és a hivatalos életben is. Sőt, 1937-ben megújították, pontosabbá tették. 1923-1954 között ezen a területen ezt az írásmódot használták, s 1954-ben tértek át egységesen az oszétek a cirill betűs írásra. Abaev, B. A. 1971. 335-337.

kázban, Tifliszben, Bakuban, Mozdokban, Sztavropolban ezek adtak hírt az orosz kutatók eredményeiről, oszét földi expedícióiról, foglalkoznak a népélettel, szokásokkal, s természetesen a napi eseményekkel is (Tifliszkie Vedomosztyi, Tifliszkij Vesztnyik, Kazbeka, Tereka, Szevernava Kavkaza, Novava Obozrenyjá, Tifliszkva Lisztká és több kisebb lap).¹¹³ Ezeket az írásokat az 1980-as években kezdték publikálni Civalban Csibirov, L. A. válogatásában. Az oszétek számára orosz vagy más (esetleg eredeti görög, latin, arab stb.) nyelven is elérhetőek voltak azok a korai források, feljegyzések is, amelyek idegen utazók tollából a XVII-XIX. században napvilágot láttak. Ezek tartalma, a belőle levont, régmúltra vonatkozó megállapítások, az oszétek, az oszét nyelv eredetének kérdése, más népekkel való kapcsolata, általában ezek története az említett periodikáknak is rendre visszatérő témáivá váltak.¹¹⁴ A közszájon élő Nart-eposz és egyéb, főként helyhez vagy személyekhez kötődő mondák tudatosítása, az oszét nép és nyelv történetének pontosabb megismerése az egyre szélesedő iskolai oktatás segítségével azt eredményezte, hogy kialakult egy újszerű, a korábbtól különböző közfelfogás, amit már a nemzeti tudat alapjának tekinthetünk, s amely úgymond a tájilag megosztott, eltérő nyelvjárást beszélő oszét népet egyetemlegesen összefogta, de legalábbis erősen közelítette egymáshoz. Előkészítette azt, hogy majdan egységes népként jelenhessenek meg, s politikailag is egységesebben léphessenek fel.

Mint már említettük igen nagy szerepe volt a közkönyvtáraknak az oszét nemzeti kultúra kialakításában és terjesztésében. A könyvtárak nemcsak az orosz nyelvű és nyugat-európai irodalom, tudomány megismerését segítették elő, de melegágyai voltak az első oszét nyelvű publikációknak is. A valójában összejövetelei helyek klubok gyanánt működtek, és így a vidéki társasági, szellemi élet központjai lettek. A földrajzi, nyelvi, történeti, folklór és etnográfiai kutatások tudományos eredmények szerteszórói, viták tüzeiben megedzett átélte élményeinek centrumai voltak. E helyeken a mítoszok, mondák, vallási képzetek, melyek később a Nart-eposszá szerveződve

¹¹³ Csibirov, L. A. (szerk.), *Periodiceszkaja peccat... – kötetei*. Nemcsak gazdag forrásanyaga a népéletnek, az egykorú történéseknek, a nyelvért, az iskolai oktatásért folytatott küzdelemnek, a vallási önállóságért folytatott harcnak, hanem együtt olvasva láthatjuk, hogy dokumentuma a nemzeti tudat kialakulásának, formálódási folyamatának. Tisztában lehetünk azzal, hogy az egyre növekvő oszét értelmiségi réteg nép- és nemzettudata miként alakult közvetlenül egy jó fél évszázadon át, s milyen előzményei voltak. - Magomatova, V. D. – Cibirov, G. I. – Callaev, H. Sz. - Habarceva A. A. – Totoev, F. V. – Szumenova, Z. N. – Baciev, A. Sz. – Horuev, J. V. – Kaliev, B. A., 1988. 352-354.

¹¹⁴ Orosz fordításban a legfontosabb forrásokat később Kaloev, B. A. 1967-ben egy kötetben publikálta.

(szervezve) alapjai lettek a közérdeklődésnek. Miller, V. F. és Kovalevszkij, M. M. kutatási eredményei azonnal eljuthattak az oszét értelmiség javához, s ezek tudatuk részévé váltak. Számosan tettek közzé orosz nyelvű újságokban népéletbeli leírásokat, szokásokat, helyi mondákat éppen e jelentős tudósok kutatásainak példáját követve.¹¹⁵ A szkíta-alán rokonság, a görög-szíriai-iráni-indiai kapcsolatok feltárása, a szokások múltban való gyökerezése, a keresztény hit korai felvétele, az őskereszténységből való származtatása, a bizánci kultúrával megvolt élő és termékeny kapcsolat, s ennek a korabeli életben, szokásokban való továbbélése a nemzeti ébredés kovászává vált. Miller, V. F., aki nemzetközileg ismert és elismert folklorista volt, német származású orosz létére az oszét nemzeti ébredés élharcosává vált. A kései utódok is ekként emlegetik. Ő az oszét kultúra gyökereinek felfejtője, nemzetközi megismertetője. Miller, V. F. az oszét történeti tudat kialakításával az oszét nemzeti ébredés legnagyobb alakjává vált.¹¹⁶ Mindazok a sajátosságok, amelyeket az oszétek nemzeti jellegzetességüknek tekintenek, igazi oszét sajátosságnak tartanak a kaukázusi népek körében is, Miller, V. F. „Oszét etűdök” című könyvében, mint összegyűjtött anyag, tudományos megállapítás, benne foglaltatik. Az őt követő, immár nemcsak a folklórt, hanem a népélet egyéb területeit feltáró oszét és orosz, illetve más nemzetiségű kutatók tovább gazdagították.

Koszta Heragurov 1859. október 15-én született egy Nar nevű hegyi falucskában, illetve ennek közelében lévő kisebb katonai erősségben, ahol majd 12 éves koráig élt. Apját, aki az orosz hadsereg tisztje volt innen új állomáshelyre, a Kubán vidékére vezényelték, így a családdal együtt egészen új környezetbe került. Iskolai tanulmányait szülőfalujában kezdte meg, majd a valagyikavkázi reáliskola tanulója lett. 1873-1879 között a lakóhelyéhez közelebb eső városban találjuk: a sztavropoli gimnázium tanulója. Diákként igen széleskörű érdeklődést mutat a tudományok és a művészetek különböző területei iránt. Az irodalom, festészet, zene, színház egyként érdeklik. 1881-ben már Péterváron van a Képzőművészeti Akadémián. De mind oszét, mind orosz nyelven számtalan verset írt, s ezek egy része publikussá vált, illetve

¹¹⁵ Csibirov, I. A. (szerk.), Periodiceszkaja pecsat...

¹¹⁶ Kalojev, B. A., 1971. 303. Ő maga is így tartja, de egyetértően idézi erről a legelismertebb oszét kutató Abaev, V. I. tömör véleményét is, aki szerint Miller felébresztette a nép szunnyadó alkotó erejét. Miller és mások tudományos munkásságának érdemi értékelése itt nem feladatunk. A nemzetiségi válás folyamatában betöltött szerepe – ha egyéni teljesítmény oldaláról közelítünk – Koszta Hetagurovéhoz hasonló. – Lásd még: Dumézil, G., 1986. 325-408. – A tudomány szerepéről összefoglalólag lásd: Magomatova, V. D. – Cibirov, G. I. – Callaev, H. Sz. – Habarceva A. A. – Totoev, F. V. – Szumenova, Z. N. – Baciev, A. Sz. – Horuev, J. V. – Kaliev, B. A., 1988. 354-360.

kéziratban terjedt. Az 1884-1890 között keletkezett legjobb oszét nyelvű verseit összegyűjti, hogy megjelentesse. Versei az oszét földről, az oszét életről, nagy érzésekről, s az oszét nép szabadságvágyáról szólnak, de a folklórban gyökeredző mítosz, a mese, az állatmese sem hiányzik. (A mi hegyeink, A pásztor, A katona, Menetdal, Fenyegetés, Riadó). Kiemelkedik a művésznövendékek közül sokoldalúságával, bátorságot és egyenességet sugárzó egyéniségével. Az egyetemi körökben nemcsak költőként tartják számon, hanem, mint festőművészt, publicistát, közéleti embert is. Az oszét ifjúság vezérének tekinti.

1891-ben Sztavropolban telepedik le, ahol 1895/96-ig a helyi kulturális élet erjesztője, motorja lesz. Szerkeszti a Szevernüj Kavkaz című orosz nyelvű újságot, és ezt munkássága legfőbb fegyverévé teszi. Hihetetlen nagy publicisztikai tevékenységet fejt ki, szervezi a közéletet, koncerteket, irodalmi esteket rendez, harcol a nemzeti nyelvű iskoláztatásért, a nők magasabb fokú iskolai képzéséért, könyveket jelentet meg, s tudatosítja az oszétekben, hogy milyen nagy múltú és mély gyökerű kultúra birtokosai. Felhívja a figyelmet az anyanyelv ápolására, arra, hogy a jövő nemzedékeknek létre kell hozni egy magas színvonalú, a hagyományokban gyökerező írásbeli nemzeti nyelvű kultúrát. Hatása kiterjed nemcsak Sztavropol környékére, hanem egész Észak-Oszétiára, s hívei támadnak Dél-Oszétiában is. Egyre inkább politikusi megnyilvánulások jellemezik nemcsak cikkeit, hanem költészetét is. Oszét érdekeket képviselve politikai megnyilvánulásait életben nem nézik jó szemmel a hatóságok, hiszen rabságról, az oszét nép elnyomásáról, orosz hódítókról ír, s riadót fúj a rablánc szét-törése érdekében. Az ifjú nemzedék jelszó és program gyanánt vallotta vele együtt, hogy: „Jobb meghalni a nép szabadságáért, mint az önkényt rabszolgaként senyvedve szolgálni.” Költészete nem egysíkú, sokirányú érdeklődését megőrzi, sőt műfajilag új területeket vesz birtokba. Ekkor írja legjelentősebb hazafias verseit, poémáit, s lírája is bensőségebbé válik. Követői támadnak, új költők jelentkeznek, akik többnyire – ekkor még alig van anyanyelvi publikálási lehetőség – két nyelven írnak.

Hazafias verseinek mozgósító ereje volt. Két oszétból fordított versének közlése képet ad arról, mit jelentett fáradhatatlan munkássága, teremtő ereje az oszét nemzetté válás szempontjából, s mennyire új és forradalmi tettnek számított ez a cári Oroszországban:¹¹⁷

Fenyegetés

Megfenyegettek a hazai bírák,

¹¹⁷

Kakuk Mátyás baráti gesztusát ezúton is szeretném megköszönni!

Hatalmasok, hogy elpusztítanak!
Temessen el titeket a hegyomlás, -
Ideje lenne, hogy elcsapjanak!

Megszakítottátok sok ember szívét,
Titeket is bánat emésszen,
Éreztétek a közös nyomor terhét,
Kínatokon a könny se enyhítsen!
Vastag láncokból vertek ránk bilincset,
Fényes lakomákon szédítgetnek,
Elfoglalták földünket, hegyeinket,
Vént és gyerekeket megvesszőznek.

Szétszéledtünk, cserbehagytuk a hazát,
A nyájainkat pusztítja vad, -
Ha vezérünk lenne, s hallanánk szavát,
Összeállna csakhamar a csapat!...

Belöknek bennünket a szakadékba, -
Ábrándozva, dicstelenül hullunk.
Jajszavunkat a szikla visszhangozza, -
Ha nem jön segítség, elpusztulunk!

Riadó!

Ismeretlen honfitársam, atyámfia!
Már azt sem tudom, hogyan nevezzelek!..

Halld meg a riadót! Ne hagyd cserben soha
Szülőházánkat, az atyai földet!

A drága szülőföld! Meredek szirtek
És bástyák. Fájdalmukban nyöszörögnek.

Barátaim! Alszegiek, felszegiek,
Mindahányan, - Szavamra figyeljetek!

A holtak is hallják kiáltásomat, -
Gyalázat arra, ki jogáról lemond!

Szegény Oszétia! – Jöttment földesurak,

Hívatlan bitorlók – S a nép meghódol?

Hogy adhattad önként ősi jogaidat
Az erőszakos betolakodóknak?
Barátok, atyafiak! Megöl a bánat;
Földesurat akartok magatoknak?

(Oszét eredetiből fordította Kakuk Mátyás)

1896-ben visszatér Pétervárra, ahol megjelenteti 1899-ben az oszét kultúrában és egyben a nemzeti öntudat fejlődésében is csúcsot jelentő nagy művét az „Oszét líra” első kiadását.¹¹⁸ Ez a dátum egyben az oszét irodalmi nyelv megszületésének piros betűs ünnepe is. Koszta Hetagurov, aki élete vándorlásai következtében mindhárom nagyobb oszét nyelvjárást ismerte, egyiket anyanyelvként sajátította el, másikat a lakóhely változtatások következtében használta és beszélte, míg a harmadikat utazgatásai, tanulmányai során vette birtokba, az iron nyelvjárást emelte köz- és irodalmi nyelvvé, de a szókincs, a képszerű beszéd, a másik két nyelvjárás legjobb, legszebb megoldásait is beépítette abba az oszét nyelvbe, amely Segren, Miller és végül Hetagurov nyomán az oszétek nemzeti nyelvévé vált.

Az irodalmi nyelv megteremtése, az iron nyelvjárás köznyelvvé emelése csak egyik eredménye Koszta Hetagurov munkásságának. Legalább ennyire fontos a néphagyományokra épülő modern oszét kultúra kialakítása, s ezzel az oszét művelődés további útjának kijelölése, s ennek értékékként való tudatosítása. Az oszétek kultúrájának az ősi kaukázusi kultúrából származtatása, az észak iráni többszörös felülrétegzettség, a szkítákkal, alánokkal és a szomszédos kaukázusi török népekkel való mély és lényegi kapcsolat, a valóban ősi, de a jelen népi kultúrájában elevenen élő mitológia, hitvilág, szokásrend, közösségi élet jóllehet tudós kutatók munkája révén válik ismertté, de széles körben Koszta Hetagurov megfogalmazásában, költészetében terjed el igazán, válik kézhez simuló, használható és élhető modern kultúrává, az oszét nemzeti tudat alapjává. Ő teremti meg költészetében az eszményi oszét embert, a hős, kemény, harcos, igazságért és szabadságért küzdő férfit, a mindenben társ nőt, aki amellet, hogy törekény, karcsú, művészetekre (ének, tánc) fogékony, amellet kemény, tud küzdeni, áldozatot hozni (anyatípus), mindenben határozottan dönteni. A magas, zord, fenséges hegyek, szurdokok, folyóvölgyek fennsíkok, téres folyóvölgyi tájak,

¹¹⁸ Abaev, V. I., 1990. 542-554. – Kaloev, B. A., 1988. – Magomatova, V. D. – Cibirov, G. I. – Callaev, H. Sz. – Habarceva A. A. – Totoev, F. V. – Szumenova, Z. N. – Baciev, A. Sz. – Horuev, J. V. – Kaliev, B. A., 1988. 364-373.

mint az oszét haza jelennek meg verseiben, válnak a mítoszok, a szabadban élő, természettel küzdő emberek hazájává. Mivel festő, grafikus is volt, ezeket képileg is ábrázolta, újságíróként a köz számára megfogalmazta. Akik utána jöttek őt követték, az ő nyomdokain indultak el. Az oszét nyelven való modern gondolkodás, életforma neki köszönhető. Hogy mekkora hatása lehetett, azt lemérhetjük azon, amit személyes élményként fogalmaz meg az oszétek legnagyobbnak tekintett nemzeti tudósa Abaev, V. I., aki leírja, hogy midőn elolvasta a mindössze 109 oldalas Oszét folklórt, azonnal megértette a lényegét, azt, hogy az oszétek egy nép, egy kultúra, egy szenvedésben megedzett lélek, egy reménység, egy kard. Verseiben a nemzeti géniusz támad fel.¹¹⁹

Koszta Hetagurov életútja egyúttal példa, az egyedül járható út minden oszét ember számára. Nemcsak eszményt teremtett költészetében, de életével is – miként nálunk Petőfi – követendő és valóságosan is járható pályát rajzolt fel. Nem véletlen, hogy alakjához, miként a nép korábbi hősei, csodás elemeket is kapcsol immár az oszét nép, s szinte mitikus hős vonásaival ruházza fel.

A mai, immár polgárosult oszét életvitel még az idegen környezetbe, nagy városokban megtelepedett, sőt vezető értelmiséggé vált oszét családok számos olyan elemet őriznek oszét nemzeti jellegzetesség címén, amelyek oszét földön családoknál, kis falvakban, falusi környezetben alakultak ki, nyerték el formájukat. Ezeket büszkén vállalják, s nemzeti identitásuk kifejezésekként értékelik.¹²⁰

Ezek között kiemelkedő helyet foglal el népük és kulturájuk genézise: az ős kaukázusi népesség (kabán kultúra előtti időket is beleértve), mint alap, s az észak iráni népességgel való felülrétegzettség, a szkíta néppel való összeolvadás (Hérodotosz szkítákra vonatkozó leírása, mint saját történetük, életük korai megörökítése), Alánia, mint korai saját államuk (új észak iráni felülrétegződés), Nart-eposz kora, amelyet középkori történetükként tartanak számon, a bizánci kereszténység korai felvétele, a kereszténység és saját mitológiájuk összeolvadása (benne kiemelkedő szerepet kap Szent György kultusza). Kétségtelen, hogy mindez a tudományos kutatás révén vált közismertté, s vált a szélesebb oszét népesség számára nemzettörténetté, igazi oszét jellegzetességgé.¹²¹ Ezek természetesen az újkorban más motívumokkal és szintén „oszét jellegzetességekkel” gyarapodtak, amelyek a mindenkori

---

¹¹⁹ Abaev, V. I. 552.

¹²⁰ Lásd erről: Szabó I.-Szabó L., 1979. – Szabó I., 2007.; Szabó L., 2007.

¹²¹ Ezek aránya, sokszor pontos valósága, értelmezése természetesen sokféle, egyéni, családi vagy hivatalos szinten más-más formában jelenik meg, de ez természetes.

politikai változásokkal szorosan összekapcsolódtak Így például az 1917 utáni polgárháborúban való részvétel, ott Ordzsonikidze és Sztálin felmagasztalása, velük kapcsolatban a vitézségi (ősi harcos) erények és férfiasság, keménység mértéken felüli tisztelete, a második világháborúban a Kaukázus védelme, amelyben oroszlánrészt vállaltak a földjüket is védő oszétek.¹²²

Tárgyi kultúrájuk – városi családoknál is – néhány darabja, lakásban való elhelyezése kívülállóknak számára is kifejezi oszét voltukat. Erre fel is hívják a vendég figyelmét. Ha pedig más oszét családokkal jönnek össze ezek a tárgyak elengedhetetlen tartozékok és nemzeti szimbólumok. A szoba, ahol a vendéget fogadják hatalmas perzsa szőnyeggel van fedve, s ezen néhány régi fegyver, akárha bazárban is vásárolt, de sokszor igen mívés kivitelű ivókürt, fölötte az ősök képei. Előtte kis kerek háromlábú asztal, amit jellegzetesen oszétnek tartanak, s kultikus cselekmények fűződtek hozzá. Ma csak kávézó asztalként használják, de elhelyezése, az azt körülvevő székek (fotelek) elhelyezése a régi rendet őrzi.

Bizonyos tárgyaknak szimbolikus jelentőséget tulajdonítanak, s ezeket, mint oszét jellegzetességeket tartják számon, ma turisztikai igényeket kielégítő boltokban emléktárgyként árúsítják. Közülük feltétlenül meg kell említenünk az ivókürtöt, már csak a jászkürt miatt is. Polgári lakásokban lakásdíszként, közösségi helyeken nagy számban felhalmozva ivókürtként egyaránt fellelhetők, míg emléktárgyakat áruló üzletekben tehénszarvból, domború mintás „ezüst” lemezbörítással a száj peremén és végén, rövid láncsal, s különböző méretekből, de metszett üvegből szintén van ivókürt, sőt nemes anyagból, valódi ezüstbörítással, ötvösmunkával. Nart-eposz illusztrációkon ilyenekből isznak, kurgánokból előkerült változatait számon tartják, s emblémaként gyakran előfordul. Hasonló tárgy a rövid, egyenes tör fa tokban, rendszerint fekete bőrbörítással, ezüstszínű, domború mintázatú fémdíszítéssel. A népviseletet most nem említem, de ennek tartozéka a tör is, amely ötvös munkával díszített áttört lemezekből áll, illetve a vidékenként különböző jellegzetes férfi és női fejfedők, vagy a derékban karcsúsított felső férfi ruhadarab, illetve a burka, szintén jellegzetes kaukázusi köpeny. Ma ezeket népi együttesek viselik, de ajándéktárgyakként részenként is forgalomban vannak. Jellegzetesen tartják a különböző méretű és alakú kovácsoltvas nyársakat, amelyek saslik sütésére, húsok pirítására szolgálnak. A Lakótornyok, hadászati céllal épült toronyszerű erődítmények, a Halottak városában megmaradt jellegzetes emeletes, különleges palatetős sírhelyek, illetve sajnos ma már romos állapotú templomok, kolostorok maradványai szintén az oszét múlt és nemzeti kultúra szimbolikus megtestesítői. Kicsinyített másaikkal különböző anyagokból készülnek, s emléktárgyakként is

---

¹²²

V.ö: Szabó L., 2001.

árusítják, művészi ábrázolások témái, a természeti környezet jellegzetes tartozékai.

Jellegzetes ételek és italok közül a hatalmas, kb. 40 cm átmérőjű, juhsajttal, juhtúróval töltött pirogot, azaz oszét nyelven habizdzsün, ualibüh tartják, amit juh hússal szertartásosan fogyasztanak, és a lakoma céljától függően három vagy négy darabot helyeznek egymásra. A pirog hússal töltött változata is oszét nemzeti étel, ez a fűdzsün. Jellegzetesnek tartják, oszét szokásnak a különböző kaukázusi növények salátaként való nyers fogyasztását, amit marokra fogva harapnak az ételhez. A tejes ételek fogyasztása általában jellemző, közülük a kefirt külön is meg kell említenünk, illetve a liszttel, tejfellel, vagy liszttel, juhsajttal sült dzükkát, aminek továbbélését valószínűsítenünk lehetett a Jászságban is.¹²³

Természetesen valamennyi oszét jellegzetességnek tartott szimbólumot nem sorolhatunk fel. Különböző is ezek a szomszédos népeknél is megvannak, s közülük sokat maguk is csecsen, ingus vagy abház jellegzetességként tartanak számon. Egy-egy ilyen „nemzeti jellegű” tárgy, szokás, készítmény stb. apró vonásokban különbözik, illetve más-más hiedelmek, magyarázat, szokások, alkalmak, cselekmények fűződnek hozzájuk. E kérdéssel eléggé sokan írtak azért, hogy a szomszédos népek közötti kapcsolatokat és eltéréseket feltárják. Legutóbb Uarziaty, V. Sz. foglalkozott ezzel a kérdéssel, s mutatta be ennek kutatástörténetét is.¹²⁴ Ennek lezárásaként csak annyit jegyzünk meg, hogy Vlagyikavkáz a Napfény városának tartják, itt mindig süt a nap a helyiek szerint. Így is reklámozza az idegenforgalom is. Úgy véljük, hogy ebben a névben, hiedelemben a Nart-eposz hagyományai vannak meg, illetve utólag kapta ezt a szimbolikus minősítést. Kovács J. Béla Nart-eposz fordításának fő címe: A Nap gyermekei. A nartok eredete, az indo-iráni ősi hiedelem, s a tűz-kultusz eposzban lecsapódó elemeivel minden bizonnyal összefüggésben áll, a nemzeti ébredés korának terméke.¹²⁵

Szokásaik közül kiemelkedő fontosságot tulajdonítanak az étkezésnek (lakoma): az étkezés szertartásos rendjének, ünnepi alkalmakkor bizonyos ételeknek, italoknak, s azok felszolgálásának, illetve az étkezés közben irányítással folyó beszélgetésnek.¹²⁶ Eredeti környezetben – tehát nem városban élő családoknál – a lakomáknak ma is megvan az a sajátossága,

¹²³ Abaev, B.A., 164-166. – Szabó L., 2007.a.

¹²⁴ Uarziaty, V. Sz., 1990.

¹²⁵ Kovács J. B., 2008.

¹²⁶ Erről a kérdéssel részletesebben írtunk, s ezért itt részletekbe nem megyünk, csupán a szokások között meglévő nagy súlyára hívjuk fel a figyelmet: Szabó L., 2007.

hogy ott a férfiak és nők nem lehetnek együtt. Külön-külön ünnepelnek, nő legfeljebb vendégként vehet részt férfi lakomán. A lakoma ételeinek egy részét a nők készítik el, de már nem ők szolgálják fel (városban a férfiak a nők által megterített asztalhoz ülnek le). Ugyanígy igen fontos a kor szerinti ülésrend betartása is. Az asztalfőn ülő legidősebb embernek, a tamadának, hétköznapiakon a gazdának, családfőnek a feladata a beszélgetés irányítása, a köszöntések, a kínálás, az ivás rendjének betartatása.

Jellegetesen oszét sajátosságnak mondják, s főként az oroszoktól különítik el ezzel magukat, az életkorhoz illő viselkedést, magatartást. A gyermeknek minden meg van engedve úgy 6 éves koráig. Ettől kezdve kialakul kötelessége a ház körül, s a családi munkában, s ennek köre egyre bővül. Férfias, nyílt és bátor magatartást, szinte katonai szigorúsággal megtartott fegyelmet követelnek tőlük, s feltétlen tiszteletet a korban fölöttük állók iránt. Kötelesség mulasztására nincs magyarázat és bocsánat. Ha valaki vétkezik (pl. berúg társaságban, nem végzi el precízen a munkát, hanyag), azt kizárja a közösség, jobb ha máshová költözik. 18 éves korig egy korty szeszes italt sem ihatnak a fiúk (nők egyáltalán nem). Az idősebb testvér, barát, vagy idegen szava szinte parancs.

A nyelvre, a szép beszédre sokat adnak, büszkék nyelvük ősiségére, kifejezőképességére. A lakoma nyilvános szereplésre ad lehetőséget. A tamada által irányított beszélgetés során kire-kire sor kerül egy tósztt erejéig. Van, akit szép és okos beszéde miatt többször is megszólít a tamada. Mindenki figyeli azt, hogy hogyan szólal meg a másik. Mennyire tömör, mennyire kifejező és gondolatgazdag. Magamnak nem volt módomban ezt megítélni, de a reakciók mutatták, hogy tetszést aratott valaki vagy nem. Maguk is úgy tartják, hogy a szép beszéd, a rendezett gondolatok nagyon fontosak és az oszét nyelv ápolása nemzeti feladat.¹²⁷

A munkával, bátor harci cselekedettel, tudással szerzett tekintélyt, s ezáltal pozícióba került embereket megbecsülik. Az ezekhez szükséges készségek kialakítását szigorú neveléssel elérhetőnek vélik, s az oszét család és közösségek történetileg kialakult sajátosságának tartják. Ezért az ősök tisztelete, a nartok kora, hőseinek, vitézeinek magasztalása (a fűrfangot, ravaszságot is erénynek tartják), a hősi énekekben feltűnő későbbi hősök és a közelmúlt története kiemelkedő hőseinek tisztelete (pl. Szovjetunió Hősei, munkában, alkotásban kivált emberek megbecsülése, lakomák alkalmával tetteik felidézése – tudósok, zenészek, művészek, színészek) mindenki

¹²⁷ V.ö: Szabó L., 2007. Külön fel kell hívnunk a figyelmet arra, s ezt ők maguk is hangsúlyozzák, hogy Hérodotosz Lakoma című művében leírtakhoz hasonló az oszétek legtöbb összejövetele. A dolgozat címe maga is tömör megfogalmazás, egy közkeletű oszét proverbium.

számára elfogadott tény. A távoli nagy városokba került oszétek összetartása, kis közösségeik létrehozása is ezzel függ össze, erre épül. Ha feltűnik valaki új ember (pl. diák, bármely munkát végző oszét) Moszkvában, Péterváron vagy másutt, megjelenik ezekben közösségekben, ahol hivatkozik küldőjére, családjára, azonnal bizalommal és segítőkészen fogadják. Tudják az ajánlóról, hogy csak megbízható embert küld, és a jelentkező ennek meg is felel teljes igyekezettel. Igyekeznek támogatni, szállást, lakást szerezni, állást, pozíciót elérni, egyénileg is felemelni, képességeit csiszolni. Rendszeres megjelenésével kis kulturális, anyanyelvi közösség alakul ki, s itt csak az idegen vendég kedvéért beszélnek oroszul vagy más nyelven. Tesznek róla, hogy otthon érezze magát, oszétként éljen idegen környezetben.

A nemzet fogalmához hozzátartozik az önálló államiság is, ami körülírt országhatárokat, egységes közigazgatást, állami nyelvet, saját gazdaságot, nyelvet és kultúrát is jelent, illetve azt, hogy nincs intézményes függő helyzetben más államtól. Ez az oszétek esetében soha nem valósulhatott meg tisztán, hiszen akár mint nép, akár mint formálódó, majd kialakult nemzet mindig valamely nagy birodalom része lehetett csupán. Előbb az orosz, majd a szovjet birodalom része ingadozó, változó mértékű önállósággal, ennek megfelelő berendezkedéssel. Ma is az Orosz Föderáció része Észak-Oszétia-Alánia Köztársaság, s nemrég vált „teljesen függetlenné” a Dél-Oszét Köztársaság. Különös jelentősége van annak, hogy az Oroszországhoz tartozó északi oszét területnek hivatalos nevében az Alán megjelölés is szerepel.

A Szovjetunió összeomlása után erre hivatkozva indítottak nemzetközi pénzügyi segítséggel egy mindkét oszét terület tudósaiából álló expedíciót, amely bejárta Észak-Afrikáig mindazon országokat, helyeket, ahol az alánok megfordultak, esetleg – mint a Jászságban is – él az alán eredet emléke. Az Alánok Útja nevű akciójuk során sikerült felvenniük a kapcsolatot a nyugati világgal, s közös programokat is dolgoztak ki, kötöttek kétoldalú kutatási szerződéseket, tudatosították a nyugati világban létezésüket. Ha ennek a törekvésnek mindenütt nem is lett érdemi folytatása, magukra felhívták a figyelmet, s mai harcaikat, önállósulási törekvéseiket a nyugati világ kétségtelenül nagyobb érdeklődéssel és szimpátiával figyeli. Nekünk nincs szégyenkezni valónk, hiszen a Jász Múzeummal és a Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatóságával kötött szerződés tudományos publikációkban öltött testet. A múzeumi kiadványokon és a küldöttségek cseréjén túl a Jászsági Évkönyv számai adnak kezdettől fogva helyet ilyen közös kutatásokon alapuló publikációknak. A Jászsági Évkönyv utóbbi számai, ahogyan a jelen köteté is, immár külön részt szentel az oszét – jász – magyar történeti kapcsolatoknak.

Már az elődök bölcsen látták, hogy a nagy birodalmak ütközőpontjában egy kis lélekszámú nép önállóan megmaradni nem tud, s maguk mentek a dolgok elébe, ajánlották magukat a cárnő oltalmába, hogy megmaradhassanak, s népként ne őrlődjenek fel az állandó nagyhatalmi harcokban. Ennek fejében viszonylagos béke korszaka köszöntött rájuk. Korlátozott lehetőségek között alakíthatták ki nemzeti sajátosságaikat, tudatukat. Ennek ez a sokféle tekintés, egy nagyhatalommal való megalkuvás is tartozéka, s jellemzője az oszét nemzeti tudatnak, beidegzett magatartásnak. Amikor az oszét nemzeti sajátosságokat elemezzük, vesszük számba jellemzőit, ezt tudomásul véve beszélhetünk nemzetről, szabadságról, függetlenségről, megtartó hagyományokról.

Irodalom

Abaev, B. I.

1990 Izbannüe trudü. Religija, folklor, literatura. Vlagyikavkaz

Boros János

1980 A Kaukázus a népek hegye. Budapest Gondolat Kiadó

Bliev, M. M.

1987 Szevernajá Oszetijá v XVIII. v. 168-185. in: Isztorijá Szeverno-Oszetyinszkoi AszSzR. I., Ordzsonikidze. Izdatyelsztvo „IR”

1987a Priszoeinyinénie Szevernoj Oszetii K Rosszii. 186-205. U.o.

Csibirov, L. A. (szerkesztette és kommentálta)

1982. Priodicseszka já pecsát Kavkaza ob Oszetii i ocsetax. II. Chinvali. Izdatyelsztvo „Iriszton”

Dumézil, G.

1986 Mítosz és eposz. Gondolat Kiadó, Budapest

Fejős Barbara

2001 Az alánok és a kereszténység. in: Nomád népvándorlások, magyar honfoglalás. (Szerk. Felföldi Sz. – Sinkovics B.) Magyar őstörténeti könyvtár 15. Budapest, 36-44.

Gebei Sándor

1997 A kozák hadak. Klió. 6. évf. 1997/1. – <http://www.c3.hu/~klio/klio/971/klio070.htm>.

Gulyás Katalin – Szabó István – T. Bereczki Ibolya (szerk.)

1989 Írások az oszét kulturáról. Múzeumi Levelek 61-62., Szolnok

Kaloev, B. A.

Osztinü glazami russzkih i inosztrannüh putyesesztbennyikov (XIII-XIX. vv.), Szevero-oszetyinszkoe Knyizsnoe Izdatyelsztvo Ordzsonikidze

1971 Oszetyinü. Isztoriko-etnograficseszkoé isszledoványie. (izdanyie 2-e...) Izdatyelsztvo „Hauka” Glavnaja edakcijjá Vosztočnoj Lityeratuü, Moszkva Vtaraja rogyina Koszta. Sztavropol (Szavropolszkoe knyizsnoe izdatyeltszvo)

1972 Kakuk Mátyás

- 2009 Szkíta-magyar nyelvhasználat. Budapest (PoPress Könyvek)
- Kovács J. Béla (fordította)
A Nap gyermekei. Nartok. Jász-alán hősmundák. Budapest (Püski)
- Kuznyecov, V. A.
1977 Zodcsesztvo feudalnoj Alanyii. Ordzsonikidze, Izdatyelsztvo „IR”
- Magomatova, V. D. – Cibirov, G. I. – Callaev, H. Sz. - Habarceva A. A. – Totoev, F. V. – Szumenova, Z. N. – Baciev, A. Sz. – Horuev, J. V.
1987 Kultúra Szevernoj Oszetii v btaraj polovine XIX. v. in: Isztorijá Szeverno-Oszetyinszkaj AszSzR. I., Ordzsonikidze. Izdatyelsztvo „IR”
- Niederhauser Emil
1992 A Pétervári Oroszország. in: Oroszország története. (szerk. Szvák Gyula) 221-417. Budapest, Maecenas
- Selmeczi László
2005 A jászok eredete és középkori műveltsége. Jászberény. Jászsági Füzetek 37.
- Szabó István
1992 Történetek az oszét nemzeti eposzból, a „Nart-mondakör”-ből. in: Zounok. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár Évkönyve (szerk: Botka J.), 193-217. Szolnok
- 2007 Barangolások oszét földön. in: Jászsági Évkönyv 2007. (szerk: Pethő L.) 117-138. Jászberény
- Szabó László
1979 A jász etnikai csoport. I. Szolnok
1981 A jász öntudat alakváltozatai. in: Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve. V. 129-145.
1982 Jászság. Budapest. Gondolat Kiadó
2001 Tradíció és ideológia az oszéteknél. Jászkunság 1-2. sz. 7-16.
2006 Mire jó a néprajz? in:
2007 Az oszét asztal felér egy akadémiával. in: Jászsági Évkönyv 2007. (szerk: Pethő L.) 139-172.
2007 Egy jellegzetes jászsági étel kaukázusi gyökereiről. in: Agria XLIII. 409-421.
- Szekfű Gyula
1990 Népiség, nemzet és állam. 144-155. in: A népi urbánus vita dokumentumai 1932-1947. (válogatta és szerkesztette: Nagy Sz. Péter), Budapest, Rakéta Könyvkiadó
- Totoev, F. V. – Cibirov, G. I. – Szumenova, Z. N.
1987. Kultúra Szevernoj Oszetii v perevoj polovine XIX. v. Razvitie kultunih szvjazej Szevernoj Oszetii sz Rossziej. in: Isztorija Szeverno-Oszetyinszkaj AszSzR. I. Ordzsonikidze, Izdatyelsztvo „IR”

ARCHÍV FOTÓK A JUBILÁLÓ LISKA JÓZSEF
SZAKKÖZÉPISKOLA ÉLETÉBŐL¹²⁸

Felkészülés az iskola Rákóczi úti épületének átadására

---

¹²⁸

A képeket Bencsik Ferenc válogatta

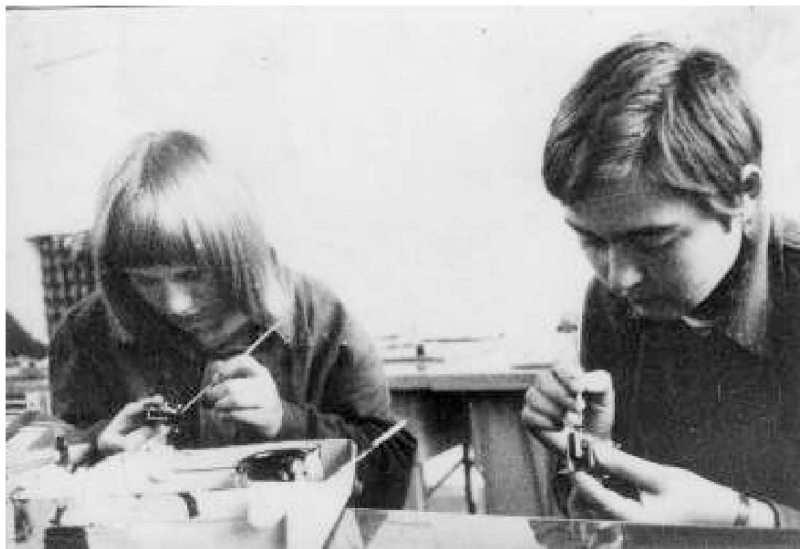
Az 1960-ban érettségizett B osztály

Az 1963/64-es tanév végzős évfolyam tanulói

Szőlész-borász tanulók munkája a tankertben a 60-as évek végén

Az első erősáramús évfolyam tanulói szakmai gyakorlaton, 1971-ben

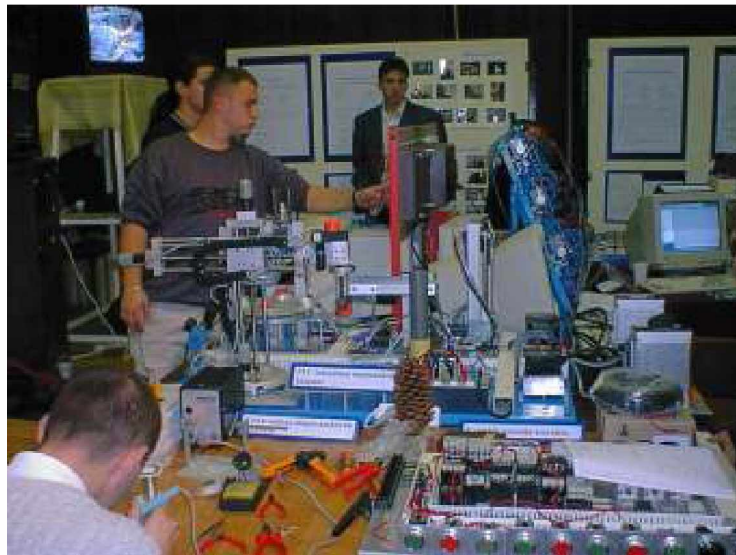
Az algériai tanulók harmadik végzett csoportja

Kollégium alapkövének letétele 1972

A szakmai elméleti és gyakorlati munkaközösség összejövetele 1977.

Megmunkálóközpont: robottechnika alkalmazása 2001

Wirth Lajos

ADATOK MAKÓ PÁLRAÓL, CSALÁDJÁRÓL, ÉLETMŰVÉRŐL

Néhány adat a Makó nemzetség történetéhez

Az alábbiakban közöltek birtokába nem célzott családtörténeti vagy helytörténeti kutatás eredményeként jutottam, hanem közel húsz éve egy magánlevélhez csatolt fénymásolaton kaptam, a Budapesten élő Pethes András tanár úrtól. A levél publikálását egyrészt az indokolja, hogy maga is forrás a Makó és a velük rokonságban állott jászági (itt konkrétan a keckeméti Pethes) családok történetéhez, másrészt segíthet alátámasztani az adatok hitelességét, amelyeket én magam anyakönyvekben és a jelzett levéltári forrásokban nem ellenőriztem.

Összevettem viszont a familytrees.genopro.com webhelyen található, és a kerekgedei Makó, leleszi Kovács, Berthóthy, Alberty, középgéczi Szerémy, makkfalvi Dósa családokra vonatkozó anyakönyvi adatokkal. Erről az oldalról átvettem születési és halálozási évszámokat, valamint Makó Pál csecsemő- illetve gyerekkorban meghalt testvéreinek nevét.

A levél

Tisztelt Wirth Lajos Úr!

Először is elnézést kell kérjek, hogy ilyen későn reagáltam kedves, érdeklődő levelére, de gyerekkori emlékezetemben élt, hogy van valami családi levelezés, sajnos a legszorgosabb kutatás sem hozott a csatoltaknál többet.

Nekünk Jászapátin volt birtokunk, ahonnét 1945-ben kellett eljőnnünk. Ott sok – a családra vonatkozó – irat, levelezés volt, erről sokat mesélt anyai nagyapám, aki maga bűvárkodott ezekben. Sajnos ezek mind ott pusztultak, és itt, Pesten csak egy nagy könyvet találtam, ami a különböző rokoni családok leszármazását vezeti le, a nemességi igazolásokkal egyetemben.

Most ebből a könyvből másoltam ki, és a fénymásolaton az eredeti szöveg látható, a Kerekgedei Makó család leszármazását. Ha esetleg ebből tudna valamit hasznosítani, örülök, hogy segíthettem.

A lap alján szereplő Makó Erzsébet és férje, Pethes Antal voltak édesapám szülei, én még Makó Erzsébet nagyanyámat ismertem, ő 9 éves koromban – 1939-ben – halt meg. Így kerültünk mi rokonságba a Kerekgedei Makó családdal.

Én Makó Pálról az égvilágan semmit sem tudtam eddig, csak az ön leveléből értesültem, hogy híres tudós volt, és ezt látom bizonyítva a családfai levezetésen. Mivel magam is pedagógus vagyok – középiskolai tanár – lassan már nyugdíjhoz közel, érdekel és lesz is időm a régi szálakat felkutatni. Így most én kérném, ha elkészül a tanulmány, tájékoztasson felőle, hogy meg tudjam szerezni.

Sajnos más forrást nem tudok, mert édesapámék négyen voltak testvérek, de már mindenki több évtizede meghalt, utód a többi testvérnél nem volt, illetve aki volt, azt 1958-ban kivégezték, így leszármazott rajtam kívül nincsen.

Még egyszer sajnálom, hogy csak ennyit tudtam segíteni, a közelgő ünnepekre kívánok nagyon békés, kegyelemteljes Karácsonyt!

Szívélyes üdvözléssel:

Pethes András

Bp. 1990. december 1.

A fenti levélben szereplő nagy könyv egy könyvelésre használatos számadáskönyv, amelynek Tartozik – Követel fejlécű oldalain található a családfák levezetése, valamint néhány, a családok történetében fontos esemény. A Makó családokkal kapcsolatban a következő adatok olvashatók:

1. Makó Albert (∞ Torma Zsófia) és Makó Imre (∞ Gazda Anna) nemességét II. Ferdinánd 1635. XI. 22-én megerősítette. Kerekgedét a bécsi béke (1606) után szerezték meg.

2. Makó Lőrinc (Redemptus) a nemességet testvérelével Boldizsárral együtt kapta, s 1695 táján Kerekgedéről Jászapátira költözött, és ott 1698-ban bíró lett. Boldizsár Lőrincel együtt szintén Jászapátira költözött, de a Rákóczi szabadságharc alatt, 1703-ban visszament Kerekgedére.

3. Makó Gergely (∞ Sike Judit) 1764-ben kapitány volt a Palatináeregimentben. Fia, (III.) Lőrinc a Jászkun Kerületek vicekapitánya, atyjával együtt Gömör vármegyétől nemesi igazolást kért.

„A Jászapátin lakó Makó család részére Gömör vármegye Felsőczön, 1764. május 23-án nemesi bizonyítványt ad ki. Az eredeti bejegyzést Jásznagykunszolzok vármegye levéltárában őrzik. Jászkun hármaskerületek közgyűlési jegyzőkönyvei VII. (1764. március 15 – 1765. november 27-ig terjedő, belül „Tomus 6 m”-nek jelzett) kötetének 463. és 465-470. lapjain, az 1765. május 21-én tartott közgyűlésből.”

4. Makó (IV) Lőrinc Jászberényben a Jászkun Kerületek főpénztárosa, testvére (III) Pál (∞Poók Rozália) a nemes Jászkun Kerületek táblabírája volt.

Felsőcz, 1793. december 13. Gömör vármegye Makó Lőrincnek és fiainak nemesi bizonyági levelet adott ki, amelyet a Jászkun Kerületben 1803. március 30-án, Heves megyében, Egerben 1804. december 3-án kihirdettek. (A bejegyzés szerint az eredeti kihirdetés 1939. december 21-én a Budafokon élő Kléger Józsefné Makó Lenke tulajdonában volt.)

A jászapáti családok leszármazása

A Jászság és elsősorban Jászapáti életében több mint két évszázadon át jelentős szerepet betöltő Makó családok mindegyike annak a Makó Lőrincnek a leszármazottja, aki testvérel, Boldizsárral együtt 1695 táján költözött Jászapátira a Gömör megyei Kerekgedéről, a ma alig kétszáz lelket számláló Hodejovecrről.

Ha valaki majd vállalkozik a Kerekgedéről a Jászságba elszármazott Makó családok genealógiájának feltárására, annak egyebek között azt is tisztáznia kell, hogy milyen kapcsolat volt a nemességi megerősítést kapott *Makó Imre* és a Jászapátira költözött *Makó Lőrinc* és *Boldizsár* között. A *Wikipédia* '*Makó család*' szócikke szerint II. Ferdinánd a család régi nemességét az *Albert* és *Imre* testvérpár, valamint ez utóbbi fiai: *Lőrinc* és *Pál* részére erősítette meg. *Lőrinc* 1635 körül született és 1705-ben hunyt el, az ő ága költözött Jászapátira, és vett részt a redemptióban. Anélkül, hogy adatok híján üres spekulációba bocsátkoznák, úgy vélem, hogy ha a rendelkezésemre álló és a Wikipédiában olvasható információk egyaránt helytállóak, akkor *Lőrinc* jóval idősebb lehetett *Boldizsár* nevű testvérénél. Eszerint *Makó Lőrinc* már elmúlt hatvan éves, amikor Jászapátira költözött, és nyitott marad a kérdés, hogy mikor kapta *Boldizsárral* együtt a nemességet. A számadáskönyv *Redemptus* bejegyzése pedig nem vonatkozhat Makó Lőrincre, csak a leszármazottaira.

A számadáskönyvben olvasható bejegyzések értelmében 1695-ben a Makó család legalább két generációja költözött Jászapátira. *Lőrinc*cel együtt költözhetett két felnőtt fia, *János* és *I.Pál* is.

*János*nak *Balajthi* Dorottyával való házasságkötése helyéről és időpontjáról nincs adat, de egyetlen fiuk, *Gergely* (*kb. 1698, +1777) már minden bizonnyal Jászapátin született.

Gergely és *Sike* Judit (*kb. 1700, +1768) házasságából kilenc gyermek született (*Pál*, *Ilona*, *Klára*, *Anna*, *János*, *Zsuzsanna*, *Lőrinc*, *Zsuzsanna*, *Erzsébet*), de közülük csak *II. Pál* (*1723, +1793) és *II. Lőrinc* (*1739, +1807) érte meg a felnőttkort.

II. Lőrinc és Dósa Anna gyermekei *III. Lőrinc* és *III. Pál* (∞ *Poók Rozália*) voltak, az utóbbi *II. Gergely* (*1810, +1890). *II. Gergely Antal* Magdolnával kötött házasságából született *IV. Lőrinc, Arabella* (∞ *Verőczy Kálmán*), *Lenke* (∞ *Kléger József*) és *Erzsébet* (∞ *kechkeméthy Pethes Antal*). Az 1939-ben elhunyt *Makó Erzsébet* volt a Jászapáti élt Makó családok utolsó tagja.

I. Pál Fekete Katalinnal kötött első házasságából született *András* (∞ *Bertóthy Judit*), aki 1764-ben Jászapáti lakott, *bégárdi Méhes Erzsébet*tel kötött második házasságából pedig *Imre* és *János*, akik később Tiszapolgárra költöztek, megalapítva ezzel a család új ágát.

Makó *András* és *Bertóthy Judit* öt gyermeke érte meg a felnőttkort: *Judit* (∞ *Madarassy János*), *II. András* (∞ *Ficzere Heléna*), *István*, *IV. Pál*, és *IV. Gergely*. *II. András* és *Ficzere Heléna* házasságából pedig *V. Pál*, *György*, *II. István* és *II. János* származott.

A leszármazási adatokkal összefüggésben meg kell említeni, hogy Makó *Judit* és *gojzesti Madarassy János* fia volt *kerekgedei Makó Pál* másod unokatestvére, *gojzesti Madarassy Ferenc*, a későbbi ansari választott püspök.

Makó *Boldizsárról* (∞ *Feir Anna*) és családjáról a számadáskönyvben annyi adat található, hogy fiai közül *Mátyás* Jászapáti, *Albert* 1704-ben *Kerekgedén* született. Ez utóbbi 1739-ben *Kerekgedén* született fia volt az a *II. Boldizsár* esküdt, akinek 1776. évi pecsétjéről rekonstruálták a család címerét. Arra vonatkozóan, hogy a címert a család melyik ága és mikor kapta, nincs adat.

Végezetül ehhez a ponthoz még egy megjegyzést kell fűznöm. Már írás közben, a neten való böngészés során bukkantam arra az adatra, amely szerint 1578. május 19-én a jászapáti Makó István és a kunágotai Tóth Benedek tetemes összegért és áruért eladták *Borsos Mihály* nagyszombati házát, amelyet adósperben nyertek meg tőle. A forrás *Szakály Ferenc* munkája: *Magyar intézmények a török hódoltságban*, MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1997., 125. (Az elsődleges levéltári hivatkozás: levéltári jelzet: SOAVT, Nagyszombat város levéltára, tanácsülési jkv. 1569-1586. év, fol: 159/r). Itt az újabb megválaszolendő kérdés: Ez a jászapáti Makó István és a tizenhetedik századi *kerekgedei*, meg a tizennyolcadik századi jászapáti Makó családok rokonságban voltak-e, és ha igen, vajon leszármazási volt-e ez a rokonság?

Kerekgedei Makó Pál születési dátuma

Nem ritka a tudománytörténetben, mint ahogy a történetírás más ágaiban sem, hogy felbukkan egy téves adat, és az akár évszázadokon át öröklődik egyik szerzőről a másikra. Az viszont már ritkábban fordul elő, ami Makó Pál születési dátumával történt, hogy több időpont bukkan fel időről időre, és nem lehet tudni, hogy melyik szerző miért döntött az általa közölt adat mellett. Amiként az sem tisztázott, hogy honnan származik a téves adat. Az pedig külön érdekesség a történetben, hogy főként a magyar szerzők munkáiban olvasható a hibás dátum, míg a külföldiek többsége a helyeset közli. Illetve, ha teljesen precízen akarok fogalmazni, akkor a születés pontos dátumát éppen úgy nem ismerjük, mint a halál időpontját. Az ellenben teljes bizonyossággal állítható, hogy a jászapáti plébánián vezetett anyakönyvbe az 1723. év július havában az alábbi bejegyzés került:

*Die 9. Bap. Ioannem natum ex p(are)ntibus Andrei Tajti Mediocris et Helena Forgács matrina Helena Kovacs.
Eadem Paulum natum ex p(are)ntibus Gregorio Mako et Juditha Sike patrini Martinus Kiss et Elisabetha Szabo.*

Vagyis az anyakönyvből megtudható, hogy 1723. július 9-én két fiúgyermeket kereszteltek meg Jászapátin. Elsőnek Tajti András és Forgács Ilona szülők János nevű fiát, másodikként pedig Makó Gergely és Sike Judit Pál nevű gyermekét. Innen tudjuk azt is, hogy Makó Pál keresztszülei Kiss Márton és Szabó Erzsébet voltak.

A 2006. évi Jászsági Évkönyvben olvasható tanulmány¹ szerint (Illés Anita: Jászapáti demográfiai adatai 1882-ben) a jászapáti újszülöttek döntő többségét a tizenkilencedik század végén a születésüket követő napon, vagy ha mód volt rá, még a születésük napján megkeresztelték. Nincs okunk feltételezni, hogy a tizennyolcadik század elején más lett volna a gyakorlat, így nem vétünk nagy hibát, ha más adat nem lévén a keresztelés napját tüntetjük fel születési dátumként.

Bár magától Makó Páltól nem maradt fenn önéletrajz, egy verses önéletrajz azért a rendelkezésünkre áll. *Ad natalem suum*² (*Születésnapomra*) című elégiájának kezdő sorai így hangzanak:

*Tertius Apriles excepit lucifer idus,
Ad loca natalis tristia noster adest.*

Mínthogy a lucifer átvitt értelemben napot is jelenthet, de hajnalcsillagot is, ami újhholdkor látható a legjobban, ezeket a sorokat úgy is érthetjük, hogy:

*Harmadik újhóld jött el április idusa óta,
Lám születésnapomat bús helyen ünnepelem.*

A szerzőről minden életrajzában olvasható, hogy virtuóza volt a latin nyelvnek, aki valamennyi munkáját nagy gonddal és precizitással készítette el, ezért nem valószínű, hogy egy versláb kedvéért feláldozta volna a hitelességet és a pontosságot. Ezt egyébként a matematikusi vénája nem is engedte volna. Ha egy pillanatra komolyan vesszük a versben leírtakat, akkor könnyen kiszámolható, hogy az április idusa (április 13-a) utáni nyolcvanhetedik nap (ennyi a három újhóldnyi, azaz három holdhónap) július 9-e. Természetesen nem állítom, hogy ez perdöntő bizonyíték, de minden esetre érdekes.

Makó Pál munkásságával méltán vívta ki a kortársak elismerését, egyáltalán nem véletlen, hogy már életében szerepelt a kortárs lexikonokban. A kor még ma is sokat idézett művei közé tartozik Ignaz de Luca: *Das gelehrte Oesterreich. Ein Versuch*³ (Wien, 1776) című munkája, ahol ez olvasható Makóról: „geb. 9. Juli 1723.” Johann Georg Meusel pedig a *Das gelehrte Teutschland oder Lexikon der jetztlebenden teutschen Schriftsteller*⁴ című lexikon harmadik kiadásában (Lemgo, 1776) így ír: „geb. zu Jász-Apath im Gebiete der Jazyger, 1723.” Harminc évvel később ugyancsak J. G. Meusel a *Lexikon der vom Jahr 1750 bis 1800 verstorbenen teutschen Schriftsteller*⁵ (Leipzig, 1808) nyolcadik kötetében már napra pontos dátumokat ad: „Geb. zu Jász-Apath im Gebiete der Jazyger am 9 Julius 1723; gest. am 19 August 1793.”

A tizenkilencedik század közepe előtt élt tudósok életével és munkásságával kapcsolatban ma is alapvető forrásnak számít J. C. Poggendorff: *Biographis-literarisches Handwörterbuch zur Geschichte der exakten Wissenschaften*⁶ (II. Band M-Z, Leipzig, 1863) című munkája, ahol a Mako von Kerek Gede, Paul szócikknél ez található: geb. 1723. Juli 9, Jász-Apath, gest. 1793, Aug. 19, Pesth.

Az eddig idézett szerzőkkel ellentétben az első nagy magyar (bár latin nyelvű) életrajzi lexikonban Horányi Elek (Alexius Horányi): *Memoria hungarorum et provincialium scriptis editis notorum*⁷ (Viennae, 1776) című munkája második kötetében azt olvashatjuk: „MAKO (PAULUS) natus in Iazygia, Hungariae Provincia, XVIII. Iulii, anno MDCCXXIV.”

De ami még ennél is meglepőbb, a Makó Pálnál alig fél évvel idősebb rendtárs, pályatárs és nem utolsó sorban jó barát, Pray György is ezt írta *Posthumae memoriae Pauli Mako*⁸ (Pestini, 1793) címmel megjelentetett nekrológiájában: „Obiit 19. Aug. omnibus morientium praesidiis ex ritu Ecclesiae procuratus. Lucem apud Jászones nobili loco editus Jász-apátini aspexit, anno hujus seculi vicesimo quarte, XV. Cal. Aug. quadragesimo

primo ad Clericos Regulares Societatis Jesu adlectus.” Ezekből a sorokból egyrészt megtudhatjuk, hogy Makó Pál úgy hunyt el augusztus 19-én, hogy részesült a szentségekben. Másrészt azonban, ha a római naptár szerinti módon, szöveggel megadott dátumok szőrendje a klasszikusnak megfelelő, és a vesszők is jó helyen vannak, akkor a szöveg szerint Makó az adott évszázad 24. évében született, a XV. ante Calendis Augusti (július 18.) pedig az 1741. évben a jezsuita rendbe való belépésének dátuma.

Egy másik nekrológ, Friedrich Schlichtegroll: *Nekrolog auf das Jahr 1793*⁹. (Gotha, 1794.) című munkája 1724. július 17-ét adja meg születési dátumként, a *Scriptores provinciae Austriacae Societatis Jesu*¹⁰ (Viennae, 1855) című gyűjtemény első kötetében pedig az áll: *Jaszapathi in Jaszurgia 18. Julii 1724. natus, ... obiit Budae 19. Augusti 1793.* Ugyanezeket a dátumokat találjuk Constant von Wurzbach monumentális, *Biographisches Lexikon des Kaisertums Oesterreich*¹¹ című munkája tizenhatodik kötetében is (Wien, 1867), és bár a szerző nem indokolja, hogy miért ezeket a dátumokat adja meg, a rá jellemző precízséggel feltünteti, ha valamelyik forrása az övétől eltérő adatot közöl.

A felsoroltakból látható, hogy Makó Pállal kapcsolatban közel egy évszázadon át párhuzamosan két születési dátum volt fellelhető, a német nyelvű irodalomban döntően 1723. július 9-e, a latin nyelvűben 1724. július 18-a szerepelt. A huszadik század elejétől viszont a magyar nyelvű történeti munkákban szinte kizárólagosan a téves, 1724-es évszámot találjuk. Ez olvasható olyan kiváló művekben is, mint M. Zemplén Jolán: *A magyarországi fizika története a XVIII. században* (Budapest, 1964), Szénássy Barna: *A magyarországi matematika története* (Budapest, 1970) és Kosáry Domokos: *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon* (Budapest, 1980) című monográfiái, és szinte minden tanulmányban. A magyarázatot Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*¹² VIII. kötetében (Budapest, 1902) találjuk meg. Szinnyei ugyanis a legtöbb szerző által alapvető forrásként használt művében azt írja Makó Pálról, hogy: „szül. 1724. júl. 17. Jászapátiban; meghalt 1793. augusztus 18. Budán.”

Bár Szinnyei tekintélye magyarázat, koránt sem mentség, ezért remélhetőleg előbb-utóbb sikerülni fog elfogadtatni Makó Pál pontos életrajzi adatait.

Tehát szögezzük le: Makó Pál 1723. július 9-én született Jászapátin, és 1793. augusztus 19-én hunyt el Pest-Budán.

Makó Pál szerepe a műszaki ismeretek magyarországi terjedésében

Kétszázötven éve, hogy rendi előljárói a jezsuita Makó Pált, a nagyszombati egyetem akkor pályakezdő oktatóját az 1759/60-as tanév közben a bécsi egyetemre rendelték, hogy ott a logika és a metafizika tantárgyakat oktassa. Makó addigi életútja semmiben sem tért el a jezsuiták szokásos kiképzési rendjétől, a próbaéveket tanítással illetve tanulással töltött szakaszok váltogatták. Miután elvégezte a jezsuiták egri gimnáziumát (1735—1741), és 1741. október 21-én belépett a rendbe, a két próbaévet a trencsényi rendházban töltötte (1741—43). Ezután egy évig a humaniorák középiskolai anyagát ismételte Győrött (1743/44), majd Nagyszombatban elvégezte az egyetem hároméves bölcsészeti szakát (1744—47). Az 1747/48-as tanévet Ungvárott töltötte, a harmadik (grammatika) és negyedik (szintaxis) osztály tanáraként majd a következő, 1748/49-es tanévben a negyedik osztály tanára volt Nagyszombatban. Ezután két évig matematikát tanult Bécsben (1749—51), majd újabb egy év nagyszombati tanítás után (1751/52) Grazban a négyéves teológiai (1752—56) fakultást végezte el. Ezt követően abban a Teréziánumban volt prefektus (1756/57), amelyben később professzorként pályája legsikeresebb szakaszát töltötte. A rendi kiképzését a besztercebányai rendházban töltött harmadik próbaév (1757/58) zárta le.

A nagyszombati egyetemre kerülve az 1758/59-es tanévvel Makó Pál is megkezdte azt a négyéves tanári kurzust, amelynek során az első évben matematikát, a másodikban logikát és metafizikát, a harmadikban általános és részletes fizikát, a negyedikben profán történelmet és egyháztörténetet kellett volna oktatnia. Ezt a folyamatot szakította meg a bécsi egyetemre való áthelyezés, és a felsőbb döntés, amelyet hamarosan a teréziánumi kinevezés követett, minden bizonnyal jelentősen befolyásolta Makó további életútját és életművét. Itt nem csak arra gondolok, hogy a következő bő másfél évtizedben született legjelentősebb munkái Bécsben jelentek meg, hanem a művek sorrendjére is. A hatvanas évek Makó Pál számára a tankönyvírás évtizedét jelentették, tankönyveinek sorát az éppen kétszázötven éve, 1760-ban megjelent *Compendiaria logicae institutio*¹³ nyitotta meg, és a metafizika¹⁴, a fizika¹⁵ és a matematika¹⁶ könyveket követően a *Calculi differentialis et integralis institutio*¹⁷ és az 1770-ben napvilágot látott *De arithmetice et geometricis aequationum resolutionibus*¹⁸ zárta. Az utóbbi, felsőbb matematikai műveket döntően a teréziánumi növendékek számára írta, tekintve, hogy a differenciál- és integrálszámítás, illetve a felsőbb algebra nem szerepelt az osztrák és magyar egyetemek és akadémiák tananyagában. Természetesen ekkor még az Academia Regia Theresiana

filozófiai fakultásán sem volt a kötelező matematikai stúdiumok része, ám az érdeklődő ifjak számos fakultatív tárgy közül választhattak.

Arról a szerepről, amelyet Makó Pál játszott a tizennyolcadik század második felében a hazai felsőoktatásban, művelődéspolitikában, tudományban és szépirodalomban számos összefoglaló műben olvashatunk. Életrajzi adatai is több szakmunkában megtalálhatók és feltehetőleg valamennyi, nyomtatásban megjelent könyvét és értekezését ismerjük. A kisebb terjedelmű nyomtatványok között azonban még bukkanhatnak fel hozzá kötődő kiadványok, például materia tentaminisek. Matematikusi és fizikusi munkásságát már a múlt század harmincas és hatvanas éveiben részletesen elemezte Sárközy Pál¹⁹, Szénássy Barna²⁰ és M. Zemplén Jolán²¹, az utóbbi évtizedekben fedig a filozófia és a logika oktatásában szerzett érdemeit, műveinek hatását is vizsgálat tárgyává tették^{22,23}.

Bár van még jócskán feladata a kutatásnak, viszonylagos fehér foltként a mechanika, a műszaki tudományok alapjai oktatásában kifejtett tevékenységének feltárása maradt. Makó Pál 1762/63-tól 1776/77-ig volt a bécsi Collegium Theresianumban a matematika és a fizika rendes, valamint a mechanika rendkívüli tanára, az utóbbi tárgyat németül adta elő. Wurzbach megjegyzi róla, hogy mint született magyarnak, a német nyelvvel voltak bizonyos nehézségei. Lehet, hogy ez volt az oka, hogy mechanika előadásaihoz nem írt saját tankönyvet. Művei felsorolásában a részletes források említenek egy német nyelvű, 1773-ban Bécsben megjelent nyolcadrésű formátumú munkát „Sätze aus dem Gleichgewichte der Körper, aus der Maschinenlehre, und aus dem Wasserbaue...” címmel, ez azonban csupán egy tizennégy oldalas materia tentaminis, amelyből két oldalt az igen hosszú cím és a vizsgázók névsora foglal el. Ez utóbbi egyébként maga is igen értékes forrás. Különösen akkor, ha összevetjük az azonos című, és az elmúlt évtizedben felbukkant 1775-ös és 1776-os tételsorokkal.

A felhasznált példányok közül az 1773-as az Egyetemi Könyvtár, az 1775-ös az Országos Széchényi Könyvtár, az 1776-os a szegedi Somogyi Könyvtár állományában található.

A nemesség, nem utolsó sorban az arisztokrácia fiainak teréziánumi képzése része volt Mária Terézia politikájának, amely arra irányult, hogy a Habsburg Birodalmat jelentős európai tényezőként tartsa fenn. Reformjainak sikeres végrehajtásához lojális és ugyanakkor szakképzett főtisztviselői karra volt szüksége, és mivel nem volt, képzéséről gondoskodni kellett. Sürgető feladat volt a megfelelő gazdasági ismeretekkel rendelkező szaktisztviselők képzése, mivel tőlük várhatta a kiürült államkincstár feltöltését. Ezt a célt szolgálták jelentős oktatáspolitikai reformjai, amelyekkel kapcsolatban nem véletlenül hangzott el 1770-ben híres mondata: „Das Schulwesen ist, und bleibt ein Politikum”. Ez a mondat a mottója Walleshausen Gyula²⁴: A

mezőgazdasági szakoktatás Mária Terézia politikájában című tanulmányának, amelyben részletesen bemutatja a kameralisztika, az ökonómia és az ezekhez kapcsolódó fakultatív tárgyak teréziánumi oktatását. Az ökonómiát és a fakultatív tárgyakat a Theresianum hat olyan tanára adta elő, akiknek eredetileg más volt a főtárgyuk, de szívesen vállalkoztak olyan ismeretek átadására, amelyekben otthonosak voltak.

Mitterpacher Lajos, az elméleti és kísérleti fizika tanára adta elő a földművelés- és állattenyésztést, valamint az állattan egyes részeit. Franz Xaver Boujard, a francia ékesszólás tanára a botanikát, Franz Xaver Eder, a bányászat és ásványtan tanára a közösségi háztartást, kémiát, kézműipari festést, Michael Denis könyvtárvezető, a bibliográfia és a tudománytörténet tanára a rovartan egyik részét, Ignaz Schiffermüller, a polgári és katonai építészet tanára a rovartan másik részét. Végül Makó Pál, aki akkor a tiszta és alkalmazott matematika rendes tanára volt, oktatta a műszaki mechanikát, géptant és vízépítést.

Egyelőre tisztázatlan kérdés, hogy Makó Pál milyen tankönyvet használt a műszaki ismeretek oktatásához, de a tantárgy tartalma a materia tantárgyakból jól reprodukálható, miként az is nyomon követhető, hogy hogyan alakult, bővült a tárgy az évek során. A jelen kiadványban ezt szeretném bemutatni a tételsorok magyar fordításának, valamint az eredeti német szöveg latinbetűs átírásának közreadásával.

Az első, 1773-as tételsor formailag három ponton különbözik a másik kettőtől: tizenhárom nyolcadrés oldal terjedelmű, míg az utóbbiak tizenhat oldalasak, a sűrű (merev) testek és a folyadékok egyensúlyára vonatkozó tételek és kérdések itt külön fejezetcím alatt szerepelnek, és végül, a szerző a Jézus Társaság-beli P(áter) Makó, míg a rend feloszlatása után megjelent 1775-ös és 1776-os tételeknél Kerek-Gedei Makó úr.

A tételsorok tartalmát vizsgálva látható, hogy a bevezető rész, amely lényegében a merev testek és a folyadékok statikájára vonatkozó, és az egyszerű gépekkel (emelő, lejtő, csigák, hengerkerék) kapcsolatos alapvető tények és összefüggések felsorolását tartalmazza, a három tételsorban gyakorlatilag megegyezik, a terjedelem a tördeléstől függően öt illetve öt és fél oldal. Ebben a részben döntően tantételek olvashatók, mellettük csupán négy kérdés szerepel. A törvények, mint az Arkhimédész-törvény, a Pascal-törvény, a hidrosztatikai paradoxon, vagy Torricelli kifolyási tétele nélkül szerepelnek, és ezek ismerete nyilvánvalóan nem jelentett nehézséget az egykori vizsgázók számára. A géptani és a vízépítésre vonatkozó fejezetek viszont zömmel kérdéseket tartalmaznak, a nyolcvan kérdés mellett csupán hat tétel szerepel. Ezek az akkoriban még nem tisztázott természetű surlódással kapcsolatosak, illetve a legutolsó a sarkantyú létesítésének szabályait tartalmazza, tíz pontba szedve, és ez csak az 1776-os kiadásban

olvasható. A kérdésekből az nem állapítható meg, hogy a hallgatóknak milyen mélységig kellett tisztában lenniük a géptani és vízépítési problémákkal, az viszont látható, hogy elég széleskörű ismeretekről kellett bizonyosságot tenniük. A rendelkezésre álló szűk terjedelem nem teszi lehetővé, hogy az említésen túl foglalkozzam azzal, hogy mi is a kérdések között szereplő Barker-malom működési elve, mi jellemzi a Parcieux-féle ferde lapátokat, vagy mit is érdemes (és talán illik is) tudni Hell úr bányagépeiről. Ezekkel kapcsolatban a korabeli és a néhány évtizeddel későbbi szakirodalomra kell utalnom, amely szerencsére egyre nagyobb mértékben érhető el digitalizálva, például a Google Könyvkereső segítségével. Így ajánlható a tárgykörhöz, hogy csak négy forrást említsek, Joseph von Sperges: *Tyrolische Bergwerksgeschichte, mit alten Urkunden, und einem Anhang, worinn das Bergwerk zu Schwatz beschrieben wird*²⁵ (1765), Gotthilf Heinrich von Schubert: *Handbuch der Geognosie und Bergbaukunde*²⁶ (1813), Andreas Baumgartner: *Die Mechanik in ihrer Anwendung auf Künste und Gewerbe*²⁷ (1823), Frantisek Josef Gerstner: *Handbuch der Mechanik*²⁸ (1833). A böngészőre az eredeti kérdések olvasásakor egyébként is szükség lehet, mivel az olyan kifejezések, mint Aufschlagwasser, Spiralkorb, Prensrad, Pferdgapel és a többiek nem minden mai szótárban lelhetők fel, főként, hogy a Gapel Göpelként keresendő.

A tételek és kérdések sorszámozását, amelyet a fordításban alkalmaztam, ugyan önkényesen vezettem be, de remélhetőleg segíti az áttekinthetőséget. A német szövegnél található bekezdések viszont megfelelnek az eredeti szöveg tagolásának. A latinbetűs átírásnál törekedtem a szöveghűsége, még ott is, ahol feltételezhető, hogy az eredeti nyomtatott szövegben elírás, vagy sajtóhiba van. (pl. zweihältig zweifältig helyett, vagy Fäule Feile helyett). Értelemszerűen az eredeti írásmóddhoz való ragaszkodás az írásjelek alkalmazására is vonatkozik, így nem írtam kérdőjelet pont helyett, ahol az eredetiben pont van a kérdés végén.

A későbbi kiadások lényegében az 1773-as tételsor bővített, néhol a megfogalmazás pontosságában illetve stílusában korrigált változatának tekinthetők. Mind a fordításban, mind az eredeti szöveg közölt változatában normál szedéssel szerepel a 73-as tételsor szövege, és kurzívval azok a részek, amelyek a 76-os kiadásban szerepelnek, de a 73-asban még nem. Az oldalszámozás jelölésénél ugyancsak a normál szedés utal a 73-as, kurzív a 76-os változatra. Azokat a szövegrészeket, amelyek csak a 73-as kiadásban szerepelnek, a későbbiekben nem, zárójelbe tettem, mint ahogy kurzív szedéssel, zárójelbe téve közlöm azokat a tételeket és kérdéseket, amelyek csak a 76-os kiadásban találhatók meg, a 75-ösben nem. Azokat a szövegrészeket pedig, amelyek a 73-as és 75-ös kiadásban egyaránt

szerepelnek, de a 76-osból, feltehetően terjedelmi okokból kimaradtak, (*)-gal külön jelzem.

A vizsgázók névsorában azokét, akik magyar nemesek voltak, magyar írásmóddal közlöm. Látható, hogy az 1773. évben mindegyik vizsgázó főrendi család sarja volt, de a másik két névsorban szereplők között is több a főrend, mint az egyszerű nemes (Edler).

Végezetül, ha Makó Pálnak a hazai műszaki műveltség növelésében betöltött szerepéről szólunk, nem elegendő a teréziánusi működését említeni. Közismert, hogy a Műegyetem elődje, az Institutum Geometrico-Hydrotechnicum az akkor budai egyetem bölcsészeti fakultása keretei között létesült, II. József rendeletére, 1782-ben. A Mérnöki Intézet tananyagának tervezetét és óratervét 1782 végén és 1783 elején Makó Pál dolgozta ki. Ennek dokumentumai az Országos Levéltárban, a Helytartótanácsi Levéltár „C” szekciójában található.(141. Senatus Regiae Universitatis Budensis 1777—1784. Acta 1782. Nov. No. 4. és 1783. II. No. 7.)

T é t e l e k
a testek egyensúlyából, a géptanból,
és a vízépítésből,

amelyekből
a Jézus Társaság-beli P. Makó előadásai alapján
(Kerek-Gedei Makó úr előadásai alapján)
a cs. k. Theresianumban nyilvános vizsgát tesznek

[1773]

báró Dávid Antal, gróf Christian Aichholdt, báró Püchler Dávid,
Franz Xav. v. Auersperg, a Sz.R.B. grófja,
báró Püchler Ferenc, gróf tolnai Festetics György,
gróf Hadik János,
Johann Schallenberg, a Sz.R.B. grófja,
gróf Haller József, báró Lusinski József, báró Püchler József,
gróf Hadik Károly, báró Karl Zois, báró Otto Kulmer,
gróf Vincenz von Kolno Prusimski urak.

[1775]

*(nemes Albericus von Hoffmann, gróf Forgách Antal,
gróf Cháky Ferenc, gróf Franz Montecuccoli,
gróf Leopold Sporck, gróf Zichy István urak)*

[1776]

*(báró Adolph von Buccow, nemes Bernard von Gall,
gróf Caspar von Czarniecki, báró Perényi Imre,
gróf Franz von Czarniecki, Franz von Saurau, a SZRB grófja,
Franz von Abensberg und Traun, a SZRB grófja,
gróf Fulvius von Rangoni, báró Johann von Vernier,
nemes Joseph von Zenker, báró Julius von Enzenberg urak)*

BÉCS,

nyomtatva Johann Thomas Edler von Trattner,
csász. kir. udvari nyomdász és könyvkereskedőnél.

1773. (1775.) (1776.)

(A sűrű testek egyensúlyáról)
(A sűrű és a folyékony testek egyensúlyáról)

T. 1. Minden egyenes vagy görbe emelőnél, ha a teher és az erő az emelőkarokra merőlegesen hatnak, úgy aránylik az erő a teherhez, mint a tehernek a nyugvóponttól való távolsága az erőnek a nyugvóponttól való távolságához.

T. 2. Ha a teher, vagy az erő, vagy mindkettő ferdén hat a karokra, akkor a teher és az erő fordítottan arányos azokkal a merőleges vonalakkal, amelyeket a nyugvópontból, vagy a nyugvóponton és az irányok metszéspontján át húzott egyenes bármely pontjából a teher és az erő irányaira bocsájtunk.

T. 3. Az emelők közé tartoznak az ollók, fogók, az egyik végén rögzített kés, a karok, fogak emelőrudak, stb.

K. 1. Hogyan épül fel egy mérleg, hogyan használjuk, hogyan vesszük észre a hibáját?

K. 2. Hogyan állapítjuk meg egy hibás mérleg segítségével egy dolog valódi súlyát?

K. 3. Hogyan készül a gyorsmérleg, hogyan alkalmazzuk, hogyan lehet vele akár kocsikat is lemérni?

K. 4. Hogyan állapítjuk meg az erő és a teher arányát összetett emelőknél: 1. ha az emelő három elsőfajú emelőből; 2. ha egy elsőfajúból és egy másodfajúból; (3. ha három mindhárom fajtájúból) áll?

T. 4. Az emelőtanból megmagyarázható, hogy egy testnek egy és csak egy súlypontja van.

K. 5. Hogyan magyarázzuk a súlypont irányából az emberek, állatok, stb. különböző mozgásait?

T. 5. Az az erő, amely egy állócsiga segítségével a terhet tartja, magával a teherrel egyenlő; egy mozgócsigánál azonban az erő úgy aránylik a teherhez, mint a csiga sugara annak az ívnek a húrjához, amelyet a zsinór körül fog. Ha tehát a zsinórok párhuzamosak, akkor az erő feleakkora, mint a teher.

T. 6. Ha több csigát úgy függesztünk fel, hogy az előző csiga zsinórja tartsa a következőt: az erő úgy aránylik a teherhez, mint az első szám az utolsóhoz egy kettőzödve növekvő sorozatban, amely annyi számból áll, ahány csiga van. Kössük ellenben ugyanazon esetben minden zsinór egyik végét a teherhez; úgy az egyensúly az előbbi erő felénél eggyel kevesebbet igényel. *(Az erő úgy aránylik a teherhez, mint az első szám az utolsó kétszeresénél eggyel kisebb számhoz.)*

T. 7. Ha csigasornál az egyik véget bárhol fenn rögzítjük; az erő úgy aránylik a teherhez, mint az egy valamennyi olyan törtszám összegéhez, amelyeknek a nevezői a mozgócsigák fél átmérői, és amelyeknek a számlálói a zsinórok által körülfogott ívek húrjai. Ha tehát a zsinórok párhuzamosak, az erő úgy fog a teherhez aránylani, mint az egy a mozgócsigákat körülfogó zsinórok számához.

T. 8. Ha azonban a zsinór magához a csigaszekrényhez van rögzítve, az előbbi törtszámokhoz még egyet hozzá kell adni, amelynek a nevezője a legelső állócsiga *(a legfelső mozgócsiga)* fél átmérője, a zsinór által körülfogott ív fél húrja pedig a számlálója. Ha ebben az esetben a zsinórok párhuzamosak lesznek, úgy aránylik az erő a teherhez, mint az egy ahhoz a számhoz, amely a mozgócsigákat körülvevő zsinórokénál eggyel nagyobb.

T. 9. Ha az erő egy csörlő segítségével tart egyensúlyt a teherrel, az erő aránya a teherhez akkora, mint a forgatott henger fél átmérőjéé a kerék fél átmérőjéhez, vagy a fogantyúhoz, vagy a csörlőkarhoz. Ide tartozik valamennyi gép, amelyet fogantyúval, vagy víz vagy állatok hajtotta kerékkel forgatnak.

T. 10. A lejtőknél az erő úgy aránylik a teherhez, mint annak a szögnek az ívmagassága, amelyet a lejtő az alappal bezár, azon szög mellékívének a magasságához, amelyet a lejtő az erővel zár be.

(T. 10.) (A lejtőknél az erő úgy aránylik a teherhez, mint a hajlásszög ívmagassága a lejtő és az erő iránya által bezárt szög kiegészítőszögének ívmagasságához.)

T. 11. Ha tehát az erő iránya párhuzamos a lejtővel, akkor az erő úgy aránylik a teherhez, mint a lejtő szögének ívmagassága a derékszög ívmagasságához, vagy, mint a lejtő magassága a hosszához.

T. 12. Ha azonban az erő iránya az alapsíkkal párhuzamos, az erő úgy aránylik a teherhez, mint a lejtő szögének ívmagassága a mellékív magasságához, vagy, mint a lejtő magassága az alap hosszához.

T. 13. Éknél az erő úgy aránylik az ellenálláshoz, mint a talpfelületének szélessége a magassághoz. Ide tartoznak a kések, fejszék, vésők, kardok, a madarak karmai és csőrei, végül minden eszköz, amely csúcsban végződik.

T. 14. Ha az erő egy csavar közreműködésével tartja a terhet, úgy aránylik hozzá, mint egy csavarmenetnek a másiktól való távolsága az orsó kerületéhez, vagy ahhoz a kerülethez, amelyet az erő megtesz.

T. 15. Ha több, áttétellel kapcsolódó fogaskerék illeszkedik egymáshoz, az erő úgy aránylik a teherhez, mint az összes áttétel szorzata az összes kerék fél átmérőjének szorzatához.

(A folyékony testek egyensúlyáról)

T. 16. Egy bármilyen edényben levő folyékony testnek a fenékre ható nyomása összetett viszonyban van az alappal és a magassággal. Innét származik az úgynevezett anatómiai dobok működése, és a selmeci vízgépeké, amelyet ezektől a doboktól vettek át.

T. 17. Egy ferde edény alját épp annyira nyomja a folyadék, mint egy egyenesnek az alját, ha egyébként az alapok és a magasságok egyenlők.

T. 18. Ha a folyadék egyesített csövekben áll, valamennyiben egyforma magas. Innét nyer magyarázatot a víz földalatti csövekben való elvezetésének módja. Ha viszont ugyanazokban a csövekben különböző súlyú folyadékok állnak, magasságaik fordított arányban vannak a súlyaikkal.

T. 19. A sebességek, amellyel a folyékony testek ugyanazon időtartam alatt azonos nagyságú lyukakon át kifolynak, úgy aránylanak egymáshoz, mint a kifolyt folyadék mennyiségei. Amellett a sebességek úgy is aránylanak egymáshoz, mint a nyílások fölötti folyadék magasságainak gyökei. Ha a magasság állandóan ugyanaz, nem egyforma lyukakon át is közel azonos sebességgel folyik a folyadék. Ennélfogva, ha mind a magasságok, mind a lyukak különbözők, a sebességek olyanok lesznek, mint a magasságok gyökei. Ebből magyarázzuk a szökőkutakat.

T. 20. Egy könnyebb folyékony testbe merített nehezebb szilárd test annyit veszít a súlyából, amilyen nehéz az azonos térfogatú folyékony. Ez az elveszett súly azonban hozzáadódik a folyékony súlyához. Ebből magyarázható Leibniznek egy ellentmondásosnak látszó kísérlete. Ennek a tételnek az alapján tudjuk egy vízmérleg segítségével megvizsgálni minden folyékony és szilárd test súlyát.

T.21. Egy könnyebb szilárd test addig merül egy nehezebb folyékonyba, amíg a bemerült résszel egyenlő térfogatú folyadék súlya az egész szilárd testével azonosná válik. Emiatt süllyed el gyakran a folyók torkolatában egy hajó, amelyik a tengeren úszott. Ezzel magyarázható az a könnyű mód is, ahogy nehéz terheket a tenger vagy a folyók fenekéről fel tudunk emelni.

T. 22. A levegő súlyát és rugóerejét, amely számos gép működéséhez hozzájárul, kísérletileg kimutatták. Ebből magyarázható a hébérek valamennyi fajtája, az ülepítő, a gyertyás vízugrató, és a Héron-kút, amely a selmeci léggépekhez az ötletet adta.

A géptanról

K. 5. Hogyan magyarázzuk általánosan azokat az erőket, amelyeket a gépek mozgatására fel szoktunk használni?

K. 6. Hogyan tárgyaljuk különösen egy ember és egy ló erejét, és mindkettő különböző alkalmazásait?

K. 7. Hogyan magyarázzuk a tehernek és a rugóerőnek a gépeknél való alkalmazását?

K. 8. Hogyan határozzuk meg annak az erőnek a mértékét, amellyel a szél a gép szárnyaira hat? Hogyan határozzuk meg ezeknek a szárnyaknak az állását?

K. 9. Hogyan vezetjük oda a gépeket hajtó vizet? Hogyan határozzuk meg annak a víznek a sebességét és mennyiségét, amely bizonyos idő alatt egy csatorna bizonyos keresztmetszetén áthalad? *(Hogyan határozzuk meg a sebességek arányát, és annak a víznek a mennyiségét, amelyik adott idő alatt egy csatorna két különböző keresztmetszetén áthalad?)*

K. 10. Hogyan állapítjuk meg annak a víznek a tényleges sebességét és tényleges mennyiségét, amely a csatorna adott keresztmetszetén meghatározott időtartam alatt áthalad, és hogyan határozzuk meg ennek alapján a víznek a kerék lapátjai ellen ható erejét, ha a víz felülről, vagy középen, vagy alul, és pedig egyenesen vagy ferdén ütközik nekik?

K. 11. Hogyan érzük el annak a víznek a legnagyobb hatását, amely a kerekek segítségével egy gépet hajt, és milyen módon vizsgáljuk, hogy egy gép egy bizonyos kerékkel úgy van-e megépítve, hogy az a legnagyobb hatást érje el?

K. 12. Hogyan állapítjuk meg a kerék átmérőjéből a lapátok számát, amelyeket a kerék kerületére kell szerelni?

K. 13. Mít tartunk Parlieux (*Parcieux*) úr ferde lapátjairól?

T. 23. A surlódás a gépeknél csak a surlódó részek nyomásától függ, és ennek az egész nyomásnak az egyharmada, ha az erőnek és a surlódó felületeknek a sebessége egyenlő.

K. 14. Minthogy az erő a surlódás miatt változik, és így új surlódás keletkezik (*Minthogy egyes gépeknél maga az erő is surlódást kelt*), hogyan találjuk meg az összes surlódás teljes nagyságát, amelyek a folyton változó erő révén keletkeznek?

T. 24. A talált surlódás annyival változik meg, mint amennyivel a surlódó részek sebessége kisebb, mint az erő sebessége. Következésképpen a surlódások összetett viszonyban vannak a nyomással és a surlódó részek sebességével.

K. 15. Hogyan határozzuk meg a surlódás nagyságát az emelőben, a csörlőben, az álló- és mozgócsigákban és a csigasorban?

K. 16. Miért mozgathatók a szekerek a kerekeken olyan könnyen? Miért akasztják meg a kerekeket hegyről lefelé?

K. 17. Miért csökken a csörlőhengerek surlódása, ha két csiga kerületén nyugszanak,

K. 18. Hogyan határozzuk meg a surlódás nagyságát a lejtőnél, az éknél, a csavarnál, a vízikereknél és a zúzóknál?

T. 25. A zsinórok ellenállása összetett viszonyban van a húzott teherrel és a zsinór átmérőjével, és fordított arányban a csiga vagy henger átmérőjével, amelyre a zsinór fel van tekerve.

T. 26. *A surlódástan alapján könnyen megítélhetők a mi itt használatos kocsijaink kerekei.* Eképpen: 1. a kocsikerekeknek teljesen kereknek kell lenniük, és a tengelyeknek át kell menniük a középponton, 2. a küllőknek egy kissé a tengely ellen kell dőlniük, 3. a tengelyek egyenesek és a kocsirúdra merőlegesek kell legyenek.

T. 27. Ha az első kerekek ugyanolyan kicsik, a hátsók nem tudják eltolni azokat. Ezért részesítik általában előnyben a nagyobb kerekeket a kisebbekkel szemben, viszont a legkönnyebben az egyenlők húzhatók el.

K. 19. Hogyan magyarázzuk a pergőfűrőt, és más, különböző fűrőket, darukat és mindenféle emelőgépeket?

K. 20. *Hogyan magyarázzuk a szállítógépet vagy lójárgányt, és a fékkereket, amellyel a különféle rakodóhelyekről a törecset kihajtják.*

K. 21. *Mit tartunk különösen a hajtókötelekről, és az erő és a teher kiszámításáról? Mit a csavarvonalas kötéldobról, amelyet a fékműben használnak?*

K. 22. Hogyan magyarázzuk a szélgépeket, amelyek révén friss levegőt juttatunk a szobába? Hogyan azokat a gépeket, amelyek karókat vernek be? Hogyan a függőleges, ferde, vízszintes zúzókat, amelyekkel az ércmintákat, héjat, kendert, magvakat, lóport, stb. törik szét?

K. 23. Hogyan magyarázzuk a különféle hámorokat és fújtatókat, amelyeket vízikerekkel mozgatnak?

K. 24. *Hogyan magyarázzuk azokat a gépeket, amelyekkel a berzsenyfat hasítják, a reszelőket vágják, a fegyvereket kifúrják, a fémlemezket kinyújtják, és a legvékonyabb lemezeket kikalapálják?*

K. 25. Hogyan magyarázzuk a lisztőrlő malmok különböző fajtáit, mint a kézimalmokat, lómalmokat, ökörmalmokat, vízimalmokat, szélmalmokat? Különösképpen Barker úr malmát? És hogyan számítjuk azt?

K. 26. Hogyan magyarázzuk a malomkövek hatását a gabonamagvakra, hogyan a reszelőgépeket, hogyan a fűrészmalomokat és a lövegfűrőgépeket?

K. 27. Hogyan magyarázzuk a vízemelő-gépeket, amelyekkel a vizet magasba emeljük? Hogyan a vízpumpákat? Azonosak-e ezek egy szivattyúval vagy nyomattyúval? Hogyan jut rajtuk keresztül a víz a magasba?

K. 28. Hogyan magyarázzuk a tűzifecskendőket, és *hogyan Hell úr vízoszlop-gépeit?*

K. 29. *Hogyan határozzuk meg azt az erőt, amelyet az üzemvíz a bányavízre gyakorol?*

K. 30. *Hogyan számítjuk ki azoknak a löketeknek a számát, amelyeket egy adott időtartam, például 24 óra alatt ezek a gépek végeznek?*

K. 31. *Hogyan számítjuk ki az üzemvíz mennyiségét egy adott idő alatt, hogyan az adott idő alatt kihajtott terhet és a bányavíz mennyiségét?*

K. 32. *Hogyan magyarázzuk Hell úr léggépeit?*

K. 33. *Hogyan határozzuk meg azt az erőt, amellyel a felső tartályban a levegőt összenyomjuk, hogyan azt a térfogatot, amelyet az összenyomott levegő a felső tartályban elfoglal?*

K. 34. *Hogyan határozzuk meg a hajtóvíznek azt a mennyiségét, amelynek a felső tartályba kell jutnia, hogy egy löketet megtöltsön?*

K. 35. *Hogyan határozzuk meg azt az erőt, amelyet az alsó tartályban levő levegő a bányavízre gyakorol, amikor működni kezd? Hogyan azt az erőt, amelyet a levegő fejt ki, miután az alsó tartály kiürült, végül hogyan azt a terhet, amelyet ezekkel a gépekkel kihajtanak?*

K. 36. *Hogyan magyarázzuk azokat a gőzgépeket, amelyekkel a bányavizet kiszivattyúzzák?*

K. 37. *Hogyan számítjuk ki azt az erőt, amelyik a henger dugattyúját lenyomja? Hogyan azt az erőt, amelyikkel az kilöködik? Hogyan a teher nagyságát, és az adott idő alatt kimert bányavíz mennyiségét?*

K. 38. *Ha az erőnek távol kell lennie a tehertől, hogyan lehet azokat egy rudazat segítségével egy egyenes útvonalon, vagy egy domb felett, vagy más-más égtáj felé eső irányban összekötni?*

A vízepítésről

K. 39. Hogyan tárgyaljuk azokat az okokat, amelyek következtében a folyók vize a medrekben megárad?

(K. 40. Milyen módon emelhető meg a folyók vize a sodorvonalban, hogy hajókban bővelkedő legyen, vagy kerekeket hajthasson? És hogyan csökkenthető?)

K. 41. Hogyan lehet a víz sebességét a sodorvonal egy meghatározott helyén növelni vagy csökkenteni?)*

K. 42. Hogyan egyesítjük a folyókat?

K. 43. Milyen módon tud egy folyó pályája megváltozni, azaz: hogyan vezethető át egy áramlás egy teljesen új mederbe?

K. 44. Hogyan kell egy kanyargós pályát javítani?

(K. 45. Hogyan vizsgálható egy part szilárdsága?)*

K. 46. Milyen módon erősítsünk meg egy partot, amelyet a hullámverés vagy a jégzajlás megrongált?

K. 47. Hogyan lehet egy megrongálódott töltést kijavítani, amelynek az iránya az áramlással párhuzamos, és amelyet a víz legnagyobb magassága még nem ért el?

K. 48. Hogyan védhetünk meg egy partot a beomlás ellen, amelyet az áramlás már elért?

K. 49. Hogyan emeljünk egy vízi falat abban az esetben, ha a partnak meredeknek kell maradnia?

K. 50. Hogyan lenne megerősíthető egy part ugyanolyan körülmények között, fából készült falakkal?

K. 51. Hogyan számítható ki, hogy egy, a sodorvonalban levert, cölöp mekkora erővel áll ellen az eltörésnek?

K. 52. Hogyan számítjuk ki azt az erőt, amelyet egy, a sodorvonalban levert, cölöp kihúzásához kell alkalmazni?

K. 53. Hogyan lehet a part összes alkotórészének a falra gyakorolt nyomását meghatározni?

K. 54. Hogyan lehet egy partmegerősítés azon pontjait meghatározni, amelyeken az egész part nyomása hat?

K. 55. Milyen módon kell sarkantyút létesíteni?

(T. 28. A létesítés szabályai a következők:

1., Ha a folyó sodorvonala egy hosszú szakaszon belevág a partba, akkor az eltereléséhez egy sor terelőgát szükséges.

2., A sarkantyú kezdetének sohasem a legnagyobb bevágás helyén kell lennie.

3., Az első két sarkantyút közvetlenül a bevágódás felett, a part azon részén kell létesíteni, ahol a folyó késznek látszik a hordalék lerakásának megkezdéséhez.

4., A sarkantyú alapját a bevágott parton nagyon mélyen a talajba kell süllyeszteni, és sok ölnyire a partba be kell ültetni.

5., A sarkantyúnak nem derékszöget, hanem tompaszöget kell alkotnia a parttal azon az oldalon, ahol a sodorvonal annak nekiütközik.

6., A hajlásszöget és a sarkantyú további méreteinek nagyságát a bavágás valamennyi, jól megfontolt okából kell meghatározni.

7., A sarkantyúkat egymáshoz annál közelebb kell létesíteni, minél közelebb van a kanyar vagy a legnagyobb bevágás helye.

8., Az örvények elkerülése érdekében, amelyek a ferdén létesített sarkantyú alapfelülete körül keletkezni szoktak, leggyakrabban úgy választják meg az alapfelület szélességét, hogy az a sarkantyú magasabb részei felé haladva egyre növekedjen.

9., A sarkantyú sohasem emelkedhet ki a legalacsonyabb vízből sem.

10., A sarkantyú masasságának a parttól kezdődően folyamatosan csökkennie kell, anélkül, hogy csúcsban végződne.)

(K. 56. Hogyan határozható meg az a szög, amelyet a sarkantyúnak a parttal vagy a sodorvonallal be kell zárnia?)

- K. 57.** Hogyan határozzuk meg egy sarkantyú hosszát?
- K. 58.** Hogyan kell egy sarkantyú szokásos méreteit meghatározni?
- K. 59.** Hogyan létesítünk rőzsegátat?
- K. 60.** Hogyan szüntetünk meg egy háritógát révén egy szigetet vagy zátonyt?
- K. 61.** Hogyan létesítsünk iszapfogót, amelynek a tavak vagy folyók számára hullámteret kell biztosítania?
- K. 62.** Hogyan lehet egy iszapfogóval egy szigetet megvédeni, vagy meg is hosszabbítani?
- K. 63.** Hogyan kell torlasztó sarkantyút létesíteni?)*
- K. 64.** Hogyan kell egy tó körvonalát kijelölni?
- K. 65.** Hogyan kell egy létesítendő tó medrét előkészíteni?
- K. 66.** Milyen szabályok szerint vizsgáljuk meg azt a földet, amelyet tó létesítésére akarunk kiválasztani?
- K. 67.** Hogyan tudjuk kikutatni, hogy az a föld mennyit süllyed?
- K. 68.** Hogyan töltünk fel egy védógátat?
- K. 69.** Milyen módon határozható meg a víznek a tó ellen kifejtett nyomása?
- K. 70.** Hogyan állapítjuk meg a védógát ellenállását?
- K. 71.** Hogyan lehet árvíznél a tavat a víz ereje ellen megvédeni?
- K. 72.** *Honnét származnak a felgyülemlett állóvizek és a lápok?*
- K. 73.** *Melyek a lápok megszüntetésének módjai?*
- K. 74.** *Mi annak a módja, hogy a lápot a víz lecsapolásával a legközelebbi folyóba vezessük?*

- K. 75.** *Mire kell figyelni a levezető csatornák kiásásakor?*
- K. 76.** *Milyen módon biztosítjuk a víz megfelelő esését?*
- K. 77.** *Hogyan gátoljuk meg, hogy a folyó vize árvízkor a levezető csatornán át visszajusson a mocsárba?*
- K. 78.** *Hogyan járunk el, hogy ha fennáll a veszélye, hogy a víz, amely a levezető csatornában egy zsilipen halad keresztül, azon túlfolyjon?*
- K. 79.** *Mit kell végül tenni, ha a mocsarat teljesen kiszáritottuk?*
- K. 80.** *Mi a teendő a második esetben, amikor ugyanis a láp medre távol alacsonyabb, mint a folyó medre?*
- K. 81.** *Hány eset fordulhat elő, ha száraz területeket öntözni akarunk? Hogyan szokott történni az öntözés az első esetben? Hogyan legyenek a mellékcatornák elkészítve?*
- K. 82.** *Mi a teendő, ha nincs közelben folyó az öntözéshez?*
- K. 83.** *Kell-e vizsgálni a víz minőségét?*
- K. 84.** *Hogyan kell a derítetlen vizet kezelni, ha az öntözésre szolgál?*
- K. 85.** *Hogyan létesítünk úsztató csatornát nagy erdőkben, hogy a kivágott fát a szomszédos folyón való behajózáshoz leúsztassuk*

Sätze
 aus dem Gleichgewichte der Körper,
 aus der Maschinenlehre, und aus dem Wasserbaue,
 aus welchen nach der Vorlesungen des
 P. Mako aus der Gesellschaft Jesu
 (*H. Mako von Kerek-Gede*),
 in dem k. k. Theresianum öffentlich geprüftet werden die Herren

[1773]

Anton Freyherr David. Christian Graf Aichholdt.
 David Freyherr von Püchler.
 Franz Xav. des H.R.R. Graf v. Auersperg.
 Franz Freyherr von Püchler.
 Georg Graf Festetics von Tolna. Johann Graf Hadik.
 Johann des H.R.R. Graf Schallenberg. Joseph Graf Haller.
 Joseph Freyherr Lusinski. Joseph Freyherr von Püchler.
 Karl Graf Hadik. Karl Freyherr Zois. Otto Freyherr Kulmer.
 Vincenz Graf von Kolno Prusinski,

[1775]

(*Albericus Edler von Hoffmann. Anton Graf Forgach.*
Franz Graf Chaky. Franz Graf Montecuccoli.
Leopold Graf Sporck. Stephan Graf Zichy.)

[1776]

(*Adolph Freyherr von Buccow. Bernard Edler von Gall.*
Caspar Graf von Czarnecki. Emerik Freyherr von Perenyi.
Franz Graf von Czarnecki.
Franz des Heil. Röm. Reichs Graf von Saurau.
Franz des Heil. Röm. Reichs Graf von Abensberg und Traun.
Fulvius Graf von Rangoni. Johann Freyherr von Vernier.
Joseph Edler von Zenker. Julius Freyherr von Enzenberg.)

WIEN,

gedruckt bey Johann Thomas Edlen von Trattnern,
 kaiserl. königl. Hofbuchdruckern und Buchhändlern.
 1773. (1775.) (1776.)

S.3.

(Vom Gleichgewichte der dichten Körper)
 (Vom Gleichgewichte der dichten und flüssigen Körper)

Bey jedem geraden, oder krummen Hebel, wenn die Last und Kraft auf die Hebelarme senkrecht wirken, verhält sich die Kraft zur Last, wie die Abstand der Last zum Abstände der Kraft vom Ruhepunkte.

Wirket die Last, oder die Kraft, oder beyde schief auf die Arme; so ist die Last und Kraft in dem umgekehrten Verhältnisse der Senklinien, welche aus dem Ruhepunkte, oder aus was immer für einem Punkte der Linie, welche durch den Ruhepunkt, und den Durchschnittspunkt der Richtungen gezogen wird, auf die Richtungen der Last und Kraft herabgelassen werden.

Zum Hebel gehören Scheeren, Zangen, an einem Ende befestigte Messer, die Arme, Zähne, Hebestangen. u.s.f.

S.4. Wie ist eine Wage gebauet? wie wird sie gebraucht? wie entdeckt man ihre Mängel? wie findet man mit Hilfe einer fehlerhaften Wage doch das wahre Gewicht eines Dinges?

Wie wird die Schnellwage gebauet? wie wird sie gebraucht? wie werden damit auch Lastwägen gewogen?

Wie findet man das Verhältniß der Kraft zur Last bey zusammengesetzten Hebeln? 1.) Wenn der Hebel aus drey Hebeln von der ersten Gattung: 2.) wenn er aus einem von der ersten, und aus einem von der zweyten Gattung(: 3.)wenn er aus dreyen von allen dreyen Gattungen) besteht?

Kann man aus der Hebellehre darthun, daß ein jeder Körper einen, und zwar einen einzigen Schwerpunkt habe.

Wie erkläret man aus der Richtung des Schwerpunktes verschiedene Bewegungen der Menschen, und Thiere, u.s.f.

Die Kraft, welche mittelst einer festen Rolle die Last erhält, ist der Last selbst gleich: bey einer beweglichen Rolle aber verhält sich die Kraft zur Last, wie der Halbmesser der Rolle zur Sehne des Bogens, welchen die Schnur umgiebt. Sind also die Schnüre gleichlaufend; so ist die Kraft halb so groß als die Last.

Wenn mehrere Rollen also aufgehenket werden, daß die Schnur der vorherigen Rolle die folgende trägt: verhält sich die Kraft zur Last, wie in einem zweihältigwachsenden (*zweifältigwachsenden*) Verhältnisse von so viel Zahlen als Rollen da sind, die erste Zahl zur letzten.

S.5. Knüpft man aber im nämlichen Falle das eine End aller Schnüre an die Last an; so wird zum Gleichgewichte nur die Hälfte der vorigen Kraft, weniger Eins, erfordert.

(Knüpft man aber im nämlichen Falle das eine Ende aller Schnüre an die Last an; so verhält S.5. sich die Kraft zur Last, wie die erste Zahl zur doppelten letzten weniger Eins.)

Wenn beym Flaschenzuge das eine End wo immer oben festgemacht wird; verhält sich die Kraft zur Last, wie Eins zu allen Bruchzahlen zusammen, deren Benenner die Halbmesser der beweglichen Rollen, und deren Zähler die Sähnen der von den Schnüren umgebenen Bögen sind.

Wenn also die Schnüre gleichlaufend werden; wird die Kraft zur Last, wie Eins zur Anzahl der die beweglichen Rollen umgebenden Schnüre seyn.

Ist aber die Schnur an den Flaschenkasten selbst angemacht; so wird zu den vorigen Bruchzahlen noch eine andere hinzugesetzt, deren Benenner der Halbmesser der untersten festen Rolle (*der obersten Laufrolle*), die Halbsehne aber des von der Schnur umgebenen Bogens der Zähler ist.

Werden nun die Schnüre in diesem Falle gleichlaufend; so verhält sich die Kraft zur Last, wie Eins zur Zahl, der die beweglichen Rollen umgebenden Schüre, mehr Eins.

Wenn die Kraft vermittelst einer Winde der Last das Gleichgewicht hält; ist (das Verhältniß der) *die* Kraft zur Last, wie der Halbmesser der umwundenen Walze zum Halbdurchmesser des Rades, oder der Handhabe, oder der Haspelhörner.

Hier gehören alle Maschinen, welche mit Handhaben, oder mit Rädern, vom Wasser oder Viehe herumgedräheth werden.

S.6. Bey schiefliegenden Flächen verhält sich die Kraft zur Last, wie die Bogenhöhe des Winkels, welchen die schiefe Fläche mit der Grundfläche macht, zur Höhe des Nebenbogens des Winkels, welchen die schiefe Fläche mit der Richtung der Kraft machet.

(Bey schiefliegenden Flächen verhält sich die Kraft zur Last, wie die Bogenhöhe des Neigungswinkels zur Bogenhöhe der Ergänzung des Winkels, S.6. welchen die schiefe Fläche mit der Richtung der Kraft machet.)

Ist also die Richtung der Kraft mit der schiefliegenden Flächen gleichlaufend; so ist die Kraft zur Last, wie die Bogenhöhe des Winkels der Fläche zur Bogenhöhe des rechten Winkels, oder wie die Höhe der schiefliegenden Fläche zu ihrer Länge.

Ist aber die Richtung der Kraft mit der Grundfläche gleichlaufend; so wird die Kraft zur Last, wie die Bogenhöhe des Winkels der schiefen Fläche

zur Höhe des Nebenbogens, oder wie die Höhe der schiefliegenden Fläche zu ihrer Fußfläche seyn.

Bey dem Keile verhält sich die Kraft zum Widerstande, wie die Breite seiner Fußfläche zu seiner Höhe.

Hieher gehören die Messer, Hacken, Meißel, Säbel, die Klauen, und Schnäbel der Vögel, und endlich alle Werkzeuge, welche sich gemach in eine Spitze enden.

Wenn die Kraft vermittelst der Schraube die Last trägt; verhält sie sich zu ihr, wie der Abstand eines Schraubenganges vom andern zum Umkreise der Spindel, oder zum Umkreise, welchen die Kraft macht.

Wenn mehrere mit einem Getriebe versehene Kammräder aneinander passen; verhält sich die Kraft zur Last wie das Vervielfältigte (*vervielfältigte der Halbmesser*) aller Getriebe zum vervielfältigten der Halbmesser aller Räder.

S.7.

(Vom Gleichgewichte der flüssigen Körper.)

Der Druck der flüssigen in was immer für Gefässen enthaltenen Körper gegen den Boden ist in einem zusammengesetzten Verhältnisse des Bodens und der Höhe.

Daher kömmt die Wirkung der sogenannten anatomischen Drommel, und der Wasser(*säulen*)maschinen S.7. zu Schemnitz, welche von dieser Drommel entlehnet sind.

Der Boden eines schiefen Gefässes wird eben so gedrückt, als der Boden eines geraden, wenn übrigens die Böden und Höhen gleich sind.

Wenn das Flüssige in vereinigten Röhren steht; ist es in allen gleich hoch.

Hieraus wird die Weise, das Wasser durch unter der Erde fortzuleiten, erklärt.

Wenn aber in dergleichen Röhren flüssige Körper von verschiedener Schwere still stehen; sind ihre Höhen im umgekehrten Verhältnisse ihrer Schwere.

Die Geschwindigkeiten, mit welchen flüssige Körper in gleicher Zeitraume, durch gleichgrosse Löcher auslaufen, verhalten sich wie die Mengen des herausbringenden Flüssigen. Beynebends verhalten sich auch die Geschwindigkeiten, wie die (Viereck)Wurzeln der Höhen des Flüssigen über die Oeffnung.

Wenn die Höhe beständig die nämliche ist, fließt es auch durch ungleiche Löcher beynahe mit gleicher Geschwindigkeit.

S.8. Daher wenn sowohl die Höhen als Löcher verschieden sind; werden die Geschwindigkeiten wie die (Viereck)Wurzeln der Höhen seyn.

Hieraus werden die Springbrunnen erörtert.

Ein in einem ringern flüssigen Körper gesenkter schwerer Körper verliert von seiner Schwere soviel, als der flüssige in gleichem Umfange schwer ist. Diese verlorne Schwere aber geht zur Schwere des flüssigen über. Aus dem wird ein widersinnigscheinender Versuch Leibnitzens erklärt.

S.8. Nach diesem Lehrsatz kann man mit Hilfe der Wasserwage die Schwere jedes flüssigen, und festen Körpers untersuchen.

Ein ringerer fester Körper sinkt in einem schwereren flüssigen solange, bis die Schwere des flüssigen in gleichem Umfange mit dem versenkten Theile der Schwere des ganzen festen Körpers gleichet.

Daher versinkt oft in den Mündungen der Flüsse ein Schiff, welches im Meere schwamm. Hieraus lehret man auch die leichte Art, schwere Lasten aus dem Grunde des Meeres, oder Flusses herauf zu heben.

Die Schwere, und die Federkraft der Luft, welche zum Spiele viele Maschinen beytragen, werden durch Versuche dargethan.

Hieraus werden alle Gattungen von Hebern, der absetzende, der bey einer Kerze springende, der hieronische Brunnen erklärt, welcher zur Luftmaschine zu Schemnitz den Gedanken gab.

S.9.

Von der Maschinenlehre

Wie erklärt man insgemein die Kraft, welche zur Bewegung der Maschinen angewendet zu werden pflegt? Wie sind insonderheit die Kräfte eines Menschen und Pferdes, und beyder verschiedene Anwendungen zu betrachten?

Wie ist die Anwendung der Last, und Federkraft bey den Maschinen zu erklären?

Wie bestimmt man das Maaß der Stärke, mit welcher der Wind gegen die Flügel der Maschine **S.9.** wirkt? Wie bestimmt man die Stellung dieser Flügel?

Wie wird das Wasser, die Maschinen zu treiben, hergeleitet? Wie bestimmt man die Geschwindigkeit, und Menge des Wassers, welches in einem gewissen Zeitraume, durch einen gewissen Durchschnitt eines Rinnsals läuft. (*Wie bestimmt man das Verhältniß der Geschwindigkeiten,*

und der Mengen des Wassers, welches in einem gewissen Zeitraume durch zween verschiedene Durchschnitte eines Rinnsals läuft.)

Wie findet man die wahre Geschwindigkeit, und die wahre Menge des Wassers, welches durch einen gegebenen Durchschnitt des Rinnsals in einem bestimmten Zeitraume durchläuft.

Und wie bestimmt man demnach die Kraft des Wassers wider die Schaufeln des Rades, wenn es von oben, oder in der Mitte, oder unten, und zwar gerade, oder quer wider sie anläuft.

Wie bringt man die größte Wirkung des Wassers hervor, welches mit Hilfe der Räder eine Maschine treibt? Und auf welche Weise untersucht **S.10.** man, ob einem gewissen Rade also gebauet sey, daß sie die größte Wirkung hervorbringt?

Wie findet man aus dem Durchmesser des Rades die Zahl der Schaufeln, die man am Umkreise des Rades anbringen soll? Was ist von (den) schrägen Schaufeln des Hrn. Parlieux (*Parcieux*) zu halten?

Die Reibung bey den Maschinen hängt einzig von dem Drucke der sich reibenden Theile ab, und sie ist ein Drittel von diesem ganzen Drucke, wenn die Kraft, und die reibenden Theile eine gleiche Geschwindigkeit haben.

Weil aber die Kraft wegen der Reibung wächst, und also eine neue Reibung verursacht (*Weil aber in einigen Maschienen die Kraft selbst eine Reibung hervorbringt*); wie findet man die ganze Zahl aller Reibungen, welche durch die immerwachsende Kraft verursacht werden?

S.10. Die gefundene Reibung aber wächst um so viel ab, als die Geschwindigkeit der reibenden Theile minder ist, als die Geschwindigkeit der Kraft. Folglich sind die Reibungen in einem zusammengesetzten Verhältnisse des Druckes, und der Geschwindigkeit der reibenden Theile.

Wie bestimmt man die Grösse der Reibung im Hebel, in der Winde, in der festen und beweglichen Rolle, und im Flaschenzuge?

Warum werden Lastwägen auf Rädern so leicht bewegt? Warum werden die Räder bergab gesperret? Warum wird die Reibung der Windenwalzen vermindert, wenn sie auf dem Umkreise zweer Rollen aufliegen?

Wie bestimmt man die Grösse der Reibung bey der schiefliegenden Fläche, bey dem Keile, bey der **S.11.** Schraube, bey dem Wasserrade, und bey den Stämpfen?

Der Widerstand der Schnüre ist in einem zusammengesetzten Verhältnisse der streckenden Last, und des Durchmessers der Schnur, und umgekehrt des Durchmessers der Rollen oder Walzen, um welche die Schnur gewunden ist.

Aus der Lehre der Reibung kann man leicht von den Rädern unserer hier gebräulichen Wägen urtheilen.

Also müssen 1) die Wagenräder vollkommen rund, und die Achsen durch den Mittelpunkt gezogen seyn. 2) Die Speichen müssen sich ein wenig gegen die Achse neigen. 3) Die Achsen müssen gerad, und auf die Deichsel senkrecht seyn.

Wenn die vordern Räder gleich kleiner sind; so werden sie doch von den hintern nicht fortgetrieben. Daher sind insgemein die grössern Räder den **S.11.** kleinern vorzuziehen: gleiche aber werden am leichtesten fortgezogen.

Wie sind nun die Rennspindeln, und andere verschiedene Winden, Kraniche, und allerhand Hebemaschinen zu erklären?

Wie der Treibkorb oder Pferdgapel, und das Premsrad, durch welche von verschiedenen Füllorten die Berge herausgetrieben werden?

Was ist insonderheit zu merken von den Treibseilen, und von der Berechnung der Kraft und der Last?

Was von dem Spiralkorbe, welcher in einer Premskunst angebracht wird?

(Wie die Windmaschine, vermittelst deren frische Luft in das Zimmer gebracht wird?)

Wie sind zu erklären die Maschinen, die Pfähle einzuschlagen?

Wie die senkrechten, schrägen, wagerechten Stämpfel, mit welchen die Aertzstufen, Rinden, Hanf, Saamen, Schießpulver u.s.f. zerstofften werden?

Wie die verschiedenen Hammerwerke, und Blasbälge, welche durch Wasserräder bewegt werden?

Wie die Maschinen, mit welchen Brasilholz geschnitten, die Fäulen eingehauen, die Gewehre gebohret, die metallene Blatten gestreckt, und in die dünnesten Blättchen geschlagen werden.

Wie die verschiedenen Arten der Getraidmühlen (*Getraidmühlen*), als: die Handmühlen, Roßmühlen, Ochsenmühlen, Wassermühlen, Windmühlen?

S.12. Insonderheit die Mühle des Herrn Barker? Und wie wird diese berechnet?

Wie wird die Wirkung des Mühlsteins auf die Getraidkörner (*Getraidkörner*) erklärt?

(Wie die Feilhauermaschine?)

Wie die Sägemühlen, und Stuckbohrermaschinen?

Wie die Rosenkränze, mit welchen das Wasser in die Höhe gehoben wird?

S.12. Wie die Wasserpumpen: sie seyn gleich ein Saugwerk, oder ein Druckwerk? Und wie wird durch selbe das Wasser in die Höhe getrieben?

Was ist insonderheit zu bemerken von den Auffaß- oder Steigröhren, und von dem Kolben?

Wie sind zu erklären die Feuerspritzen?

Wie die Wassersäulenmaschinen des Hern Hell?

Wie ist die Kraft zu bestimmen, mit welcher das Aufschlagwasser auf das Grubenwasser wirkt?

Wie berechnet man die Zahl der Hübe, die in einer gegebenen Zeit z.B. in 24. Stunden durch diese Maschinen vollbracht werden?

Wie die Menge des Aufschlagwassers in einer gegebenen Zeit?

Wie die Last, und die Menge des Grubenwassers, welches in einer gegebenen Zeit heraus getrieben wird?

Wie ist zu erklären die Luftmaschine des Hrn. Hell?

Wie ist die Kraft zu bestimmen, durch welche die Luft in dem oberen Kessel zusammen gedrückt wird?

Wie der Raum, welchen die zusammengepreßte Luft in dem oberen Kessel einnimmt?

Wie die Menge des Aufschlagwassers, welches in dem oberen Kessel einfallen muß, um einen Hub zu vollbringen.

Wie die Kraft, mit welcher die Luft in dem unteren Kessel auf das Grubenwasser wirkt, da sie anfängt zu spielen?

Wie die Kraft, welche der Luft übriget, nachdem der untere Kessel ausgeleeret worden?

Wie endlich die Last, welche durch diese Maschine herausgetrieben wird?

S.13. *Wie ist zu erklären, die Feuermaschine, durch welche das Grubenwasser ausgepumpt wird?*

Wie berechnet man die Kraft, welche die Scheibe des Cylinders hinabdrückt?

Wie die Kraft, durch welche sie hinausgestossen wird?

Wie die Größe der Last, und die Menge des geschöpften Grubenwassers in einer gegebenen Zeit?

Wenn die Kraft von der Last entfernt seyn muß, wie kann die damit durch das Feldgestänge entweder in einer geraden Strecke, oder über eine Anhöhe, oder gegen eine andere Weltgegend verbunden werden?

Von dem Wasserbaue.

Wie sind die Ursachen zu erörtern, wegen welcher die Wasser der Flüsse in ihren Betten aufschwellen?

(Auf welche Art kann das Wasser in den Strombahn erhoben werden, damit es schriffreich werde, oder Räder zu treiben vermöge? Und wie ist es niedriger zu machen?

Wie kann die Geschwindigkeit des Wassers an einem bestimmten Orte der Strombahn vermehrt, oder gemindert werden?)*

Wie sind die Flüsse zu vereinen?

Auf welche Art kann die Laufbahn eines Flusses geändert, das ist: wie kann ein Strom in eine ganz neue Laufbahn abgeleitet werden?

S.13. Wie soll eine schlängliche Laufbahn verbessert werden?

(Wie kann die Feste eines Ufers untersucht werden?)*

S.14. *(Wie ist ein Ufer wider der Einsturz zu schützen, an welches Tiefe der Strombahn schon gekommen?)*

Auf welche Art ist ein Ufer zu befestigen, welches durch das Anschlagen des Wassers, oder durch die Eisfahrt beschädiget worden?

Wie ist ein brüchig gewordenes Ufer zu ergänzen, dessen Richtung mit dem Stromlaufe gleichlaufend ist, und dem die größte Tiefe des Wassers noch nicht nahe gekommen?

Wie ist eine Wassermauer zu errichten, im Falle, daß das Ufer steil bleiben muß?

Wie würde ein Ufer in den nämlichen Umständen mit Holzwänden können befestiget werden?

Wie kann berechnet werden, mit welcher Kraft des Widerstands ein in die Strombahn eingeschlagener Pfahl seiner Brechung widerstehe?

Wie ist die Gewalt zu berechnen, die einen in die Strombahn einschlagenen Pfahl heraus zu ziehen, muß angewendet werden?

Wie kann der Druck der gesammten Bestandtheile des Ufers gegen die Wand bestimmt werden?

Wie können jene Punkte einer Uferbefestigung bestimmt werden, auf welche der ganze Druck des Ufers dränget?

Auf welche Art ist eine Buhne zu verfertigen?

(Die Regeln in deren Anlegung sind folgende:

1) Wenn der Stromstrich des Flusses in einem langen Striche das Ufer einreißt; so ist um denselben abzuleiten eine ganze Reihe der Bühnen nothwendig.

2) Der Anfang der Bühnen muß niemals an dem Orte des größten Einrisses gemacht werden.

3) Die ersten zwei Bühnen müssen unmittelbar oberhalb des Einrisses auf jenen Theil des Ufers angelegt werden, wo der Fluß gefaßt zu seyn scheint den Anwuchs anzufangen.

4) Die Wurzeln der Bühne an dem eingerissenen Ufer müssen sehr tief in die Erde versenket, und viele Klafter innerhalb des Ufers eingepflanzt werden.

5) Die Bühnen müssen mit dem Ufer keinen rechten sondern einen stumpfen Winkel von jener Seite **S. 15.** machen, wo der Stromstrich an dieselben anfällt.

6) Die Größe des Neigungswinkels und die übrigen Maaßen der Bühnen müssen aus allen wohl erwogenen Ursachen des Einrisses bestimmt werden.

7) Die Bühnen müssen desto näher an einander angelegt werden, je näher man zur Scheitel oder zum Orte des größten Einrisses kömmt.

8) Um die Wirbel zu verhindern, welche um die Fußfläche der obschon schief angelegten Bühnen zu entstehen pflegen, dienet am meisten eine solche Breite der Fußflächen, welche gegen den höchsten Theil der Bühne nach und nach abwächst.

9) Die Bühne muß nicht einmal außerhalb dem niedrigsten Wasser hervorragen.

10) Die Höhe der Bühne muß von dem Ufer angefangen gegen das Ende immer abwachsen, ohne sich jedoch auf eine Spitze zu enden.)

S. 14. (Wie kann der Winkel bestimmt werden, welchen die Buhne mit dem Ufer, oder mit dem Stromstriche machen muß?

Wie ist die Länge einer Buhne zu bestimmen?

Wie sollen die übrigen Maaßen einer Buhne bestimmt werden?

Wie ist eine Treibbuhne anzulegen?

Wie schafft man durch eine Treibbuhne Inseln oder Sand hinweg?

Wie ist eine Fangbuhne anzulegen, die den Teichen, oder Ufern ein Vorland verschaffen soll?

Wie können mit einer Fangbuhne Inseln erhalten, oder auch verlängert werden?

Wie soll man eine Schöpfbuhne anlegen?)*

Wie soll die Teichlinie ausgestecket werden?

Wie soll das Bett für den auszuführenden Teich bereitet werden?

Nach welchen Regeln ist die Erde zu untersuchen, die man zum Teichbuhne wählen soll?

Wie kann man erforschen, wie viel sich eine jede Erde senke?

Wie ist ein Schutzdamm aufzutragen?

Auf welche Art kann die Drückung des Wassers gegen den Teich bestimmt werden?

Wie findet man den Widerstand des Schutzdammes?

Wie ist der Teich bey einer Ueberschwemmung wider die Gewalt des Wassers zu schützen?

S. 16. *Woher entspringen die Stauwasser, oder die Moräste?*

Welche sind die Arten, Moräste verzuschaffen?

Welche ist die Art die Moräste durch Abzapfung des Gewässers in den nächsten Fluß abzuleiten?

Was ist zu bemerken bey der Ausgrabung der Abzugskanäle?

Welche ist die Art, Gefälle zu machen?

Wie verhütet man das Wasser des Flusses, welches bey einer Ueberschwemmung durch den Abzugskanal wieder in der Morast zurückkehren könnte?

Wie, wenn eine Gefahr wäre, daß das Wasser, welches in den Abzugskanal durch die Schleuße gesperrt ist, denselben übersteige?

Was ist endlich zu thun, nachdem der Morast dergestalt ausgetrocknet worden?

Was ist in dem zweyten Falle zu thun, wenn nähmlich das Bett des Morastes weit niedriger ist als der Schlauch des Flusses?

Wieviel Fälle können sich ereignen, wenn man dürre Ländereyen bewässern will?

Wie pfleget die Bewässerung in dem ersten Falle zu geschehen?

Wie müssen die Nebkanäle zugerichtet seyn?

Was ist zu thun, wenn kein Fluß zur Bewässerung da ist?

Ob man auch die Beschaffenheit des Wassers zu untersuchen habe?

Wie ist ein rohes Wasser zu verbessern, damit es zur Bewässerung diene?

Wie legt man einen Flößgraben in großen Forsten an, um das geschlagene Holz bis zur Einschiffung auf einem benachbarten Strome einzuflößen.

Jegyzetek, irodalom

http://familytrees.genopro.com/idrisi33/apati_aroksz/default.htm?page=toe_individuals.htm

<http://familytrees.genopro.com/idrisi33/jasz/default.htm>

- ¹ Illés Anita: Jászapáti demográfiai adatai 1882-ben. Jászsági évkönyv 2006, 111 – 119.
- ² Pauli Mako abbatis S. Margarethae de Bela Theresiae Augustae a consiliis Elegiacon auctum et emendatum, Budae MDCCLXXX., 13-15.
- ³ Ignaz de Luca: Das gelehrte Oesterreich. Ein Versuch, I. Band 1. Stück, Wien, 1776., 307.
- ⁴ Georg Christoph Hamberger, Johann Georg Meusel: Das gelehrte Teutschland oder Lexikon der jetztlebenden teutschen Schriftsteller, Lemgo, 1776, 680 – 681.
- ⁵ Johann Georg Meusel: Lexikon der vom Jahr 1750 bis 1800 verstorbenen teutschen Schriftsteller, Achter Band, Leipzig 1808., 449 – 451.
- ⁶ J. C. Poggendorff: Biographisch – literarisches Handwörterbuch zur Geschichte der exacten Wissenschaften, Zweiter Band M – Z., Leipzig, 1863., 21.
- ⁷ Alexius Horányi: Memoria Hungarorum et Provincialium scriptis editis notorum, Pars II. Viennae, 1776., 541 – 542.
- ⁸ Posthumae Memoriae Pauli Mako. G. A. C. A. P., Pestini, 1793.
- ⁹ Friedrich Schlichtegroll: Nekrolog auf das Jahr 1793. IV. Jahrgang, 1. Band. Gotha, 1794., 365 – 373.
- ¹⁰ Scriptorum Provinciae Austriacae Societatis Jesu. Collectionis scriptorum eiusdem Societatis Universae Tomus primus., Viennae, 1855., 216 – 217.
- ¹¹ Constant von Wurzbach: Biographisches Lexikon von Kaisertums Oesterreich, Sechzehnter Theil., Wien, 1867., 321-323.
- ¹² Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. VIII: kötet., Budapest, 1902., 429 – 432.
- ¹³ A Compendiaria logicae institutio 1767-es kiadásának szkennelt példánya olvasható a Google Könyvkeresővel az alábbi címen:
<http://books.google.hu/books?id=I8YAAAAAcAAJ>
- ¹⁴ A Compendiaria metaphysicae institutio első kiadása itt található:
http://books.google.hu/books?id=vUoeVV_TrZMC
- ¹⁵ A Compendiaria physicae institutio című munkának az első kötete a <http://books.google.hu/books?id=KVrUnY79IN8C> címen érhető el, míg a második kötetből az 1763-as illetve 1766-os kiadás itt található:
<http://books.google.hu/books?id=JaPAvknbrocC>
<http://books.google.hu/books?id=H2o5AAAAAcAAJ>
- ¹⁶ A Compendiaria matheseos institutio című tankönyv 1771-es kiadása itt található:
<http://books.google.hu/books?id=gCoPAAAAQAAJ>
- ¹⁷ A Calculi differentialis et integralis institutio elérhetősége:

<http://books.google.hu/books?id=cdFJAAAAMAAJ>

¹⁸ A De arithmeticeis et geometricis aequationum resolutionibus elérhetősege:

<http://books.google.hu/books?id=fGZLAAAAMAAJ>

¹⁹ Sárközy Pál: Kerekgedei Makó Pál élete és matematikai működése. = Matematikai és Fizikai Lapok, Bp., 1929. pp. 23 – 34. (Megjelent még = A magyar matematika történetéből, Magyar Tudománytörténeti Intézet, Piliscsaba, 2000. pp. 201 – 208.)

²⁰ Szénássy Barna: A magyarországi matematika története. Bp., 1970. Akadémiai Kiadó.

²¹ M. Zemplén Jolán: A magyarországi fizika története a XVIII. században., Bp., 1964. Akadémiai Kiadó.

²² Rathmann János: Makó Pál és a teréziánus Bécs. Limes XI. évf. 31. sz., (98/1) pp. 71 – 80.

²³ Staller Tamás: Paulus Mako: nyelvi közeg és episztemológia. Magyar Filozófiai Szemle, 42., 1998. 1 – 3., pp. 115 – 123.

²⁴ Walleshausen Gyula: A mezőgazdasági szakoktatás Mária Terézia politikájában., Magyar Felsőoktatás, 2004. 5.sz.

²⁵ A könyv Schreiben an einem Freund, Worinn das Bergwerk zu Schwatz beschrieben wird című függeléke itt érhető el:

www.sagen.at/doku/bergbau/Sperges_Schreiben_Freund.html

²⁶ Lásd: <http://books.google.hu/books?id=TZ45AAAACAAJ>

²⁷ Lásd: <http://books.google.hu/books?id=UY85AAAACAAJ>

²⁸ Lásd: <http://books.google.hu/books?id=L0fPAAAAMAAJ>

Kármán Antal

TOP 10 JÁSZSÁG 2008

A 2008-as számban megjelölt célokat és szándékokat követve idén is közzétesszük a Jászság gazdaságát reprezentáló táblázatokat.

Megjegyzések a táblázatokhoz

- A számadatoknál a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Kereskedelmi és Iparkamara és az APEH Észak-alföldi Regionális Igazgatósága évenként megjelenő közös kiadványának, a TOP 50 adatait vettük alapul (engedélyükkel), kiegészítve a cégektől közvetlenül kapott információkkal.
- A megyei kiadványban név szerint kizárólag azok a vállalkozások szerepelnek, akik hozzájárultak adataik megjelenítéséhez. Az 50 legjelentősebb vállalkozás közül 4 cég - köztük egy jászsági cég – neve és adatai nem nyilvánosak; 5 cég csak a neve közlését engedélyezte; 20-an – köztük több jászsági is – korlátozták a róluk megjelentethető gazdasági információkat. A táblázatokban ez utóbbi tényt „n.a.”-val (nincs adat) jelöltük.
- A jászsági cégek közül, a TOP 10 JÁSZSÁG négy listájának valamelyikén szereplőkön kívül, a következők találhatók még meg a megyei TOP 50 kiemelt vállalkozásai között: FERRO-PRESS Fémipari Szolgáltató Kft., JÁSZ-PLASZTIK AUTÓCENTRUM Kereskedelmi és Szolgáltató Kft., SZATMÁRI Malom Termelő és Szolgáltató Kft.
- Az idén sem szerepel a megyei listákon – így a TOP 10 Jászság táblázataiban sem - a SAMSUNG Electronics Magyar Zrt. Valószínűleg azért (erre hivatalos választ nem kaptunk), mert bár 2007. december 31-én székhelyét Budapestről Jászfényszarura helyezte át, ennek bejegyzése csak 2008. április 3-án, közzététele pedig csak 2008. április 30-án történt meg.
- A Jászságban 2419 társas vállalkozás és 2834 egyéni vállalkozás végzett tevékenységet 2008-ban. Az 1000 lakosra jutó vállalkozások száma 60,9 volt.
- 2007-ben a Jász-Nagykun-Szolnok megyei TOP 50-ben szereplő vállalkozások közül 17 a jászsági (kettővel kevesebb, mint 2007-ben).
- A megye nettó árbevételének a 44,1%-a a Jászságban keletkezett. A megyei 50 között kiemelt 17 vállalkozás 76,8%-ban járult hozzá a kistérség összes árbevételéhez. A megye 20 legnagyobb árbevételű cége közül 10-

nek a Jászságban van a székhelye. A jászsági *nettó árbevétel* listán a CO-OP Star Zrt. 6,7%-os növekedést, míg a Carrier CR Magyarország Kft. 6,7%-os csökkenést ért el az előző évhez képest, ezért helyet cseréltek. A Jászapáti 2000. Mg. ZRt. árbevételét 27%-kal növelve bekerült az első 10 közé.

- Több ágazat és alágazat megyei árbevételi listáját vezetik jászsági cégek (az új TEÁOR besorolást figyelembe véve). Így a mezőgazdaság, vad- és erdőgazdálkodás ágazatban a Jászapáti 2000 Mg. ZRt. (8%-os ágazaton belüli részarányal); a vegyi-, gumiipar, műanyaggyártás alágazatban a TREND Kft. (7%); a gépgyártás alágazatban az Electrolux Lehel Hűtőgépgyár Kft. (64,3%!); az építőipar alágazatban a MÁV FKG Kft. (16,9%) az első.
- A Jászságban dolgozó 21.518 fő 53,4%-ának a 17 kiemelt társas vállalkozás adott munkát. A megye 10 legnagyobb foglalkoztatójából 6 a Jászságban működik. A Jászságban a létszám tekintetében a sorrendben az az egyetlen változás történt, hogy a Dometic Zrt. bekerült az első 10 közé. A megyében 2007 után 2008-ban is legtöbb új munkahelyet (623-at) biztosító JÁSZ-PLASZTIK Kft. több mint másfélszeresére (52,2%-al) növelte létszámát. Az Electrolux Lehel Kft. létszáma 437 fővel csökkent.
- Az export sorrenden nem történt változás.
- A definíciójából is következően igen fontos mutató, a hozzáadott érték szempontjából – a sajnálatosan sok hiányzó adat miatt, ugyanúgy, mint az elmúlt évben – nehéz a reális értékelés. A táblázatban az 5-13. sorszám arra utal, hogy a négy cég nem publikus adata határozhatná meg a végleges sorrendet. Az megállapítható, hogy a publikált adatok közül csak a MÁV FKGT Kft.-nél, a TREND Kft.-nél, a Jászapáti 2000 Mg. ZRt.-nél és a Bundy Kft.-nél tapasztalható növekedés.
- Összefoglalóan elmondható a 2008-as gazdasági mutatók alapján, hogy a korábbi években tapasztalt dinamikus fejlődés ugyan megtorpant, azonban a kiemelt cégeknél a gazdasági válság hatása sem az árbevételnél, sem a foglalkoztatottak létszámánál nem okozott még jelentős negatív hatásokat.

A 4 fő gazdasági mutató, melyeket a TOP 10 sorrendjének kialakításánál figyelembe veszünk, a következő:

- árbevétel (*az értékesítés nettó árbevétele*),
- export (*az exportértékesítés nettó árbevétele*),
- létszám (*átlagos állományi létszám*),

- hozzáadott érték (bruttó hozzáadott érték alapú, közelítő értéke)¹²⁹.

TOP 10 JÁSZSÁG Árbevétel (M Ft)

			2007.	2008.
1.	ELECTROLUX LEHEL Kft.	Jászberény	224.646	217.003
2.	JÁSZ-PLASZTIK Kft.	Jászberény	42.796	42.901
3.	EMCON TECHNOLOGIES Kft.	Jászárokszállás	28.000	27.324
4.	SZATMÁRI Kft.	Jászberény	21.647	21.817
5.	CO-OP STAR Zrt.	Jászberény	16.038	17.107
6.	CARRIER CR MAGYARO. Kft.	Jászárokszállás	16.430	15.418
7.	RUUKKI TISZA Zrt.	Jászberény	12.669	11.570
8.	MÁV FKG Kft.	Jáskisér	9.603	9.714
9.	KÓD Kft.	Jászberény	7.293	8.784
10.	JÁSZAPÁTI 2000 MG. Zrt.	Jászapáti	4.278	5.431

TOP 10 JÁSZSÁG Létszám (fő)

			2007.	2008.
1.	ELECTROLUX LEHEL Kft.	Jászberény	4.785	4.348
2.	JÁSZ-PLASZTIK Kft.	Jászberény	1.193	1.816
3.	CO-OP STAR Zrt.	Jászberény	975	987
4.	MÁV FKG Kft.	Jáskisér	855	780
5.	RUUKKI TISZA Zrt.	Jászberény	705	676
6.	SZATMÁRI Kft.	Jászberény	400	437

¹²⁹

A pontos definíciókat a 2008-as Jászági Évkönyv „Gazdaság” rovatában adtuk meg.

7.	CARRIER MAGYARO. Kft.	CR	Jászárokszállás	392	381
8.	TREND Kft.		Jászberény	371	373
9.	EMCON TECHNOLOGIES Kft.		Jászárokszállás	303	281
10.	DOMETIC Zrt.		Jászberény	277	280

TOP 10 JÁSZSÁG Hozzáadott érték (M Ft)

			2007.	2008.
1.	ELECTROLUX LEHEL Kft.	Jászberény	32.689	31.610
2.	JÁSZ-PLASZTIK Kft.	Jászberény	14.585	n.a.
3.	CARRIER MAGYARO. Kft.	CR Jászárokszállás	3.709	3.499
4.	MÁV FKG Zrt.	Jáskisér	2.871	3.284
5- 13.	DOMETIC Zrt.	Jászberény	2.204	2.084
5- 13.	RUUKKI TISZA Zrt.	Jászberény	2.756	1.576
5- 13.	TREND Kft.	Jászberény	1.171	1.286
5- 13.	JÁSZAPÁTI 2000 MG. ZRt.	Jászapáti	971	1.261
5- 13.	BUNDY Kft.	Jászárokszállás	868	1.174
5- 13.	CO-OP STAR Kft.	Jászberény	n.a.	n.a.
5- 13.	EMCON TECHNOLOGIES Kft.	Jászárokszállás	n.a.	n.a.
5- 13.	KÓD Kft.	Jászberény	n.a.	n.a.
5- 13.	SZATMÁRI Kft.	Jászberény	n.a.	n.a.

TOP 10 JÁSZSÁG Export (M Ft)

			2007.	2008.
1.	ELECTROLUX LEHEL Kft.	Jászberény	159.108	160.815
2.	EMCON TECHNOLOGIES Kft.	Jászárokszállás	25.206	26.095
3.	CARRIER CR MAGYARO. Kft.	Jászárokszállás	15.421	14.622
4.	RUUKKI TISZA Zrt.	Jászberény	11.461	11.194
5.	DOMETIC Zrt.	Jászberény	5.353	4.902
6.	JÁSZ-PLASZTIK Kft.	Jászberény	5.115	4.005
7.	SZATMÁRI Kft.	Jászberény	1.724	1.242
8.	BUNDY Kft.	Jászárokszállás	1.685	1.189
9.	JÁSZAPÁTI 2000 MG. ZRT.	Jászapáti	469	988
10.	KÓD Kft.	Jászberény	465	895

A cégbemutatókhoz

A TOP 10 Jászság cégei közül ez évben is 5 olyan társaságot mutatunk be, amelyek az évkönyvben ezelőtt kevés alkalommal vagy egyáltalán nem szerepeltek:

- Bundy Kft., Jászárokszállás
- Dometic Zrt., Jászberény
- Jászapáti 2000 Mg. ZRT., Jászapáti
- KÓD Kft., Jászberény
- TREND Kft., Jászberény

BUNDY KFT.

A Bundy Hűtéstechnikai Kft. ezen a néven 1996-ban kezdte meg működését Jászárokszálláson egy 5000 m²-es gyártócsarnokban. Háztartási készülékekbe (hűtőszekrények, fagyasztóládák) gyárt különböző hűtéstechnikai alkatrészeket.

Magát a Bundy Vállalatot Harry Warren Bundy alapította 1922-ben Detroitban, aki azt megelőzően a Detroit Steel Products alkalmazottja volt. Harry Bundy és vállalata először a Ford T Modell egyes rendszereihez gyártott acélcsöveket.

Kezdetben csak acélcsövet adtak el, de nem sokkal a gyártásindulás után – mivel a Ford gyárában a kézzel hajtott csövek sérültek – hajlító berendezésekbe is beruháztak, és ettől kezdve ők maguk hajlították meg a csöveket a kívánt formába. 1929-ben bevezették az úgynevezett 'Bundyweld' csövet, egy duplafalú, autóiipar számára készült csövet, amit rézzel forrasztottak össze, és ez az újítás sokkal jobb mechanikai tulajdonságokat és korrózió elleni védelmet jelentett.

A cég fő profilja hosszú évtizedekig nem változott, a hűtőipari alkatrészek gyártása csak az 1990-es években jelent meg, amikor a Bundy a TI Group tulajdona lett.

A magyarországi cég 1989-ben betéti társaságként kezdte tevékenységét Jászárokszálláson. 1990-ben alakult át korlátolt felelősségű társasággá, tevékenységét Arktis Kft.-ként folytatta.

1996-ban jelentős tulajdoni, illetve szerkezeti változások kerültek megvalósításra: a vállalat 1996 végétől 100%-ban a TI Holding Netherlands BV tulajdonába került, ezzel párhuzamosan a vállalat neve a korábbi Arktis Kft.-ről Bundy Kft.-re változott.

A 2001. év során a vállalat a TI Holdings Netherlands BV 100% tulajdonából a 2143rd Single Member Shelf Investment Company Limited (99,9%) és a TI Automotive (Newco) Limited tulajdonába került (0,1%). 2002-ben a TI Automotive Holdings Limited (99,9%) és TI Automotive Limited (0,1%) lett a tulajdonos. 2007. március 7-től a vállalat az amerikai SUN CAPITAL PARTNERS érdekeltségi körébe tartozik.

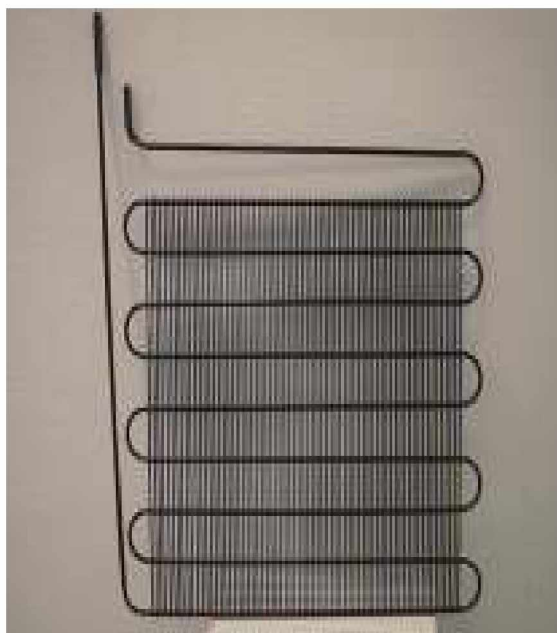
Bundy Kft. - Jászárokszállás

A cégcsoporton belül nemcsak a magyarországi gyár foglalkozik hűtéstechnikai alkatrészek gyártásával, hanem egyéb gyáregységek is. Magyarországon kívül a következő országokban van még Bundy-gyár:

- Olaszország (Borghetto)
- Németország (Bleicherode)
- Spanyolország (Tauste)
- Brazília (Curitiba, Pindamonhangaba)
- Kolumbia (Bogota)

Jászárokszálláson a következő alkatrészek gyártása folyik:

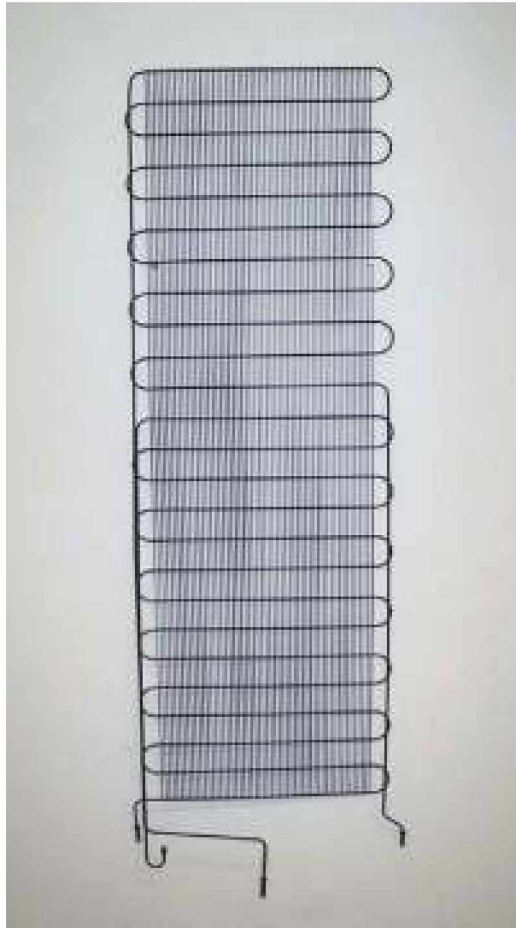
- huzalbordás kondenzátorok
- lemezbordás kondenzátorok
- fűtőcsövek
- elpárologtatók
- hőcserélők

Huzalbordás kondenzátor

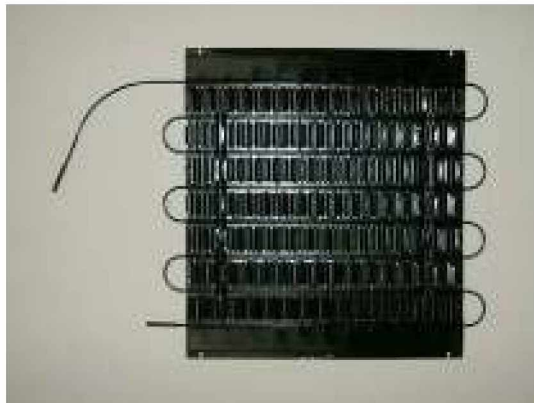
Elpárologtató

Duplalírás huzalbordás kondenzátor

A Bundy Kft. nemcsak Magyarországra, hanem sok külföldi vevőnek is szállít, melyek között olyan ismert márkanevek vannak a teljesség igénye nélkül, mint pl. az Electrolux, Liebherr, Whirlpool, Candy.

Az utóbbi évek újításai közt a lemezbordás kondenzátorok gyártását lehet kiemelni, amely az iparágban ugyan nem, de a magyar gyárban új termékcsoporthoz jelentett.

Lemezborlás kondenzátor

Névjegy:

Bundy Hűtéstechnikai Kft.

5123 Jászárokszállás, Ipari út 1.

T.: +36-57/531-800

Fax: +36-57/430-830

Cégvezetők: Koskovics Zoltán ügyvezető igazgató

Wagner Márton gyárigazgató

DOMETIC ZRT.

A Dometic a kényelmi-, szabadidős- és kempingberendezések közkedvelt világmárkája. Tevékenysége alapvetően két üzletág, a lakókocsik és lakóhajók számára szállított termékek, valamint a speciális igényeket kielégítő hűtők köré szerveződik. A vállalatcsoport világvezető – többek között – az abszorpciós hűtők, légkondicionálók, főzőlapok, mosogatógépek, ponyvatetők, ablakok, szaniter- és világítástechnikai berendezések, akkumulátorok valamint az egyéb lakóautó- és hajófelszerelések előállításában.

A speciális területre szánt hűtőgépgyártás magában foglalja az orvosi hűtők és fagyasztók, a szállodai minibárok, a borhűtők kínálatát, valamint a kórházi szobák, irodák, kollégiumok és nyugdíjas-otthonok komfortjának növelését szolgáló kompakt hűtőszekrények, a minicool hűtők gyártását.

A Dometic Csoport svédországi központú multinacionális világcég: 27 saját gyárral rendelkezik, termékeit közel száz országban forgalmazza, s világszerte több mint 10 000 főt foglalkoztat. A Dometic Zrt. a Dometic Csoport tagja.

A jászberényi vállalat története az ötvenes évekig nyúlik vissza. 1952-ben alapították meg a településen a Fémnyomó és Lemezárugyárt, melyet a Lehel Hűtőgépgyár elődjének tekinthetünk. Gyártósorairól 1958-ban került le az első kompresszoros hűtőgép, a Lehel márkanév pedig 1960-tól jelent meg a hűtőszekrényeken. Ezt követően 1962-ben már megkezdődött az abszorpciós hűtők gyártása. A hetvenes-nyolcvanas években licenc és know-how megállapodások alapján készültek a hűtőberendezések, amelyeknek jelentős részét exportálták.

A rendszerváltást követő privatizáció első lépéseként a Lehel Hűtőgépgyár kft.-vé alakult, majd 1991-ben a svéd Electrolux 100 %-os tulajdonába került. A privatizációt követően különválasztották a háztartási berendezések gyártását az abszorpciós hűtők gyártásától, így jött létre 1994-ben az Electrolux Leisure Appliances Kft. 2001-ben az Electrolux világszerte eladta az abszorpciós termékeket előállító divízióit, amelyek azóta önálló céggként Dometic néven működnek.

Mit is jelent az abszorpciós technológia?

Az abszorpciós technológiát az Electrolux fejlesztette ki, miután Baltzar von Platen és Carl Munters svéd mérnökök a Royal Institute of Technology Intézetben feltalálták az ennek alapjául szolgáló eljárást. A találmány a gázok – hidrogén és ammónia – termodinamikai folyamatain alapszik. Az elpárolgó ammónia hőt von el a hűtőszekrény belsejéből, miközben a melegítés hatására folyamatosan áramlik a csövekben. Mivel a készülékben nincsenek mozgó alkatrészek, teljesen zajmentesen működik, és szinte nem igényel szervizelést. Az abszorpciós technológiának köszönhető az is, hogy többféle energiaforrásról üzemeltethető. A technológiai fejlesztések eredményeképpen a Dometic abszorpciós hűtőszekrényei mentesek a CFC és HCFC gázoktól.

A Dometic Jászberényben gyártott termékei

A magyarországi vállalat mai termékskálája 2004-ben alakult ki. Korábban a gyár hordozható hűtőszekrényeket és minicool hűtőket gyártott; ezek előállítására a későbbiekben sem szorult háttérbe, de mellettük jelentőssé vált a szállodai minibárok szegmense is.

A kisméretű hűtők kategóriájába tartozik a minicool család, mely remek helykihasználásának és zajmentes működésének köszönhetően egyre több területen válik népszerűvé. Az abszorpciós hűtés előnyei miatt a kompakt hűtők minden olyan belső térben kedveltek, ahol az ember hosszabb időt kíván nyugalomban tölteni, vagy éppen munkájához van szüksége a csendre. Zajmentes működésüknek köszönhetően használatuk ideális diákszállókban, nyugdíjas otthonokban, kórházi betegszobákban és vizsgálókban, de megtalálhatók irodákban vagy műtermekben is. A minicool hűtők széles választéka képes minden az űrtartalom, a szolgáltatások vagy éppen a formatervezés tekintetében felmerülő igényt kielégíteni. A Silencio minicool széria például modern kialakításával hívja fel magára a figyelmet.

Silencio DS 400 FS minicool

A minicoolhoz hasonló használati előnyökkel rendelkezik a minibár termékcsalád, mely önálló szegmensként szerepel a termékcsoportok között. A könnyű kezelhetőség, a felhasználóbarát kivitel, az alacsony szervizigény és a testreszabható modellek széles választéka az iparág vezető beszállítójává tette a Dometic Csoportot. A szállodák számára a legkevésbé sem elhanyagolható szempont, hogy országos és nemzetközi lefedettségű szervizhálózat biztosítja a gyors és szakszerű segítségadást. A Dometic klasszikus minibárok, a speciális bútorba építhető változatok és az üvegajtós modellek egyre keresettebb termékek a piacon.

RH 456 LD

A legújabb minibár modell különösen az amerikai piacon népszerű.

A harmadik termékcsoportba a szabadtéri tevékenységek kedvelői számára kínált hordozható hűtőszekrények tartoznak.

RC 4000 EGP kemping hűtőszekrény

Sikertük titka ismét az abszorpciós hűtés, mely lehetővé teszi, hogy a hálózati áramon kívül 12 vagy 24 voltról és gázpalackról is működjenek. A készülékek kiváló hűtési teljesítménye garantálja, hogy még a legforróbb nyárban is jégkockát készíthessünk, hideg italokat és ételeket kínáljunk. A hordozható hűtők kényelmet és szabadságot biztosítanak nyaraláskor, kiránduláskor vagy bármely otthonról távoli helyen, de jó szolgálatot tesznek kerti partik, grillezések alkalmával is. A hordozható hűtők kedvelt modelljei a RC 1600 EGP vagy a kerekeken guruló RC 4000, mindkettő 33 liter űrtartalmú, s akár 56 dobozos üdítő vagy 10 db 1,5 literes palack is elfér bennük. A gondtalan pihenést szolgálják a kétféle energiaforrású hűtőszekrények is, ezt a típust azokra a helyekre ajánlják, ahol nincs vagy bizonytalan az elektromos áramszolgáltatás; a hűtők gázzal és elektromos árammal üzemelnek.

Gyártás és értékesítés minőségi garanciákkal

A 13 000 m²-en elterülő gyárban évente 140-150 000 db abszorpciós hűtőszekrényt gyártanak. A termékek 96 %-át a világméretű értékesítési hálózat segítségével főleg az európai régióban értékesítik. A megnövekedett ütemű minibár gyártásnak köszönhető, hogy 2004 után a Dometic újabb és újabb export piacokra tudott belépni, így mára számos Európán kívüli országba, az Amerikai Egyesült Államokba, Dél-Amerikába, Ausztráliába, valamint Ázsia több országába is szállít.

A hűtőszekrények 4 %-a Magyarországon kerül forgalomba. A hazai hotelek 80%-a Dometic minibárokkal van felszerelve. A cég beszállítója a legnagyobb hipermarket láncoknak, polcaikról – különösen a nyári időszakban – nem hiányoznak a Dometic termékei. Bár a gazdasági környezet jelenleg nem kedvez az értéknövelő beruházásoknak, a Dometic kompakt hűtői már jó néhány kórházi betegszobában – elsősorban a VIP szobákban –, valamint a nyáron szállodaként működő kollégiumi szobákban is megtalálhatók.

A gyár ISO 9001 minőségtanúsítvánnyal, valamint ISO 14001 környezetvédelmi tanúsítvánnyal rendelkezik. Az itt gyártott termékek a SEMKO és SP európai tanúsítvány által garantált termékek. A Dometic elkötelezett híve a környezetvédelemnek, energiatakarékos abszorpciós rendszerű hűtőszekrényei mentesek a CFC és HCFC gázoktól. Folyamatosan törekszik arra, hogy működésének minden elemét összhangba hozza a környezetvédelmi irányelvekkel, ezért igyekszik a káros-anyag kibocsátást a minimálisra csökkenteni, illetve a természetes erőforrásokat hatékonyan felhasználni.

Névjegy:

DOMETIC Hűtőgépgyártó és Kereskedelmi Zrt.

5100 Jászberény, Fémnyomó út 1.

T.: +36-57/415-939

Fax: +36-57/416-490

www.dometic.hu

Cégvezető: Hubanov Mihály vezérigazgató

JÁSZAPÁTI 2000 MG. ZRT.

A részvénytársaság jogelődje, az első termelőség-tervezési csoport 1949-ben alakult meg, és Velemi Endre nevét vette fel. A következő években a szervezetkezeti mozgalom egyre nagyobb teret hódított, azonban az '50-es évek elején a helytelen gazdaságpolitika, az erőltetett iparosítás miatt csökkent a szervezetkezték segítése.

1958-ban kormányhatározat született a mezőgazdaság átszervezésére, és az 1959. évre Jászapáti 5, Jásziványon 3 tsz jött létre, amelyek később egyesültek, és Jászapáti Alkotmány, illetve Velemi, Jásziványon Szabadság néven működtek tovább. 1964-től komoly fejlődésen mentek keresztül a szervezetkezték, hatalmas perspektíva állt a mezőgazdaság előtt.

1975-ben további egyesítésre került sor, és az addigi 3 szervezet Jászapáti-Jászivány Velemi Endre Mezőgazdasági Tsz néven folytatta munkáját. Ettől az időtől kezdve 1989-ig nagyarányú technikai és műszaki fejlesztések jellemezték a mezőgazdaságot, amelynek köszönhetően nőttek az eredmények is.

Az 1989-es esztendő a politikában is nagy változást hozott, és törvény született a tsz-ek átalakításáról is, amely többek között csoportos és egyéni kiválásokat eredményezett. A vagyonfelosztások ellenére a szervezet nem bomlott fel, hanem ettől az időponttól új néven, Jászapáti Mezőgazdasági Szövetkeztéként működött tovább. Bár a mezőgazdasági ágazatok drasztikusan épültek lefelé, többszörös aszály, magas infláció sújtotta a termelőket, mégis a piaci igényekhez igazítva tevékenységüket, kihasználva a fejlesztési lehetőségeket, sikerült e válságos időkben is talpon maradni, és látványos fejlődést elérni.

A társaság 2000 óta részvénytársasági formában, Jászapáti 2000 Mezőgazdasági ZRt. néven folytatja tevékenységét.

Tevékenységek, termékek

Fő tevékenységek: a növénytermesztés és az állattenyésztés.

A gazdálkodás alapját szolgáló földterület 6500 hektár. A *növénytermesztési ágazat* vezér árunövényei: az őszi búza, az olajos növények és a szántóföldi kertészeti növények. Cukorrépat az észak-alföldi térség-

ben egyedül leányvállalatuk, a Jász-Agro Kft. termel. Termesztésük a mai legmodernebbnek számító talajművelő és betakarító gépekkel történik.

Az *állattenyésztési igazgatóság* szarvasmarha, sertés, juh, pulyka állományok tartásával foglalkozik. A szarvasmarha állományuk magyar Holstein fríz fajta, magas tejhozamú. A laktációs termelésük 2008-ban meghaladta a 9500 kg-os szintet, amivel az országos rangsor 68., a megyei rangsor 3. helyén végeztek. 300 db húsmarha szarvasmarhát tartanak az extenzív gyepterületek hasznosítása céljából.

Irodaház

A sertésállomány Hungahib konstrukció és egészségügyileg négyesmentes állomány. Törzstenyésztük van belőle, a hízók mellett tenyészkoca süldőket is értékesítenek.

13400 hektáros üzemi vadászterületükön a *vadgazdálkodás* egyre nagyobb teret hódít. A terület apróvadas jellegű: őz, mezei nyúl és fácán található rajta. Vonzáskörzetükben jelentős, közel 17000 hektár területen folytatnak *integrációs tevékenységet*. Másik leányvállalatuk, a Centrum Jászapáti Kft. Agrocentrum Áruháza kínálja a partnereink részére vetőmagot, műtrágyát, növényvédő szert, gépet, gépalkatrészt stb. Integrátorként korrekt együttműködési feltételeket próbálnak biztosítani partnereiknek, lehetőséget adva a termelés és értékesítés kockázatainak csökkentésére és a piaci

biztonság növelésére. Itt kell megemlíteni a ZRt. kapcsolt vállalkozását, a Jász-Consulting Kft.-t, amely a termelők, vállalkozások teljes körű pénzügyi és adótanácsadói feladatainak ellátását vállalja, valamint pályázati és közbeszerzési tanácsadást végez.

Géppark

Szabad gépi kapacitásuk terhére az üzemeltetési ágazat mezőgazdasági szolgáltatást végez (talajmunkák, vetés, betakarítás, szállítás, rakodás, stb.), valamint a terménygazdálkodási ágazat terményátvétellel, feldolgozással (tisztítás, szárítás), raktározással kapcsolatos munkákat bér munkában is szolgálat.

Takarmánykeverő üzemük tápok gyártását végzi, amely elsősorban a saját állatállomány takarmányozását szolgálja. Az idei évben az üzem megszerezte a szükséges szakhatósági engedélyt a takarmányok gyógyszerrel kevert előállításához.

Saját eszközállományuk fenntartása mellett *műszaki szolgáltatás* keretében gépjárművek környezetvédelmi vizsgálatát és klímajavítását, műszaki vizsgára való felkészítést, javítást, karbantartást végeznek a műszaki igazgatóság dolgozói. Az igazgatóság szolgáltatási tevékenységi körébe tartozik az üzemanyag forgalmazás is.

Húshasznú növendékmarha tenyésztés

Terménygazdálkodás

A gazdálkodás mellett a ZRt. nagy hangsúlyt fektet a *szociális és kulturális tevékenységekre*. A szociálisan rászoruló dolgozók és nyugdíjasok részére különböző segélyezési és támogatási formában nyújt segítséget, valamint 9 öntevékeny csoportot (nyugdíjas klubok, honismereti, kézimunka szakkör, népdalkör, nagycsaládosok klubja, labdarúgó, erőemelő csapat, vöröskeresztes szervezet) finanszíroz. Kulturális tevékenységek közül kiemelendő a Gazdanap és az Arató-nap, amelyre a város lakosságán túl a környező települések lakói is ellátogatnak.

Újdonságok, kiemelkedő események az elmúlt két évben

A részvénytársaság az elmúlt két évben EMVA, AVOP és MVH támogatással 1.047 M Ft nettó összegű építészeti, technológiai fejlesztést hajtott végre annak érdekében, hogy az ágazatok versenyképességüket megőrizzék. A jövő év egyik kiemelt beruházása lesz a biogáz üzem építése, 1 milliárd Ft-os bekerülési értéken.

2009 szeptemberében a Centrum Kft. befejezte a Lakó- és üzletház építését a város központjában. Az új üzletház közel 600 m²-en biztosítja a lakosság színvonalas ételkészítését és ellátását.

A részvénytársaság 2008. évben többségi tulajdont szerzett az Air Patrol Repülőgépes Kft.-ben. A társaság repülőgépes és földi gépes növényvédelmi szolgáltatásokat, műtrágyaszórást végez a környező mezőgazdasági vállalkozások területein.

2009. évben a ZRt. tagja lett a főként zöldség és gyümölcs nagykereskedelemmel foglalkozó, Nagyrédén hűtőházzal, Jászapáti pedig zöldség-gyümölcs feldolgozó üzemmel rendelkező Jász-Tész Kft.-nek. A kft. tagjaként lehetőség nyílik a zöldségek, gyümölcsök nagyobb volumenű termesztésére, értékesítésére.

A társaság 2009. év augusztusában ünnepelte megalakulásának 60 éves évfordulóját. A jó hangulatú jubileumi rendezvényen több mint 1200 fő alkalmazott, részvényes, nyugdíjas és azok családtagja vett részt.

Névjegy:

Jászapáti 2000 Mezőgazdasági Zártkörű Részvénytársaság
5130 Jászapáti, Velemi E. út 4-6.
T.: +36-57/440-516, 30/250-2822
Fax: +36-57/540-620
E-mail: info@jaszapatimgzrt.hu
www.jaszapatimgzrt.hu

Cégvezető: Lóczy Miklós vezérigazgató

KÓD KFT.

A KÓD Kft. 1991-ben hűtéstechnikai rendszerek tervezésére és kivitelezésére alakult családi tulajdonú villamos vállalkozás, melyet megalakulásától napjainkig töretlen fejlődés jellemez. Tevékenységi körük ma már magába foglalja villamos rendszerek tervezését, gyártását, telepítését, karbantartását és műszaki távfelügyeletét is, ezen a területen országosan jegyzett piaci szereplők.

A KÓD Kft. üzletágai, szervezeti struktúrája:

- A *beszállítói gyártás* az Electrolux (2001-től), a Carrier (2005-től) és az Emerson (2007-től) számára készülő részegységek gyártását jelenti.
- A *villamos fővállalkozás* nagyrészt Budapesten van, az épületgépészeti és villamos berendezések tervezését, kivitelezését, beépítését és karbantartását végzik.
- Két évvel ezelőtt a cégen belül önállóvá vált az *internetes kommunikáció titkosítás* (NAVAYO) kutatás, fejlesztés, gyártás és értékesítés
-

Gyártócsarnok1.

- A KÓD Kft.-nek szinte az alapítás óta van egy *kereskedelmi* „lába” is, az ELEKTRO KOD, mely a szükséges villamos szerelési anyagokkal látja el a vevőket.

Beszállítói gyártás

- Hűtőszekrény villamos szerelvény   Electrolux
- Kereskedelmi hűtés vezérlések   Carrier
- Ipari hűtésvezérlők   Emerson

Az Electrolux beszállítói már 2001-től. Ez a szerződés igen jelentős számukra, hiszen dolgozókat is átvettek a gyártól, amikor a szerződést aláírták. Jelenleg az üzemcsarnok jelentős részében komplett hőfokszabályozó részegységeket készítenek. Ehhez technológiai rekonstrukcióra volt szükség. A kidolgozott LEAN technológia lényege, hogy a dolgozókat aktívan bevonják, a munkafolyamatot maguk a dolgozók optimalizálják. A minőségellenőrzés is itt történik, melyhez egy intelligens ellenőrzőrendszert alakítottak ki. A gyártási információkat a SAP R3 ERP termékkövető rendszer dolgozza fel. Ehhez hasonló rendszer működik Nyíregyházán is. 2007-ben létesítettek ott egy üzemet, fele akkorát, mint a jászberényi.

Az Emerson olaszországi és szlovákiai gyárai számára ipari hűtésvezérlő berendezéseket készítenek. A vezérlőszekrényeket az Emerson már ellenőrzés nélkül építi be. Ehhez viszont a műszaki ellenőrzésnek itt olyan rendszerűnek kell lenni, amit a vevő is elismer.

Épület és technológiai villamos fővállalkozás

- Tervezés
- Gyártás
- Telepítés
- Karbantartás
- Távfelügyelet

Gyártócsarnok 2.

Fő referenciák a villamos fővállalkozás területén:

1998. Ferihegy 2B-terminál

2000-2004. Electroworld áruházak, IKEA, Festo, Nolato, Electrolux több csarnoka

2006. RTL Klub székház és stúdiók, CIB székház

2007. Raiffeisen Bank, Népliget, irodaház

2008. Budapesti Hulladékhasznosító Erőmű

2008-2009. Pannon GSM székház és informatikai központ

A villamos fővállalkozás többek között székházak épület-felügyeleti rendszerének megvalósítását is jelenti. A fűtés-hűtés, világítás, árnyékolás, szolár- és hőszivattyú-rendszer vezérléséhez szükséges vezérlőegységeket maguk gyártják. A rendszereket a tervezéstől a beüzemelésig kulcsrakészen adják át. A KÓD Kft. komplex szolgáltatást nyújt monitoring és karbantartó tevékenységgel az energiaellátás és veszélyes technológiák terén. Ehhez a szakterülethez erős mérnöki kapacitásunk és megfelelő emberi erőforrásunk van. Jelenleg 40 mérnök és technikus dolgozik ebben a csapatban.

*Internetes kommunikáció titkosítás (Navayo)**Sec-box*

Azok a fejlesztések és irányítási rendszerek, melyeket használnak, egy titkosított, internetes kommunikációs rendszerben vannak kapcsolatban egymással. Ez a titkosított rendszer ma egyedülálló a világban, számos tesztelés során sem tudták a rendszert feltörni. A rendszer saját szabadalmuk.

Ennek a rendszernek része egy kis doboz, a sec-box. Ez az eszköz biztosítja, hogy a hang, a kép és az adatok elérhetők a rendszeren, A Navayo értékesítés 2008-ban kezdődött, Japánba és Nyugat-Európába irányult.

A KÓD Kft. 2002 és 2008 között megtízszerezte a létszámát, árbevétele húszszorosára nőtt. A felelősségtudatos céggkultúra, a tapasztalt szakembergárda szilárd jövőképpel biztosítja a cég dinamikus növekedését. A családi tulajdonú vállalkozás operatív vezetését multinacionális vállalatoknál szerzett tapasztalatokkal rendelkező és saját nevelésű fiatal management végzi. 2007-ben közép vállalat kategóriában a cég megkapta „Az év vállalkozása” elismerést.

Névjegy:

KÓD Műszaki és Kereskedelmi Kft.

5100 Jászberény, Nagykátai út 9.

T.: +36-57/505-600

Fax: +36-57/505-601

E-mail: business@kodkft.hu

www.kodkft.hu

Cégvezetők: Kuti Mihály ügyvezető

Kuti Mihályné ügyvezető

Kuti Gábor ügyvezető

TREND KFT.

A TREND Szerszám, Célgép, Műanyagipari és Kereskedelmi Kft.-t 1991-ben alapította két tulajdonos 50-50% tulajdoni arányban. A cég 100%-ban magyar tulajdonú.

Tevékenységüket legfőképp a műanyag alkatrészek gyártása jellemzi, fröccsöntés, extrudálás, PUR habosítás, kikészítési technológiák, így a prégelés, szitafestés és a tamponnyomás, valamint a szerelés technológiájának alkalmazásával. Szolgáltatásaik átfogják a tevékenység teljes vertikumát a terméktervezéstől kezdődően a szerszámtervezésen, szerszámgyártáson keresztül a késztermék gyártásig és konfekcionálásig.

Irodaház

A cég beszállítója többek között az Electrolux Lehel Kft. több divíziójának, a Dometic Zrt.-nek, GE budapesti és nagykanizsai gyárainak, illetve több kisebb volumenű cégnek.

Termékeik döntő része fröccsöntéssel készül, melynek jelentős hányada tamponnyomva, szitafestve, ill. más egységekkel összeszerelve kerül vevőikhez.

A szerszámgyártás területén minden igényt kielégítő gépparkkal rendelkezik a cég. A képzett szakembergárda és a folyamatos szoftver-, illetve hardverfejlesztések garantálják a leghatékonyabb forgácsolási eljárások alkalmazását. A tervezés a piacon elérhető legfejlettebb 3D-s szoftveerekkel folyik.

1. sz. fröccsüzem

A cég kizárólag ENGEL gyártmányú, számítógép-vezérlésű fröccsöntő gépekkel dolgozik azért, hogy a vevői által támasztott magas követelményeknek eleget tudjon tenni. A géppark 58 darab fröccsgépből áll, amelyek egy része robotizált és nitrogén befűvósos, amelyekkel a különleges igényeket is ki tudják elégíteni. A termelés két telephelyen, három üzemcsarnokban folyik, összesen 8000 négyzetméteren.

A tevékenységük a vevő igénytől függően - elsősorban háztartásigép ipari területen - a formatervezéstől, a konkrét konstrukciós tervezésen át, a szerszám tervezésén és legyártásán keresztül, az alkatrészgyártásig és konfekcionálásig, ill. a kívánt időben történő beszállításig terjed.

2. sz. fröccsüzem

A TREND Szerszám, Célgép, Műanyagipari és Kereskedelmi Kft. célja, hogy termékei és szolgáltatásai minőségi szintjének folyamatos fejlesztésével kivívja megrendelői bizalmát, elégedettségét, őszinte elismerését, amit termékei megvásárlásával, szolgáltatásai igénybevételével fejeznek ki. Partnereikkel való kapcsolataik érdekében szükségét érezték, és kiépítették minőségbiztosítási rendszerüket. 1997 óta tanúsított rendszerben folytatják tevékenységüket. 2003 novemberében komplex, minőség és környezetirányítási rendszerük tanúsítására kerülhetett sor az ÉMI-TÜV Bayern Kft. által. 2008 áprilisában bevezették az SAP vállalatirányítási rendszert,

Névjegy:

TREND Szerszám, Célgép, Műanyagipari és Kereskedelmi Kft.

5100 Jászberény, Horváth Péter u. 14.

T.: +36-57/501-404

Fax: +36-57/501-439

Cégvezetők: Sinka Tibor ügyvezető igazgató

Kovács

Zoltán

ügyvezető

igazgató

JÁSZKISÉR VÁROSSÁ NYILVÁNÍTÁSRÓL SZÓLÓ ELŐTERJESZTÉS

(RÉSZLETEK)

Jászkisér nevét a település keleti oldalán hajdan keresztülfolyó Kis-Ér nevű vízfolyásról kapta. „Kísyr”-t, mint falut először 1391-ben említik. Díszes címere sugallja a hajdani gazdagságot, keleti származást, a harcos múltat, a Jászság egységét és a kun eredetet. Jászkisér a Jászság második legnagyobb földterülettel rendelkező települése.

1818-ban I. Ferenc József mezővárosi rangot adományozott Kysérnek. A várossá nyilvánítási oklevél ma a Polgármesteri Hivatalban található. A közigazgatás átszervezésével az 1901-es települési pecséten már Jászkisér, mint község szerepel.

A várossá nyilvánítási kezdeményezés indokai

Jászkisér várossá nyilvánításának szándéka az 1990-es évek közepén jelentkezett először. A települési infrastruktúra teljes kiépítésének megvalósítása után, a 2006–2010-es Gazdasági Programban célként fogalmazódott meg a városias jelleg elérése, és ehhez társítottan a városi cím visszaszerzése.

Jászkisér mai lakói büszkéek településükre, identitástudatuk erős, a jász szorgalmuk biztosítéka annak, hogy az egykori városi rangot újra elnyerhesse a ma több mint 5500 lakosú, teljes infrastruktúrával ellátott község. A település történelmi múltja, hagyományai, nevezetességei, térségi szerepe mutatják az erős hagyományokra építkező biztató jövőt.

1990-es változás óta folyamatosan javulnak a nagyközség általános ellátottsági mutatói, illetve olyan települési háttér alakult ki, amely segíti a vállalkozásokat, illetve az új munkahelyek megteremtését. A térségi szerep az utóbbi 10 évben nagymértékben erősödött, mind az oktatás, mind az egészségügyi ellátás és a tűzoltóság terén is.

Jászkisér gazdaságilag is, emberi erőforrásait tekintve is, egyaránt alkalmas az Alsó-Jászságban mikrocentrumként működő városi feladatok ellátására. Az alföldi települések nagyságát és település hálózatát vizsgálva, valamint a vidékfejlesztés országos és regionális elveit figyelembe véve Jászkisér nagyközség városi rangját visszakapva megfelelhet a környező kisebb települések által elvárt szolgáltatások biztosítására.

Jászkisér jelenlegi fejlettsége és az általa nyújtott lehetőségek színvonala, sokszínűsége megfelelőnek mutatkozik a várossá nyilvánítás

kezdeményezéséhez. A városi rang visszanyerése egyrészt országos elismerését jelentené a részleteiben bemutatandó adottságoknak, illetve a tudatos településfejlesztésnek, ugyanakkor, további erőforrásokat szabadíthatna fel az itt élő emberekben, további pozitív hozzáállást és fejlődést eredményezve.

Jászberény város díszkulcsa – Ötvös Nagy Ferenc alkotása

Jászberény helye és szerepe a településhálózatban

Jászberény nagyközség az Észak-Alföldi Régió, ezen belül is Jász-Nagykún-Szolnok megye északnyugati csücskében, a Jászság déli részén (ún. Alsó-Jászságban) a jászberényi kistérségben fekszik. A település megközelíthető a 31-es számú főútról Jászapátinál, a 32-es számú főútról pedig Újszásznál leágazó összekötő úton. A települést kiépített műút kapcsolja össze Tiszasüllyel, Besenyszöggel, és a Heves megyei Pély községgel. A település szerkezetét három országos közút: a 3225-ös jelű, Jászberény-Besenyszög összekötő út, a 3227-es jelű, Újszász-Jászapáti összekötő út, és a jászberényi vasútállomáshoz vezető 32327-es jelű út határozza meg.

Jászberény nagyközség gazdasága a mezőgazdasági termelés fokozatos visszaszorulása után elsősorban az ipar területén indult fejlődésnek. Az Alsó-Jászság legnagyobb ipari üzemében, a MÁV Építőgépjavító FKG Kft. jászberényi üzemében közel 900 főt foglalkoztat, akiknek egy része helyi lakos. A környező településekről jelentős számban járnak Jászberényre dolgozni, többek között a B-Metál Kft. 2002-ben újonnan, zöldmezős beruházással létesített ipari üzemébe, illetve a Rádus Bt. reklámeszközök gyártását végző

üzemébe is. Természetesen nem elhanyagolható a három legnagyobb mezőgazdasági tevékenységet végző gazdasági társaság munkáltatói szerepe sem. Jászkisér 244 működő vállalkozása, ebben kereskedelmi üzletei, vendéglátóhelyei maximálisan biztosítják az itt lakók és az ide látogatók igényeinek kielégítését. A heti három alkalommal megtartott piacon a környező települések termelői is árusítanak. A nagyközség központjában megindult a szolgáltató központ kialakítása, a fodrász, butik, háztartásigépszerelő, cipész stb. tevékenységet folytató vállalkozók részére.

A település önkormányzata minden kötelező feladatot maximálisan ellát. Az oktatási intézményrendszere mellett az általános iskolában a sajátos nevelésű gyermekek integrált oktatása folyik. A település erős kulturális hagyományokkal rendelkezik, a jól működő Művelődés Háza szervezi az évről-évre visszatérő kulturális rendezvényeket, amelyek színesítik a település lakosainak életét.

A szociális ellátást minden korosztály számára biztosítja az önkormányzat. Az 1952 óta működő bölcsőde, az 1972 óta működő Alapszolgáltatási Központ (nappali szociális ellátás, családsegítő, gyermekjóléti szolgálat) magas színvonalon biztosítja a rászorultak ellátását. A Jászsági Többcélú Társulás Támogató Szolgálatának Jászkiséren kialakított telephelyén dolgozók a munkahelyteremtésen túl az itt, és környező településeken élő, súlyosan mozgáskorlátozott emberek és egyéb fogyatékkal élők életének könnyítését látják el.

Az egészségügyi alapellátást három házi orvos, két fogorvos és három védőnő biztosítja, de működik a településen mentőállomás is. Évtizedek óta az önkormányzat saját erőből működteti a fizioterápiát, amely szintén nem csak a jászkiséri betegeket, hanem a környékbeli településekről ide irányított, illetve vonzott gyógyulni vágyók kezelését is ellátja.

A település közműellátása teljes körű. Az ivóvíz-hálózat, a szennyvízcsatorna- és a villamosenergia-hálózatának kiépítettsége 100%-os. A gázhálózat tekintetében – az igényeknek megfelelően – jelenleg 68%-os kiépítettség dokumentálható. Az úthálózat több mint 75%-a szilárd burkolattal ellátott. A településen megfelelő minőségű és mennyiségű járda biztosítja a gyalogos közlekedést. A jászkiséri MÁV FKG Kft. üzemébe mintegy 1,2 km hosszú kerékpárút könnyíti meg a munkába járást.

Jászkisér nagyközség megközelíthetősége mind közúton, mind vasúton biztosított. A település megközelíthetőségét javító elsőrendű főközlekedési utak közül az M3-as autópálya, illetve a 4-es számú főút vonal említendő meg. A főközlekedési és gyorsforgalmi utak fél órán belül elérhetők Jászkisérről. A vasúti személy- és teherszállítás az Újszász–Vámosgyörk közötti szárnyvonalon történik.

II. József 1786-i térképe szerint Kisér teljesen rendszertelen halmaztelepülés volt, amelyben csupán néhány jártabb út van jelezve, de utcákról még szó sem volt abban az időben. 1793-ban Baky Mihály jáász mérnök rajzolt térképet a településről, akkor 482 ház állt a faluban. Ez már rendezettebb alaprajzot mutat, a térkép már típusos kertes (kétbeltelkes), városias település rajzát ábrázolja. Belső részeit, a lakótelepülést, szabályos körút-rendszer hálózza be, és tervezett utcahálózat is látszik. Az ólaskertek területét sugárszerű utakkal osztották fel tömbökre. A falu keleti részén viszont hiányzik a kertes falurész, mert itt a Kis-ér nevű vízfolyás a református templom mögött kanyarog el a falu alatt. A falu déli oldalát a Görbeér határolja, amelyből még a Mézesér is kiszakad.

1818-ban Jászkisér mezővárosi rangot kapott, ekkor már 950 ház volt a településen. A XIX. század második felében végrehajtott nagy lecsapoló- és ármentesítő munkálatok alaposan megváltoztatták a település határát, 1872-ben közigazgatásilag hozzácsatolták Kürt pusztát is. A falu belső képe lényegében alig változott a redemptiós idők óta, részeiben történt bizonyos rendeződés. A XIX. század vége felé rendezésen esett át a falu, amikor a település egy része leégett. Ebben az időben nyitottak új utcákat is a belső falurészen. A XVIII–XX. század idején a település alapterülete szinte semmit nem változott. 1766-ban Mária Terézia uralkodása idején 269 ház, míg 1930-ban már 1659 ház állt a településen, de még ekkor sem volt zsúfolt.

Ebben az időben házai még sárból, földből épültek, viszont kevés a nád- és a szalmatető, ami a falunak egészen újszerű képet ad. Utcái tiszták, akáclombosak, kellemes benyomást keltenek. Villanyvilágítás is van már a településen. A feneketlen sáron mindenütt gyalogjárók vannak lefektetve. A városiasodásnak több nyoma van rájegyezve a község képére – írja Fodor Ferenc A Jászság életrajza című könyvében.

A mai Jászkisér központja részben falusias, részben kertvárosias településrész. A kialakult településszerkezet, utcahálózat nem alakult át, megőrizte eredeti vonalvezetését. Az építés módja a régi településmagban szintén nem változott, jellemzően oldalhatáron álló maradt. A hagyományos településmag területén az oldalhatárra építkezés, illetve a zárt sorú beépítési mód dominál. A külső gyűrűben a telkek mérete nagyobb, így lazább szerkezetet alkotnak. Jászkisér lakóterületét nyugatról ipari üzemek és erdő, délről zártkert és iparterület, míg északról és keletről szántók határolják. A település belterületének legjelentősebb részét a családi házas beépítésű, hagyományosan kialakult kistelkes, halmazos szerkezetű lakóterület alkotja. A középületek a településmag központjában, illetve a Fő út mentén helyezkednek el. A településszerkezetet befolyásolja a két körút kialakulása, amely a telkek kialakítására és az utcák hálózatára is hatással van. Jászkisér

JÁRVÁS ISTVÁN VÁROSAVATÓN ELMONDOTT BESZÉDE

Jó napot kívánok! Tisztelt Jászkisériek, Hölgyeim és Uraim!

Csokonai Vitéz Mihály írta a következő sorokat:

„Amíg élünk keressük a célt,
És aki célt ért, az nem hiába élt!”

Jászkisér város lakói közös céljaik közül egyet biztos elértek. 2009. július 1. napjával ismét városi rangot kaptak. Városi rangja már volt egyszer a településnek 1818-tól kezdődően. Most, 191 év elteltével, ismét városi rangot kaptak. Ez a példaértékű siker köszönhető Jászkisér város szorgalmas lakóinak, a képviselő-testület bölcsességének és a település polgármesterének, Hajdú László úr higgadtságának. Ennek a címnek az eléréséhez csak gratulálni lehet. Ezt teszem én is. Gratulálok a település minden lakosának.

Fontos mozzanat ez a városi cím a dél-jászsági települések életében. Volt időszak, amikor Jászkisér városának mindkét jász szomszédja városi jogokkal bírt. Jászladány 1928-tól, Jászkisér 1918-tól, Jászapáti pedig 1746-tól viselt városi rangot. Ismereteim szerint az akkori városi rangok nem jelentettek abban az időben városi közigazgatási apparátust, csak mezővárosi ranggal felruházott települési státuszuk volt vásárok és piacok rendezési jogával.

Mindhárom településnek – sajátos és a másiktól eltérő története ellenére – vannak közös vonásai is sorsuk alakulásában, fejlődésük történetében.

A városi címnél maradva: sorsuk közös a tekintetben, hogy mezővárosi rangjukat szinte egy időben, 1876-ban, az új megyerendszer megszervezésével veszítik el. Sorsuk közös abban is, hogy elvesztett városi rangjuk visszaszerzéséért mindhárom település mindent megtett és megtesz mind a mai napig. Az említett három jász település gyakorlatilag az 1880-ban kezdődő Újszász–Jászladány–Jászkisér–Jászapáti vasúti szárnyvonal megépítésével bekapcsolódik az ország gazdasági vérkeringésébe. Később elkészül a Jászapáti–Vámosgyörk szakasz is. A jászkisériek dicséretére legyen mondva, hogy 1880-ban a vasútvonal megépítése érdekében ingyenesen engedik át a közbirtokosság területéből a vasútépítéshez szükséges területet.

Közös a sorsuk a közúti megközelítés szempontjából is. A három települést egy négy számjegyű közút köti össze. Ez a közút, műszaki

állapotától függetlenül, távol esik minden egyszámjegyű főúttól. Ez a tény a térség fejlődésének legnagyobb korlátja. Mindhárom település számára létfontosságú, hogy az országos körgyűrű, azaz a 8. számú gyorsforgalmi út Szolnok–Füzesabony–Eger szakasza elkészüljön, és ne torpanjon meg Szolnokonál. Ebben a programban természetes szövetségesünk a dél-hevesi településeken túl még Eger városa is.

Ha ebből a szempontból vizsgáljuk Jászkisér várossá nyilvánítását, akkor Önök sokat tettek azért, hogy ezt a fontos célt közösen elérjük. Hiszen ez a térség fejlődésének záloga, csak ez hozhat munkahelyeket, és a munkahelyek oldhatják az etnikai feszültségeket.

Amikor az első ember a Holdra lépett, akkor azt mondták, hogy ez a lépés kis lépés egy ember életében, de nagy lépés az emberiség életében. Jászkisér városi rangja kis lépés az ország településeinek életében, de fontos lépés a Jászság életében, és nagy lépés Jászkisér életében.

Gratulálok Önöknek ehhez a sikeres és nagy lépéshez, gratulálok a város minden lakójának, s kívánok Önöknek még sok hasonló közös sikert, mellyel segítik a jászságot és az itt élő polgárokat.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

SZEKERES IMRE VÁROSAVATÓN ELHANGZOTT BESZÉDE

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!
Jászkisér Város Polgárai!

Szívből jövő örömmel köszöntöm Önöket Jászkisér várossá nyilvánításának alkalmából! Boldog vagyok, hogy az itt élők régi vágya most teljesült, és a Jászság egy újabb települése kapta meg e kitüntető címet.

A mai ünnepi napon egy sok esztendővel korábban fogant gondolat válik valósággá, hiszen az itt élők már a rendszerváltást követő években megfogalmazták egykori jussuk, a városi rang visszaszerzésének vágyát.

A városi címet azonban nem adják ingyen, a siker azon múlik, hogy a kezdeményezés mögött létezik-e valódi elszántság és tenni akarás. Egy település ereje ugyanis nem a lelkek számában van, hanem abban, hogy a helyben élők mennyire elkötelezettek a közös ügy iránt. A várossá nyilvánítási eljárás során a döntéshozók értékelik a pályázó nagyközség infrastrukturális fejlettségét, intézményhálózatának kiépítettségét, a térségben betöltött szerepét, de mindannyian tudjuk, hogy a legfontosabb a közösséget összetartó erő, a helyi közösség fejlődését akaró szándék, mely nélkül nincs előrelépés egyetlen településen sem.

Jászkiséren példamutató módon nyilvánult meg ez az erő, hiszen több generáció lelkiismeretes munkájának eredménye a városi cím elnyerése. Az itt élő igyekvő, dolgozó polgárok képesek és hajlandóak az értelmes erőfeszítésekre. Az ő tevékenységüknek, szorgalmuknak köszönhető, hogy működnek azok az intézmények és szolgáltatások, melyek nélkül nem járhatott volna sikerrel az önkormányzat kezdeményezése. Büszke vagyok arra, hogy országgyűlési képviselőként az elmúlt másfél évtizedben magam is támogathattam a helyben lakók erőfeszítéseit.

Közös fáradozásunk eredményeként kiépült a telefon-, a gáz-, és a szennyvízcsatorna-hálózat, kialakult a hulladékgyűjtés és szállítás kistérségi rendszere, így a település közműellátása teljessé vált.

A kormány és az Európai Unió segítségével sokat tettünk Jászkisér megközelíthetőségének javításáért is. Az M3-as autópálya hatvani lehajtójának megépítése, illetve a Jászberényt elkerülő út kialakítása lehetővé tette, hogy az ország távolabbi térségeiből ide látogatók gyorsabban és kényelmesebben utazhassanak. Az Újszász–Jászkisér közötti út felújítása, és a Jászkisért Péllyel összekötő út megépítése pedig biztonságosabbá tette a mindennapok közlekedését, legyen szó akár a munkahelyre járásról, akár az iskolába utazásról.

Közel félmilliárd forintos európai uniós támogatás felhasználásával újjávarázsoljuk az általános iskola és az óvoda épületeit, hogy a helyi gyermekek is a kor követelményeinek megfelelő körülmények között tanulhassanak. E célt szolgálják az önkormányzat által a közelmúltban elnyert pályázati támogatások is, melyek új taneszközök megvásárlását, a pedagógusok tovább-képzését, az oktatási intézményekben zajló szakmai munka színvonalának folyamatos emelését segítik.

Jászkisér vezetőinek előrelátását és bölcsességét dicséri, hogy fejlesztési elképzeléseiket áthatja a térségi szemlélet, és igyekeznek olyan intézményeket fenntartani, olyan közszolgáltatásokat szervezni, melyekkel a környező települések lakosainak életét is könnyebbé teszik.

A Jászsági Támogató Szolgálat itt működő telephelye, a társulási formában fenntartott általános iskola és óvoda, a több tízezer ember biztonságát óvó köztestületi tűzoltóság létrehozása, a fizioterápiás kezelések biztosítása, valamint a mentőállomás működésének támogatása mind kitűnő példája a fokozott térségi szerepvállalásnak, mely nélkülözhetetlen feltétele a várossá válásnak.

A környező vidékre gyakorolt pozitív hatás nem csupán e területeken tapasztalható, az itt működő 244 vállalkozás ugyanis sok olyan embernek is munkát ad, akik nem Jászkiséren élnek. Igen változatos e munkáltatói kör, hiszen megtalálhatóak a kisebb kereskedelmi üzletek és vendéglátóhelyek csakúgy, mint a nagyobb ipari üzemek.

Meghatározó jelentőséggel bír, hogy itt foglalkoztatja közel 900 munkavállalóját az Alsó-Jászság legnagyobb ipari létesítménye, a MÁV FKG Kft., és számos embernek biztosít megélhetést a B-Metal Kft. és a Ráduszt Bt.

Bár ma már kevesebben élnek a mezőgazdaságból, mint egykor, a családi gazdaságok és agrárvállalkozások még mindig fontos szereplői a helyi gazdasági életnek. A növénytermesztés és a szolgáltatások terén végzett munkájára tekintettel közülük is kiemelkedik a Jászkiséri Agroszöv Zrt. A környék sok gazdálkodója számára jelent jövedelmet termékeinek értékesítése, melyre a rendszeresen megtartott helyi piacon folyamatosan lehetőség nyílik.

Egy város arculatát azonban nemcsak az anyagi javak minősége és mennyisége határozza meg, a városi lét sajátja a pezsgő szellemi élet, a nagyszámú civil szerveződés sokszínű és szerteágazó tevékenysége. Jászkisér erős kulturális hagyományokkal rendelkezik, és évről-évre visszatérő, rangos eseményeknek ad otthont. Elég csak megemlíteni a Pendzsom Nemzetközi Néptánc Fesztivált, a Pütkösdi Vigadalmi Napokat, a sportnapokat vagy az „Apáról-Fiúra” Népi Gyermekjátékok bemutatóját. A kulturális örökségünk megőrzése iránt elhivatottak hozták létre és működtetik ma is a Csete Balázs

Helytörténeti Gyűjteményt és a Honismereti Egyesületet, melyek országszerte ismertté tették Jászkisér nevét. A hagyományok ápolása révén az elmúlt nemzedékek által teremtett értékek megismerhetőek maradnak a jövő generációk számára is.

Komoly szereppel bír a harmincnál is több civil szervezet, melyek aktivitásukkal nagymértékben hozzájárulnak a település kulturális erejének gyarapításához. Közös rendezvényük, a Civil Majális minden esztendőben egyik színfoltja a helyiek életének.

E rövid áttekintés is meggyőzően bizonyítja, hogy Jászkisér méltó tagja lesz a magyarországi városok családjának. A kitüntető cím elnyerése erkölcsi elismerés az elmúlt évek áldozatos településfejlesztő munkájáért, és ezért meghatározó állomás, de nem végállomás.

Olvastam olyan véleményt is, ami megkérdőjelezte az Önök közös erőfeszítését. Sőt azzal a váddal illetett, hogy csak közbenjárásomra kapta meg Jászkisér a városi rangot. Vállalom, hogy mindent megtettem, hogy elnyerjék ezt a címet. Vállalom, hogy évek óta támogattam a pályázatot. Vállalom, mert Jászkisér közössége megérdemli. A várossá minősítés önmagában nem cél, hanem egy eszköz a továbblépéshez. Biztos vagyok benne, hogy a 135 év után visszanyert rangnak való megfelelés vágya a továbbiakban is erősíti a kiséri polgárok lokálpatriotizmusát, és acélozza elszántságukat, hogy immár az új lépték szerint haladják meg a jelent, és építsék a jövőt.

Az önkormányzat jelenleg is komoly beruházásokat készít elő. Az ivóvízminőség-javító programban való részvétel, a csapadékvíz-elvezető rendszer korszerűsítése, és egy új főtér kialakítása javítják majd a kisériek életminőségét, erősítik a városias jelleget.

A városi státusz ugyanakkor a jövőben is megköveteli a térség iránti felelősségérzetet, a helyi fejlesztési feladatok végrehajtása mellett az Alsó-Jászság fejlődésének előmozdításában vállalt elkötelezettséget.

Az elért eredmények feljogosítják Önöket, Jászkisér lakóit, hogy bizalommal nézzenek a jövőbe. További munkájukhoz, az önkormányzat városépítő tevékenységéhez, egyéni boldogulásukhoz sok sikert kívánok!

Szívből gratulálok Önöknek.

Hajdú László

A VÁROSI CÍM MEGSZERZÉSE ÉS A FELTÁRULÓ LEHETŐSÉGEK

Jászkisér városa az ország egyik hátrányos helyzetében lévő, belső perifériát képező megyéjében, Jász-Nagykun-Szolnok megyében fekszik. Ezért is tartjuk mi, itt élők, nagy megtiszteltetésnek, hogy településünk 2009. július 1. napjától visszanyerte az egykoron elveszített rangját és az itt élő generációk eredményes munkája a „város” közigazgatási státuszban nyert elismerést.

Az 1896 évben épült városháza falán olvasható felirat hirdeti, hogy elődeink „*a Múlt iránti kegyelettel a Jelen hazafias lelkesedésével s a Jövőbe vetett törhetetlen bizalommal*” emeltették e házat a „köz” számára.

Ennek a hitnek és bizalomnak vagyunk mi örökösei, és ennek köszönhetjük, hogy olyan alapokat tettek le elődeink generációkon keresztül, amelyre joggal és biztonsággal építkezhetünk.

Az 1990-es évektől tudatos településfejlesztés történt. Elődöm, Bánlaki Zoltán polgármester irányítása alatt építették ki a telefon- és gázhálózatot, egyéb infrastruktúrákat, fejlesztéseket, a Pély-Jászkisér összekötő utat, és készítették elő a szennyvízcsatorna-hálózat tervezését. Ez volt a legnagyobb infrastrukturális beruházás a településen, mely 2006 évben fejeződött be. Így vált teljesen kiépítetté a vezetékes infrastruktúra Jászkiséren.

Ez azonban csak egy, ám fontos pontja volt a várossá válás feltételnek. Míg korábban a városi cím főleg infrastrukturális, gazdasági, lakás vagy foglalkoztatási jellegű eredményeket igényelt, mára már ez nem elegendő. Ezek alapfeltételnek mondhatóak. A városi rang nem a település lélekszámától függ. Fontos az intézményhálózat kiépítettsége, a térségben betöltött szerep és talán a legfontosabb, a közösséget összetartó erő.

Mindenekelőtt korszerű szemléletmódot, térségi gondolkodást igényel. Hosszú távon kell gondolkodni polgárnak, helyhatóságnak egyaránt. A jövő nemzedékéért is felelősséget kell éreznünk. Mindezt tettük és tesszük akkor, amikor környezetünket védjük a szervezett szemétszállítással, a szennyvízhálózat kiépítésével, az ivóvíz bázisunk mindenféle tekintetben vett megóvásával, vigyázva arra, hogy mindezek működtetése az önkormányzat irányítása alatt maradjon!

Gyermekeinkre gondolva óvjuk és fejlesztjük az oktatást, mert „kiművelt emberfőket” akarunk Jászkiséren.

Pély településsel közösen azért hoztuk létre az iskola-óvoda intézményfenntartó társulást, hogy mindként településen a lehető legjobb színvonalú oktatást tudjunk biztosítani. Ezért épülhet most meg a régóta várt tanuszoda is.

Olyan szemléletmódra van szükség, melynek kisugárzó hatása van a környező térségre is, és felelősségvállalást jelent a város valós vonzáskörzetében élőkért is.

Nehéz ma ennek megfelelni, hisz' a társadalmi igények és lakossági elvárások egyre nőnek, míg forrásaink kényszerűségből csökkennek. De takarékos és megfontolt gazdálkodásunknak köszönhetően mégis igen sok feladatot el tudunk látni.

Jelentős szerepet töltünk be mikrotérségi szinten a köztestületi tűzoltóság működtetésével, az iskola-óvoda társulással, a Jászszági Támogató Szolgálat itt működő telephelyével, a fizioterápiával és a mentőállomás működtetésével is.

Mindezek által a lakosság komfortérzete nőtt. Mind e mellett a helyi kultúra és közélet színesebbé tételét biztosítja a Könyvtár, a Művelődés Háza és Helytörténeti Gyűjtemény, az alkotó közösségek programjai. A színvonalas rendezvények tartalmas helybeli kapcsolódást, szórakozást biztosítanak a lakosság számára. Mindez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Jászkisér ismét várossá válhasson.

A várossá váláshoz számos fejlesztés végrehajtásához volt szükség az elmúlt évtizedekben, és továbbra is szüksége van városunknak a további beruházásokra és a kitartó munkára.

A városi rang egyfajta elismerés, mely nem jelent automatikusan több pénzt. Újfajta szemléletet jelent, az itt élők büszkeségét, lokálpatriotizmusát erősíti, a település presztízsét növeli. Új lehetőségek nyílnak meg, melyek a fejlődés további esélyét adják meg számunkra.

Hiszem, hogy még sok itt a feltáratlan lehetőség, ami ma még ismeretlen, de holnap már munkát és jövedelmet biztosító adottság lesz.

Vannak vágyak és szükségletek, amelyek kielégítése a jövő feladata lesz. Kellenek az olyan álmok, tervek, amelyek tovább viszik az elkezdett munkát és még lakhatóbbá teszik e fiatal kis várost.

Mi, Jászkisériek, akiknek a gyökerei szilárdan ide kötnek bennünket, tudjuk, hogy boldogulásunk forrása csak önnön munkánk, az igyekezetünk, tehetségünk, az egymás iránti tisztelet és türelem lehet.

Hitünk és akaraterőnk adhatja városunk biztos jövőjét!

Földi József

ÁROKSZÁLLÁSRÓL, MINT KVÁZI KISTÉRSÉGI KÖZPONTRÓL

Fekvés. Természeti adottságok

Jászárokszállás földrajzi fekvése, elhelyezkedése rendkívül szerencsés, ugyanakkor a település eddigi története során több alkalommal nem tudta ezt a kedvező adottságot kihasználni, hanem épp ellenkezőleg, hátrányba került.

A tengerszint feletti magasság: 106 méter, a központban 102 méter. Jellegzetes alföldi táj, de ott van a háttérben ragyogó „díszletünk”, a Mátra. A határ látszólag sík, alföldi terület, amelynek tengerszint feletti magassága északról délre, valamint nyugatról keletre fokozatosan csökken. Talajának 60 %-a közepesen kötött, 40 %-a erősen kötött.

Jászárokszállás éghajlatát tekintve általában beleillik az Alföld éghajlatába, de meghatározó szerepet játszik a Mátra hegység közelsége. Erős kilengéseket mutató, kontinentális klíma jellemzi (csapadék-szegénység, özvízszerű esőzések váltogatják egymást).

Az éves középhőmérséklet kedvezőnek mondható, nagy azonban az éves hőingadozás, sőt egyes hónapokban is nagy kilengések mutatkoznak.

Jászárokszállás földrajzi fekvése, elhelyezkedése azért is rendkívül szerencsés, mert az ország középső részén fekszik. Vannak élővizei, illetve részben csak voltak, mert a Gyöngyös-patakot – árvízvédelmi okokra hivatkozva – halálra ítélték. A településnek nagy kiterjedésű határa van. Földje alkalmas szántóföldnek és legeltetésre egyaránt. Közvetlen közelében nincs nagyobb település, viszont két jelentős város: Gyöngyös és Jászberény között található, éppen félúton. Ugyanakkor pont ez utóbbi a hátránya is, mert mindkét város 18 km-re van, és ez a nem túl nagy távolság éppen elég ahhoz, hogy korlátozza Árokszállás nagyobb fejlődésének lehetőségeit.

Árokszállás vélhetően földrajzi helyzetének, földrajzi adottságainak, fekvésének köszönheti, hogy nem semmisült meg, mint oly sok más település. A Mátra közelsége, illetve az onnan Árokszállásig lehúzódtott őserdő, valamint a mocsaras, lápos, nádas vidék tette lehetővé a mongol, a tatár, a török előli menekülést.

Történelmi adottságok

Árokszállás első ismert és elismert okleveles említése 1356-ból való. (Szerintem egy 1302. évi oklevél is Árokszállást említi Árok névalakban.) Ezt a dátumot azonban nem tekinthetjük olyan mérőföldkönek, mintha ekkor kezdődött volna az emberi élet ezen a területen. Minden jel arra utal, hogy ezen a vízben bővelkedő területen sok-sok ezer év óta él és munkálkodik az ember. Jelenlegi ismereteink alapján vélelmezhető, hogy a ma Jászárokszállásnak nevezett település nagyobb területen fekszik, mint amekkorát valaha is egybefüggő lakott területként birtokba vett. A település határa a XVIII. és a XIX. században többszöröse volt a mainak, mivel akkor még ide tartozott a már több alkalommal önálló életet élő Ágó, valamint Szentandrás és Kerekegyháza fele is. Ugyanakkor az is tény, hogy a jelenlegi árokszállási határ már közel kétezer éve számos településnek nyújtott megélhetést. Szerencsémre a 90-es években módom volt Kertész Róberttel és a szolnoki Damjanich János múzeum más munkatársaival egyetemben határjáráson, régészeti határszemlén részt venni. Árokszállás határa gyakorlatilag szinte teljes egészében egy összefüggő régészeti lelőhelyet képez. Azt már korábban is tudtam, hogy folyamatosan találnak kőbaltákat, nyílhegyeket, korongokat, cserepeket stb. az árokszállási határban, sőt gyerekkoromban mi is megtapasztaltuk, hogy például az ún. Kopasz domb hemzseg a rozsdás fegyvermaradványoktól, cserépdaraboktól. Ezen a bizonyos régészeti bejáráson azonban kiderült, hogy Árokszállás határában szinte egymást érték a jelenleg szarmatának nevezett telepek. De ne menjünk vissza most olyan mélyen az időben. Ha valaki Árokszállásról Jászberénybe autózik, buszozik, kerékpározik stb. a mintegy 18-km-es út megtétele alatt egyetlen településsel sem találkozik. Nyilvánvaló, hogy a török idők előtt legalább 4-5 falu volt a két nagy jász település között.

Árokszállás közigazgatási helyzete

Jászárokszállás Jász-Nagykun-Szolnok megyében, Heves megyébe beékelve fekszik. Mint említettem, nagyjából egyenlő távolságra van Gyöngyöstől és Jászberénytől. Ez a tény évszázadok óta döntő befolyással van a település életére. A történelmi események hol Gyöngyös, hol pedig inkább Jászberény vonzásába kényszerítik. Az utóbbi évtizedekben az az érdekes helyzet állt elő, hogy Árokszállás Gyöngyös és Jászberény vonzáskörzetébe egyaránt beletartozik. Miközben két különböző megyéhez tartozó, és ma már nálánál lényegesen nagyobb és fejlettebb város vonzásában él, saját maga is egy természetes kistérség quasi központja. Árokszállás vonzáskörzetébe tartozik ugyanis jelenleg egyedüli

megyebeliként Jászágó, a többi település, mint Vámosgyörk, Visznek, Tarnaörs, Erk, Zaránk Heves megyei települések. Kisebb vonzással, de Jászdózsá, Adács, Atkár, Csány, Nagyfüged is Árokszállás agglomerációjába tartozik, azzal a megjegyzéssel, hogy ezek a települések más, nagyobb kistérségi központokkal lényegesen szorosabb kapcsolatban állnak, mint velünk. Árokszállás helyzetéről így írtak 1939-ben a helyi újságban: „Jászberény után a Jászság legnagyobb helysége. Azonban földrajzi fekvése folytán annyira be van ékelve Heves vármegyébe, hogy mintegy 260°-nyi szögben délnyugattól kezdve északon át egész délkeleti határáig Heves vármegye határolja. E szerencsétlen geográfiai helyzetéből folyik, hogy 15000 főnyi lakossága dacára járási székhelyet nem alkot. Kőútjai – a gyöngyösit kivéve – Heves vármegye belső területeire nincsenek, s így meg van bénítva ipara, kereskedelme. Holott helyes vármegyei és járási közigazgatási beosztás mellett Árokszállásnak a Csörsz árok közepén a legnagyobb gazdasági, ipari és kereskedelmi gócpontnak kellene lenni, s mint „életterülethez” idetartoznának a hevesvármegyei Csány, Vámosgyörk, Adács, Nagyfüged, Zaránk, Visznek, Tarnaörs és Erk községek. E hevesvármegyei s a jász Dózsa községekből Árokszállás székhellyel egy ideális közigazgatási járást lehetne kialakítani szolgabíróssággal, járásbíróssággal és adóhivatallal, mely hivatalok maguk után vonnák községünk kulturális, gazdasági, ipari, kereskedelmi és szociális fellendülését!”

Mint említettem, ugyanaz volt az előny, mint a hátrány: ragyogó földrajzi helyzet, fekvés, de a megyehatárok, illetve a Jászkun kerület határai hátrányba sodorták a települést, mert Árokszállás a Jászság, majd a későbbi „Muszáj” vármegye, Jász-Nagykun-Szolnok, majd Szolnok, majd újra Jász-Nagykun-Szolnok északkeleti csücskébe került, beékelődve Heves megye testébe. Határos „élő” jász település mindössze Jászdózsá és Jászágó. Ágóval sem régóta köti össze Árokszállást kövesút, műút, Jászdózsával pedig a mai napig nincs közvetlen összeköttetés, pedig a jelenlegi 12-es út helyett mindössze 6 km-re, azaz a felére lenne csökkenthető a távolság. Még szerencse, hogy a vasút, a Jászvonat – egyelőre – összeköti a két jász települést, de az utóbbi évtizedek gazdaságpolitikájának következményeként egyre kevesebben veszik igénybe. Valaha, a két világháború között, rendkívül szoros kapcsolatban volt Árokszállás és Dósa, szinte testvértelepülésként tartották egymást számon.

Árokszállásra nézve az is kedvezőtlen, hogy a – nem kis erőfeszítések árán megszerzett – Szentandrás pusztából kifejlődött Jászszentandrással gyakorlatilag nincs kapcsolata az anyaközségnek. Pedig a XIX. század nagy részében Árokszálláson keresztelték, adták össze a szentandrásiakat. Ez egyrészt Árokszállás hibája, mert az önállósodást

követően talán sértődésből, talán nemtörődömségből, nem is törekedett a korábbi – nagyon szoros – kapcsolat fenntartására, másrészt a szentandrásiak szerették volna, szeretnék elfelejteni, hogy az ő községük tulajdonképpen Árokszállás szülötte. Az ágóiak a mai napig is hazajönnek Árokszállásra, igaz 6 km-rel közelebb vannak, mint Szentandrás, és nincs közöttük más település. Nem beszélve arról, hogy a megyehatárt sem kell kétszer átlépni, nem mintha ez önmagában valaha is gondot jelentett volna, eltekintve a dohány csempészettől, melynek felszámolása jelentette a végső elszakadást mind Árokszállástól, mind Ágótól a szentandrásiak számára. A tanyarendszer felszámolásáig azonban, ha községi szinten nem is, de a családok még tartották a rokonságot, ápolták a kapcsolatokat. Drága jó apám is a szentandrás gazdáktól vette a bekecsnek való birgebőröket.

Árokszállás részéről elhibázott lépés volt 1885-ben lemondani a városi rangról. A közhiedelem szerint ezzel az adó csökkentése volt a cél, de valójában politikai villongás volt a visszalépés oka. Ez a lépés hosszú időre meghatározta, lényegesen lelassította Árokszállás fejlődését.

Fodor Ferenc is felfigyelt arra a körülményre, hogy Árokszállás a XVIII. században már kifejezetten városias jellegű település volt. A jász települések közül itt fejlődött ki legjobban a nagy állattartás, nyilván ez alapozta meg Árokszállás virágzását. Ágó és Szentandrás, valamint Kerekegyháza megszerzésével óriási határra tett szert, ami lehetővé tette – különösen a puszták kihasználásával – a nagy állattartás fellendülését, s ezáltal az anyagi jólét megalapozását. Nem véletlen, hogy a mai napig is itt van a legtöbb Tözsér, Tösér nevű család.

Fodor 1942-ben igen éles szemmel vette észre a lappangó problémát: „Árokszállás félszázad előtt letette városi rangját, város voltát pedig a körülötte rohanó élet szüntette meg. Kiesett a városiasodás útjából. Valamikor forgalmas helyen feküdt, a pesti-egri út szaladt el a város végén. Ez az út most már messze északra kerüli el Árokszállást. A nyolcvanas években megkapta ugyan vasútját, de ez a helyiérdekű nem sokat lendített rajta. Árokszállás ma kevés nyomát mutatja a városias fejlődésnek. Az, hogy tíz artézi kútja, villanyvilágítása, 1921 óta polgári iskolája van, a jászok régi kultúrképességének bizonyítéka, de a lakosság foglalkoztatása döntő mértékben ma is a földhöz van kötve. Városiasodás nyomai csupán a főutcán ismerhetők fel. Itt van egy-két emeletes ház, itt van a hősök emléke, s itt vannak olyan házak is, amelyek az utca tengelyével párhuzamosan vannak építve. A beépítés még nem tömör, hanem csak nagyon hézagos. Itt van a község háza szép régi stílusú épülete, vendégfogadó, néhány jelentősebb boltja is. A főútra könyököl ki a szép, barokk stílusú nagytemplom, amely magasan uralkodik az egész vidéken.” (Fodor Ferenc: A Jászság életrajza,

410. oldal) (Meg kell jegyezni, hogy Fodor tévedett a vasutunkat illetően, hiszen az csak 1909-ban született.)

Komoly változást jelentett volna, ha az 1938. évi kezdeményezést siker koronázza. Ekkor megyei jogú várossá szeretett volna a település átalakulni, vagy létrehozni egy Jász-Mátravidéki új vármegyét – Jászberény székhellyel. Heves megye állítólag átadta volna Csány, Vámosgyörk, Adács, Visznek, Tarnaörs, Erk, Zaránk és Nagyfüged községeket – Abádszalók, Tiszaderzs és Tiszaszentimre települések fejében. Ezzel, Árokszállás székhellyel egy ideális Csörsz-árki járást lehetett volna szervezni. Mindkét változatnál szolgabíró, járásbíró és adóhivatal működött volna Árokszálláson. Sajnos az ésszerű és számunkra kedvező elképzelések megvalósításának nem kedvezett az események későbbi alakulása, pedig előrehaladott tárgyalások voltak ezekben a kérdésekben.

A korábbi, közel 15 ezer főt számláló lakosság 1980-ra 9.5 ezerre olvadt, 2009-ben pedig már csak 8,2 ezer Árokszállás lakójának száma. A környező, vonzáskörzetként már most is számításba vehető, illetve a szükséges infrastrukturális és egyéb feltételek megvalósítása esetén bevonható települések lakossága mintegy 16 ezer fő, azaz Árokszállás lakosságának kétszerese! A 10 településből 7-tel közvetlenül határos Jászárokszállás, amely Nagyfügeddel az adácsi határon, Erkkal és Zaránkkal pedig a tarnaörsi határon keresztül szomszédos.

Ügyintézésre hosszú ideig főleg Jászberénybe kellett az árokszállási embernek elmennie. Ide szekéren vagy gyalog lehetett eljutni, ami oda-vissza szinte egész napos elfoglaltságot jelentett. Jött azonban az 1876. évi közigazgatási átszervezés, amit én „jász Trianonnak” neveztem el, mert ekkor nemcsak Árokszállás, de az egész Jászság, és főleg Jászberény veszített rengeteget. Tudomásul kellett azonban venni a „Muszaj vármegyét”. Árokszállás viszont további presztízs, erkölcsi és anyagi veszteséget szenvedett azzal, hogy hiába igyekezett, nem sikerült kiharcolnia, hogy járási székhely legyen. A jóval kisebb Jákóhalma is megelőzte Árokszállást ezen a téren, mert jó ideig járási székhelyként funkcionált, s Árokszállás is ide tartozott. Árokszállás ellen szerintem az egyetlen komoly érv csak az lehetett, hogy a Jászság északkeleti csücskében fekszik. Éppen ez a fekvés indokolja viszont kistérségi szerepét, mert csupa kisebb jelentőségű település veszi körül. Az Európai Unióba történt belépéssel úgy tűnt, kedvező változás állhat be a kisközponti szerepét illetően, de újra csalódás következett, és ismét az egész Jászság kárára. A nagyrégióba történő besorolásnál ugyanúgy megszülettek az ésszerű és kellő indokokkal alátámasztott elképzelések, javaslatok, melyek alapvetően a Jászság Duna–Tisza közti központi fekvéséből indultak ki, mint akkor, amikor a Jász megye tervét vázolták az illetékes döntéshozóknak. Sajnos a XIX. században, és most a XXI.

században is ugyanúgy fittyet hánytak minden ésszerű rendezés megvalósításának, és teljesen érthetetlen módon az Észak Alföldi régióba sorolták be a Jászságot.

A Jászságon belül – fekvésénél fogva – elsősorban Árokszállásnak lett volna elemi érdeke az Eger székhelyű Észak-Magyarország régióba történő besorolás. Azon belül természetesen a gyöngyösi régióba lett volna jó Árokszállásnak tartozni, nem pedig a hevesibe. Szomszédos – Heves-megyei – településeink közül egyébként Visznek a gyöngyösi, Erk és Zaránk pedig a hevesi régióba tartozik. Ami viszont pozitívum, az az, hogy Jászárokszállás Jászdózsza és Jászágó vonatkozásában az építésügy és a gyámügy területén közigazgatási jogokat kapott.

Utak

Korábban jelentős, országos út haladt el Árokszállás szélén, a Buda–Eger–Kassa országút. Ennek persze hátrányai is voltak, mivel egyben hadiútnak is használták, márpedig a seregek vonulása általában nagy károkat szokott volt okozni az utak menti falvakban, városokban. Később már inkább az előnyök érvényesültek, mivel itt létesült a postaállomás, és az itt lévő ún. Külső Fogadó is kedvelt pihenőhely volt a fáradt utasoknak. Igaz, a betyárok is törzsvendégnek számítottak. Itt váltott lovat 1712-ben – útban Törökországból hazafelé – XII. Károly svéd király is, aminek emlékét semmiféle tábla nem jelzi, sőt még az épület műemlék jellegéről sincs tábla a falán, pedig több száz éves épületről van szó, s ilyenekben nem bővelkedik Árokszállás. Még ezt az épületet is hagyták volna Szentendrére elvinni, ha Faragó Jánosné, Anci nénival együtt ez ellen nem tiltakozunk. Itt jegyzem meg, hogy a határban van egy több száz éves kápolnánk, de azon sincs műemléket jelző tábla. Szerencsére a templomunk, a barokk Szentháromság templom az ország legszebb egyházi épületei közé tartozik, annak ellenére, hogy Árokszállásnak nem engedték meg Egerben, hogy kéttornyú templomot építsen, holott Jászapátinak ezt minden további nélkül engedélyezték.

Idővel azonban a főutak is tőlünk északabbra tolódtak, elhagyták Árokszállást, ami a további fejlődés szempontjából hátrányosnak bizonyult. A jelentős utak tehát elkerülik Árokszállást, de legalább ekkora baj, hogy jó néhány szomszédos településre, más település érintése, vagy jelentős kerülő nélkül csak – esős időben járhatatlan – földutak vezetnek. Mennyivel élénkebb lehetne Árokszállás kereskedelme, vállalkozóinak munkalehetősége, ha Jászdózsára, Csányra, Adácsra, Karácsondra, Nagyfűgedre, Tarnaörsre közvetlenül műúton lehetne eljutni. Hosszú-hosszú évtizedek óta téma a közvetlenül csak földúton megközelíthető szomszédos települések (Adács,

Csány, Tarnaörs, Jászdózsa, de még Karácsond és Nagyfüged is ide sorolható) szilárd burkolatú úton történő elérésének megvalósítása. Jelenleg az adácsi földút kiváltása tűnik belátható időn belül megvalósíthatónak.

Vasút

A mi jászvonatunk (vicinálisunk) 1909-ben indult útjára. Gyerekkoromban azonban számtalanszor hallottam, hogy a jászparaszatok miatt nem lett Árokszálláson keresztül vasúti fővonal. Hasonló szellemben írnak a Jászárokszállás és Vidéke 1909. augusztus elsejei számában: „Vasút! Régi árokszállási öregek, akik a hatvan-miskolci vasútvonalat Vámosgyörknek engedték át, tekintetek le csillagokkal kicifrázott hazátokból, s nézzétek, ma már van vasútja Jászárokszállásnak! Azt a megbocsáthatatlan bűnt, amelyet a vámosgyörki állomás átengedésével ivadékaik ellenében elkövettek – éppen azok igyekeztek némileg jót tenni, akiknek korlátozott gondolkodásokkal kárt okoztatok. Mi volna ma Jászárokszállás, ha ti öreg vaskalaposok, nem lettetek volna halálos ellenségei a haladásnak? Mennyivel könnyebb megélhetést találnának földhöz ragadt unokáik egy pezsgő életű, forgalmas, modern városban. Ti csak magatokkal törődtek. Akinek ma száz holdja van, s híres nevezetes első hangadó, öt gyermekének már csak husz-husz holdja jut, s ha ezeknek megint öt felé oszlik a hagyatéka, a négy hold mellett az unoka már kubikolhat is. Évekig húzódó előzetes tanácskozások után 1901. január hó 29-én szavazta meg a község képviselőtestülete a vasút építésére felajánlott kétszázezer koronát... Harminchat képviselő szavazta meg e vasutat. Ellene hét képviselő szavazott.” Szántó László, árokszállási honismeretes, versfaragó így ír az 1990-es években visszaemlékezéseiben: „Sokszor elátkoztam Vámosgyörköt. De lehet, hogy szeretett őseinket, akik vasvillával kergették ki a határból a vasútépítőket. Így lett Vámosgyörk vasúti csomópont. Ezért kellett nekünk annyit hazagyalogolni Vámosgyörkről Árokszállásra.” Olyan vélekedéssel is találkoztam, hogy a vasút ellen néhány árokszállási gazdát visontai Kovács László lázított fel.

Kutatásaim során azonban meggyőződtem, hogy a helyzet ennél bonyolultabb a vasút körül. Ugyanis állítólag Gyöngyös is magának akarta volna a vasúti csomópontot, de a györki földesúr, Visontai Kovács László, Mikszáth és Tisza kártyapartnere „kilobbizta”, hogy ne Gyöngyös, hanem Györk legyen a vasúti főhely, mert így csak a györki dombot kell átvágni. Akárhogy is volt, a lényeg az, hogy Árokszállás nem lett vasúti csomópont, és állandó veszélyben van az éppen százéves jász vasútja is, holott a vasúti szállítás elvileg sokkal gazdaságosabb, mint a közúti, nem beszélve arról, hogy a környezetet is kevésbé károsítja.

Termálvíz

Árokszállás egyik kincse a termálvíz. Ha ez az adottság Svédországban lenne, azt hiszem az egész település évtizedek óta élvezné annak minden előnyét. Sajnos nem sikerült a termálvizet gyógyvízzé nyilvánítani, pedig az – a javából. Ezt saját tapasztalatomból tudom. Történt, hogy a nyolcvanas években előjegyeztek Pesten műtétre. Szeptemberben egy fájdalmas ízületi csomót kellett volna sebészeti beavatkozással eltávolítani. A műtét előtti nyáron kétszer két hétig voltam szabadságon a családommal, és minden nap kint voltunk az árokszállási strandon. A második két hét után megyünk otthonról haza, és közben a vonaton, talán Hatvan előtt, ránéztem a kezemre, és örömmel konstatáltam, hogy eltűnt a csomó!

Helyi vezetési és döntési hiba volt a 60-as évek végén a strandfürdő helyét lakott terület közvetlen közelében kijelölni. A hibát tovább fokozták az akkori vezetők azzal, hogy a strand közelében meglévő, még szabad területeket felparcellázták, és kiosztották az üdülőtelleket igénylők között. Ezekkel a rövidlátó intézkedésekkel lehetetlenné tették a fürdő expanzív fejlesztését.

Mivel a város jelentős termálvíz készlettel rendelkezik, a gyógyturizmus és idegenforgalom az egyik legszámottevőbb fejlődéssel és fejlesztéssel bíró tevékenységgé válhat, még az elhibázott strandfürdő telepítés ellenére is. Több mint 500 üdülő, hétvégi ház épült a város délkeleti részén, a strandfürdő közelségében. Itt van az országos híré Csörsz árok jelentős szakasza, de ennek idegenforgalmi előnyeit egyáltalán nem tudta – reméljük csak egyelőre – a város kihasználni.

Infrastruktúra, ellátások

A város csatornázása, szennyvízelvezetése megoldott, villany, gáz, telefon, kábeltévé rendelkezésre áll. Az utóbbi néhány évben 36 km belterületi út épült, illetve került felújításra. Végre kerékpárúttal is rendelkezik a város: 1,6 km hosszúságú kerékpárút készült el a központ és az Ipari park között. A közeljövőben várható további 2 km kerékpárút megépítése a város másik főutcáján. A járdákat illetően nem ilyen jó a helyzet. Forgalmas főutcák egyes szakaszain egyáltalán nincs járda, vagy ha van is, rendkívül rossz állapotban. Több jelentős utcában csak az egyik oldalon van járda. A vasúthoz és a gimnáziumhoz vezető utca nemrég új járdát kapott, de ezen a téren nagyon elmaradott a város.

Az oktatás, az egészségügy (már újra van mentőállomás is a településen), a szociális ellátás és általában az infrastruktúra területén megfelelő adottságokkal, feltételekkel rendelkezik Árokszállás, mint quasi kistérségi központ. (Kistérségi központ helyett a város és vonzáskörzete meghatározást is használhatjuk Árokszállás esetében, mivel vonzáskörzetében nincs másik város.) Van középiskolája (Deák Ferenc Gimnázium és Közgazdasági Szakközépiskola), ahová nagyon sokan járnak a környékbeli településekről is. Az intézményt 1967-ben alapították. Jelenleg 212 tanulója van az egyébként 280 férőhelyes középfokú oktatási intézménynek. Az addig csak gimnáziumként funkcionáló középiskola 1997-től közgazdasági szakközépiskolai képzéssel bővítette profilját, kínálatát. A 2000. évtől OKJ vizsgával záruló, pénzügyi-számviteli ügyintézői végzettséget adó szakmai évfolyamot is indítottak. Patinás oktatási intézmény a Széchenyi István Általános Iskola, Óvoda és Zeneiskola. Korábban 4 általános iskolája és 4 tanyasi iskolája is volt a településnek. Ez utóbbiakat a tanyavilág elpusztításával lebontották, kivéve az önállósult Ágó iskoláját. Gazdaságossági, költséghatékonysági megfontolásból ma már egy intézmény keretében, de több épületben történik az általános iskolai képzés. Az általános iskolai férőhelyek száma 640, a tanulók jelenlegi tényleges létszáma 580. A jászárokszállási zeneoktatás több mint 45 éves múltra tekint vissza. Mivel azóta ugrásszerűen megnőtt az érdeklődés a zenetanulás iránt, a tanulólétszámot 100-120 főben maximálták. A jelenlegi létszám: 102 tanuló. A környező településekről is vannak bejáró gyermekek, Jászdózsán pedig Árokszállásról kijáró tanárokkal folyik a zeneoktatás hegedű, zongora és szolfézs szakokon. A város jelenleg három óvodával rendelkezik. Az óvodák további optimális elhelyezése folyamatban van. Az államosított házak helyett kifejezetten iskola céljára épült – szabad kapacitással rendelkező – létesítményekben helyezik el az óvodákat. Az óvodai férőhelyek száma 280, jelenleg 263 az óvodások létszáma. A városban egy 20-25 férőhelyes bölcsőde is üzemel, amelynek kihasználtsága 100 %-os.

Az oktatással kapcsolatban meg kell említeni a Népfőiskola szerepét. A társaság folyamatosan szervez jeles előadókkal szín-vonalas előadásokat a legkülönbözőbb témakörökben. A rendezvények nem zártkörűek, azokon részt vehet.

Árokszálláson jelenleg 5 orvos, köztük egy gyermekorvos, valamint 3 fogorvos látja el a betegeket. Fekvőbeteg ellátás Gyöngyösön és Jászberényben van legközelebb. Szolnok, Hatvan és Budapest már nehezebben elérhető. Ambuláns kezelésekre is ebbe a két városba, Jászberénybe és Gyöngyösre járnak általában az árokszállásiak. Két gyógyszertára is van a településnek. Évtizedek óta működik az Idősek Klubja, 2003-ban pedig megnyílt az Idősek Otthona, a 28 férőhelyes

Apartman Ház. Segíti az időseket a Családsegítő Szolgálat, működik a házi szociális ellátás. A segélyezettek száma 180-200 fő. Az Út a munkához program keretében jelenleg 33 fő végez területrendezési munkálatokat.

Civil szervezetek

A több mint harminc civil szervezet létrejötte és működése Árokszállás lakosságának aktivitását, önszerveződési képességét támasztja alá. A bejegyzett civil szervezetek száma 31, de a ténylegesen működők száma ennél magasabb. Az egyik legnagyobb és legaktívabb civil szervezet a Nyugdíjas Érdekképviseleti és Érdekvédelmi Egyesület. A nyugdíjasok száma mintegy 2.800 fő a településen. Az egyesület tagsága 500 főre tehető. Ennél is többen vannak azonban a Mozgássérültek Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Egyesülete Jászárokszállás Városi Csoportjában. Huszonöt körzetre osztották a települést, és minden körzetnek van gazdája, aki tarja a kapcsolatot az egyesület tagjaival, mert ebben a körben értelemszerűen másként kell az aktivitást elképzelni. A Cukorbeteg Klubja és a Vöröskereszt Városi Szervezete működésének felbecsülhetetlen jelentősége van a lakosság számára. A kulturált környezet és városkép kialakításában nagy szerepe van a Kertbarát Körnek, és nem utolsósorban a Flóra Virágkedvelők Egyesületének. A Gazdakör és az Ipartestület egyaránt jelentős tényezője és részben alakítója is a város életének. A hagyományápolást és az elszármazottakkal való kapcsolattartást az 1986. november 1-én megalakult Árokszállásiak Baráti Köre vállalta magára. Rendkívül örvendetes és a lakosság aktivitását, élni akarását, a város életében való részvételét mutatja a több mint 30 civil szervezet létrejötte és működése. A magam részéről azt azonban sajnálatosnak tartom, hogy a mai napig nem sikerült létrehozni egy – Jászberény városához hasonló működésű – városvédő- és szépítő egyesületet.

Kultúra, szórakozás

A város kulturális életének két legfontosabb bázisa a Petőfi Művelődési Ház és a Városi Könyvtár. Ez a két intézmény rendszeresen önálló programokkal várja a lakosságot és az idelátogatókat, és számos civil szervezet részére biztosítanak színvonalas kereteket rendezvényeik megtartásához. A rendezvényeken, ideértve a városi és nemzeti ünnepeket is, az idősebb korosztály vesz részt nagyobb arányban. Az oktatási intézmények és a Népfőiskola is meghatározó szerepet játszanak, illetve játszik a város kulturális életében. A Görbe János Színkör – kezdetben a Népfőiskola kebelén belül – feltámasztotta a nagy hagyományokkal

rendelkező felnőtt amatőr színjátszást Árokszálláson. Az iskolai színjátszók folyamatosan gondoskodnak arról, hogy az egyes városi rendezvények műsora tartalmas, színvonalas, és sokszor látványos legyen. Az ifjúság szórakozási igényeit azonban alapvetően csak a város egyik legszebb és legpatinásabb épületében, a korábbi Csörsz vezér Szálló, vagy másképpen Nagyfogadó épületében üzemelő disco elégíti ki. Sajnos jelenleg nincs igazán olyan lehetőség, amely az igényesebb szórakozásra, kulturáltabb időeltöltésre vágyó fiataloknak állna rendelkezésre. Hiányzik például egy internetes kávézó, és hiányzik az ifjúsági klubélet is a városban. Közel 20 éve azonban, 45 évi szünet után újra van – havi rendszerességgel megjelenő – újságja a városnak. Múzeuma egyelőre nincs, de van egy ún. Jász Háza, ami lényegében tájháznak felel meg. Állandó kiállító terem hiányában itt mutatják be a színjátszás jeleseinek emlékeit is (Kaszab Anna, Görbe János). Jászárokszállás több emlékművel, köztéri szoborral (Czettler-emlékoszlop, időkapu, 56-os emlékmű, II. világháborús emlékművek) is gazdagodott az utóbbi időszakban. A neves szülötteknek (Czettler Jenő, Donáth Ferenc, Jász-Faragó Sándor, Aczél József, Papp Károly, Soós Antal, Barócsi László) emléktáblákkal tisztelgetek az utódok. Egyre több és gazdagabb program járul hozzá a szabad idő eltöltéséhez. Ilyen például a már hagyományossá vált Árokszállási Nyár, és a Téli esték programsorozat, koncertek, színelőadások, vetélkedők, a birkafőző, kenyérsütő versenyek, a különböző kiállítások, a futóversenyek. Számos jeles képzőművésszel büszkélkedhet Árokszállás. Itt él a város szülötte, Tösér János szobrászművész, akinek alkotásait számos településen megtalálhatjuk. Tösér Béla, Bobák László festőművészek alkotásait ma már nem csak Árokszálláson, hanem egyre szélesebb körben is kezdik megismerni. Árokszállás az egész megyében, de lehet, hogy országosan is a legaktívabb a helytörténeti munkában. Faragó Jánosné, Nagy Lajosné, Rózsa Lászlóné, Major Lajos, Ördög Emánuel, Szántó László, Csikós Gábor és még sokan mások átmentették a jövő nemzedékek számára a régi árokszállási élet emlékeit. Munkáik ott sorakoznak a könyvtár polcain. Több művészeti ág térhódítása figyelhető meg a városban, mert énekesek, kórusok, zenészek, táncsoportok, képzőművészek, színjátszók, virágkötők, hímezők stb. a városon, sőt az országhatárokon kívül is egyre nagyobb ismertségre és elismertségre tesznek szert. Amivel nem büszkélkedhetünk, az a szépirodalom. Él ugyan néhány költő is településünkön, de igazából csak Petro László kubikos-költő, és Varga Lajos népi vallásos versei tűnnek maradandónak. Prózában viszont Gulyás Jánoson, akinek 7 prózaverse jelent meg, és a kortárs Lukács Gergely Sándoron kívül nem tudunk jelesebb írókat felmutatni. Filmszínház már nincs Árokszálláson. Bálok viszont vannak. Az Árokszállásiak Baráti Köre már több mint 10 éve felélesztette a háború előtt már hagyományossá vált Jász

Bált. A Tűzoltó Egyesület közel száz éve majd' minden évben megtartja a tradicionális Péter-Pál napi tűzoltó bált. Rendszeressé vált a középiskolai tabló bál, és újjáéledt az Iparos bál is.

Árokszálláson rendkívül népszerű a horgászat. A Pereslaposon kialakított horgásztó nagyon kedvelt az itteni horgászok körében, és már nem kell feltétlenül Adácsra, Markazra és egyéb helyekre járni, ha ennek a szenvedélynek akar valaki hódolni. Hasonló a helyzet a vadászattal is, aminek szintén nagy hagyományai vannak a településen. A labdarúgás immár 99 esztendeje a legnépszerűbb sport Árokszálláson. A város csapata jelenleg a megyei I. osztályban szerepel. Az elmúlt idény végén csak az utolsó fordulóban dőlt el, és mindössze egyetlen gólon múlt, hogy nem sikerült az NB III-as indulás jogát jelentő bajnoki címet megszerezni. Mintegy 30 éve már, hogy a városi kispályás labdarúgó bajnokság igazi tömegsporttá vált Árokszálláson. Kár, hogy bitumenes és világítás nélküli pályán kell a rendkívül lelkes csapatoknak játszani. A női kézilabda is igen népszerű, csakúgy, mint az országos sikereket elért tájfutó szakosztály. Az asztalitenisz szakosztály is jelentős múlttal rendelkezik. Az önvédelmi sportok is megtalálhatók a városban, nemrég pedig lövész egyesület is alakult. A lovassport és a fogathajtás is otthonra talált a településen, amelynek bázisa a vámosgyörki út mellett található Jeddi farm.

Tűzoltóság

Árokszállás nagy kincse a közel 120 éves, országosan elismert, sőt nemzetközi sikerekkel is büszkélkedő tűzoltósága is. Az Önkéntes Tűzoltó Egyesület 1891-ben alakult. Az egyetlen olyan civil szervezet, amelyik minden háborút, forradalmat, rendszerváltást stb. átvészelt. Működési területe nemcsak magára a városra, hanem lényegében Árokszállás vonzáskörzetére is kiterjed, sőt – szükség esetén – azon túl is segítenek vész (tűzvész, árvíz stb.) esetén. A működési terület lakosainak száma: cca. 25.000 fő. A kistérségi központi szerepet tovább erősítené, ha kiépülne a településen a kiemelt védelmi központ. Erre elkészült a részletes programtervezet.

A Tűzoltó Egyesület tevékenysége kimagaslik a civil szervezetek közül, nemegyszer érdemelték ki az ország legjobb önkéntes tűzoltó egyesülete büszke címet. Decembertől köztestületi tűzoltósággá alakul, ami félig hivatásos szervezetet jelent. Ez a tűzoltóság, működjék bármilyen szervezeti keretek között, egyértelműen alkalmas arra, hogy a város és vonzáskörzetének tűzvédelme megnyugtatóan biztosítva legyen.

Egyházi és politikai élet

Jászárokszállás hívő lakosságának több mint 90 %-a római katolikus. Az egyházi ünnepek, körmenetek, búcsúk, elsőáldozások, bérmlások tömegeket mozgósítanak. Az egyházközség az egri érsekséghez tartozik évszázadok óta. Jelenleg már csak két pap van Árokszálláson, pedig ide tartozik Jászágó, Visznek és Tarnaörs is. A közelmúltban avatták fel a volt kántor házból kialakított közösségi házat. Az utóbbi években megújult a templombelső és a templom környezete is, rendezett és megszépült a temető, a nyáron pedig vadonatúj harang felszentelésére is sor került. Ma már újra több száz embert vonz a sok évtizedes megszakítás után felélesztett Nagyaríki búcsú.

A város politikai élete viszonylag nyugodtnak mondható. A képviselő testületen belül vannak bizonyos ellentétek, de kétségtelen, hogy Jászárokszállás lakosságát, társadalmát nem osztja meg úgy a napi politika, mint ahogyan az az ország számos településén tapasztalható. Ez a lakosság politikából való kiábrándultságának, közömbösségének vagy bölcsességének tudható be. A városban a lakosság mintegy 10 %-át képviselő Cigány Önkormányzat is működik. A településen nagy népszerűségnek örvend a Piros Pipacsok Kulturális Egyesület, melynek elsődleges célja a cigány kultúra hagyományainak ápolása.

Közbiztonság

A település közbiztonsági helyzete kifejezetten jó volt az elmúlt évtizedekben. Az utóbbi egy-két évben azonban sokan úgy vélik, úgy érzik, hogy romlott Árokszállás közbiztonsága. Megszaporodtak a lopások, betörések, rablások. A városban jelenleg a parancsnokon kívül 8 rendőr van. Ennek a létszámnak elvileg elegendőnek kellene lenni még akkor is, ha Jászdózsa és Jászágó is hozzájuk tartozik. A rendőrség munkáját 40 fős Polgárőrség és 20 fős Bűnmegelőzési Egyesület segíti.

Gazdasági helyzet

Részben helyi, de inkább országos döntési hiba volt a már egyébként is háttérbe szorított mezőgazdaság szerepének leértékelése. Végzetes lépésnek bizonyult az élelmiszeripari feldolgozóipar felszámolása. Ez a folyamat – értelemszerűen – a gazdálkodókat is tönkretette. A rendszerváltás előtt mintegy 1400-1500 fő dolgozott a szövetkezetben és a háztájikon. Mára már 250 fő alatt van a mezőgazdaságból élők száma, ami döbbenetes, ha arra gondolunk, hogy néhány évtizede Árokszállás még alapvetően mezőgazdasági jellegű település volt.

Az elszalasztott lehetőségek között a Barátság vezeték árokszállási leágaztatásának kérdését is megemlíthetjük. A 80-as években konkrét lehetőség nyílt arra, hogy az akkori Szovjetunióból érkező gázvezeték Árokszállástól legfeljebb 3 kilométerre leágazzon. Ezt a település akkori vezetői elszalasztották, így mintegy 15 km távolságban, Nagyfügednél készült el az árokszállási leágazás.

Árokszállás jelenlegi legfőbb vonzereje a munkalehetőség. Tíz évvel ezelőtt az önkormányzat volt a legnagyobb munkáltató Árokszálláson. Az akkori 309 alkalmazottal szemben ma már csak 217 alkalmazottat foglalkoztat, aki közül a köztisztviselők száma 32. Újabban 15 cég telepedett meg, melyek 1600-1700 munkahelyet biztosítanak. A dolgozók 60-65 %-a járszállási lakos, a többieket külön buszjáratok szállítják a környező településekről. Ezek a cégek – úgy tűnik – a pénzügyi-gazdasági válságot is túléltek, különösebb megrázkódtatások nélkül. Ennyi munkalehetőség egy alig nyolcezeres településen nem kis dolog. Igaz, volt olyan időszak a közelmúltban, amikor 2200-2400 körül volt az árokszállási cégekben foglalkoztatottak száma. A munkanélküliség mutatója jelenleg 6-7 %. A válság előtt 3-4 % volt a munkanélküliségi ráta. Ebből következik, hogy a munkanélküliek fele szeretne ténylegesen dolgozni... Mára már kezd kialakulni a helyi, árokszállási beszállítói vonal is, ami mintegy igazolása annak, hogy a település szülöttei, lakói igenis rendelkeznek vállalkozói vénával. Ez nem tartozik a csodák világába, hiszen Árokszálláson a XIX. században és a XX. század első felében nagyszámú kiváló kézműves, kisiparos és kereskedő állt a helyi lakosság és a környező települések rendelkezésére, és magas szinten elégtették ki az igényeket. A beszállítói vonal jóval erősebb lehetne, ha nagyobb hajlandóság mutatkozna a kisebb vállalkozások közötti összefogásra. Lehet, hogy nem tévedünk nagyot, ha az összefogás hiányát a jász mentalitásra (mindenki külön a másiknál, csak az jó, amit ő saját maga csinál) vezetjük vissza.

A helyi vállalkozók száma 480, ennek egy része, becslés szerint ötödrésze, kényszervállalkozó. Az egyéni vállalkozók 264-en vannak. Közülük legtöbben, szám szerint 109-en, a kereskedelemben működnek. Szolgáltatásokat 61 egyéni vállalkozó nyújt, 52-en pedig ipari tevékenységet folytatnak. Mindössze 32 vállalkozó dolgozik a mezőgazdaságban.

Az ipari park létrejötte lényegesen megnövelte a település kereskedelmével, szolgáltató iparával szemben jelentkező vásárlóerőt. Ennek köszönhető, hogy a meglévő szövetkezeti (CO-OP) ÁBC mellett a Profi és a CBA is üzletet nyitott. Erk, Tarnaörs, Visznek lakosai egyre inkább az árokszállási bevásárlás mellett döntenek a lényegesen távolabbi, de eddig – kényszerűségből – favorizált Gyöngyös helyett. A pénzintézetek száma is

nőtt, mert a Takarékszövetkezet és az OTP helyi fiókjai mellett a K&H Bank is megnyitotta a közelmúltban árokszállási egységét.

Mindezen örvendetes pozitívumok mellett – véleményem szerint – elszomorító tény, hogy hiányzik a mezőgazdaságra alapozó, élelmiszerfeldolgozó ipar. A híres, magyar élelmiszeripar utóbbi húsz évben történt felszámolása hatalmas csapás nemzetgazdaságunk számára. Ugyanakkor talán még nincs minden veszve, mert megfelelő vállalkozói kedvvel, fantáziával, ötletekkel újra fel lehetne éleszteni és fejleszteni az élelmiszerfeldolgozást. Korábban Árokszállás – saját mezőgazdaságára alapozva – az alapvető dolgok tekintetében lényegében önellátó volt. Voltak malmok, volt vágóhíd, pálinkafőzde, terményfelvásárló, értékesítési és fogyasztási szövetkezet, rengeteg mesterember. Helyben készültek a bútorok, cipők, csizmák, ruhák, bundák. Élénk társadalmi és kulturális, valamint sportélet folyt a településen. Egyesek a Jászság Párizsának titulálták Árokszállást, mások elmaradott, poros, saras, unalmas falunak festették le a települést. Az igazság valószínűleg a két megítélés között félúton lehetett.

Sajnos jelenleg nincs komolyabb bútörűzlet, ruházati és cipőbolt Árokszálláson. Ezekért az árucikkekért általában Berénybe, Gyöngyöstre, vagy az 1-1,5 óra alatt elérhető fővárosba mennek az árokszállási lakosok, és természetesen a környező településekre is.

A háború előtt nagy fejlődésnek indultak az Árokszállás határában lévő tanyaközpontok (Ágó, Nagyárok, Gyarakpart, Négyszállás). Nagyrkon már külön Gazdakört is alapítottak. Tervbe vették az Árokszállás–Nagyárok–Csány útvonal megépítést, ami – ha nem jön közbe a háború, majd az azt követő békebeli pusztítás, most kiváló csatlakozása lett volna Árokszállásnak az M3-as autópályára. Ha hagyták volna a II. világháború után a megfelelő tömegbázissal rendelkező Kisgazdapárt „Kert Magyarország” programját megvalósítani, akkor nem ilyen siralmas képet mutatna Árokszállás határa sem. De még Nagy Imre 1953-as koncepciója is boldogabb jövőt sejtetett. Az átmeneti enyhülés után azonban következett az erőszakos kollektivizálás, előkészítve a talajt az akkor még ismeretlen globalizmus számára.

Vétek volt a virágzó tanyák lerombolása. Árokszállás ezen a téren is túlteljesített, közel ezer tanyát romboltak szét. Az Alföldet járva, kevés helyen tapasztalható ekkora pusztítás, mint amit Árokszállás határában véghezvittek.

Kereskedelem, vendéglátás, idegenforgalom

Működési engedéllyel rendelkező kereskedelmi tevékenységet folytató egyéni vállalkozók száma 69, a társas vállalkozások száma 43. A működési engedéllyel rendelkező üzletek száma: 131 (ebből élelmiszerüzlet: 23, italüzlet: 10). Négy melegkonyhás étterem van Árokszálláson. Szálláshely a strand közelében lévő Palóc Üdülőben található. Az üdülő kapacitása: 70-80 fő.

Összefoglalva

Árokszállás rendkívül szerencsés, mert olyan értékekkel (fekvés, talaj, termálvíz, látnivalók, Csörsz árka, foglalkoztatottság, szürkeállomány, civil szervezetek, oktatási, egészségügyi, közigazgatási és szociális intézmények) rendelkezik, melyek megalapozzák, megalapozhatják jövőjének kedvező alakulását. Ugyanakkor Árokszállás rendkívül szerencsétlen, mert elkerültek a fő közlekedési utak, nem lett vasúti csomópontja, hátrányos a megyei és a régiós besorolása, leértékelődött a mezőgazdaság, nincsen élelmiszer-feldolgozó ipara, nem tudja az értelmiség nagy részét megtartani, csökken a lakossága, romlófélben közbiztonsága.

Történelmének áttekintése arra enged következtetni, hogy adottságait, kincseit egyrészt saját hibájából, másrészt ellentétes központi akarat miatt nem tudta igazán kihasználni. Árokszállás jövőjét nem lehet megjósolni. Lehet fényes, lehet tragikus, lehet langyos. Tanulva azonban a múltban elkövetett hibákból és bűnökből, még semmi nincs végleg elveszve, főleg akkor, ha a központi elképzelések egybeesnének a település érdekeivel.

Nagyné Fehér Edit

10 ÉVESA FOGÓDZKODÓ EGYESÜLET

A jászsági speciális ellátást igénylő gyermekek, ifjak, felnőttek szüleinek és segítő szakembereinek egyesülete 1999-ben alakult Jászberényben. Mint az a nevéből is kitűnik, az egyesület a különböző életkorú – többségében értelmi vagy halmozottan – fogyatékos embereket, családjaikat, és a velük kapcsolatban álló szakembereket fogja össze.

Az egyesület megalakulásának előzménye egy szülőcsoport volt, melyet gyógypedagógusok szerveztek. Ezen az előadássorozaton fogalmazódott meg egy közhasznú szervezet megalakításának gondolata. A sérült gyermek megszületésekor a családok úgy érzik, hogy egyedül maradnak a gondjaikkal. Szerencsére itt, Jászberényben összefogott néhány érintett szülő, és az őket segítő szakemberek. Tagjaink között elsősorban olyan családok vannak, akik – bár sokan ezt tanácsolták nekik – nem bízták intézetre fogyatékos gyermekük felnevelését, vállalták mindazt a többletet (időt, pénzt és energiát), amit az ő gondozásuk jelent, de ezzel együtt megadva számukra azt a pótolhatatlan esélyt, melyet csak a családi környezetben felnővőknek van lehetősége megtapasztalni.

A Fogózkodó Egyesület céljai közé tartozik, hogy kapcsolatot teremtsen a sérült gyerekeket és fiatalokat nevelő családok között, a szülők ezeken a találkozókon megoszthassák egymással tapasztalataikat, problémáikat. Közös programokat szervezünk, melyek egyrészt kimozdulási lehetőséget teremtenek a családok számára azáltal, hogy erre az időre biztosítjuk a gyermekfelügyeletet, illetve a közös megmozdulásokon a szülők is kevésbé vannak kitéve a megkülönböztetésnek, negatív élményeknek.

Megpróbálunk tagjaink számára minden őket érintő hasznos információt összegyűjteni, és hírlevél formájában átadni. Szülőcsoportos

foglalkozásokra igény szerint hívunk előadókat, így például járt már nálunk orvos, pszichológus, jogász, polgármester, képviselő, szociális szakember, gyógypedagógus stb. Az előadások ideje alatt a gyerekekre önkéntesek, illetve hallgatók vigyáznak. Minden hónapban van egy klubdelután, melyen a gyerekek számára szervezünk kézműves, sport vagy játékos foglalkozást. Évente többször megyünk színházba, kirándulni, mert itt egymást segítve olyan helyekre is eljutunk, ahova egyébként nem, illetve – például a családi nyaralásokon - így együtt azok a családok is könnyebben elindulnak, ahol a sérült családtag miatt az utazás megszervezése problémát okoz. Közösen ünnepeljük meg a gyermeknapot, a karácsonyt, amely alkalmakkor mindenkinek jut valami apró ajándék.

Négy alkalommal szerveztünk nyári napközis tábort, ahol a fogyatékos gyerekek és fiatalok biztonságos környezetben, szakemberek közreműködésével tölthettek el egy programokban gazdag hetet. Ez a dolgozó szülők számára nagy segítséget jelentett, hiszen egy sérült gyermek elhelyezésének megszervezése a nyári szünet idejére szinte lehetetlen feladat. Ugyanilyen megoldatlan az iskolai rendszerből kikerülő fogyatékosok nappali ellátása.

Egyesületünk 2007 novemberében kérdőíves szükséglet-felmérést készített Jászberényben és a környező településeken. A felmérés célcsoportja a fogyatékos gyermekeket, fiatalokat nevelő családok voltak. A kérdőíveket eljuttattuk az egyesülettel kapcsolatban álló intézményekhez, tagjainknak, civil szervezeteknek. A felmérés során igyekeztünk választ kapni a sérült gyermekek, fiatalok, felnőttek életkörülményeiről, mindennapi tevékenységéről, kapcsolatairól, sérülésük fokáról. A felmérés eredménye igazolta a napközi otthon szükségességét, és javasoltuk az aktuális uniós pályázat adta lehetőség kihasználását. Sajnos, ez nem valósult meg.

2004 óta a jászberényi Vakok- és Gyengénlátók Klubja az egyesület tagszervezeteként tevékenykedik. Minden évben vannak közös és önálló rendezvényeink is.

Lehetőségeink szerint képviseljük tagságunk érdekeit a különböző fórumokon. Részt veszünk a megyei Esélyek Háza rendezvényein, kapcsolatban állunk a Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálattal, a Szivárvány Klubbal, a Jászsági Támogató Szolgálattal. Együttműködési szerződésünk van a Belvárosi Általános Iskola Eltérő Tantervű Tagozatával, az ott tanító pedagógusok mindenben segítik munkánkat. A SZIE Szociálpedagógia Tanszékének hallgatói is többször közreműködtek rendezvényeinken.

Kezdeményezői voltunk a városban működő civil társszervezetekkel (Vakok és Gyengénlátók Klubja, Asztma Klub, Siketek és Nagyothallók Klubja, Beszédhibások Demoszthenész Csoportja,

Mozgássérültek Egyesülete) történő kapcsolat kiépítésének, melynek eredményeképpen jött létre 2003-ban, 2005-ben, 2007-ben és 2008-ban a „Mozdulj velünk!” Fogyatékosok Sport és Kulturális Napja. Reméljük, ez a rendezvény évről-évre egyre több ember számára teszi érthetővé és elfogadottá az integráció szükségességét, és járul hozzá az esélyegyenlőség megerősítéséhez. Rendezvényeink egy részét, illetve a vezetőségi üléseket a Civil Házban tartjuk.

Az egyesület munkájához szükséges forrásokat tagdíjakból, támogatóinktól, a közhasznú szervezeteknek adható 1%-os felajánlásokból és pályázatok útján gyűjtjük össze. Így nyertünk már a Mobilitás Közalapítványtól, az Erőforrás Alapítványtól, a Kézenfogva Alapítványtól. Évek óta sikeresen pályázunk Jászberény Város Önkormányzati Bizottságaihoz. Tavaly a Nemzeti Civil Alapprogramtól fejlesztő játékok vásárlására kaptunk anyagi támogatást, melyeket tagjaink kölcsönözhetnek majd az egyesülettől.

Az egyesületben folyó tevékenységről rendszeresen beszámolunk a helyi médiában (Jászkürt), illetve tudósítanak eseményeinkről (Trió TV és Rádió). Az Új Néplap jászvári Civil Kurázi mellékletében is bemutatkoztunk. Két alkalommal is kiállítottunk a Jász-Expo-n és a Civil Börzén, hogy ezúton is szerepeljünk a nyilvánosság előtt, felhívjuk az emberek figyelmét a fogyatékosok élethelyzetére, valamint a szükséges erkölcsi és anyagi támogatásukra.

Egy ízben a Menedzser Bál, egyszer a jászberényi Déryné Vegyeskar jótékonysági hangversenyének volt kedvezményezettje az egyesületünk. A befolyt pénzt a fogyatékosok nappali intézményére különítettük el.

Évek óta részt veszünk a kistérségi Támogató Szolgálat által szervezett Támogató Napon. Csatlakoztunk az Európai Unió „Ma aláírással állást foglalok...” aláírásgyűjtő kampányához, melynek célja az volt, hogy az emberek megismerjék és támogassák a fogyatékos személyeket jogaik érvényesítésében. 2008 őszén részesei voltunk a Kézenfogva Alapítvány által Budapesten szervezett „Jobb velünk a világ!” jótékonysági rendezvénynek, ahol a sérült emberek segítettek adományaikkal egy árvaház létrehozásában.

Sajnos, az elmúlt tíz év alatt az egyesületünk anyagilag nem tudott kellőképpen megerősödni. Ingtalannal nem rendelkezünk, mindenki civilként, önkéntesként dolgozik. Pedig terveink rövid és hosszabb távra egyaránt vannak. Nagy eredmény a „Nefrit,” a fogyatékkal élők nappali intézményének működése. Egyesületünk sokat tett ezért, többek között szervezőmunkával, a szülők tájékoztatásával. Ezután, számunkra a legfontosabb, hogy munkalehetőséghez is juttassuk fiataljainkat. A több évig

jól működő munkahelyük megszűnését a mai napig nem heverték ki, és önerejükből szinte esélyük sincs az újrakezdéshez! Másik fontos teendő a gyerekek időszakos elhelyezésének megoldása („bébiszitter szolgálat”), mert a szülők betegségeik, vagy egyéb helyzetekben nem tudják a sérült gyereket kire hagyni. Ehhez kapcsolódik, hogy sok család számára adna biztosítékot a jövőjükre nézve, ha a gyerekeiket a közelükben egy lakóotthonban helyezhetnék el!

Tudjuk, érezzük, hogy számtalan fájó pont van a fogyatékosok ellátásával kapcsolatban. Megalakulásunk óta törekedtünk arra, hogy jó kapcsolatokat alakítsunk ki mindazokkal, akik segíteni kívánják munkánkat. Tíz év után elmondhatjuk, kis lépésekkel haladunk előre, de nagyon lelkesen, saját gyermekeinkért dolgozunk. Eddig mindig megtaláltuk a célok eléréséhez vezető utat, a támogatóinkat, reméljük ez a jövőben is sikerülni fog!

Paksi Margit

JÁSZSÁGI REKLÁMKÖRKÉP

Kapcsoljuk be a TV-t, nyissunk ki egy újságot, igen nagy az esély, hogy elsőnek éppen egy reklámon akad meg a tekintetünk. Hogy azután gyorsan tovább lapozunk-e, vagy másik csatornára kapcsolunk, az nagyban függ a reklámok milyenségétől. Milyen reklámok ragadják meg az embert? Hiszen nagyon sokféle reklám van. Lehet szórakoztató, informatív, de lehet nagymértékben a terhünkre is. Kísér bennünket mindenütt. Az utcán, a televízióban, a rádióban, az újságokban és az interneten, mindenütt reklámokkal találkozunk, amelyek minden eszközzel csábítanak bennünket néha banálisan, néha viccesen, néha provokálóan, s néha egészen sajátosan. A reklám ma egészen más, mint 10-15 évvel ezelőtt. Hitelesnek kell lennie, egyidejűleg sziporkázónak, esetleg csípősnek, néha kicsit szemtelennek, viccesnek, humorosnak. A reklám ma a tényleges és potenciális vásárlókhöz szól, vásárlásra ösztönöz, és közben észrevétlenül a társadalom ízlését is alakítja. Ily módon egyfajta nevelő funkciót is betölt az emberek életében. A hétköznapi kultúra és a korszellem tükröi. Jelentős befolyásoló tényezője nyelvünknek, magatartásformáinknak és életérzéseinknek.

Több kutatás bizonyítja, hogy a humort tartjuk a reklámok egyik legfontosabb vonzerejének.

Vajon humorosak-e a magyar reklámok? Milyen nyelvi eszközöket használunk a reklámoknál a humoreffektus elérésére? És milyen a helyzet ezen a területen a Jászság hirdetési újságjaiban?

A reklámmal kapcsolatos nemzetközi kutatások a humoros reklám hatását tekintve meglehetősen ambivalensek. Nem veszik-e el a lényeg, a reklámüzenet egy-egy humoros megfogalmazásnál? Nagyon oda kell figyelni arra, hogyan integráljuk a humort, hogy az ne szorítsa háttérbe a reklám üzenetét. (vámpír-effektus). A humoros reklám szórakoztat, meg is marad az emlékezetünkben, de valóban a termékre irányítja a figyelmünket? Hiszen a poén néhány ismétlés után veszít az érdekességéből. Egyetlen vicc sem olyan jó, hogy ötször, vagy tízszer hallgassuk meg. Egy jó poén csattanója, csak elsőre meglepő. A reklám alapja azonban az ismétlés, amely a legjobb poént is tönkreteszi. A humor ennek ellenére hatékony eszköznek bizonyult a reklámozás területén.

A magyar reklámban is mindig nagy szerepe volt és marad a verbális humornak. Erre a magyar nyelv elképesztően gazdag lehetőségeket nyújt. Kutatások bizonyítják, hogy a verbális, a szavakba, mondatokba öntött hang-

vagy írásos üzenetek hatásosabbak a reklámokban, mint a képiek. Természetesen a verbális és vizuális kölcsönhatás fokozza a reklámüzenet hatását, hiszen a képek odacsalogatják a tekintetet, általános, a termékkel kapcsolatos pozitív asszociációkat ébreszthetnek, a szavak pedig közvetítik az üzenetet az agyba. Az elménk elsősorban hallás után dolgozik.

A hazai reklámpiacon vizsgálódva, a magyar nyelv adta lehetőségek és a jó reklámszakemberek kreativitása ellenére is azt kell megállapítanunk, hogy a humoros reklámok java része nem Magyarországon készült, túlnyomó többségük adaptáció.

De milyen a kapcsolat a kultúra, a humor és a gazdaság között? Mi az, amin egy humoros reklám esetén egyáltalán nevetünk? És milyen kapcsolat lehet a humor és egy reklámüzenet között. Vitathatatlan, hogy a humoros reklám figyelemfelkeltő hatású. Ám a fokozott figyelem, még nem reklámhatás, csupán a legjobb feltétel ahhoz, hogy vásárlásra ösztönözzön. Fokozza a reklámüzenetet és a reklámozó hitelességét.

Nos, milyen reklámok ragadják meg az embert? Kutatások nagy száma bizonyítja, hogy a reklámok legfontosabb vonzerejének a humort tartjuk. De mi készíten bennünket nevetésre egy humoros reklám esetében?

Ha megkérdezzük családtagokat, esetleg ismerősöket, milyen hirdetések készítették mosolyra őket, valószínűleg azt fogják válaszolni, hogy rengeteg, majd hirtelen utánagondolnak, s csupán nehezen jut eszükbe végül egy régi reklám, amin jól nevettek. De nemcsak arra nehéz visszaemlékezni, hogy melyik hirdetésen nevtünk, hanem arra is, hogy azok mit reklámoztak. A hirdetések lehetnek nagyon szórakoztatóak és mulatságosak, ám a márkanév gyakran feledésbe merül. Ahhoz, hogy a humort hatásosan alkalmazzuk, először is meg kell értenünk annak kettős természetét: lehet pozitív és lehet negatív hatással is. Ez nagyban attól függ, hogy hogyan integrálták a humort a hirdetésbe.

A humor komoly fegyver lehet a hirdető kezében, de nagyon kell figyelni arra, hogyan integráljuk a humort, hogy az ne szorítsa háttérbe a reklám üzenetét. Tény, hogy a humoros reklám figyelemfelkeltő hatású. Ám a fokozott figyelem még nem reklámhatás, csupán a legjobb feltétel ahhoz, hogy vásárlásra ösztönözzön. Fokozza a reklámüzenetet és a reklámozó hitelességét. Megfelelően kellemes érzéssel kell biztosítani azt, hogy a fogyasztó vásárlásra hangolódjon. A félelmet, vagy bosszúságot kiváltó humorformák nem igen alkalmasak reklámozásra. A humornak olyan formái, fajtái, mint a szatíra, irónia, karikatúrák, vagy kétértelmű szójátékok, inkább negatív asszociációkat keltenek.

A humor tehát pozitív hatású legyen, könnyen érthető, hogy a célszemélyek összefüggésbe tudják hozni a reklámozott termékkel. Sokunkat elgondolkodtatott, sőt néha talán bosszantott a MŰSZI reklámja, mert annak

üzenetét többnyire csak a szakmabeliek értették. Arra vonatkozóan pedig, hogy hol van a jó ízlés határa – a humor reklám területén történő alkalmazására vonatkozóan – eltérnek a vélemények.

Mennyi és milyen humort visel el a reklám?

Mennyi viccet visel el a reklám? Réz András írta egy cikkében, hogy ez pontosan nem mérhető. Mint ahogy az sem, hogy adott esetben mekkora a hozadéka a nevetésnek, illetve ez mekkora marketing-fájdalommal jár. A piac humorfelvevő képessége alapvetően kultúrafüggő. Vannak olyan kultúrák, amelyek hihetetlenül fogékonyak az öniróniára, más kultúrák szinte csak más hasra esésének látványától ittasulnak meg. Vannak olyan társadalmi közegek, amelyekben vicceket mesélnek, és olyanok, amelyek nem értik a vicceket, de élnek-halnak a szójátékokért. Mélyen ismerni kell egy kultúrát ahhoz, hogy a számára kedves viccet meséljük el, ráadásul azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a vicc elvigyen a hátán egy terméket vagy szolgáltatást is. (Réz András).

A humoros reklám szórakoztat, emlékszünk rá, de valóban ösztönöz-e a vásárlásra is? Nem tereli-e el a humor a figyelmet a reklámozott termékről?

A humornak és a reklámnak ugyanis teljesen ellentétes a hatáselve. A vicc egy jó poén, meglepetés, újdonság effektusával hat. Néhány ismétlés után azonban eltompul, elvész ez a hatás. Egyetlen vicc sem olyan jó, hogy annyiszor ne vessen rajtuk ember, ahányszor a poénokat hallja, ötször, tízszer, esetleg hússzor. A meglepetés effektus, az ún. „AHA-hatás”, normál esetben csak az első alkalommal hat igazán. (Janich: 2001)

A reklám ezzel szemben a sok ismétlés tartós hatásából él. Ez pedig a legjobb poént is tönkre teszi. Hogyan lehet hát összehozni a reklámot a humorról? Megfelelő nyelvi eszközök alkalmazásával hozhatunk létre humoros hatású reklámokat. A nyelvi eszközök megfelelnek az irodalomban használt retorikai eszközöknek, például alliterációk, kérdések, felszólítások, szójátékok, szólások, közmondások, melyeknél direkt idézet esetében a szöveg teljes egészében és változatlanul kerül felhasználásra, esetleg idézőjellel és forrás megadással, vagy jelöletlenül. Más esetekben csak néhány lexikai elemet veszünk át, esetleg a szemantikai struktúrát másoljuk le. A humoros szójátékoknál kiemelkedő szerepet kapnak a nyelvi és nyelven kívüli asszociációk. (Lendvai:2001). Meglehetősen gyakori a szöveget kísérő képek alkalmazása, hiszen a kettő szinergikus kölcsönhatása növeli a reklámüzenet hatékonyságát. Elengedhetetlen azonban a referenciaszöveg ismerete. Ha a befogadó, a vevő nem ismeri fel az összefüggéseket, a reklám nem éri el a hatását.

Előfordul, hogy egy gyártó a szaknyelvet használja reklámozásra, ebben az esetben azonban tudatában kell lennie, hogy a laikusoknak olyan kifejezésekkel kell konfrontálódniuk, amelyet a mindenkori szakterület szakértői használnak és értenek. A humoros reklámok esetében ezek az eszközök igen ritkák. A következőkben, az ismert retorikai elemek felhasználásával készült, többé vagy kevésbé humoros reklám kerül bemutatásra, amelyek elsősorban a Jászsági Tuti Tipp és a Hungária Szuperinfó Országos Laphálózatának Jászsági Szuperinfó című lapjaiból származnak.

Humoros és valóban figyelemfelkeltő a H-ROM Kft. – amelynek már a neve is egy nyelvi jelenség –, egy számítógépeket és alkatrészeket forgalmazó és javító cég reklámja, amely az allúzió (célzás, utalás) retorikai jelenségét használja fel. A reklámja pedig egy népszerű mesére utalás, ahol Piroska és a farkas folytat párbeszédet a mese mondatait elferdítve. A referencia szöveget szinte biztos, hogy mindenki ismeri.

- Nagymama, lehet H-ROM kérdésem? Minek neked ez a tuti webkamera, meg ez a nagyfelbontású HD monitor?
- HOGY jobban lássalak, amikor SKYPE-olunk.
- Nagymama, minek neked az a mikrofonos fülhallgató?
- HOGY jobban HALLJUK egymást!
- Nagymama, minek neked az a LAPTOP, meg az a GPS?
- HOGY jobban BE....!

Ugyanez a cég, egy másik reklámjával a „reklám, mint dialógus” eszközt alkalmazza, amely ebben az esetben vevő és a gyártó között a

felszólító mód alkalmazásával ösztönzi a vevőket vásárlásra: A szövegek párhuzamba állításánál bizonyos diszkrépancia is érezhető. És bár manapság egyre inkább ellenállunk a reklámok felszólító módjának, annál érzékenyebbé kezdünk válni a reklám kijelentő módjával és humorával szemben. Ezért, a következő reklámban még az aposztrofáló, közvetlen felszólító móddal szemben is elnézőek vagyunk.

„Croissant vásároljon a bevásárló központban! Mi nem árulunk! Számítástechnikában viszont forduljon szakemberhez! Mi azok vagyunk!”

A Nyílászáró Szaküzlet nagyon ötletesen hívja fel magára a figyelmet egy teljesen új, fonémabetoldással létrehozott compositummal, új szó alkotásával, amivel kapcsolatban még egy meglepetést kifejező felkiáltással is asszociál az olvasó, mégpedig az „a mindenit” kifejezéssel, utalva arra, hogy aki itt vásárol, annak váratlan, de kellemes meglepetésekben lehet része. A nyelvi játékoknak egy olyan fajtája, amely esetben a hangzás kis mértékben átalakul, módosul, a szlogen azonban kreatívabbá válik

FAMINDENITT
Nyílászáró Szaküzlet
 Jászberény, Jászteleki út 16.
 (a Munkaügyi Központ alatt)

Akár egyedi méretekben,
 helyszíni felméréssel,
 beépítéssel, felületkezeléssel.

Luc
beltéri ajtó
25.000 Ft/db.

AKCIÓ!

CE minősítéssel
 elvártan építésre kész

Teléfono: 06-70228-418,
 57400-641

Igen gyakori a reklámok, hirdetések megalkotásánál, hogy egy frazeologizmust, állandósult szókapcsolatot teljesen átvéve, vagy elferdítve alkalmaznak a reklámszakemberek. Így a következő reklámnál elkerülhetetlen egy régi és népszerű sláger refrénjével való asszociáció (Ezt egy életen át kell játszani).

Egy szlogen paronímiás, hangcserés változatát „Otthon a virágban” választották azok a virágboltok, amelyek a virágaikkal a „...tavasz érintését” (megszemélyesítés) kívánják eljuttatni vásárlóikhoz.

A tanulmányozott két hirdetési lapban megjelennek olyan hirdetések is, amelyek országos cégekre, aktuális témákra hívják fel a figyelmet, mint például egyes bankok, telefontársaságok, vagy éppen a Szerencsejáték Zrt., akik természetesen a helyi újságokban is magukra akarják irányítani a figyelmet. Megjelennek ezek a reklámok a helyi hirdetési lapokban is. A mobiltelefon-társaságok legkedveltebb reklámozási módja a mozgó, tehát a televíziós reklám. Nagyon sok humoros reklám jelent meg óriásplakátokon is, de a nyomtatott reklámok, hirdetések is igyekeznek a humor eszközt segítségül hívni, kihasználva a nyelvi, nyelvészeti lehetőségeket nemcsak figyelemfelkeltésre, hanem természetesen vásárlásra ösztönzésre is. A telefontársaságok másik kedvelt reklámozási formája a közvetlen megszólítás, bár azokból javarészt elmaradnak a humoros effektusok. Mivel a társaságok által megszólított célközönség általában a fiatalabb korosztály, a hirdetések tegező alakban hangzanak el: „SMS-ezz megállás nélkül”, „Netezz végtelen nyugalommal”, „Szörfözz kedved szerint.” És itt természetesen az internetes szörfözésre hívja fel a figyelmet, hiszen az éppen ajánlott kedvezmények többek között az internet használatot teszik igazán kedvezővé.

Összegzés

A humoros reklám, üdítő változatosságot nyújt a régebbi, csupán információt közvetítő és tényekkel meggyőzni akaró reklámokkal szemben. A nyomtatott médiák reklámjainak kevesebb eszközük van olyan hatások elérésére, mint például a televíziós reklámoknak, így megállapítható, hogy a humor elsősorban reklámfilmekben működik, hiszen itt számos további eszköz – dramaturgia, színészi játék, dialógusok, zene, idő stb. – áll rendelkezésére hatása kibontakoztatásához. Nyilvánvaló módon azonban sajtóhirdetés, plakát is lehet szellemes, mindannyian ismerünk nagyszerű karikatúrákat.

Jelen esetben megállapítható, hogy a két vizsgált hirdetési újságban vannak már kísérletek a reklámok humoros formában való megjelentetésére, de a legtöbb reklám a retorikai kérdés, vagy közvetlen felszólítás eszközével él, például: „Nézzen be hozzánk” (Csempe Stúdió), „Kezdje a tavaszt az Invittel!” (Telefontársaság), illetve információközlő, tájékoztató hirdetésekkel találkozunk, mint például: „Megnyitottunk” (Corner House étterem és kávézó, vagy „Minőség elérhető áron” Holland-német bútorbolt). Ezeknél sok esetben kreatívan alkalmazzák a képi lehetőségeket a színek és betűformák változatosságával. Gyakori a túlzásokat tartalmazó kifejezések (hiperbola) használata, például „Tondach, az évszázad tetője” (cserépreklám). A legtöbb reklám játszik a nyelvvel, igen sokszor a szavak kétértelműségén alapul.

Megállapítható továbbá, hogy míg régen voltak területek, amelyekre nem tartották alkalmasnak a humoros reklámokat, manapság már a bankok, biztosító társaságok stb. is ily módon próbálják magukra irányítani a figyelmet. Természetesen vannak rizikófaktorok, hiszen minden terület másféle jellegű és mennyiségű humort tolerál, és a humornak nem is minden fajtája alkalmas reklámozásra. A reklám, így a humoros reklám szövege is a beszélőközösség nyelvéből építkezik. Annak tükrö, de alakítja is azt. A hirdetések szövegeiben rengeteg szellemes szójátékot, kifejező metaforát, rímet stb. találunk, amelyek mind gazdagítják is a verbális kultúránkat.

Felhasznált irodalom:

Salánki Ágnes (szerk.) (2001): *A reklámról – ma – Magyarországon*. Eötvös Könyvkiadó. Budapest

Lendvai Endre (1996): *Közelkép a verbális humorról*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest

Nina Janich (2001): *Werbesprache. Ein Arbeitsbuch*. Gunter Narr Verlag. Tübingen

Réz András: Így írunk mi. Reklámvonal online.

Jászszági Tuti Tipp és a Hungária Szuperinfó Országos Laphálózatának Jászszági Szuperinfó lapjai

Tóth Edit

NINCSEN KORHATÁR
Interjú Ritoókné Ádám Magdával

Hogyan, miként támadt az a gondolatod, hogy a Jászberényi Tanítóképzőbe jöjj tanulni?

Pesten születtem, de a szüleim vidéken éltek, éppen abban az időben Jászapáti. Apám jász volt. A családja régi jászapáti család. A középiskolát Mezőtúron kezdtem el. Az 1. gimnáziumot ott végeztem, és akkor úgy gondoltam, hogy szeretnék tanítóképzőben tanulni. Volt erre lehetőség, csak néhány tárgyból kellett különbözeti vizsgát tenni, pl. rajzból és énekből.

A tanítóképző akkor középfokú intézmény volt. Szolnok megyében Jászberény volt a tanítóképzés helye, a képző híre és rangja nagyon jó volt, Jászapáti pedig nagyon közel, így kézenfekvő volt ez a választás. Visszagondolva, a lehető legjobb élményeim kötődnek a Tanítóképzőhöz.

Kikre emlékszel?

Sok mindenkire. Ha a pályám szempontjából nézem, akkor *Tóth Gyula* tanár úrra. Pedagógiát tanított. A pszichológia iránti érdeklődésem kialakulásában nagy szerepe volt. Ez '50-54 között történt. Akkor, mint lelkes tanítóképzős hallgató firtattam, hogy-hogy mi nem tanulunk pszichológiát? Tapintatosan és okosan azt mondta, na jó, akkor én adok neked könyveket, de ne mutasd meg senkinek a kollégiumban, csak titokban olvasd!

Emlékszem, amikor egyszer ott voltál Jászberényben, mesélted, hogy a kollégiumi fürdőszobában hajnalonként olvastad a pszichológia könyveket.

Igen. Szóval ő volt az egyik fontos, meghatározó személy. Nagyon-nagyon jó emlékeim vannak *Edelényi Bélánéről*, ő magyart és történelmet tanított. Hihetetlen igényesség jellemezte. Cikkeimet, tanulmányaimat ma is úgy szerkesztem, ahogy akkor megtanultuk tőle. 2007-ben találkoztam legutóbb vele. Fantasztikus szellemi frissesség van benne még mindig, sokévesen is. Kiváló színvonalon tanította a magyart és a történelmet. *Edelényi Béla* pedig a biológiát tanította szintén kiváló színvonalon, csak engem a biológia nem annyira érdekelt.

Nagyon jó volt a gyakorlóiskola. Például a *Dudás házaspár*. Tőlük igazán lehetett tanítást tanulni. Emlékezetesek voltak azok az órák, amelyeket tőlük láttunk.

Nagyon szerettem és becsültem *Andrássy Bélát*, aki akkor az igazgató volt, és még hosszú évekig az is maradt. Azt gondolom, hogy neki személy szerint is nagy szerepe volt abban, hogy a külvilág politikai borzalmi, amelyek jócskán voltak az ötvenes években, a diákok számára nem jelentek meg. Egy etikailag is meg szakmailag is nagyon tiszta, igényes képzési program volt, amit ők megvalósítottak. Egy vezetőnek ebben nagyon nagy szerepe van.

Még jó néhány egészen kiváló tanár tanított *Bihari Sándorné* testnevelő tanár volt. *Gajári Mihály* matematika tanár, *Kopácsy Béla* pedagógia tanár, *Kopácsy Béláné* énektanár.

Olyanok dolgoztak ott, akik aztán később a felsőoktatásba kerültek. Vagy úgy, hogy ott a képzőben folytatták a pályájukat, vagy úgy, hogy elkerültek más felsőoktatási intézménybe. A pedagógusképzésnek nagyon fontos műhelye volt a Jászberényi Tanítóképző.

Hogy zajlott az életek a képzőben? Bejártatok a városba?

Nem nagyon jártunk be. Ott volt a képzőben minden, a tanulószoba, a kollégium, a gyakorlóiskola. A középfokú tanítóképző szakmát és általános műveltséget is adott, és mind a kettőt jó színvonalon. Reggeltől estig

rengeteg dolgunk volt. Délután 2 és 4 között volt szabadidőnk. Én főleg zongoráztam ekkor. Akkoriban zenepedagógusi pályára készültem.

Akkoriban úgy volt természetes, hogy egészen ritkán mentünk haza. Szüleink időnként meglátogattak bennünket. Az évfolyamtársainkkal eleinte ötévente találkoztunk, most már, pár éve, minden évben. Nagyon érdekes, ahogyan leolvasható az emberek életútjáról is, hogy milyen jó útravalót kaptunk. Szinte mindenki a pályán maradt. Nagyon tisztességes emberek lettek felnőttkorukban is, mint amilyenek gyermekként is voltak.

A tanítóképző után a Budapesti Pedagógiai Főiskolán egy évet végeztem történelem-ének szakon. Akkor tanultam először pszichológiát „hivatalosan” is. Teljesen beleszerettem. Ez eldöntötte a további pályámat. Kedvező lehetőség volt számomra, hogy 1955-ben megszűnt a Pedagógiai Főiskola Budapesten, és az ELTE BTK „befogadott” néhány hallgatót. Köztük voltam én is. Ebben nagy szerepe volt annak, hogy az országos Rákosi Mátyás tanulmányi verseny 2. helyezettje voltam 1953-ban és 1954-ben is pedagógiából. Ez a mai OKTV-hez hasonló verseny volt.

1955-ben az ELTE BTK-n pedagógia-magyar szakos lettem. Akkor éppen nem volt pszichológia szakos képzés Magyarországon, de a pedagógia szakon sok pszichológiai tárgyat tanultunk. A pszichológia szakot harmadéves koromban vehettem föl harmadik szakként. 1958-ban csak négyen végeztünk pszichológia szakon az országban.

Nyilván követed a jászberényi alma mater életét? A tanítóképzés ma is létező, de a szociális képzés felé is nyitott is iskola.

Tudok róla. Sok mindenkivel van kapcsolatom

A szociális képzés indulásánál Te is ott voltál, adtad a nevedet, a szakmai hozzáértésedet. Mi motivált ebben? Mi volt benned az a késztetés, ami arra ösztönzött, hogy az induló szociális szakmát így támogasd?

Kezdetektől fogva fontos volt számomra a tanácsadó pszichológusi munkámon keresztül is, hogy hogyan lehet segíteni azoknak a gyerekeknek, akiknek az otthoni háttére, a szülők iskolázottsági szintje nem elég magas, miközben emberileg igen kiváló otthoni légkör veszi őket körül. Foglalkoztatott, hogy személy szerint hogyan lehet segíteni abban, hogy a bennük levő lehetőségeket ne akadályozza az, hogy iskolázottsági szempontból kevésbé támogató otthoni környezet veszi körül őket.

A 70-es években kapcsolatba kerültem *Ferge Zsuzsával*. A vele való kapcsolat jelentősen hozzájárult ehhez. Ő hívott a tanszékére elsősorban a munkanélküliség, a pályaválasztás, a pályafejlődés témákban. Ott egy kiváló közösséggel kerültem kapcsolatba, akik a szociális szakmában nagyon jelentős szakemberek voltak, mint *Gönczöl Katalin, Orosz Éva, Hegyesi*

Gábor, Talyigás Katalin. Akkor jött létre először Magyarországon szociális munkás képzés. Másodállásban családsegítőben is elkezdtem dolgozni, tulajdonképpen azért, hogy megtanuljam miben más ott egy pszichológusi munka, mint az egyetemen.

Hol szerezte tapasztalatokat?

A VII. kerületben, a Tánczos Éva vezetésével működő Esély Családsegítő Központban.

Itt is nagyon jó csapatba kerültem. Pozitív tapasztalataim vannak arról, hogy például cigány családokkal milyen jól lehetett dolgozni. Főleg az anyák támogatását és az ő jó hatásukat volt tanácsos felhasználni, ha egy gyermekben értékes lehetőséget láttunk, tehetséget találtunk. Ez így már nagyon ideálisnak tűnik, de tényleg ez történt velem. Munkám során jobbnál jobb emberi-munkatársi közösségekben, újabb meg újabb jó társakat találtam.

Hol tart ma szociális szakma? Mi történt vele húsz év alatt? Te hogy látod?

A jelennel már nem vagyok nagyon szoros kapcsolatban. Az ELTE pszichológia szakon egyre több feladatom volt, így nem tudtam már másodállást és oktatást vállalni a szociális munka területén.

Mindenesetre, amit látok belőle az az, hogy egy folyamatos, és nagyon jelentős fejlődést tett meg ez a szakma. A pionír korszak lendülete folytatódott, legalábbis azoknak az életében, akikkel én kapcsolatba kerültem. Ők ugyanúgy szeretik azt, amit csinálnak, és a tanítványaik is motiváltak ebben. Egyre több és egyre reálisabb feladatokat tudnak megoldani sokféle területen.

Arra is van valamennyi rálátásom, hogy milyenek az alapképzésben végzettek. Most is van olyan szakirányú továbbképzésünk – pl. itt az ELTE-n a diáktanácsadó képzés –, amelyre szociális munkások is jönnek, akiknek ez az első diplomájuk. Nagyon jó szemlélettel és felkészültséggel érkeznek.

Pszichológusként hogy látod, mi az, ami kell a szociális munkásnak a pszichológiából, anélkül, hogy a szociális munkások úgy éreznék, hogy a pszichológia bekebelezi őket?

Mi az, amit adhat a pszichológia a szociális munkának?

Azt lehet megtanítani a szociális munkásnak, hogy hogyan kell emberekkel bálni egyénileg vagy csoportosan. A segítő kapcsolatok gyakorlatát lehet megtanítani, helyesebben elkezdni megtanítani. Olyan gyakorlati órákat kell tartani, amelyekben egyénileg gyakorolja a segítő kapcsolat készségeit, egyéni vagy csoportos tanácsadás keretében. A segítő kapcsolatok magja és lényege nem nagyon tér el ezekben az egymáshoz hasonló segítő szakmákban. Az emberi kapcsolat tisztessége, tisztasága, hatékonysága

egyaránt fontos a szociális munkás életében, a pszichológus munkájában, a munkavállalási tanácsadó munkájában, vagy a gyógypedagógusból lett rehabilitációs tanácsadóéban. És még sorolhatnám sokáig a hasonló jellegű szakmákat. Mindenütt az a lényeg, hogy megtanulják, hogy hogyan lehet létrehozni kapcsolatot, megtalálni, mi az, ami tanácskerőben fejleszthető, mik azok az értékek, amikre támaszkodni lehet annak érdekében, hogy megvalósíthassa a saját céljait. És ugyanez érvényes a csoportmunkára is. Hasonló módon lehet őket felkészíteni arra, hogy miképpen kell egy csoporttal bánni. Ha a pszichológia erre vállalkozik, akkor ezzel segít a legtöbbet, mert van erre egy jó módszertana, ahogy ezt tanítani tudja. Ez nem egy versenyhelyzet a két szakterület között, ez egy segítség, hogy jobban tudják csinálni saját területükön. Nem elméletben kellene túlterhelni őket pszichológiai ismeretekkel. A pszichológusokat kell az elmélettel kellően felvértezni. Ezekben a rokon, de nem azonos szakmákban kiegészítő háttértudást kell, hogy adjon a pszichológia.

Melyek voltak a pályád a legfontosabb állomásai?

Nagyon fontos volt az első 10-15 év, amikor a tanácsadás módszereit tanultam meg alkalmazni. Rengeteg emberrel foglalkoztam, akik ma 50-55 év körül vannak, és akkor általános iskolásokként és középiskolásokként találkoztam velük. Nagyon nagy azoknak a száma, akikkel szoros kapcsolatban voltam. Akkor ezt pályaválasztási tanácsadásnak hívtuk, miközben nem csak pályaválasztásról volt szó. Igazából rengeteg más problémával is foglalkoztam, ami egy serdülőnek, egy fiatal embernek probléma lehet. Nagyon jó mestereim voltak. *Csirszka János* volt az egyik legfontosabb, de *Radnai Béláról* is kell beszélnem, aki az egyetemen tanított. Szemléletmódjával, optimizmusával, frissességével, kreativitásával nagyon fontos élmény volt az én számomra, meg sokunk számára.

Volt egy következő szakasz a 70-es évek első felében. Országos hálózatot kellett/lehetett kialakítani a pályaválasztás területén. Nagyon jó színvonalú országos hálózat jött létre. Ez azért volt izgalmas, mert meg lehetett sokszorozni azt, amit a pályám első szakaszában főleg egyedül és kicsiben csináltam. Ebből lehetett egy országos rendszert létrehozni. Ehhez sok jó kolléga kellett, a támogató Munkaügyi Minisztérium, és sok jó külföldi tapasztalat. Az a módszertani kultúra, ami a mai napig nemzetközileg is érvényes, ott alakult ki ebben az időszakban. Nagyon jó kollégákkal voltam együtt, mint *Szilágyi Klára*, *Rajnai Nadinka*. Rájuk gondolok elsősorban, és még másokra, akikkel együtt dolgoztunk az Országos Pályaválasztási Tanácsadó Intézetben.

A következő szakaszban, a MTA Pedagógiai Kutatócsoportjában dolgoztam 1974-től. Elsősorban az iskolarendszerről fejlesztéséről volt szó. Nekem ott

nagyon hiányoztak a gyermekek, de megtaláltam őket, mert elmentem a Budapesti Tanítóképző Főiskolára másodállásban tanítani. Nem hagytam abba az egyéni pszichológiai tanácsadó munkát sem. Nagyon érdekes volt az iskolarendszer egészének átlátása. Jó színvonalú emberekkel dolgoztam együtt: *Kozma Tamás, Inkei Péter, Halász Gábor, Forrai Katalin*. Közösen álmódostunk – és írtunk – az ezredforduló iskolájáról. Ezután, 80-ban, jöttem az ELTE-re oktatni. Ez megint egy újabb szakasz volt az életemben.

Tavaly jelent meg az a könyved, amelyben bemutatod a 40 éves longitudinális pályakövető vizsgálat tanulságait. Az eredmények igazolták a pályaválasztási tanácsadást, és időtálló prediktorokat lehetett azonosítani.

Nagyon izgalmas volt ma felnőttként látni, és azt is, hogy a mai felnőttben, az akkori 13-14 éves gyermekben, mi volt látható.

Amint már említetted, a pályaválasztási tanácsadás nem csak a pályaválasztási kérdésekben segített, hanem életvezetési kérdésekre is rávilágítottak, és tanácsadással is szolgált.

A pályám egy következő szakasza volt, hogy elkezdtem felnőttekkel foglalkozni, felnőttek pályaalakulásával, pályafejlődésével. Nem csak azokkal, akiket gyerekkoruktól ismertem, hanem akikkel egyéb munka kapcsán találkoztam. Most már „korhatár nélkül” dolgozom. Tulajdonképpen egészen kicsi gyermekekkel nem foglalkoztam soha, de minden más korosztállyal igen.

A kortárssegítés is fontos volt számodra. Azoknak a fiataloknak a segítése, akik bekerülnek a felsőoktatásba, ahol sok minden a nyakukba zúdul, és nem tudnak a sok újjal mit kezdeni.

A magyarországi kortárssegítő mozgalom úgy kezdődött, hogy egy „Bevezetés a tanácsadás” órán meséltem a hallgatóknak arról, hogy Amerikában ez hogyan működik. Néhány nagyon lelkes hallgató azt kérdezte akkor ott az órán – ’93 szeptemberében történt –, hogy mit szólnék, ha ők most rögtön megszerveznék ezt az ELTE BTK-n. Azt mondtam: ez az évszázad ötlete. Itt nálunk a BTK-n akkor kezdtük el a kreditrendszer bevezetését előkészíteni. Ezt *Hunyady György* kezdeményezte, ő volt az ELTE BTK akkori dékánja. Ebben az új rendszerben nagyon nehéz volt eligazodni annak, aki nem ismerte az egyetemet, a képzést. Az ide bekerült elsősök tanácstalanul kóvályogtak ebben a labirintusban, amiben nem találták a helyüket. Ezt a tájékoztató feladatot elvállalták a hallgatók. Így jött létre a kortárssegítő csoport.

A Te szellemi inspirációdra és tevékeny segítségével, ami annyira jellemző rád.

Mint régi tanítvány emlékszem arra, hogy hozzánk is gyakran úgy jöttél be, hogy a külföldi tapasztalataidról beszámoltál. Ez nagyon sokat jelentett a diákoknak, de abban is szerepet játszott, hogy hogyan fejlődik a pszichológia, itt Magyarországon.

Fontos, hogy létrejött az ELTE-n az Életvezetési Diáktanácsadó 1986-ban, az egyetemisták problémáinak segítésére. 2008 őszétől elkezdődött a diáktanácsadó szakirányú továbbképzés is, ami nem csak pszichológusok, hanem egyéb diplomával rendelkezők számára is nyitva van. Az a célja, hogy közoktatási, szakképzési, és felsőoktatási intézményekben dolgozzanak olyan tanácsadók, akik életvezetési-életszervezési problémák megoldásában segítenek a hallgatóknak. A képzés TÁMOP támogatással jött létre. A TÁMOP-pályázat biztosítja a hallgatók tandíját. Célja az élethosszig tartó tanulás és a pályafejlődés segítése.

A pszichológussá válás nem a diploma megszerzésével azonos, pláne nem fejeződik be azzal. Még sokat kell tanulni. Te magad is folyamatosan tanultál, a pszichológus pályád egy szakaszán indultál el a tereputává válás útján. Megszerezted ezeket a sajátos képesítéseket. Mit gondolsz, sokat jelent-e a pszichológusoknak az ilyen fajta, önmagukon megtapasztalt tanulás?

Abszolút fontos. Ez az, amit szakmai önismeretnek hívunk. Ahhoz is kell, hogy jobban értsük magunkat, és ahhoz is, hogy a segítséget kérő másikat jobban értsük. Ha magam nem jártam be azt az utat, amelyen a másik jár, megijedek az ő élményeitől. Nem tudom a sírását kíséreni, nem tudom az ő kétségbeesését átélni. Nem tudok elég erősen mellette állni, mert megijedek attól, amit ő átél. Ez mindenre vonatkozik, érzelmekre, indulatokra, egyaránt. És arra is vonatkozik, hogy tisztában kell lennem a saját határainnal. Mi az, ami nem megy nekem, hogy kirajzolódjon az az út, ami nekem való, és az is, ami nekem nem való.

Fel lehet tenni azt a kérdést, hogy egy tanácsadónak szüksége van-e erre? Igen, de nem lehet előírni, kötelezővé tenni. Betervezzük a képzésbe a személyes fejlődést, önismereti csoportban és egyéni helyzetekben egyaránt, mert ez kulcskérdés. Nem csak a diáktanácsadó- vagy a pszichológusképzésben, hanem valamennyi segítő foglalkozásnál. Magyarországon vannak jó kezdeményezések, az önismeret és saját reflexió elmélyítésében, pl. a szociális munkás vagy a mentálhigiénikus képzésben.

Fontos, hogy megemlíted ezt, mert sokan nem értik mi történik ezeken a tréningeken a képzésben. Vannak, akik feleslegesnek tartják az önismeretet. Amikor a 70. születésnapod volt, rengetegen jöttek el köszönteni, tele volt a

terem virágokkal, ajándékokkal, igazi szeretet áradt feléd. Ezt nem mindenki kapja meg. Belőled árad, fakad ez a szeretet. Itt vagy, teszed a dolgodat 70 éven túl is. Minden évben születik valami új. Hogy van ez? Hogy lehet ezt csinálni?

Nem tudom. Nagyon szeretem, amit csinálok. Mostanában tanítom a flow fogalmát a tanítványaimnak, azt is, hogy hol van ennek jelentősége a pályaválasztásban. Nekem nagyon sok *flow* élményem van a tanításban, a pszichológus munkában, a munkatársaimmal való kapcsolatokban, a kutatásban. Igazában majdnem mindent szeretek csinálni, amivel foglalkozom. Hát jó, van adminisztráció is, azt azért nem annyira.

Milyen a mostani időbeosztásod?

Reggel 8-10 között egyéni tanácsadást, terápiát vállalok. Teljes óraszámomban tanítok a pszichológusképzésben nappali tagozaton, és a szakképzésben is vannak óráim.

És mi történt a zongorával?

Megvan a gyermekkori zongorám. Erre nagyon kevés időm volt, az utóbbi évtizedekben. Néha leülök zongorázni, főleg, ha egyedül vagyok otthon.

És a zene?

A zene minden mennyiségben. Rengeteg zenét hallgatok. Szellemi munka mellett, és háttér- zeneként is.

Erőforrások?

A család nagyon. Férjem, fiam, most már az unokáim. Barátok is. Nagyon sok jó barát, olyanok is, akikkel a tanítóképző óta vagyok szoros és intenzív baráti kapcsolatban. Nem egy városban élünk, és nem találkozunk gyakran, főleg telefonon tudunk beszélgetni. Életem legfontosabb barátsága a Jászberényi Tanítóképzőben kezdődött, és azóta is tart. Ő – Horváth Lászlóné Balázs Magda – biológia-földrajz szakos tanár lett.

Milyen terveid vannak?

Ami most közeli terv főleg az új képzésekhez kapcsolódik. Fontos, hogy jó tananyagok készüljenek. Elég sokat foglalkozom a munkatársaimmal együtt azzal, hogy megszerezzük az új, izgalmas, jó szakirodalmakat, lefordítsuk, kiadjuk, továbbadjuk. A képzések részeként használhatók nem csak a pszichológus, meg a tanácsadó szakpszichológus képzésekben, hanem más, már említett képzésekhez is.

Kutatási szinten is, módszertani szempontból is izgat, hogyan lehet az élethosszig tartó tanácsadást megvalósítani. Milyen eszköztára van? Hogyan

lehet a mindennapi gyakorlatban alkalmazni? Hogyan lehet abban segíteni, hogy a tanácskérő felismerje, amit egy adott időszakban érdemes csinálnia. Hogyan tud továbbfejlődni, mondjuk 60 évesen. Mi legyen az a terület, amivel érdemes foglalkoznia. Nem csak pályaszinten, hanem a napi életvitel szintjén is.

Nagyon izgalmas, amivel foglalkozol. Úgy látszik, hogy maga az élet eléd hozza a kérdéseket, Te azzal együtt mozdulsz.

Jelenleg Magyarországon az egyik legfontosabb kérdés a változás, és a változáshoz való alkalmazkodás minden életkorban. Azt keresem, hogy a tanácsadás pszichológiája hogyan tud ebben segíteni „korhatár nélkül”.

Nagyon köszönöm a beszélgetést!

Én

is

köszönöm!

Sebestyénné Kereszthidi Ágnes

KÉT TANÍTÁSI NYELVŰ OSZTÁLYOK A NAGYBOLDOGASSZONY ISKOLÁBAN

Tanulmányomban bemutatom az iskolában 10 éve működő német két tanítási nyelvű programot, főleg azok számára, akik nem ismerik az ott folyó munkát, nem tudják, mit is takar a két tanítási nyelvű oktatás. A dolgozatomban először magát a két tanítási nyelvű iskolai oktatás fogalmát és célját járom körbe, bemutatom, hogy ez az adott iskolában, hogyan valósul meg, illetve beszámolok a problémákról és eredményekről.

Két tanítási nyelvű iskolai oktatás meghatározása

Két tanítási nyelvű intézménynek tekinthető hazai viszonyok között az olyan intézmény, melyben idegen nyelven oktatnak bizonyos tantárgyakat meghatározott időkereten belül. A mindenkori minisztériumi előírások, irányelvek a döntőek, ezek szabályozzák az idegen nyelven tanítható tárgyakat, óraszámokat...

A jelen szabályozás értelmében a két tanítási nyelvű általános iskolában legalább három tantárgy célnyelven való tanulását kell lehetővé tenni. A célnyelv és a célnyelvű órák aránya nem lehet a tanuló kötelező tanórájának 35%-ánál kevesebb és 50%-ánál pedig több. A magyar nyelv és irodalom kivételével valamennyi tantárgy tanítható célnyelven, ezen tantárgyak kiválasztása az iskola jogkörébe tartozik, de a rendelkezés a tanulók életkori sajátosságainak legjobban megfelelő tantárgyakat javasolja. A rendelet előírja ezen kívül, hogy a két tanítási nyelvű iskolai oktatásban a pedagógus munkakörben foglalkoztatottak között kell, hogy legyen legalább egy olyan pedagógus, akinek a célnyelv az anyanyelve.

A tanítás két nyelven folyik, mint ahogy az iskola elnevezése is tükrözi: célnyelven és anyanyelven. Ez nem jelenti azt, hogy bizonyos tárgyakat csak idegen nyelven sajátítanak el a tanulók, természetesen a célnyelven oktatott tárgyak anyagát magyarul is megtanulják. A két tanítási nyelvű oktatásnak biztosítania kell egyrészt az idegen nyelv tanulását, másrészt a szaktárgyi ismeretek elsajátítását. A gyerekek két nyelven tanulnak, miközben két nyelven tevékenykednek. Közben nemcsak cél- és anyanyelvi kompetenciájuk fejlődik, hanem az egész személyiségükre is pozitív hatással van.

A két tanítási nyelvű oktatás lehetővé teszi az idegen nyelv intenzív módon történő tanítását anélkül, hogy nagyon megterhelné az iskolai órarendet. Az idegen nyelv tanulása a tanulók mindennapos tevékenységévé válhat.

Két tanítási nyelvű iskolai oktatás célja

A hatékony kommunikációt szolgáló mind anyanyelvi, mind idegen nyelvi készségek elérése mellett fontos cél más kultúrák iránti tolerancia kialakítása, és a diákok felkészítése egy mindinkább nemzetközivé váló életre.¹³⁰ A nyelvtanulás iránti pozitív hozzáállás kialakítása újabb nyelvek elsajátítására motiválja a tanulókat.

Az általános iskolában elsősorban a szóbeliségre helyeződik a hangsúly, legfontosabb cél az idegen nyelvi hallás- és beszédképesség kialakítása és fejlesztése.

A nyelvóra és az idegen nyelvi szakóra célja nem egyezik meg. Nyelvórán az elsődleges cél a nyelv, az idegen nyelvi készségek fejlesztése, az idegen nyelvi szakórán a pedig a szaktárgyi ismeretek és készségek elsajátítása. A célnyelven oktatott szaktárgyak programja nem különbözik a magyar tannyelvű változattól.

Kezdetek

---

¹³⁰ 26/1997. VII.10. MKM rendelet melléklete szerint:

„A két tanítási nyelvű iskolai oktatás célja, hogy az anyanyelvi és idegen nyelvi tudást egyidejűleg és a lehető legkiegyensúlyozottabban fejlessze. A tanulók alkalmassá váljanak arra, hogy tanulmányaikat akár magyarul, akár idegen nyelven folytassák, illetve szakmájukat mind a két nyelven gyakorolják. Célja továbbá, hogy különböző kultúrák értékein keresztül nevelje a tanulókat türelemre, megértésre és nyitottságra; törekedjen pozitív én- és országgép kialakítására; értesse meg a nemzetközi kapcsolatok és együttműködés fontosságát.

A két tanítási nyelv alkalmazásával az intézményes idegennyelv-tanulás a természetes nyelvsajátításhoz közelít. Ezáltal elérhető, hogy az anyanyelv-tudás fejlesztése és a magyar kultúra megismerése mellett, a tanulók magas szintű idegennyelv-tudás és idegennyelv-tanulási képesség birtokába jussanak, tehetségük kibontakozhasson. Követelmény tehát, hogy legyenek képesek az idegen nyelven való gondolkodásra, az idegen nyelv használatára az információszerzésben, -közlésben és -alkalmazásban. A tanulók értsék meg az idegennyelv-tudás állandó gondozásának szükségességét, a mind kiegyensúlyozottabb kétnyelvűség elérése és megtartása érdekében.”

Ezen célok megvalósítása lebegett az iskola akkori vezetősége szeme előtt is, amikor az 1999/2000-es tanévben elindították az első két tanítási nyelvű osztályt. Az oktatás két nyelven folyt és folyik még ma is, magyarul és németül. A kezdetekről Tóthné Oláh Szerénával beszélgettem, akitől megtudtam, honnan is jött az ötlet, és hogyan indult el a képzés.

Több mint 10 évvel ezelőtt az iskola akkori igazgatója, Kalla Tibor vetette fel a német két tanítási nyelvű osztály indításának ötletét, ami nemcsak a német szakos kollégák, hanem az egész tanári kar támogatását élvezte. A programot a miskolci Szabó Lőrinc Általános Iskolától vették át. A jászberényiek eleinte nagyon sok segítséget, tanácsot, tanítási segédanyagot kaptak tőlük, problémáikkal, gondjaikkal nyugodtan fordulhattak hozzájuk, órákat látogathattak, szinte napi kapcsolatban álltak egymással. Egy ilyen programban való részvétel nem kis feladat, hiszen az egyetemeken, főiskolákon nem oktatták, hogyan kell bizonyos szaktárgyakat idegen nyelven tanítani. Ennek módszertanát a már gyakorló pedagógusoktól tudták elsajátítani.

Az évek folyamán beléptek a Kétnyelvű Iskoláért Egyesületbe, amely továbbképzésekkel, konferenciákkal, szakmai találkozókkal segíti a két tanítási nyelvű iskolák munkáját.

Német nyelven oktatott tárgyak

A két tanítási nyelvű iskolai oktatásban a célnyelv elsajátítása és a célnyelven történő tanulás egyidejűleg kezdődik. Amint már említettem, magyar nyelv és irodalom kivételével valamennyi tantárgy tanítható célnyelven, az iskola jogkörébe tartozik a tantárgyak kiválasztása. Ezen okból kifolyólag a két tanítási nyelvű iskolák más-más tantárgyakat tanítanak idegen nyelven.

Jászberényben a Nagyboldogasszony Két Tannyelvű Katolikus Általános Iskolában első osztálytól kezdve mind a 8 évfolyamon heti 5 órában, csoportbontásban folyik a német nyelv oktatása. Az első osztályban a dalok, a mondókák, játékok kedveltetik meg a kisgyermekkel a nyelvet. Az idegen nyelvi írás-olvasástanítás a második osztály második félévében kezdődik.

A német nyelvi óra mellett testnevelés, technika és a rajz szaktárgyakat oktatják német nyelven heti egy-egy órában. Életkori sajátosságokból adódóan az alsó tagozatos diákoknál az idegen nyelv elsajátításában nagy szerepe van a manuális tevékenységeknek, a motorikus és emocionális elemeknek, az énekes és táncos játékoknak, a rajznak, az imitációs mozgásnak. Az idegen nyelven oktatott készségtárgyak lehetővé teszik a játékos, észrevétlen nyelvtanulást.

Harmadik, negyedik osztályban lép be hetente egy alkalommal a német nyelvű környezet (Heimatkunde) az egy óra anyanyelvi környezet mellett.

5. osztálytól az országismeret (Landeskunde) (heti 1 óra), továbbá a kommunikáció (5. osztályban kéthetente egy óra, 6. osztálytól pedig heti 1 óra) nevű tantárggyal bővül a célnyelven oktatott tantárgyak köre. Az országismereti tantárgy betekintést nyújt a német nyelvű országok kultúrájába és civilizációjába, megismerik annak értékeit, ezáltal megértőbbé, toleránsabbá, nyitottabbá válnak a tanulók. A más kultúrából származó emberek közti sikeres kommunikációhoz nem elegendő csak a nyelv megfelelő szintű ismerete, a kulturális különbségek erősen befolyásolják, hogy mondanivalónkat mások hogyan értelmezik. A nyelvoktatás része kell hogy legyen – a nyelvi készségek fejlesztésén túl – a saját kultúránk és az idegen nyelvi kultúra közötti különbségek, hasonlóságok felismerése és tudatosítása. Ezáltal lehetővé válik egy olyan képesség kialakítása, amelynek segítségével a célnyelvi kultúrával szembeni előítéletek, sztereotípiák fokozatosan leépíthetők, és a nyelvtanulók az újjal, valamint az idegennel szembeni nyitottságra, megértésre és elfogadásra nevelhetők (Molnár 2000). „Az idegen nyelvvel való foglalkozás során differenciálódik a világról alkotott képük, és fokozatosan megtanulják saját világukat tágabb összefüggésekben és tudatosabban látni.” (Morvai 2006: 17) Hatodik osztálytól szakkör formájában lehetőség van második idegen nyelvként az angol nyelv tanulására is.

Pedagógusok

Az idegen nyelvi szakóra nem tekinthető szokványosnak, hiszen a hangsúly nem az idegen nyelven van, hanem a tartalom van. Az idegen nyelvű tanóráról azonban nem számúzhetők teljesen a nyelvtanításszerű mozzanatok, ezért a két tanítási nyelvű oktatásban résztvevő szaktanároknak egy kicsit nyelvtanárnak is kell lenniük (Vámos 1993). Ebből következik, hogy az idegen nyelvet oktató pedagógusnak – a szükséges nyelvtudás mellett – rendelkeznie kell az általa tanítandó nem nyelvi tantárgy megfelelő ismeretével és annak módszertani kultúrájával. Az alsó tagozat ebből a szempontból különleges helyzetben van, mivel a nyelvi műveltségterület végzett tanító képes az összes tantárgy tanítására.

Az iskolában 7 német szakos pedagógus dolgozik. Közülük hárman nyelvtanítói és főiskolai szintű tanári diplomával is rendelkeznek, egy pedagógusnak nyelvtanítói, kettőnek főiskolai szintű tanári diplomája van. A német munkacsoport 7. tagja német származású, tanulmányait azonban Magyarországon végezte.

Mind nyelvileg, mind módszertanilag jól felkészült pedagógusokról van szó. Kettős követelményeknek tesznek eleget, idegen nyelvet tanítanak, és idegen nyelven oktatnak egy szaktárgyat úgy, hogy a diákok mind nyelvi, mind szaktárgyi ismeretei bővüljenek. Oktatási módszereiket a tanulók életkori sajátosságaihoz és igényeihez igazítják. Bár a gyermek első osztálytól intenzíven tanulja az idegen nyelvet, ez még nem jelenti azt, hogy automatikusan sikeres nyelvtanuló lesz. „Fontos, hogy jó minőségű, életkorának megfelelő nyelvi inputot kapjon, és olyan módszerekkel tanítsák, amelyek figyelembe veszik metanyelvi tudatának fejlettségi szintjét: kommunikációközpontú legyen a nyelvközvetítés, nem pedig szabályorientált.” (M. Batári 2008: 70).

Elérhető nyelvtudás

Gyakran felvetődik a kérdés, hogy milyen nyelvi szintet érnek el a diákok 8. osztály végére. Ezt a kérdést természetesen én is feltettem a két tanítási nyelvű általános iskola német szakos tanárainak. A válasz nem egyszerű.

A pedagógusok egyetértenek abban, hogy az idegen nyelven oktatott tárgyak hozzájárulnak a diákok idegen nyelvi fejlődéséhez, gazdagodik szókincsük. A két tanítási nyelvű osztályban tanuló gyermek szókincse sokkal nagyobb, mint azoké, akik csak idegen nyelvi órákon tanulják a nyelvet. Ezek a diákok nemcsak a hétköznapi kommunikáció nyelvi fordulatait sajátítják el, hanem a szaktárgyak szókincsét, nyelvezetét is. Olyan szavakat is megtanulnak, amik egyetlen egy nyelvkönyvben sem fordulnak elő. A nyelvtudásuk összetettebb, komplexebb lesz.

A diákok kommunikációs készségét is ki kell emelni. A tanulók mernek németül beszélni, meg tudják magukat értetni, ki tudják fejezni gondolataikat, kívánságaikat, elboldogulnak a hétköznapi szituációkban, tudnak kapcsolatot teremteni a tanult idegen nyelven.

Fejlődik hallásértésük. A kisdíákok már néhány hónap elteltével értik és végrehajtják a pedagógusok idegen nyelvi utasításait, aktívan vesznek részt a cselekvésre épülő nyelvi játékokban, tanári kérdésekre képesek egyszerű válaszokat adni.

A nyelvvizsgákon való megfelelés a szülők számára az iskolában folyó hatékony munka egyik mutatója. Igyekeznek minél több gyereket eljuttatni a megfelelő szintre. A 2007-ben végzett nyolcadikosok közül 2 tanuló tett sikeres nyelvvizsgát. A 2008-ban végzett diákok közül öten sikeres középfokú „C” típusú (B2-es), ketten pedig sikeres alacsonyfokú írásbeli (B1-es) nyelvvizsgát tettek (Farkasné Turján).

A német nyelvi országos versenyeken elért szép eredményekről sem szabad megfeledkezni. A Kétnyelvű Iskoláért Egyesület évente megrendezésre kerülő országos versenyén is sikerrel vesznek részt az iskola német két tanítási nyelvű csoport tanulói.

Ezen kívül az első idegen nyelv során elsajátított készségek megkönnyítik más idegen nyelvek tanulását, az anyanyelv használatát, ismeretét pedig tudatosabbá teszik.

Kapcsolatok

A városnak hosszú évek óta tartó, sokirányú együttműködése van az észak-németországi Vechtával. Az iskola 1993-ban vette fel a kapcsolatot a testvérvárosbeli katolikus iskolával, a Ludgerus-Schule-val. A cserekapcsolatnak kiemelt szerepe van a nyelvtanulásban, és a nyelvgyakorlásban. A diákok tanítási órákon vesznek részt, családoknál laknak, tehát anyanyelvi környezetben van alkalmuk gyarapítani, elmélyíteni a német órákon tanultakat. Természetesen közös kirándulások is gazdagítják a programot. A baráti kapcsolatok nem szűkülnek az évente kétszeri találkozásra, régebben leveleztek egymással a gyerekek, manapság az internet térhódításával e-maileznek, chatelnek – így válik mindennapi gyakorlattá a német nyelv használata.

Problémák

Természetesen a problémák sem hallgathatók el. Az iskolának folyamatosan küzdelmet kellett folytatnia az elmúlt 10 évben a tárgyi feltételek megteremtésért, és kell még ma is. Gyakran a pedagógusok találékonysága és kitartó munkája segített a problémák leküzdésében.

Az egyik égető gond, hogy a német nyelven oktatott szaktárgyakhoz (technikához, rajzhoz és a testneveléshez) nincsen tankönyv, tanárok számára készült segédanyag, tanári kézikönyv. A szaktanárok maguk dolgozták ki a tanmenetet, a tananyagot, az egyes órák anyagát, ami többletmunkát jelent számukra. Egy-egy órára sokkal többet kellett és kell még ma is készülni, mint azon kollégáinknak, akik számára kész oktatócsomag áll a rendelkezésre. Kezdetben a miskolci Szabó Lőrinc Általános iskolától kaptak segítséget, akiktől a programot átvették. A német testvériskolát is meg kell említeni, hiszen számos anyanyelvi tankönyvet, segédanyagot, más jól hasznosítható anyagot ajándékozott az iskolának. Ma már az internet is gazdag forrás, sok értékes ötletet, kész feladatlapokat lehet találni.

Tanulói oldalról tekintve a képzés folytatásának hiánya okozza a legnagyobb problémát. Az általános iskolát elvégezve a középiskolában nem

tudják a német nyelvi ismereteiket, készségeiket saját nyelvtudásuknak megfelelő szinten tovább fejleszteni. Sokan egy új nyelvet kezdenek el. Természetesen a német nyelv tanulása során szerzett nyelvtanulási technikák, stratégiák jól hasznosíthatók a második idegen nyelv elsajátításánál is.

Összegzés

A két tanítási nyelvű oktatásban a tanulók a nyelvtanulást nem teherként élik meg, a nyelvet természetes módon, konkrét tevékenységeken keresztül sajátítják el. A problémák ellenére az iskolának, az ott tanító német nyelvet oktató pedagógusoknak nincs oka szomorkodni, kitaró munkájuk meghozza gyümölcsét. A szülői, tanulói érdeklődés folyamatos, 2009/10-es tanévben is el tudják indítani a német két tanítási nyelvű osztályt. Távlati tervek között két tanítási nyelvű gimnáziumi osztály indítása is szerepel, amely lehetővé teszi, hogy a tanulók igen magas német nyelvtudásra tegyenek szert. Remélhetőleg a német két tanítási nyelvű oktatásnak sokáig helye lesz városunk iskolai kínálatában.

Felhasznált irodalom:

Farkasné Turján M.: Idegennyelv-oktatás a jászberényi Nagyboldogasszony Két Tannyelvű Katolikus Általános Iskola német két tanítási nyelvű osztályaiban

<http://www.nkk-jbereny.sulinet.hu/farkasne.htm> 2009-07-29.

M. Batári I. (2008): Párhuzamok az első és második nyelv elsajátításában – a korai nyelvi fejlesztés szemszögéből. In: Vámos Á. & Kovács J. (2008): A két tanítási nyelvű oktatás elmélete és gyakorlata 2008-ban. Jubileumi tanulmánykötet. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.

Molnár A. & Molnár K.(2000): Az Európai Unió nyelvoktatás-politikája. Humánpolitikai Szemle 2000/9.

Morvai Edit & Poór Zoltán (2006): Korai nyelvoktatás a magyar intézményekben.

http://www.okm.gov.hu/doc/upload/200610/korai_nyelvoktatas_061010.pdf 2009-07-29

Vámos Á. (1993): Amikor a tanítás két nyelven folyik. Új pedagógiai szemle. 1993/11, 10-18.

Farkas Kinga Ágnes

JÁSZSÁGI MUNKAVÁLLALÓK SVÉDORSZÁGBAN

A jászok egy mobil kultúrával rendelkező közösség, akik mint mások és máskor – a szegénység és a földnélküliség elől – a migrációt választották. A svédországi munkavállalás egy egyszeri migrációs hullám volt. Sem előtte, sem utána egyszerre ennyi ember a Jászság területéről nem vállalt ilyen szervezett körülmények között munkát a skandináv államban. Témám feldolgozása során interjúkat és életút-történeteket vettem fel, és a másodlagos elemzést is alkalmaztam. Interjúkat csak a Svédországból hazatértekkel tudtam készíteni, azokkal, akik kint maradtak Svédországban, nem.

A svédországi áttelepülés nem volt előzmények nélküli. A kivándorlók egy olyan régióból származtak, ahol a lakosság nagy része a mezőgazdaságból, és más, a mezőgazdasághoz kapcsolódó idénymunkákból élt. A háború okozta károk és a földosztás megváltoztatta az addigi viszonyokat. A földigénylők egy része nem jutott hozzá az annyira vágyott földhöz, a kubikus munkát és mezőgazdasági idénymunkát vállalók eddig is rossz élet- és munkakörülményei még tovább romlottak. Ebben az időszakban a Jászság egész területéről egy komoly migrációs hullám indult meg, amelynek tagjai minden lehetőséget megragadtak, hogy földhöz és munkához jussanak. Abban az időben, a Jászságban nagy tömegeket foglalkoztató kubikus munkáknak vége volt, de a kubikus mesterségből adódó mobil kultúra jó alapja volt a migrációnak. Így a svédországi munkalehetőség hatalmas sansz volt az akkor már szinte nincstelen családok számára.

A szerződés és a kiutazás megszervezése

Magyarország és Svédország között a nemzetközi tárgyalások már 1946-ban megkezdődtek. Svédországnak főképpen erdő- és mezőgazdasági munkásokra volt szüksége, mert a hazai munkaerőből nem tudta az ország ellátni ezeket a területeket. A svédek nem is értettek annyira az állatgondozáshoz, meg nem is szívesen vállalták ezt a nehéz fizikai munkát.

A külügyminiszter, a Földművelési Minisztérium és a Szakszervezeti Tanács közös tárgyalások alapján szabta meg a szükséges irányvonalakat, és adta meg a felhatalmazást az egyezmény aláírására Böhm Vilmosnak, az akkori svéd nagykövetnek. Böhm Vilmos levele a magyar

külgügyminiszternek arról számol be, hogy sikerült egy olyan megállapodást kötni a svédekkel, amely valószínűleg kifizetődő lesz mindkét fél számára.

„Jelentem a külügyminiszter Úrnak, hogy 600 magyar munkás Svédországban való foglalkoztatása ügyében az egyezményt a mai napon – 1947. július 17. – a svéd Szociális Minisztérium megbízásából Folke Thuborg államtitkár, magyar részről én, magyar követ aláírtuk ... A magyar részéről ezt a szerződést mintaszerűnek tartom, és meg vagyok győződve róla, hogy egyetlen országgal sem kötött egyetlen európai állam ilyen jó egyezményt.”

Az egyezmény biztosította 600 állatgondozásban járatos mezőgazdasági munkás, valamint fakitermelési erdőmunkás, vasgyári munkás és bányamunkás svéd munkaadókhöz való kivándorlását. (1. melléklet) A szerződés kiköti, hogy a magyar munkások, belépve a helyi svéd szakszervezetekbe, a svéd munkásokkal teljes egyenjogúságot élveznek. Tehát a munkabér, a munkaidő és a szabadság tekintetében ugyanazon elbánás alá fognak esni, mint amit az azonos szakmákban és munkahelyeken a svéd törvényes rendelkezések és/vagy kollektív szerződések a svéd munkások számára biztosítanak. Ez a magyarországi rendezetlen viszonyok között hatalmas lehetőség volt. Nemcsak a munkabérek nagysága, hanem a rendezett körülmények miatt is. A migrációt vállaló, sokszor munkanélküli, vagy csak idénymunkából élő emberek számára – a biztos jövő és az esetleges anyagi gyarapodás ténye – az itthoni helyzetben ez a lehető legjobb ajánlat volt.

1947 augusztusában indult meg a szervezés, svéd szakszervezeti ügynökök utaztak Magyarországra, akik a magyar szakszervezetekkel együttműködve kezdték meg a toborzást. A külföldi munkavállalás lehetőségét több nagyvárosban kihirdették, de a nagy többség csupán a pesti toborzásról értesült, és döntött rögtön a munkavállalás mellett. A Jászságban a legtöbb kubikusnak (közülük került ki a legtöbb munkavállaló) már nem maradt munkalehetőség, ezért a pesti emberpiacon próbáltak szerencsét nap mint nap. Így a legnagyobb eredményt az ottani hirdetés hozta, a legtöbbben itt jelentkeztek. Sokan azonban hazamentek, és lakhelyeiken toboroztak embereket. A Pestről hazatérő toborzók a saját településen jelentkezőket segítették, sokszor felvállalták az útlevelek és az utazással felmerülő teendőik intézését Pesten a jelentkezőknél is.

„Segéd munkával (foglalkoztam). A háború után, emlékszem rá, Pesten a romokat takarítottuk, ilyen lebombázott házakat, azokat takarítottuk. Nekem volt egy idős sógorom, volt itten egy munkáskörnek nevezett egyesület, a kubikusoknak volt ez. És „1” ott halotta, hogy Svédországba lehet kimenni. Aztán, hát ugye jól van. Én akkor jóformán azt sem tudtam, hogy Svédország

létezik-e a világon vagy nem. Hát úgy gondolkoztunk rajta meg minden. Aztán nekem az édesanyám az meg dolgozott itthon, mert ilyen bejárónő volt. Aztán egy zsidó volt az, aki itt a Szolnok megyének, a malmoknak a fő valamije volt. Aztán az én anyám ahhoz járt dolgozni. És megemlítette neki ezt a Svédországot és az mondta neki, hogy Bözsi néni mondja meg a fiának, hogy ha csak tud, menjen ki. Mert ők kint voltak Svédországba ilyen üdülés, hát üldözték a zsidókat akkor, és ilyen üdülés vagy mit tudom én mi volt az és ők mondták, hogy ez a Svédország nagyon szép meg nagyon jó, és ha csak tud, menjen ki. És akkor kezdtük intézni ezt a dolgot és a munkahelyemet ott is hagytam. Két hónapba telt mire mindent elintéztem, összeszedtem a papírokat meg mindent. Úgyhogy így jutottam ki Svédországba. ”

„Nem én döntöttem úgy, hogy kimegyek, hanem a feleségem. Miskolc mellett dolgoztam „1” meg itthon volt. „1” a Baranyinétől hallotta. A Lukács Marikától, a Lukács Juszti és Marika unokatestvérek voltak. Az hallotta Berénybe valahol, eljött az én feleségemhez, mert barátok is voltak meg unokatestvérek is, a három asszony összeszövetkezett és akkor ők megérdeklődtek, hogy ez hol van. És ők elhatározták, hogy ők kimennek, mert nagyon kevés pénzt lehetett itt keresni. Nem is beszéltek meg velünk, mert akkor ugye még nem volt telefon, azok meg eljártak kubikolni. Csak amikor már ők jelentkeztek, és Berényből szóltak, hogy az egész családnak menni kell egészségügyi vizsgálatra, akkor értesítettek”

Mindkét interjúalany kubikosként dolgozott, amikor tudomást szerzett a svédországi munka lehetőségéről. A legtöbben Pestről hallották a hírt, ahogy végül is közvetett módon az 1. alany is. A 2. alany bekerülése viszont azért érdekes, mert egy másik, különlegesebb, de nem kevésbé tipikus módját meséli el a munkavállalásnak. Vagyis azt, hogy nem „1” jelentkezett, hanem a felesége döntötte el helyette. Így neki, mivel nem otthon dolgozott, már csak akkor szóltak, amikor először személyesen meg kellett jelenni az összeírások kapcsán. Ez pedig az orvosi vizsgálatok ideje volt.

A jelentkezések felvétele után megkezdődtek a nagyon szigorú orvosi vizsgálatok. Minden járásban volt egy kijelölt hely, ahol a svédországi munkavállalókat kivizsgálták, ez a Jászságban Jászberény volt. Természetesen nemcsak a jelentkezőket, hanem a jelentkezők családjait is kivizsgálták. Ahol valamilyen fertőzésre utaló jelet találtak, ott a családnak választani kellett: vagy otthon hagyja a beteg családtagot, vagy nem megy.

„Hát az egész családnak le kellett vetkőzni, 17 helyen vizsgáltak. Kopogtatták a térdünket, szívünket. 17 helyen vizsgáltak! Volt olyan, hogy a kislány nem volt tüdőbeteg, de nagyon meg volt fázva és „1-t” nem is engedték ki, de a család csak úgy döntött, hogy kimennek a jobb pénztért. De

„I” nem is ment ki többet (a kislány), mert Svédországban a (férfi) felesége meghalt és „I” nem is jött haza a többi gyerekkel. A lány meg itthon maradt a nagymamájával. Azután (a férfi) kint maradt elvett egy lengyel asszonyt, de „I” (új asszonya) is meghalt és az hazajött és pont a mi szomszédunkat vette el feleségül, az Annuska nénit. És akkor azzal úgy éltek, hogy félévet Magyarországon fél évet Svédországban éltek a nyugdíj miatt. Szóval róla tudunk, aki beteg volt és nem engedtek ki.”

Az orvosi vizsgálatok igen szigorúak voltak, de az elmesélt történetből (vagyis, hogy egy család annak ellenére, hogy az egyik gyermek nem mehetett ki, mégis a kiutazást választotta) láthatjuk, hogy ez mennyire fontos és komoly elhatározás volt a családok részéről. Mivel nem csak a család akkori helyzetét, hanem egész jövőjét is a kitelepülésben látták, ahol olyan tökére tudnak szert tenni, ami akár későbbi generációk életét is megalapozhatja. Azoknak, akiknek elfogadták a jelentkezését és az orvosi vizsgálaton is megfelelték, az utazás időpontját 1947. december 17-re tűzték ki. A családok minimális ruházati és élelmiszer csomagokkal gyülekeztek Jászberényben. Onnan először Szolnokra, majd Budapestre indultak, ahonnan különvonattal Csehszlovákián át utaztak, Lengyelországban szálltak hajóra, és folyatták az utat Svédországba.

Az utazás

„Lengyelországon mentünk keresztül és a danzingi kikötőbe, de az romokba volt. Hanem mellette Gdinia, az ilyen teherpályaudvar volt, és ott volt egy óriási nagy hajó, hát volt olyan, mint a templomunk, nagy fehér hajó, gyönyörű volt. Három sínpár volt a fedélzeten, és mondjuk, ilyen nem tudom én szénszállítás vagy teherszállítás, azon bonyolították. És akkor ugye Lengyelországtól a Balti tengeren hosszába mentünk végig, és nekünk indultunk szombat délbe, olyan 11 óra körül, és vasárnap hajnalba olyan 4-5 óra között értünk a trelleborgi kikötőbe. És ott vártak bennünket ilyen forralt tejjel, mert hát mindenki kihányt mindent a hajón. És hát nagyon jó helyünk volt a hajón is, mert aki feküdt annak semmi baja sem volt, de aki állt az szédült már. Úgyhogy megérkeztünk, jó volt, semmi probléma, és mondták, hogy elvisznek majd Trelleborgba az állomásra, és ott tölthetett mindenki egy hetet pihenést, de minket másnap már kiraktak, mert beteg volt a kisgyerek, és nem kapott enni semmit.”

A hajó 1947. december 20-án Trelleburg kikötőjébe érkezett, ahol a svéd szakszervezetek emberei már várták a magyarokat, és a nehéz hajóút után segítették a megérkezést.

„Tündér volt a kisfiam, mert sajnos ilyen bélhurutot kapott a tejtől, nem volt forralva, pasztörözött volt, és mikor megérkeztünk a kikötőbe, akkor ugye reggel korán négy óra volt, mindenki kapott a sister-ektől ilyen tejet, egy pohár tejet ivott. Én is adtam a kicsinek, mondtam, hogy meg van-e forralva, és hát nem tudták tolmácsolni sem, mert hát igyam, pasztörözött jó tej, adjam a kicsinek. Adtam, szegényke itta és mit kapott? Bélhurutot. És egy másik árokszallási kisfiú is azt kapott, az meg is halt, nem ott, hanem úgy utána pár napra.”

Innen Lankstrónába vitték a magyarokat, ami úgynevezett elosztó helyként működött, és itt még volt egy utolsó orvosi vizsgálat és egészségügyi megfigyelés. Itt kapták meg a munkások a három rend nyári és téli ruhát, amelyek árát később a fizetésükből levonták, valamint itt tudták meg, hogy a családok hova kerülnek, attól függően, hogy még Magyarországon milyen munkára jelentkeztek.

„A hajóról, ahogy leszálltunk, aztán emlékszem rá egy hétig voltunk egy ilyen pihenő helyen, mi is volt az Tellereborg, nem Malmöbe, volt ott egy nagy szakszervezeti épület. Onnan helyezték szét az egész országba az embereket. Ezek a farmerek, a gazdák onnan igényelték a családot, mert az egyiknek olyan kellett, aki egyedül van, a másiknak, olyan, akinek családja van, és lehetett válogatni. No, aztán ott felöltöztettek minket tetőtől talpig, mert hát ugye kimentünk rongyosan, szegény országból rongyosan mentünk ki.”

Munka Svédországban

Miután mindenkit beosztottak, 1947. december 24-én elindultak a családok a munkahelyeikre. A munkásokat a svéd munkapiaci hivatal, a svéd szakszervezet a magyar követséggel, valamint a magyar szakszervezettel való együttműködésben Dél- és Közép- Svédországba helyezte. A munkások egy része erdőgazdasági munkálatokra – kb. 100 személy – Fillippssadt városa közelében az Uddeholm AB nagyvállalt alkalmazásába került. Mivel nagy részük erdőmunkálatokkal még nem foglalkozott, ezért az első időszakban igen alacsony volt a keresetük. Ebből az okból egyre többen mentek át mezőgazdasági munkára. Az erdőgazdasági munkások feleségeinek nagy része Fillippsstادت környékén lévő Wasa kenyérgyárban dolgozott, ahol viszonylag jól kerestek, még részmunkaidőben is.

„Minden család máshova került. Nem mindegyikkel tartottuk a kapcsolatot, egyszer-egyszer átjöttek hozzánk. Meg mi néha máskor. Azok, akik közelebb laktak, azokhoz néha elmentem vasárnap. 8 óra 20 percet kellett dolgoznom egy nap, onnantól kezdve, hogy levettem egy kabátot, írta,

hogy pontozta az időt, aztán, ha megálltam véletlenül, vagy elmentem a villáig, akkor vonást húzott. Feleséggemmel elmentem másokhoz, mert mellettünk svéd lakott, azért tudott minden gyerek olyan nagyon svédül. Aztán az én lányom is megtanult, svédül beszélt a feleséggemmel. Akkor meg, meg kellett neki magyarul tanulni.”

A családok nem maradtak együtt, sokszor még egymás közelében sem tudtak maradni, így csak néha tudtak találkozni honfitársaikkal. Minden család minél hamarabb minél nagyobb jövedelemre szeretett volna szert tenni, így nem is volt idő az ilyen kapcsolatok fenntartására. Sok helyen, főleg ahol nem voltak kisgyerekek, még a feleség is dolgozott. Sokszor túlrát is vállaltak, azért, hogy még több tudjanak megtakarítani. A mezőgazdasági munkálatokkal foglalkozók erősen szétszóródva, nagyobb gazdaságokban dolgoztak. Földműveléssel és állattenyésztéssel is egyaránt foglalkoztak, és azt igen nagy szakértelemmel tették, bár a svéd mezőgazdaság és állattenyésztés akkoriban jóval modernebb volt a magyarországinál, így sok új technikát kellett alkalmazniuk. A munkások legnagyobb részét teljes munkaidőben, tejjüzemekben foglalkoztatták. Ennek egyik oka, hogy az állatok körüli munkákat a svéd munkások nem szívesen vállalták, a másik ok pedig, hogy ide kellett talán a legkevesebb nyelvismeret.

„Olyan gépek voltak az istállókban, amiket szinte ma használnak idehaza. Először meg voltunk ijedve, hogy majd nem tudjuk kezelni őket, de aztán egy hónap alatt betanított a gazda fia.”

„Tehenészetben voltam, a fejős tehenet kezeltem. Reggel fél ötkor keltem, nem messze, 150-200 méterre volt az istálló, mert a cselédlakás messzebb volt a majortól. Aztán mikor kimentem, megmostam a tehennek a tőgyeit, hoztam a gépeket, és raktam a tehenekre. Két tehén volt egymás mellett, 11 tehén volt egy sorba, mert olyan széles volt az istálló és négy sor volt. 44 tehén volt benne. Azokat én gondoztam, de voltak másik istállók, ahol 80 valamennyi. Azok az olyan borjúkat, amelyik jó tejelő volt, úgy megellett az anyjuk, azokat meghagyták. De nem szoptattuk, hanem kis üvegből etettük, hogy nehogy túlszopjon. Mert ott nincs a teheneknek szarvuk, mert amikor megszületik a kisborjú és elvettük etetni, volt egy kis festék, vagy tudja fene mi, azzal dörgöltük a szarvuk helyét, a helyét! Addig dörgöltük itt ezzel a kis marhasággal, amíg nem nőtt szarva neki. Aztán megfejttem a teheneket, a gépet idetettem, a másikat a másik kettő közé azt, amikor két oldalról megfejttem, akkor ide tettem. Azt közbe a tejjel el kellett szaladoznom a kannával, mert a gép a kanna tetején volt, el kellett szaladoznom 20 métert az ablakhoz, mert ott volt a tejház. Aztán ottan már úgy öntöttem, hogy a csövek voltak egymáson, egy méter magas, azt alatta volt egy kád, és a szűrőn

keresztül öntöttem, és azon lehült. Mert hideg vizek folytak a csövekbe, de arra is vigyázni kellett, hogy a kád tele lesz-e vagy nem lesz tele. Ott ilyen fekete tarka tehenek voltak szarv nélkül. Ott a fülükbe volt a számok, 1-500-ig volt a biléta. A feleségem, mikor levettem a gépet, mert nem volt szabad sokáig szívadni, hogy mert akkor a vért szívta tej helyett, már mikor már nem volt tej egy kis üveg volt a csövön, az folyt a kannába a kis gépből, és amikor láttam már, hogy nagyon vékonyan jött, akkor levettem és átettem a másikra, a feleségem azt meg lecsepegtette egy kis tálba. Hogy ne adjon egy cseppet se a karhoz nyomkodta a csecsit. Aztán nem lehetett, mert ha tovább szívatta, akkor vért szítt, és azt a tehenet már agyon kellett lövetni, mert ha vért szítt, akkor összeragad, nem tejelt normálisan. A feleségem a kezével fejte, az utófejést. Mert amennyi benne maradt tej, annyival kevesebb maradt a következőben, így mondták a svéddek. Együtt dolgoztunk, de csak ott addig, míg fejtem, mert utána én mentem dolgozni a mezőgazdaságba. Felraktam a kocsiába a takarmányt, meg gépeltem, mert ilyen kis izéket csináltak, nem ilyen nagy kévéket, mint Magyarországon. Ilyen rövidet, összeállítgatták, és az volt a csomó, nem ilyen nagyokat. Behordták a csőrbe, akik nem gépelték, volt egy ilyen kis villanymotor, mint egy hordó, azt hajtotta a cséplőt. A szalmarázó bálába rakta és összenyomta, és be is kötötte. Onnan meg egy vályút csináltak neki, oda vitték el, és ott egy asszony rakta, mert lepotyogtak, olyan magas volt. A zsákot az etető kezelte, nálunk ilyen nem volt, a végén voltak csak asszonyok, azok kezelték. Kicsépelelték a magot. Ment a szalma hátra, meg a pelyvát is odatette a bálába, nem úgy, mint itt, hogy a hasa előtt a gép itt kiengedi. El kellett rakni a bálát, a zsákot meg a gépész kezelte, mert a gépet nem kellett kezelte, mert megnyomta a villanygombot aztán már ment is a gép. Szalmát raktunk.”

Bár a legtöbben értettek a mezőgazdasághoz, mégis a Svédországban lévő magas fokú technikai fejlettség miatt sokakat be kellett tanítani a különböző mezőgazdasági gépek használatára. Erre az első időszakban a svéddek lehetőséget is adtak, és a már a modern technikákat ismerő svéd vagy más nemzetiségű munkások tanították be a magyarokat. A férfiak napi munkaideje 8 óra volt, ami 200 órát jelentett havonta. Svédországban azonban a munka üteme igen felfokozott volt, tehát a magyarok sok esetben ez alatt a 8 óra alatt ugyanannyi munkát végeztek, mint itthon azt 10-12 óra alatt tették volna. Több és nehezebb munkát kellett vállalni, mint idehaza, de a magas bérek és a biztos körülmények miatt így is jobban megérte.

Az asszonyok többsége csak kiegészítő munkát végzett, konyhakertben dolgozott, vagy besegített a férjének, de voltak olyanok is, akik teljes állásban el tudtak helyezkedni. A legtöbb helyen a gazdák nem szívesen foglalkoztatták az asszonyokat, mivel a legtöbb családban már

voltak gyerekek, vagy ez idő alatt gyarapodott a család, ami legfeljebb a részidős munka vállalását tette lehetővé.

A férfiak havi munkabére 340 korona volt, amelyből 40 korona volt az adó, valamint lakbér gyanánt 25-30 koronát fizettek. A munkások sokszor vállaltak túlórákat is, így előfordult az is, hogy egyesek fizetése elérte a 700-800 koronát. Ehhez járult még hozzá az asszonyok keresete, ami havi 80 órát számítva kb. 100 korona volt. Vagyis egy család keresete olykor elérhette a 800-900 koronát, amelyből nemcsak szépen meg lehetett élni, hanem még félre is lehetett tenni. A legtöbben hazaküldték a pénzt, rokonoknak és ismerősöknek, hogy azok számukra házat, telket, vagy ritkán mindkettőt vásároljanak, mire hazaérnek. Minden család igyekezett pénzt megtakarítani. Ennek lehetősége azonban különböző volt, mivel a kiadási tételek nagyjából egyformák, de a jövedelmekben elég nagy volt az eltérés.

„A pénzért mentünk ki. Úgy volt mondjuk, hogy 590 koronát kaptunk, 2 forint 30 fillér volt egy korona, oszt a minden hónap végén elküldtem, hogy mondtam a gazdának, hogy adja ide a pénzt előbb, mert ha nem utaltam át a pénzt abban a hónapban a Svéd Nemzeti Bankba, akkor nem kaptam be a pénzt, csak a következő hónapban.”

A magyar munkások kivétel nélkül, kötelező jelleggel tagjai voltak a svéd szakszervezetnek. Mind az erdő, mind a mezőgazdasági munkásoknak külön szakszervezete volt: a Svéd Földmunkások Szakszervezete és a Svéd Erdő- és Faúszató Munkások Szövetsége. Erről számol be Böhm Vilmos a külügyminiszterhez szóló levelében.

„A szerződésben meg van állapítva, hogy a magyar munkások kötelezőek az illetékes szakszervezetekbe lépni, és ezáltal ugyanolyan munkafeltételekben részesülnek, mint a svéd munkások, jogaik és kötelezettségeik egyformák. Éppen ezért vették be az egyezménybe, hogy ugyanúgy tartoznak adót fizetni, mint a többi munkások, mert a svéd szakszervezetek és magam is állandóan hangsúlyoztam, hogy nem kívánok előnyöket, de a legteljesebb egyenjogúságot követeljük. Ez az egyezményben is kifejezésre jut.”

A magyar munkások gondjaikkal a szakszervezethez fordulhattak, amely állandó kapcsolatot tartott velük. A dokumentumokat tanulmányozva a kint tartózkodás ideje alatt két nagyobb probléma merült fel. Egy családot másik helyre költöztettek, mert munkaadójuk visszaélve tájékozatlanságukkal, a szakszervezet adta bútorokat kicserélte használtra, valamint a konyhai berendezéseket elvitte. Ezen kívül nem tartotta be a kötelező munkaidőt, jóval több munkaidőt követelt. A másik, komolyabb esetben egy család a nagy állatállomány és a fokozott munkatempó miatt a hazaköltözésüket kérte. A szakszervezet ezen kívül segítette a magyar

munkások eligazodását és tájékozódását az idegen országban. Rendelkezésükre bocsátotta a szerződés és a főbb rendelkezések magyar fordítását. Ezen kívül magyar nyelvű ismertetést Svédországról, valamint egy svéd-magyar szótárt.

Életkörülmények Svédországban

Az életkörülmények és lakásviszonyok sokkal jobbak voltak, mint amikhez idehaza a mezőgazdasági munkások hozzászoktak. Megérkezésükkor minden család két szobából álló lakást kapott, egységes típusú bútorokkal, amelyek árát, 600-700 koronát, havi részletekben fizették vissza.

„Azt felöltözködtünk szépen, és kimentünk a munkahelyre, és arra a farmra, ahova kimentünk, szóval volt egy olyan faház berendezkedve. Volt ott minden, a fekhelytől fogva, a kályha, a fa, szóval egy komplett berendezett izé volt, nagyon örültünk.”

„Két órára meglepték a házat, két asszony, meg szóval mindent, matracot hoztak, állították be, mert a bútorok ott voltak, csak raktározva, és akkor elkészítettek mindent, begyűjtöttak, hatalmas nagy cserépkályhánk volt. Hát már remekül éreztük, kisgyerekágy is volt, én még vittem ilyen kis dunyhát, babadunyhát, apró kis párnákat, kettőt, hogy a gyereknek, csak annak legyen.”

A táplálkozás viszont nem volt kielégítő az első télen, mert a magyar munkások nem szokták meg, hogy élelmiszerért pénzt adjanak, így sokszor egészségük rovására is takarékoskodtak. Az is előfordult, hogy az első hónapokban az élelmiszerjegyekkel becsapták őket. Mivel 1948 márciusáig jegyrendszer volt Svédországban, valamint a svéd fejadagok, különösen a kenyéré, nem is voltak elegendőek.

„Kaptunk egy zsák krumplit, három liter tejet, ilyen három literes kannában tejet, vaját, kenyeret, de kenyeret mi is vittünk szerencsére, mert cukros kenyeret hoztak. Minden kenyérbe cukrot raknak. Szalonnát is vittünk magunkkal, de nem lehetett enni cukros kenyérral szalonnát. És kb. már két hete mentem, ez nagyon szépen meg van sülvé, cukros volt, mentem másnap, cukros volt. És egyszer ráakadtam arra, ami nem cukros és isteni volt. Itthon disznót vágtunk, hogy legyen az útravaló, meg pár napig, ha nem tudunk venni, akkor már szalonnánk is volt, füstölt szalonnánk, tepertőnk, úgyhogy tudunk enni így ilyeneket. Akkor felfedeztem a hentes is nagyon közel lakott, már a nagy üzlete. És ugye szótárom is volt, és kértem a húst, zsírt is vittünk, fagyasztott zsírunk volt. Tudtam főzni, és ez már minden volt.”

Nyár közepétől a táplálkozási színvonal erősen javult, mert most már a saját kertjeikben termelt zöldség- és gyümölcsfélét fel tudták halmozni télire. Az asszonyok nyáron befőztek, sok helyen meg még malacot is hizlaltak. Baromfit különös módon szinte egyáltalán nem tartottak. A tejgazdaságokban dolgozóknak a tej is igen olcsó volt, mert bár fizetni kellett érte, de az alkalmazottak olcsóbban juthattak hozzá. Szeszesitalt szinte egyáltalán nem fogyasztottak, a svédek az itt tartózkodásuk első évében külföldieknek nem is utaltak ki szeszesital vásárlásra jogosító jegyet. Mindezekkel együtt a magyar munkavállalók életkörülményei, főleg a hazai viszonyokhoz képest nagyon jók voltak.

„Úgyhogy meg voltak elégedve vele, szerették, és egy évben elmentünk kétszer így kirándulni, az egész gazdaság. Egyszer olyan táncos helyre, a kisfiamra vigyázott apu, én meg táncoltam a gazdáékkal, meg aki felkért ott, hát olyan egyszer-kétszer táncoltunk. És akkor, másik alkalommal mentünk múzeumlátogatásra, az is tengerparton volt, Warberg, az volt a neve, és hát oda is mentünk kirándulni. És az a nap munkaszüneti nap volt nekünk. Úgyhogy jól éreztük magunkat, szerettek bennünket. Amikor ott voltunk egy hete, akkor mondta a férjem ennek a főkönyvelőnek, a szomszédba lakott, hogy olyan jó lenne egy rádió, mert a rádió annyira egy nemzetközi nyelv, majd ő rádiót hoz. És telefonált, már délután jött is a rádió, gyönyörű rádió volt, nagyon tisztán még Dél-Amerikát is fogtuk, és azon hallgattuk a londoni olimpiát is, mert abban az időben volt. Mondták, hogy nem kell egyszerre kifizetni, majd apródonként levonják. És akkor mondtuk, hogy olyan kis kerékpárt tavaszon, amikor már jó idők voltak, a kisgyerekek is biciklit. Azt is hozunk, onnan ahonnan a rádiót, majd hozza az illető, hozta is, úgyhogy szenzációs volt.”

A svédek nemcsak a jó életkörülményeket szervezték meg, de a magyar munkások számára otthonról rendszeresen újságküldemények is érkeztek: a Dózsa népe, Szikra és a Dolgozók Világlapja. Ezenkívül havonta kapták a svéd szakszervezet magyar nyelvű újságját, a Lantavbetaven-t. Egy magyar adományokból összeálló vándorkönyvtár pedig könyvolvasási lehetőséget is biztosított számukra. De a kint lévő magyarok is rendszeresen adtak hírt magukról, két nyilvános levél még a Jászkürt számába is bekerült. (3. számú melléklet) Az itthon maradottak szívesen hallottak kint lévő társaikról.

A 6 éven felüli gyerekek svéd iskolába jártak, vasárnap iskola volt, a tanyajellegnek köszönhetően. Az iskolákat jól felszerelték, de többnyire egy tantermesek és osztatlan osztályok voltak. A tanítás svédül folyt, így a gyermekek hamar megtanultak svédül. Sokszor a szüleiknek ők tolmácsoltak. (4. számú melléklet)

A katolikus vallású munkásokhoz vidékre lejárt Stockholmból Gáspár lelkész, és időnként egy-egy tanyára a környékből összegyűlt munkások számára misét tartott. Ő még katolikus lapokat is terjesztett.

A hazaút

Ugyan a nemzetközi egyezmény és az 1947. április 17-i szerződés sem tartalmazott időpontot, a magyar követség már 1949 elején elkezdte a magyar munkások „ráhangolását a hazatérésre”. Tájékoztatókat és felszólító leveleket küldtek ki. Idehaza a DÉFOSZ, a szakszervezet és a külügyminisztérium tárgyalásokat folytattak a munkások hazahozatali és elhelyezési ügyeiről. Ugyanakkor Svédországban mind erősebb volt a hazatérést gátló, kint maradásra buzdító propaganda. Magyarországról uszító hangon kezdett el írni a svéd polgári sajtó. 1949. május 20-ig az első csoportindulás napjáig, az állandó agitálásnak és kapcsolattartásnak köszönhetően a magyar munkások 75%-a döntött a hazatérés mellett.

„Szerettek bennünket, és mégis eljöttünk, mert nem volt nagy honvágy, hát jó, szerettük volna az itthoniakat látni, de azt mondta a férjem, hogy ha otthon is így kell dolgozni, meg ennyit, akkor otthon is meg tudunk élni. Csak hát ugye eléggé összekavarodott itthon minden, így állami részen, meg hát ugye jött egy '56 is.”

„Én nem tudom, én csak arra emlékszem, hogy jöttek ki hozzánk ketten a Földművelésügyi Minisztériumból, két kocsival, és azok agitálták haza a magyarokat, hogy térjenek haza. Sok minden iratok a tsz-ekről, állami igazgatásokról, hogy mindenki oda megy dolgozni, ahova akar. Hát mikor hazajöttem ajánlottak is olyat, hogy én nem fogadtam el. De volt, Baranyi elfogadta, valahol Nagytéténybe, messzi hizlaldába vitték el. Engem is elhívtak, hogy menjek el dolgozni, hogy munkavezető lettem volna a vállalatnál. Kérdezték, hogy tudok-e számolni, hogy mondtam, persze, hogy tudok, hat elemit jártam! Harminc évig voltam brigádvezető harminc gépjárműnek!”

A hazautazás megszervezése és a hazajövetelt fontolgatók meggyőzése agresszív eszközökkel folyt. Az új magyarországi politika nem nézte jó szemmel a Svédországban maradtakat, mindenképp haza szerették volna őket hívni. De a magyar helyzetről és a jövőbeni változásokról nem tudtak semmit, azok, akik a fordulat évét Svédországban élték meg. Vagy legalábbis nem annyit, mint kellett volna. Az új munkahelyekről szóló propaganda és hogy végre viszontláthatják akkor már évek óta nem látott rokonaikat, sokakat elcsábított, és végül mégis a hazaút mellett döntöttek.

A hazautazás megszervezése igen bonyolult feladat volt, ugyanis azt már végig a magyar állam bonyolította. A svéd fél sem az útiköltséget, sem a szervezést nem vállalta, ugyanis a szerződésben kivándorlásról volt szó. A magyar munkások hazatérését nagy részben a DÉFOSZ szervezte, és állta a költségek egy részét. 1949 első hónapjaiban még egy bizottság is alakult a magyar mezőgazdasági munkások hazahozatalára. A hazaérkező munkások számára csoportos letelepedési lehetőséget biztosítottak, de igen kevesen fogadták azt el. Mindenki a szülőfalujába szeretett volna visszatérni, és ott a megtakarított pénzből házat vagy földet venni. A munkavállalók nagy része hazajött, és Magyarországon folytatták életüket. Svédországból vámmentesen hozhatták haza a bútorokat, ruhákat és egyéb használati, háztartási cikkeket. Sokan eladták a Svédországból hazahozott ingóságokat, ezzel is újabb összegekhez jutottak. Így a megtakarított pénzzel együtt megvehettek, vagy felépíthettek egy házat, földet, és más, az élet elkezdéséhez szükséges dolgokat vásárolhattak. Sokuknak azonban csalódnuk kellett a hazatérésben. Az idegen országban töltött két év alatt Magyarországon megváltozott a helyzet. A fordulat évét követően a tsz-esítésekkel és államosítás idején elvették tőlük azt a kis földet, amiért annyi viszontagságot vállaltak. Utólag visszatekintve a legtöbben már megbánták, hogy a hazatérés mellett döntöttek.

„Hát, hogy szokták mondani, csöbörből vödörbe estem vissza. A jómódból, hát nem jómódból, mert jómód nem volt ott sem, dolgoznom sokat kellett, de megvolt mindenem, mindenem megvolt, amit csak kívántam. Sokkal jobb volt, az az ország teljesen más volt, mint Magyarország. Ez egy nagy szegény ország volt, amikor kimentem. Nagyon le volt rongyolódva, hát ugye a háború után. És hát mikor kimentünk, szinte ég és föld volt a különbség a két ország között. Most már, most már megvolna mindenem, mert ugye kitanultam a villanyszerelő szakmát, dolgoztam, és hát nyugdíjam is, hát nem azt mondom, hogy olyan sok van, de megéliünk belőle. Nincsen vágyunk, nincsen semmink, de akkor nagyon sokszor úgy volt, hogy ennivalóra sem telt. Úgyhogy most már nem panaszkodhatok, meg van ruhára is, felneveltem három gyereket, van 15 dédunokám, most már ebbe találok az örömet. Megérte, mert azért, hogy én nekem az anyám házába, a szülői házba laktam, de ahhoz sokan voltunk, anyámék is heten voltak testvérek. Hát én házat úgy tudtam venni, hogy a pénzt, amit én ott kerestem hazaküldtem, és amikor hazaértem, vettem egy kis házat, és ma is abban lakom. De aztán, még akkor ugye nem volt semmi szakmám, mint segédmunkás keveset kerestem, és épp annyi volt, amiből meg tudtunk élni. És amikor meg lettem a villanyszerelő szakmát, akkor szaporodott a keresetem is, és akkor megéltünk, nem azt

mondom, hogy olyan nagyon jól éltünk, de megéltünk. Úgyhogy most már belenyugodtam ebbe a helyzetbe, ami van itt. „

„Úgyhogy alakultak a helyzetek, itthon elment munkát keresni, tudniillik az volt, a helyzet, hogy a követségtől jöttek hozzánk, hogy akarunk-e hazajönni, ott. És mondtuk, hogy igen, ha lejár a szerződés mi megyünk haza, és örültek neki, és mondták, hogy minden dolgainkat bérmentve hazahoznak mindenkinek. És itthon meg olyan munkát vállal, aminek neki kedve van, hát jól van. Ha nem értek, akkor én nem mehetek orvosnak, ugye? De a férjem mezőgazdaságot tanult, és csak tudunk valamint, hát Magyarország is jó mezőgazdasági állam. Hazajöttünk, bement a tanácsházához, hogy hát hazajöttem, tudnátok-e valami munkát adni, hát nem tudunk, mert nyugatról jöttél, de nézzél be később! Egy hét múlva megint elment, újra ezt mondják, menjél el Szolnokra, hátha ott többet tudtak mondani. Elment a férjem Szolnokra, ott meg kilép az aztán egy ismerőse neki, hát te mit keresel itt. Hát azt mondja, nem kapok munkát, most jöttem Svédországból. Azt mondja, itt ez a papír, azonnal kapsz munkát. Hazajött és hova akarsz menni, dolgozni azt kérdezték, hát a gépállomásra, mert a gépeket meg imádta, mert neki már jogosítványa is volt mindenre. Hát itt meg volt egy jó félig lerobbant gépállomás, valameddig ott volt, aztán meg átment az Atkáriba, és hát ott aztán megbecsülték, nagyon, nagyon szerették. És akkor Viszneken dolgozott, de nagyon szerették, különösen a vezetőség nagyon jóban volt vele.”

A legtöbben úgy érezték, hogy miután hazajöttek minden lehetőséget elveszettek. Mert bár minden család megtakarított valamennyit a svédországi út alatt, de sokan magát az elvesztett lehetőséget tartották a legnagyobb veszteségnek. Természetesen a nehéz körülmények között nem mindenki tudott úgy bánni a pénzével, ahogy azt a legjobbnak tudta volna. De a legtöbben feljebb léptek mind anyagi, mind társadalmi értelemben, és a kint megszerzett tudásuk és tapasztalatuk az évek folyamán olyan tőkének bizonyult, ami nagyon jól hasznosíthatnak az itthoni helyzetben.

„Itthon tovább mentem kubikolni, de volt házam azelőtt is. Másfél évvel a nősülésem után én már kerestem annyit, hogy kifizettem, 7000 forintért vettem házat. Úgyhogy már odakint is fizettem ki a kamatot. Csak akkor már másképp volt a pénz. Három korona volt, itthon meg már megint keveset kerestem. Beálltam a fuvarosok közé, aztán vettem két lovat meg egy gumis kocsit, 60 mázsa teherbírású volt, és kiadtam haszonbérbe. Meg vettem egy löcsös kocsit, meg vettem egy másik lovat, egy harmadikat, és kiadtam a dögésznek dolgozni, azt, amit keresett azzal a szántáshoz 20 közös földet béreltem. Kettő nekem is volt, apámnak meg három.

Két év után a hazatértek már nem folytathatták azt a munkát, amit Svédországban, de a legkevesebb esetben csinálták ugyanazt, mint előtte.

Sokan vagy kamatoztatták a kint szerzett pénzt, és az által a saját eredeti szakmájukban léptek előre, mások pedig új szakmát kerestek.

Így megállapítható, hogy összességében minden Svédországban munkát vállaló és onnan hazatérő család profitálni tudott a kint szerzett pénzből, tudásból, tapasztalatból. Bár sokszor fájó szívvel tekintenek vissza arra a lehetőségre, amit a kint maradás biztosított volna számukra. De ők visszajöttek, és ma már nehéz megítélni, illetve eldönteni, hogy mennyivel jártak volna jobban, ha kint maradnak. A hazatérésüket követően mindenesetre egzisztenciálisan biztosan előrébb léptek, mint ha nem mentek volna ki.

A kint maradtakról

A Svédországba indulók között alig páran voltak, akik már a kiutazáskor tudták, hogy nem térnek haza, és Svédországban fognak letelepedni. Viszont mire közeledett a hazaindulás ideje, egyre többen vették fontolóra a kint maradást. A jobb életkörülmények, munkalehetőségek, valamint a Rákosi-rendszerrel érkező hírek sokak számára meggyőzőbbek voltak, mint a honvágy. Nemcsak a munkások nem akartak hazatérni, a munkaadók is sokszor marasztalták az évek alatt olyannyira megszeretett és nagy becsben tartott embereket. Azt biztosan tudjuk, hogy a Svédországban munkát vállalók közül legtöbben hazatértek. Mivel a kiutazókról nincsenek pontos számadatok, így azokat, akik kint maradtak, csak megbecsülni tudjuk. Saját kutatásaim alapján nyolc olyan családról tudok, akik bizonyíthatóan a Jászszágból indultak 1947-ben Svédországba, és még ma is kint élnek. Az is tudható, hogy a külhonban maradók egy része elhagyta Svédországot is, és tovább vándorolt Kanadába és más nyugat-európai országba. Ezzel kapcsolatos érdekesség, hogy az általam felkutatott magyarok egy része még mindig abban a városban él, ahova 1947-ben megérkezett.

Hegy Csilla

TERMÉSZETVÉDELEM A TÁPIÓ VIDÉKEN

Ma, a XXI. században, egyre jobban előtérbe kerül a környezetvédelemre és a környezettudatos életmódra való felhívás. Például: a természetvédők környezetvédelmi akciókat szerveznek, a sajtó folytatásos cikkekben, vagy melléklet formájában ad tanácsokat, továbbá a médiában is egyre népszerűbb a Földünk védelmére felszólító „kampányok” megismertetése. Tehát érdemes – kevésbé globális szinten is – megismernünk egy-két, lakóhelyünkötől nem távoli környezetvédelmi szervezetet.

A Magyar Madártani Egyesület Tápió-vidéki Helyi Csoportja Súlysápon működik, és fő profiljában természetvédelemmel foglalkozik. Létrejöttét 2007 tavaszán – több évi előkészítés után – fogadta el anyaszervezetük, a Magyar Madártani Egyesület (MME) küldöttközgyűlése.

A MME-ről érdemes tudni, hogy politikától független társadalmi szervezet, és 1974-ben hozta létre 200 alapító tag. Fő célja a természet - ezen belül pedig elsősorban a madarak - védelmének társadalmi támogatása. Az egyesület arra törekszik, hogy legalább megyénként, esetleg jelentősebb tájegységenként egy-egy aktív csoportot működtessen. Ennek oka és célja, hogy az egyesületi háttér, szakmai tapasztalat és tanácsadói segítség felhasználásával a csoportok képviseljék és ellássák megyei szinten is a természetvédelemmel kapcsolatos tennivalókat. Tagjai 32 területi szervezet és 5 szakosztály (ragadozómadár-védelmi, vízimadár-védelmi, hüllő- és kétéltűvédelmi, gyűrűző- és vonulás-kutató, valamint lepke- és szitakötővédelmi) keretében tevékenykednek országszerte. Minden megyében működik egy aktív madártani csoportjuk. Központi szervezésű programjaik pedig az ország minden területét érintik.

Tehát ennek a nagy múltra visszatekintő egyesületnek a tagja a Tápió-vidéki Helyi Csoport, mely tagjai a megalapításától kezdődően önállóan szervezhetnek programokat működési területükön, a Tápió-vidéken. Tevékenységét szoros együttműködésben végzi több meghatározó Tápió-vidéki civil szervezettel. Emellett rendszeresen részt vesznek az MME által koordinált országos fajvédelmi programokban is, mint például: a fehér-gólya-, a gyöngybagoly-, a szalakóta- és a harisvédelmi programban. De foglalkoznak még ragadozómadár fajok védelmével (kékvercse, parlagi sas, hamvas rétihéja, kerecsensólyom), valamint alkalmasszerűen más madárfajok védelmében is részt vesznek (pl.: fekete gólya, gyurgyalag, partifecske). Emellett az MME által szervezett egyéb országos programok lebonyolításában is segédkeznek (madármegfigyelő napok,

szinkronszámlálások, középfeszültségű oszlopfelmérés stb.), és a Farnos község határában lévő gátórháznál működtetett madárvárta munkájában is rendszeresen tevékenykednek.

A fentebb említett középfeszültségű oszlopfelmérésekre a madarak védelmében van nagy szükség. Azt írják, hogy a Tápió-vidéken számos helyen keresztezik 20 kV-os szabadvezetékek a madarak fő táplálkozó területét jelentő réteket, legelőket. A Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság és a térség áramszolgáltatását végző ÉMÁSZ Rt. együttműködésében megkezdődött a legnagyobb veszélyt jelentő vezetékszakaszok ún. madárvédő papuccsal történő ellátása. Eddig Szentmártonkáta, Nagykáta és Farnos határában sikerült mintegy 5 kilométer hosszan elvégezni a munkát. A tervek szerint a következőkben a Tápió–Hajta Vidéke Tájvédelmi Körzet részterületein áthaladó vezetékek szigetelése történik meg, fentiekén túl még Tápióság és Gomba határában.

A Tápió–Hajta Vidéke Tájvédelmi Körzet három nagyobb és kilenc kisebb részegysége Tápiószecsőtől Újszászig, valamint Nagykátától Gombáig, egy 30 km átmérőjű körön belül elszórtan helyezkedik el. Ez a nagyfokú tagoltság az évszázadok óta tartó emberi behatásokra, valamint a sokszínű természetföldrajzi adottságokra egyaránt visszavehető. Sajátossága, hogy három, egymástól lényegesen eltérő természet- és növényföldrajzi tájegység – az Északi-Középhegység, a Duna–Tisza-köze és a Tiszántúl – találkozási sávjában helyezkedik el. Tehát a Tápió–Hajta vidéke hamisítatlan határvidék. Ezen a tájon található az alföldi puszták szikes világa, a mocsaras-lápos társulások, az Északi-középhegység tölgyesei, bükkösei, és a kiskunsági homokbuckák.

Jászberénytől nyugatra fekvő, Egreskáta körül található a Hajtai-mocsár – egy 117 hektáros védett terület –, rajta mocsári kosbor, kornistárnics, és a fátyolos nőszirmo legnagyobb hazai állománya díszlik. A mocsár belső részét nádas fedi, a sekélyebb részeken zombéksásos társulások találhatók. A part nedvesebb rétjeinek ékessége az orchideákkal rokon mocsári kosbor. Az egykori tavat szinte teljesen benőtte a növényzet, és az utóbbi időben ez a terület is teljesen kiszáradt, ezért a vízimadarak egy része eltűnt a tájról. A Hajtai-mocsár a Jászság egyetlen olyan relikuma, amely a hajdani mocsárvilág emlékét őrzi.

Tehát a Magyar Madártani Egyesület Tápió-vidéki Helyi Csoportjának tagjai a Tápió–Hajta vidékén egyaránt tevékenykednek, és ezen a szervezeten kívül még a Tápió Természetvédelmi Egyesület alapító és működtető tagjai is egyben.

Honlapjuk a <http://www.tapiovidek.hu/tapio/tapio.main.page> oldalon érhető el, ahol további információkat tudhatunk meg tevékenységükről.

Az egyesület munkájával kapcsolatos közléseket a legfrissebb hírek rovatban találhatjuk meg. Itt az aktuális információk mellett, régebbi beszámolókat is olvashatunk, mint például a 2008 júniusában lezajlott IV. Gólya Road Show, azaz gólyagyűrűzési esemény. Ennek egyik érdekes momentuma, hogy az „akció napján a Nagykáta és Jászberény közti megyehatáron álló fészekben kellemes meglepetés várta a gyűrűzést végző szakembereket, hiszen az egyik öreg madár lábán egy gyűrű díszelgett. Sajnos helyben nem voltak felkészülve megfelelő távcsövekkel, így a gyűrű leolvasására az interneten keresztül "riasztották a madarászokat", akik néhány óra múlva már küldték is az információt. Az adatbázisból történő lekérdezés után kiderült, hogy a madár 2004-ben kelt ki Jászberényben, a Vásártéren.” Továbbá ismereteket szerezhetünk még szemégyűjtő akcióik szervezéséről, két bagolymentés történetét is elolvashatjuk, valamint több békamentési akcióról is információkat tudhatunk meg. Ez utóbbi során a természetvédők terelő kerítést állítanak fel a békák összegyűjtésére, hogy megóvják őket a tömeges gázolástól. A munkát évek óta a helyi természetvédő szervezetek, önkéntesek, iskolás diákok végzik több héten át, amíg a vándorlási időszak befejeződik. A békamentési akciókra szívesen várnak minden érdeklődő segítőt, a csatlakozni vágyók néhány jó tanácsot is kapnak a szervezőktől, hogy mit vigyenek magukkal a békamentésre (pl.: vízálló lábbelit, meleg ruhát, szélzsekit, jókedvet...), és mit hagyjanak otthon (pl.: a békákkal kapcsolatos előítéleteiket stb.).

A szervezet a fentebb említett honlapon kívül, a <http://iwiv.hu/> közösségi oldalon is megtalálható Tápíó-vidéki Természetvédelem [TTE & MME 39 HCs] néven, ahová – nem titkolt szándékkal – azért regisztrálták magukat, hogy csapatukba újabb lelkes tagokat tudjanak toborozni. Az érdeklődők adatlapjukat megtekintve elérhetőségeiket itt is „megszerezhetik”.

Nagy András

OSZÉT ROKONAINKNÁL ÜNNEPELTÜNK

A jászok ősi, alán rokonainak egy része a 13. században elvándorolt Európa különböző részeire, de nagyobb részük ott maradt a Kaukázus vidékén. A hegy gerincétől északra fekszik az Észak Oszétia-Alánia Köztársaság. (A név írására többféle változatot lehet látni. Egy, vagy két kötőjellel is láthatjuk. Én azt az írásmódot választottam, amit az ott, tőlük kapott címer jelvényen láthatunk.) Autonóm köztársaság, az Orosz Föderáció része. Területe 7.950 négyzetkilométer, majdnem akkora, mint Bács-Kiskun megyéé. Hivatalos nyelvei – az eltelt 235 évből adódóan - az orosz és az oszét. Lakossága az ottaniaktól hallott adatok alapján mintegy 750.000 fő. Pénzük a rubel. A Kaukázus gerincétől pedig délre van a Dél-Oszét Köztársaság. Területe 3.900 négyzetkilométer, hivatalos nyelvek itt is az orosz és az oszét. Lakosságáról nehéz pontos adatot kapni, 70.000 főnyi lehet. Csakhogy ez egy igen különleges státusú köztársaság, a közelmúltig is igen viharos történelemmel. Területileg Grúzia része, tényszerűen viszont 1991-ben elszakadtak Grúziától, és kikiáltották a függetlenségüket. A függetlenedési folyamatot viszont Grúzia „nem nézte jó szemmel,” és 2008 augusztusában véres konfliktus alakult ki a dél-oszétek és a grúzok között. A történelemben dél-oszét háború néven bevonult eseményeknek az orosz hadsereg beavatkozása vetett véget, és megkötötték a fegyverszünetet. A dél-oszétek kérésére elsőként Oroszország, majd még Nicaragua ismertette el a köztársaság függetlenségét.

Az alánok ősi földjéről való akkori elvándorlásról, és a jászok történetének e szakaszáról sokat megtudhatunk a történészek leírásaiból, és a Jászsági Évkönyv sorozat korábbi cikkeiből is. Évekkel ezelőtt már konkrét kapcsolat felvétel is történt az elvándoroltak és az ott maradtak között.

Fontos láncszem volt jeles kutatójuk, Kalojev professzor jászsági látogatása. Őt Tóth János, a Jász Múzeum akkori igazgatója fogadta, és közösen kezdték kialakítani a kapcsolatokat. Máig emlékezetes továbbá a pár éve Jászberényben járt Alán Állami Táncegyüttes fantasztikus előadása a Déryné Művelődési Központban. Legutóbb pedig már a Redemptió című lapban olvashattunk egy jászsági delegáció (H. Bathó Edit, Dobos László, Kovács J. Béla) sikeres, 2009. májusi oszétiai útjáról. Nyilván nekik is köszönhető, hogy az észak-oszét főváros, Vlagyikavkáz polgármestere meghívta városunk polgármesterét, és vele együtt egy delegációt ez év októberére.

A vlagyikavkási városháza

A nagy jelentőségű évfordulókra való meghívást nem lehetett visszautasítani. Sajnos polgármesterünk ez időre eső fontos parlamenti elfoglaltsága miatt nem tudott annak eleget tenni. Ezért megbízása alapján Forgács István címzetes főjegyző úrral és egy tolmáccsal utaztunk el az észak-ozsét fővárosba, Vlagyikavkázba.

Ez azonban nem is olyan egyszerű. Míg az alán táncegyüttes több napos buszozással jött ide, mi repülővel utaztunk oda. Csakhogy Budapestről először Moszkvába kell repülni. Onnan viszont már csak másnap megy gép, az orosz légitársaságtól az oszétékhez. Visszafelé hasonlóképpen. Nos a

rokonságunk, a rokoni fogadtatás már a moszkvai reptéren nagy meglepetéssel szolgált nekünk. Az első kijárónál – gondolom a magyar beszédünket meghallva – megszólított bennünket egy ismeretlen fiatal férfi. Név szerint és persze oroszul szólította meg a tolmácsunkat. Bemutatkozott, barátságosan üdvözölt minket, a kedves, majd 800 éve elvándorolt rokonait, és elmondta, hogy ő a moszkvai oszét közösség egyik tagja.

Delegációk találkozása, a kép baloldalán Samiljevics polgármester

Otthonról – mint később kiderült, ő dél-oszétiai – kapta a hírt rólunk, az érkezésünk helyéről és idejéről, valamint megbízták, hogy vigyen át bennünket a seremetyevoi repülőtérrel a domogyedovoi repülőtérre. Ez az út kb. 90 kilométer Moszkva körül, tehát komoly távolságról volt szó. Láthatóan nagyon örült nekünk, a tapogatózó „keresztkérdéseink” mindegyikére „helyesen” válaszolt, így a kezdeti bizalmatlanságunk eloszlott, és beszálltunk a kollégája által vezetett nagy Mercedesbe... Útközben jól elbeszélgettünk, minden ránk váró ünnepi programról tudott, de sajnálattal mondta, hogy ő most nem utazhat haza, mert elfoglaltságai nem engedik. Délután és este egy régi orosz „kapcsolatunk”, a Lehel Vezér

Gimnázium egykori orosz-magyar kéttannyelvű osztályában tanított matematika tanár, Borisz Valentyinovics Szorokin, és felesége, Léna asszony mutatta meg nekünk Moszkva történelmi magvának szépségeit.

Másnap reggel újabb nagy meglepetés ért bennünket, amikor a beszállásnál mégis csatlakozott hozzánk tegnapi új rokon-barátunk, „Temo”, azaz Teimuraz Gobozov... Tehát reggelre lett neki repülőjegy, szabadság stb. Ez aztán a szervezés...

Hetagurov sírja Vlagyikavkázban

Az orosz repülőgép nem Vlagyikavkázban, hanem a tőle mintegy 20 kilométerre fekvő Beszlánban szállt le. Ugyanis ott van repülőtér, nem a fővárosban. A repülőtérről a szintén baráti örömmel fogadó vendéglátóink először az Angyalok Városába vittek bennünket. Vagyis abba a temetőbe, ahol az 5 évvel ezelőtti túsdráma áldozatai nyugszanak. Döbbenetes volt látni a mintegy 330 síremléket, köztük a 187 gyermek áldozat sírkövét, amelyekbe belevésték az egykor még boldog gyerekek arcképét is... Az emlékmű bronz kompozícióján kis angyalkák szállnak az ég felé. Természetesen sok koszorú, virág volt a sírokon. Meg sok helyütt edényekben, üvegekben víz. Csak víz! Kérdeztük miért? Mondták azért, mert

a túszoznak még vizet sem adtak a fogva tartóik, tehát a szomjúság is gyötörte a szerencsétleneket a szeptember eleji melegben. (Ott jártunkkor, október közepén, napközben 23-24 fokos meleg volt, míg itthon 6-8...) Hát most, haláluk után, legalább ott van az ivóvíz... Majd megmutatták a tragédia helyszínét, s a közben nemzetközi segítséggel felépített új rehabilitációs központot, ahol a túlélőket és az érintett hozzátartozókat azóta is folyamatosan kezelik, gondozzák.

Október 15-e Koszta Levanovics Hetagurov, az oszétek nemzeti költője, festője, a mai oszét irodalom alapítója születésének 150. évfordulója megünneplése jegyében zajlott. (Előző nap itthon, Jászberényben, a városi könyvtárunkban is volt egy irodalmi műsor a nagy költő tiszteletére. Nagyon örültek vendéglátóink az elvitt és nekik átadott szép meghívónak.) Dél előtt az egyik városi temetőben hangulatos irodalmi összeállítást láttunk-hallottunk iskolásoktól, majd rengetegen helyezték a sírjára virágaikat. Több idézet hangzott el a nagy költő verseiből oszét nyelven is. Igazán mély átéléssel, őszinte lelkesedéssel szavaltak a kisgyerekek a saját ősi anyanyelvükön. A sok, keményen ejtett r, d, g, zs hanggal átszótt beszédjük eszünkbe juttatta azt az estét, mikor az oszét férfi táncosok egyike nagy pátosszal elmondta nálunk az oszét „Mi Atyánk”-ot. Felemelő érzés volt.

Utána elutaztunk Nar településre, Hetagurov hazájába. Csak néztük, hogy a Kaukázus szívébe tartó úton számtalan autó és busz ment fölfelé. A gyönyörű, kb. 2000 méter magasan fekvő völgyben több ezer ember gyűlt össze az ünnepségre és a műsorra. (Felmerült bennünk a kérdés, hogy vajon nálunk eljönne-e ennyi ember egy Petőfi születésnapra?) Három színpad is volt fölállítva. A három közül a középső nagyszínpadon először Tajmuraz Mamszurov köztársasági elnök mondott köszöntőt. Majd kosztümös, dramatizált megemlékezés volt a költő „részvételével”. Utána fergeteges táncokat láthattunk, az oszétek aprajától a nagyjáig. A szépséges, rezzenéstelen ruhával sikló, nádszál oszét lányok-nők, és az ördöngösen, sokszor lábujjhegyen táncoló, térden pörgő fiúk-férfiak ezúttal is elkápráztatták a lelátón napozó, valamint a hegyoldalon hűsölő nézőket. Majd bravúros lovas bemutatóknak tapsolhattunk.

Őrtorony Narban az ünnepségek színhelyén

A völgyből is jól látszott az oszétek történelmében fontos őrtorony láncolat egyikének maradványa egy hegycsúcson. A távolban pedig a Kaukázus jellemzően zord – alföldi ember számára talán mégis vágyott – hófödte csúcsai magasodtak. Az ünnepség után több televízió forgatócsoportja is készített velünk riportot. Azokat le is játszották még az ott tartózkodásunk idején. Ugyancsak jelentek meg tudósítások a jáász rokonvendégeikről, és a kapcsolatépítésünkről az írott sajtóban is. De örömmel beszélgettek velünk a moszkvai, szentpétervári, jaltai oszét közösség képviselői, valamint az ott lévő dél-oszét alelnök is. Gondolom udvariasságból, de kivétel nélkül mindegyik közösség meghívott bennünket hozzájuk. Viszont konkrét kapcsolat felvételére nem került sor. Jellemző volt, hogy minden ünnepi helyszínen jelen voltak dél-oszét vezetők és vendégek, valamint nagy számú érdeklődő is. Tehát látszott az ő jó testvérségük is.

Este a városházán fogadott bennünket Dzantjiev Szergej Samiljevics polgármester úr (akinek névjegykártyáján nem a polgármesteri cím szerepel, hanem az „adminisztráció vezetője”), a hét közül három alpolgármestere (Vlagyikavkáznak az ottaniak szerint mintegy 350.000 lakosa van) társaságában. Áttekintettük velük a meghívólevelében foglalt

együttműködési területeket. Javaslatuk szerint társadalmi, gazdasági, tudományos és kulturális területeken érdemes lenne együttműködni. A hivatalos nyelvükön, oroszul készített tervezetet lefordítatjuk, és a képviselőtestületünk elé tárjuk majd. Annak elfogadása után meghívjuk őket, és nálunk történhet meg az ünnepélyes aláírás. Vendéglátóink is hangsúlyozták, hogy a nagy távolság miatt csak lépésről lépésre kialakuló testvérvárosi kapcsolatban gondolkodnak. Majd átnyújtottuk ajándékainkat. Természetesen Lehel kürtöt, Velkeiné Pócz Ilona tanárnő egy festményét, ismertetőket a Jászságról és Jászberényről, és egyebeket. De legjobban a Redemptio című lapban H. Bathó Edit tollából megjelent, színes fényképes, róluk szóló cikk megpillantásakor ragyogott fel a szemük.

Angyalok városa a beszláni temetőben

16-án egy harmadik temetőbe mentünk. Ott láthattuk Észak-Oszétia Oroszországhoz való csatlakozása egyik szép, több alakos bronz emlékművét is. Majd egyes hőseik, nagyaik sírját. Köztük Plijev tábornokét, akit második világháborús hősként tisztelnek. De a tavaly merénylet áldozatává lett korábbi polgármesterükét is... Utána egy igen érdekes kiállítást láthattunk. Büszkén mutatták be a főváros önkormányzata által

elfogadott hatalmas terveiket. Lenyűgöző volt az új zenei-kulturális központ, tv- torony, sport- és szabadidő központ, fafeldolgozó üzem, lakóparkok, szálloda stb. látványterve. Úgyszintén impozáns a történelmi városközpont, vagy a nemzeti múzeumuk felújítására vonatkozó tervük. Ezek szinte mindegyike milliárd rubeles (1 rubel közel 6 forintot ér) nagyságrendű fejlesztés lesz. Kérdeztük, honnan lesz rá a pénz? Nyugodtan mondták, hogy pénz az lesz, hisz azokat az önkormányzat elfogadta, tehát ezeket meg fogják valósítani... Lehetett sejtésünk, hogy honnan, hiszen az esti ünnepi rendezvényen már több nagy befektető, beruházó és bankelnök – köztük orosz is – részt vett, s mondott köszöntőt az ott hagyományos tósztok sorában. Jelezték, hogy küldjük el a mi városi terveinket is, készek az építésben való közreműködésre. Megtudtuk, hogy Jalta már testvérvárosuk. A beszélani tragédia óta évente fogadnak és üdültetnek oszét gyerekcsoportokat a híres tengerparti üdülőhelyen.

A város alapításának 225 évfordulóját idéző nosztalgia villamos

Felejthetetlen élmény volt, amikor ismét a várostól néhány kilométerre kezdődő nagy hegyekbe, a Kaukázusba vittek bennünket. Magas hegyek, füves, erdős hegyoldalak. Kopár sziklák, havas csúcsok, meredek

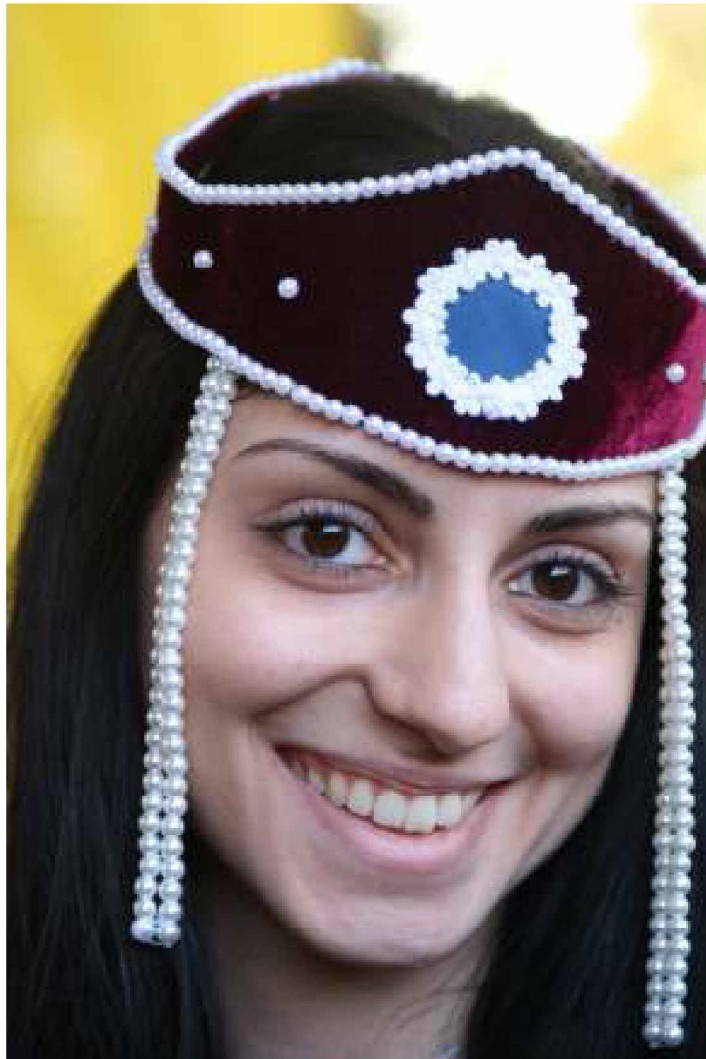

szakadékok, vízmosások, gyors patakok. Sok helyen bányásszák a követ, van bőven. Olcsó az építkezés kőből. A fővárosban sok helyen ugyan rosszak az utak, de a települések között szélesek és jók. Furcsa érzés volt, mikor mondták, hogy ezen a hágón keresztül, ezen az úton mentek az orosz tankok tavaly augusztusban a dél-oszétokat támadó grúzok elleni harcban... De most már nyugalom volt és béke. Megálltunk Batradz kardjánál, majd a holtak városánál. Láttunk medvéket és a címerállatukat is, a foltos párducot. Szerencsére, vagy sajnos csak (elég kis méretű) ketrecekben. A déli lejtőkön ibolya és más virágok nyíltak az októberi csendes nyárban.

17-én reggel nagy mezőgazdasági kiállítás nyílt. Burgonyát, hagymát, egyéb zöldségeket, gyümölcsöt, mézet, sajtot, sok mindent lehetett kapni kis- és nagy tételben egyaránt. Igazi népiünnepély volt hőlégballonnal. Vígán vágták és mérték a húst teherautók platóján, ÁNTSZ nélkül...

Utána fényes ünnepség volt az Egyesülés terén az Oroszországhoz való csatlakozásuk 235. évfordulóján. Elsőre persze magyarokban felmerülhet a kérdés, hogy miért is ünneplik azt, hogy Oroszországhoz csatlakozhattak/csatlakoztak 1774-ben, II. Katalin cárnő uralkodása alatt? Hisz nekünk nem ünnepeleendő tapasztalataink voltak orosz szomszédaink hozzánk jövetelével, és itt tartózkodásával. Nos, ez a csatlakozás akkor az oszét népnek a megmaradást, az életet, a fejlődés lehetőségét jelentette. Egyes források szerint akkor mindössze 28000-en voltak. Az óriási téren egy nagy emlékmű áll, a tetején egy-egy büszke orosz és oszét lovas harcos néz barátságban, bizakodva a jövőbe. Szép szökőkút, bőséges terület az emlékmű előtti műsorhoz. Itt többen szóltak a hatalmas ünneplő tömeghez. A dél-oszét elnök és az Orosz Föderáció képviselője is. Szép jelenet volt, mikor az előljárásnak átnyújtotta a népviseletbe öltözött két fiatal az orosz hagyomány szerinti kenyeret és sót, illetve oszét szokás szerint a három kerek lepényt. Majd ismét látványos néptánc bemutatók voltak.

Onnan a parlament előtti térre mentünk. Az épület tetején egy orosz és egy oszét zászló lengett. A homlokzaton címerek. Orosz címer Leninnel, vörös csillagos, sarló-kalapácsos, valamint a köztársaság címere. Itt már Vlagyikavkáz főváros megalapításának 225. évfordulóját ünnepelték további több ezer ember jelenlétében. Vidám, színvonalas gyermekműsort láthattunk: „Szeretett városom” címmel. Zene, ének, hagyományos és modern táncok, kivétel nélkül színvonalasak.

Osztét táncoslány

Érdeemes megjegyezni, hogy a városházán is orosz és osztét zászló volt. A bejáratí ajtó fölött a korábbi Szovjetunió, följebb pedig a főváros címere. A városban van nagy Lenin szobor, a Kaukázusban meg Sztálin szobrot is láttunk. A számunkra szokatlan kavalkádot mintegy fokozta a közelükben levő ortodox kolostor, és néhány kisebb-nagyobb ortodox templom. Ilyenekből sok helyen újat és feltűnően nagyot is láttunk

Az oszét parlament épülete

Ez után az ünnepre forgalomba állított nosztalgia villamossal mentünk egy rövid megállónyit. Majd egy nagy parkba, a Hetagurov nevét viselő központi kultúr- és pihenőparkba, ahol az Oszétiában élő kisebbségek csoportjai tartottak – örömünkre kínálással egybekötött – hagyományos nemzeti étel-ital bemutatót, kóstolót. Az oszétek irántunk lépten-nyomon megnyilvánuló szeretete, érdeklődése mellett jó volt érezni a grúzok,

örvények, dagesztániak, görögök, de még a németek és másik rokonaink, a finnek vendégszeretetét is. Mire végig értünk a nemzetiségek asztal során, elvetettük az ebéd gondját, és elűztük a szomjúságunkat is. Az egyik színpadon az ő kultúrcsoportjaik léptek fel különböző műsorokkal. A színpad háttérét egy nagy plakát adta. Rajta Puskin képe, Moszkva jellegzetes épületei, és egy nagy betűs felírat: „Szeretlek Oroszország!”

16 órától pedig ünnepi gálaműsort nézhettünk meg a „Manézs” Sportcsarnokban. Csodálatos ének-zene-tánc produkciók voltak hivatásos művészekkel is, parádés szervezéssel és díszlettel. Este díszvacsora volt igen sok vendég, oszét-nem oszét részvételével. Minden delegáció vezetője köszöntőt mondhatott a mikrofon előtt. Részünkről a „Daban horz!”, jász nyelven „Jó napot!” köszöntés elhangzása után még figyeltek is ránk... Majd mi is üdvözlő koccintásra emeltük poharunkat, és a náluk igen sokszor elhangzott „Egészségedre!” megtanult oszét változatával kívántuk: „Da saram bombira!”. Eközben másik helyszínen óriási rock koncert, majd tűzijáték zajlott.

A vasárnap délelőtti rövid városnézés és vásárlás után (majd minden üzlet nyitva volt, még a játékboltok is...) a fogadásunkkal ellentétben nem hárman kísérték ki bennünket vendéglátóink a repülőtérre, hanem heten. Hittük, hogy nem biztonsági okokból, hanem a rokoni, s a megismerkedésünk után már baráti szeretetből fakadóan. (Általában sok rendőrt, biztonsági embert lehetett látni, több helyre csak ellenőrzés után, esetleg fémkereső kapun át lehetett bemenni.) Kísérőink között nagy örömünkre Temina Tuajevát, a híres filmrendezőnőt is üdvözölhettük, aki a Magyarországon élő jászokról forgatott díjnyertes filmet. Ő az ünnepek alatt éppen az Altajban forgatott egy újabb filmet, így csak az ünnepek után ért haza. Természetesen velünk jött visszafelé hűséges Temo barátunk is, akinek moszkvai tranzit szállítási felajánlását ismét illet elfogadnunk.

Szoszlán Callagov

A VÁROS SZÜLETÉSE 225 ÉVES VLAGYIKAVKÁZ¹³¹

«Őfelsége katonai kollégiumának feldmarschallja, Grigorij Alekszandrovics Patyomkin herceg, nagyhatalmú úrnak...

A hegyekbe vezényelt seregek a mostani hónap 24 napján elhagyták Jekatyerinográdot. A hegyek bejáratánál a tartózkodási helyemen történt szemle után Vlagyikavkáz néven egy erőd emelését rendeltem el.»

Ezt a jelentést az 1784. esztendő áprilisának 25. napján (a mai időszámításunk szerint május 6.), két évszázaddal ezelőtt küldte a Kaukázusi front parancsnoka, P. Sz. Patyomkin a híres közeli rokonának, a XIII. századi orosz történelem kiemelkedő alakjának, «Katalin sasának», G. A. Patyomkin-Tavricsevszkijnek.

Ez a dátum Vlagyikavkáz erődjének hivatalos «születésnap-ja.»

Így kezdődött Vlagyikavkáz városnak, Észak-Oszétia-Alánia Köztársaság fővárosának – amely az Oroszországból a Kaukázusba vezető úton kulcsfontosságú erődként lett alapítva, később pedig a Terek folyó vidékének legfőbb városává, az ország déli részének fontos ipari és kulturális központjává vált – ragyogó és dicső története. A város történelme, amely az évszázadok alatt fontos történelmi és kulturális eseményekkel gazdagodott, geopolitikai, néprajzi, építészeti és művészeti szempontból is okot ad az érdeklődésre.

Vlagyikavkáz, az erőd, amely Dzaudzsikau település közelében, az Oroszországot a Kaukázussal összekötő úton épült (1784. május 6-án lett alapítva), a XIX. század közepére Dél-Oroszország kereskedelmi, ipari és kulturális központjává, egyidejűleg Oroszország déli előretolt hadállásává, Európa és Ázsia közötti átkelő ponttá vált. Az út, amely Mozdokból indul ki a Kaukázuson túlra, átvágva a fő kaukázusi hegygerincen, abban az időben stratégiai és gazdasági jelentőséggel bírt. Ezek a sajátosságok szabták meg a város történelmét. Vlagyikavkáz földrajzi fekvése határozta meg a város etnikai tarkaságát. Előre vetítve, példaként elmondhatjuk, hogy az 1861-es

---

¹³¹ Vlagyikavkáz (osztétül Dzaudzsikau – «Dzaudzsi falva» – város Oroszország déli részén, a Közép-Kaukázus közepén, Észak-Oszétia Köztársaság, a jászokkal rokon osztét nép fővárosa. A szovjet időkben Ordzonikidzének (1931–1944, 1954–1990) és Dzaudzsikaunak (1944–1954) nevezték. A lakosság létszáma 2008-ban 312.770 volt. A tengerszint felett 700 méter magasan fekszik. Az eredeti szöveg a Darjal c. osztét folyóirat honlapján található: http://www.darial-online.ru/2009_5/tsallagov.shtml

esztendőben 59 nemzetiség képviselői laktak: oroszok 57,7%, oszétok 12,8%, örmények 10,4%, grúzok 6,6%, perzsák 2,3 %, görögök 1,9%, zsidók 1,6%, lengyelek 1,4 %, ukránok 1,2%, tatárok 0,8%, németek 0,7%, ingusok 0,7 %, asszírok, litvánok, lettek, kumik, olaszok, mordvinok, türkök, észtek, csehek, szerbek, kabardok, cigányok, franciák, cssecsenek és egyéb nemzetek és népek 1,9%-ban. A kezdeti etnikai és felekezeti tarkaság Vlagyikavkáz egyik fő jellemzőjévé vált, amely sokban meghatározta a város ipari fejlődését, lakosainak szocio-kulturális fokát, a város szellemét és építészeti arculatát is.

A XIX. század 60-as éveinek végére nemcsak a Terek vidékének adminisztratív, hanem gazdasági és kulturális központjává vált, 1861-ben városi rangot kapott. Városi építész alkalmaznak, aki összeállítja Vlagyikavkáz első városfejlesztési tervét. Egyedi fekvése – fenséges hegykoszorú veszi körül, bejáratánál a szépségeiről híres Darjal-szoros, mind a két oldalán a Terek folyó, amely erejével és fékezhetetlen természetével megragadja az utas képzeletét – Vlagyikavkáznak üdülőhely jellegét adott, Svájc világszerte ismert üdülőihez hasonlót («aki látta a Kaukázust viharban és verőfényben, már akkor is nyugodtan meghalhat, ha soha nem nézi meg Svájcot », – A. A. Besztuzsev-Marlinszkij).

Hasonlóképpen írja le első ismerkedését a Kaukázussal Pjotr Iljics Csajkovszkij is: «Az időjárás fenséges. Tisztán láthatók a hegyek... A Kazbek minden fenségében tündököl – bámulatos a panoráma. Egyedül haladtam az országúton a hegyek felé... Könnyű hintót fogadtam, úgy indultam el a Terekbe folyó patakocska partján levő kis erőd felé. A szimpatikus szarotvi kocsis sok érdekeset mesélt az itteni néprajzról, vagy, ahogyan ő nevezi „az emberek különböző vallásáról”». Fennmaradtak a dekabrista A. Beljakinnak Vlagyikavkázban való tartózkodására való általa készített visszaemlékező feljegyzései is: «Egy gyönyörű kőből készült szálloda állt itt, amelyben terem volt a jótékonyági összejövetelek számára, ahol nagy társaság gyülekezett össze, és vidám táncok zajlottak. A tér szép architektúrájú nagy házakkal volt körülvéve, ezek erkélyeiről a leggyönyörűbb kilátás nyílt minden oldalra.»

A város fejlődésének története (építészeti szempontból) négy korszakot tart számon: 1784– 1840, 1841–1860, 1861–1917, 1910–napjainkig. A társadalmi-politikai események, amelyek Vlagyikavkázban végbementek – (a város, eltekintve periferiális helyzetétől, földrajzi és katonapolitikai státuszának köszönhetően, mindig az oroszországi kulturális, felvilágosító és forradalmi mozgalom középpontjában helyezkedett el, az emberek «elhozták magukkal» ide a «történelem viharait») – magán a városon is meglátszottak, beleértve a város építészeti képének alakulását is.

Az erőd a cári Oroszország támaszpontjának épült a Kaukázus meghódításához. Hosszú fennállásának évei alatt ennek következtében maga

a város is a Kaukázus bonyolult hadi helyzetének volt alárendelve. Éppen ezért Vlagyikavkáz lakosságának és határainak növekedése az újabb háborús telepítések eredménye. Ez a Terek bal partján megjelenő katonai teleppel és az erőd körüli építkezésekkel jellemezhető. A katonai település 1840-ben létesült, és a mai Plijev generális, Karl Marx, Nalesiki és Paskovi utcák által határolt részt foglalta el. 1852-ben a régi erődöt és az azt körülvevő telepeket köfállal vették körül, így jött létre az új erőd. 909 háza, 3653 lakosa, 4 fatemploma volt. Erre az időre formálódott ki a város tervezett szerkezete. Ez napjainkig fennmaradt. A jövőendő várost a XIX. század városépítészetének klasszikus formájában tervezték (a közismert Katalin stílusban): a főbb utcák párhuzamosan haladtak a Terek folyóval északról délre, a mellékutcák és az utcácskák a főutcákra merőlegesen helyezkedtek el. A főutcák észak-déli irányával a múlt építészete a hegyekre vezető térségeket tárt fel. (Sajnos, a mai építészet ezeket az elveket hagyta veszendőbe menni, pedig ez biztosította a nagyszámú művészeti eszközök közül az egyik legfontosabbat, amely a városi környezet individualitását tette lehetővé.

A beépítés során sajátos szerepe volt a kultikus épületek kijelölésének. Kiemelkednek az átlagos magasságú épületek közül, tagolják az épületsort, terjedelmük sokáig domináns jelentőséget biztosított számukra. Idővel, a város építészeti tervének megvalósítása során, a kultikus faépítményeket kőből valók váltották fel, és ennek megfelelően nőtt városépítkezési szerepük is.

Intenzíven fejlődött a város, különösen 1863-tól kezdve, a Terek vidékének adminisztrációs és kereskedelmi központja Vlagyikavkáz lett. 1864-re a város állandó lakosságába beleszámított a «90 I. és II. osztályú kereskedő-, valamint a 159 polgárcsalád». Fejlődik a házi- és a félig háziipar. Ez emeli a város tekintélyét, és lényegesen megnöveli a lehetőségeit. A megnyíló lehetőségek felkeltik a vállalkozók érdeklődését a vlagyikavkázi piac «megszerzésére», hozzájárulnak az ipar fejlődéséhez, szociális-kulturális létesítmények építéséhez. A «kereskedelemmel és iparral foglalkozó emberek» sokasága telepedik le itt, akik «szép stílusú» házat építenek. Az orosz irodalom klasszikusa A. N. Osztrovszkij pl. ebben az időszakban látogatja meg a várost, ekkor ír polgárainak vendégszeretetéről és a környező panorámáról: «3 óra 33 perckor érkeztünk meg Vlagyikavkázba, a Terek vidéke vezetőjének házában táboroztunk le, ahol meg is háltunk. Kitűnő volt a fácánból és piztrángból készült ebéd. A ház mellett virágoskert van, piramis alakú nyárfákkal. Holdvilág. Előttünk hegyek emelkednek. Csak a Terek csobogását és kutyák ugatását hallani.».

Már említettük az etnikai és vallási tarkaságot, a Vlagyikavkázba látogatók, hála a vallások iránt toleráns városnak, nem tudják kivonni magukat az építészeti kép hatása alól. 1813-ban (az erőd közelében levő)

Dzaudzsikau oszét falu területén, annak legmagasabb pontján szenteltek fel egy terecskét, amelyet a Boldogságos Szűzanya Születése templomának építésére jelöltek ki. Az 1814. esztendőben pedig ott épül az a fatemplom, amely a leendő Vlagyikavkáz első pravoszláv temploma volt. 1862-ben befejezték az örmény-gregoriánus fatemplom kőtemplommá való átépítését, megnyílt a lutheránus imaház, a siita mecset, a lengyel katolikus templom. Sok kultikus épület architektúráját (köztük a fentebb említetteken kívül még 19 volt, amelyek idővel tönkrementek), az orosz templomokét és székesegyházakét, az oszét, német, görög templomokét, a zsidó zsinagógáét, a római-katolikus templomét, a szunnita mecsetét a kompozíció logikája, a fő kompozíció tengely kiemelése, az optimális kifejező erő különbözteti meg.

Ebben az időben foglalja el a helyét Grozman városi építész. Ő készíti el Vlagyikavkáz város első szakszerű tervét, amely elfogadásával (1863-ban) megszűnik a korábbi építkezések anarchiája – a korábbi, szalmával fedett viskók helyén megjelennek a kereskedők és a polgárok (mintegy tízezen vannak) tekintélyes házai, a terek és a bulvárok, 25 utca, amelyek egyenes vonalban húzódnak a Terek mentén. 1869-ben a helyi sajtó tudósítói a városkép hatalmas változásról számolnak be: «... ott, hol korábban csak többnyire fakéreggel és szalmával fedett kunyhók vagy beépítetlen telkek sorakoztak, most értékes és mutatós paloták pompáznak».

A XIX. század hatvanas éveiben Vlagyikavkáz építkezése kezdetben a város iránymutató tervének megfelelően szabályozott volt, az utcák és a lakónegyedek kialakulása úgy formálódott, amilyenek napjainkig is megmaradt. A házak tömeghatásának kialakítása, a homlokzatok díszítése és a belső lakóterek kialakítása, mind a lakóházak, mind a középületek esetében a régi mesterek magas művészi tudását dicséri. A város építészeti képe nem nyomaszt mértékeivel, fényűző formáinak és díszének cifraságával, hanem vonzó hatást gyakorol összhangjával, tágasságával, mértéktartó tömeghatásaival és vonalaival.

A XIX. század legvégére az építkezések mértéke megnövekedett. Az épületek architektúrájában idegen hatások jelentkeztek. Annak az elsődlegessége, hogy mindenképpen valamiféle olyan új tervet kell alkotni, amely különbözik a korábbi bérházaktól, banképületektől, kereskedőházaktól, színházaktól, szállodáktól és lakóházaktól. A legnagyobb méretű és leggondosabb kivitelezésű épületek az Alekszandrovszkij sugárúton és a hozzá csatlakozó utcákban épültek. A sugárút épületeinek különféle építészeti stílusa és a különféle építési megoldások csodálatosan kapcsolódnak egymáshoz, sajátos építészeti együttest alkotnak.

A XIX. század végére a városépítésben a város térképének szociális zónákra osztódása figyelhető meg. A sugárút és a környező utcák, mint a lakosság legtehetősebb részének lakóhelyei, formálódnak, megőrizve annak

kereskedelmi központ szerepét. A város keleti és észak-keleti része ipari negyedként különül el. A perifériális részek a munkások, az egyszerű népből származó, az alacsony rangú társadalmi rétegek lakóhelyei. Itt nincsenek családi házak, nincs kiemelkedő építészeti, művészi értékkel rendelkező építmény. Az oszét irodalom megteremtője, Koszta Hetagurov ezt írta róla:

*Tehát a gondviselés akarata
Vlagyikavkázba vetett,
S mit a költő tapasztala,
Barátom, néked elmondom ezeket.*

*Körben – milyen csodás a panoráma!
A város – új Szentpétervár.
Képét csak egy csúfság rontja:
Az oszét negyed viskóin a sár.*

A XIX. század végére Vlagyikavkáz az Észak-Kaukázus forradalmi mozgalmának egyik középpontjává lesz. A polgárháború éveiben a harci cselekmények arénájává válik. Vlagyikavkázban a hatalom hol az egyik, hol a másik oldal kezébe kerül, hol Gyenyikin Önkéntes hadserege, hol a Vörös hadsereg részlegei uralják a várost. Mindezek következtében a város sok-sok építészeti emléke szenvedett károkat. Így semmisült meg barbár módon báró V. A. Steingel ajándéka, a palota, amelyben a városi tanács székel, és amelyet Oroszország egyik legjobb ilyen épületének tartottak. A szemtanúk szerint az épület mindenkit meghökkentett fenséges megjelenésével, belső részleteinek gazdagságával. Vlagyikavkából kénytelenek voltak elmenekülni a jómódú emberek. Vlagyikavkáz kulturális életének történetében aligha akad ellentmondásosabb időszak, mint az elmúlt évszázad húszas-harmincas évei. Ez volt «a város burzsoá elemektől való megtisztításának» korszaka.

A nagyobb épületek, telkek, banképületek, kereskedőházak közösségi, főleg a hatalmi struktúra intézményeinek kezébe kerültek. Ezek voltak a vallás elleni harc dühöngő évei. Elsősorban a kultikus épületek károsodtak. A hadjárat a harangok eltávolításával és a templomok különféle kincseinek elvételével kezdődött, s Vlagyikavkáz templomainak lebontásával és megsemmisítésével végződött.

Tizenkilenc pravoszláv templom, közöttük a Voznyeszenszkij, a Pokrovszkij kolostori, az Alekszandr-Nyevszkij templom, az új katedrális és még sok egyéb semmisült meg. A luteránus imaházat az állami filharmóniának adták át, a lengyel templomot a rádió központjának. Csodával határos módon maradt meg az oszét, az örmény, az Iljinszkij templom, a

szunnita és a siita mecset, bár akkoriban ezek közül több látott el különféle nem vallásos szerepet. Szerencsére az Alekszandrovszkij sugárútnak, amely a Béke sugárútra keresztelődött, Vlagyikavkáz történelmi központjának gyakorlatilag egészében és sértetlenül sikerült megőrizni építészeti egységét.

1976 októberében Oroszországban (akkoriban Szovjetunió) életbe lépett a «történelmi és kulturális javak megőrzéséről és hasznosításáról» szóló törvény. Ezután észrevehetően megélénkült az országban ennek a területnek a tevékenysége, nőtt a figyelem a városok történelmi és művészi arculatának a megőrzésére, történelmi és művészeti védettség alá estek objektumok és védett területek létesültek. A tervezett építészeti örökség, amely a népek kultúrájának beteljesedett tapasztalata, sok-sok évszázados történelmi fejlődése során tér- és időbeli kapcsolatai segítségével láttatja meg az élet változását. A törvénnyel egybehangzóan nemcsak a történelmi és kulturális értékeket kell megvédeni, hanem azok városformáló jelentőségét is meg kell őriznünk, bele kell kapcsolnunk azokat a mai életünkbe, a ma szükségletei szerint hasznosítva és berendezve őket.

Az utóbbi években jelentősen megnövekedett az érdeklődés a rekonstrukciók és a történelmileg kialakult városokban történő építkezési kérdések iránt, amelyek egyedülálló szerkezetükkel a városépítészetnek, az építészeti emlékeknek köszönhetően példás módon közvetítik a múlt lélegzetét. Az alapításának 225. évfordulóját ünneplő Vlagyikavkáz, mely a történelmi városok közé tartozik, középpontjának megismételhetetlen építészeti szépségével, különböző (gyakran modern) stílusokban épült egyemeletes családi házaival, azok művészi szépségével, cikornyás rácsaival, emlékezetes belső enteriőrjeivel nem talál párjára az Észak-Kaukázusban.

A múlt építészeti emlékei konstrukciójukkal és stílusukkal nemcsak a mi városunk történelmében egyedülálló és sajátos jelentőségűek, nemcsak a soknemzetiségű és munkaszerető lakosság örökbecsű értékei, hanem részei a világ kultúrájának is.

Oroszból Kovács J. Béla fordította

Bibókné Tomcsányi Rozália

PUSZTAMONOSTOR NŐI VISELETE

Pusztamonostor nevét a Boldogságos Szűzről nevezett középkori bencés apátságról, monostoráról kapta. 1387-ben Pétermonostora, 1474-ben Papmonostora néven is előfordul az oklevelekben. A monostor helyén a múlt század közepén még látszottak a romok, s mint az 1849. évi egri egyházmegyei névtár véli, a Barát-tó a korán megszűnt középkori monostor emlékéét őrzi.

A községben a XVI. században már nem voltak jobbágytelkek, a település a nemes közbirtokosok és zsellérek, pásztoraik által lakott nemesi-kuriális pusztá, prédiúm lett, miként ezt nevének előtagja is kifejezi. 1619-ben Thassy György kapta adományul, ettől kezdve évszázadokon keresztül a Thassy és vele rokon családoké volt a birtokjog. A település Heves vármegyéhez tartozott, lakossága főleg bevándorlás révén gyarapodott. A községnek nemesi jogállása volt, de ez az 1848. évi áprilisi törvények nyomán megszűnt, és polgári községgé alakult.

Pusztá Monostor község Heves vármegye Gyöngyösi járásából 1854.-ik évben a Jászsághoz kebeleztetett. 1860-ban rövid időre újra visszakerült Heves és Külső-Szolnok vármegyéhez. 1872-ben nagyközség lesz, s 1876-ban Jász-Nagykun-Szolnok vármegye megalakulásakor a jászsági felső járáshoz csatolták. Jelenleg Jász-Nagykun-Szolnok megye Felső Jászságához tartozik közigazgatásilag. A Jászság vérkeringésébe a település teljes mértékben bekapcsolódik, függetlenül attól, hogy itt nem beszélhetünk redemptióról, a felkutatott női viselet is eltér a jász viselettől.

Az emberi öltözet a legrégebb időtől kezdve nem csupán védte a beöltözött, hanem díszítette is, és kifejezte társadalmi helyzetét. Az elmúlt évszázadok etnográfusok által vizsgált népviseletei ebben az értelemben kifejezték a társadalom paraszti, falusias rétegeihez való tartozást. A 16. sz. óta ismertek közigazgatási rendelkezések, melyek előírták: mit szabad viselnie a jobbágnak, a városi kézművesnek, nemesembernek.

A viselet volt a paraszti műveltség egyik legkorábban számba vett megnyilvánulása. A néprajztudomány által használt népviselet fogalomba beletartoznak a köznapi és az ünneplő öltözetek egyaránt, az öltözködés egész rendszere. Ez a rendszer kisebb-nagyobb tájegységek szerint változik, és az öltözetdarabok eltérő formái az öltözködés különböző szabályai szerint helyi népviseletek különültek el.

Az 1970–1980-as években Pusztamonostoron az idősebb korosztály még használta a monostori viseletet. A helytörténeti gyűjteményünkbe kaptunk egy eredeti fiatal lány által hordott öltözetet, ami hiányos volt. A felnőtt honismereti szakkör tagjaival és a falu lakóival – akiknek volt a családban régi fotó, ruhadarab és segítőkészlet – kutatni kezdtünk. Kitartó munkánkat siker koronázta, mert megbizonyosodhattunk, hogy Pusztamonostornak volt helyi viselete. A Honismereti szakkör és Pávakör tagjainak egybehangzó véleménye alapján döntöttünk arról, hogy életre kell kelteni. A fotók, a visszaemlékezések, a birtokunkba került néhány ruhadarab árulkodott a díszítettség fokáról, formájáról. A fehér, a piros szín és az arany díszítés a fiatalságé, mely már 35-40 éves koron túl nem viselhető, a „javabéli asszony” már sötétíti, barnába fordítja öltözetét, áttér a zöld, sötétkék, bordó, esetleg lila színekre. A fekete az öregeket illeti. Az ünneplő öltözetek sokfélesége leginkább a templomban és a temetéseken került bemutatásra. Elsősorban megtisztelik magát az ünnepet. Karácsony és húsvét első napja a téli és nyári legszebb sötét ünneplők bemutatási alkalma, az ünnepek másnapja pedig a színes ünneplőké./3/Visszaemlékezések alapján a társadalmi ranglista legalacsonyabb fokán lévő cselédség szürke, szürkés színű ruhát viselhetett. A bekecse nyúlzsörből készült, a módosabbaké már birka bundából volt. (1-2 sz. képek)

Kötény:

Fekete fényes lüsztrinből /gyapjú vagy pamut keverék/ készült, amit szembeforduló lapos hajtásokba vasaltak. A kötény szélét körben négysoros zejmedlivel, az alját pedig 4 cm-es széles fekete csipkével díszítették. A derékpántot elől enyhe „V”-alakban tették rá, a kötőjét pedig saját anyagából díszítették.

Blúz vagy „ráncoska”:

A hosszú ujjú blúz anyaga lehet a szoknya anyagával megegyező, /pl.: csíkos selyem, vagy nyomott mintás gyapjú, illetve keverékanyag/, de lehet másfajta, világosabb színű anyagból is /pl.: apró világos flokon vagy karton/.

1. sz. kép: Hájás Lászlóné

2. sz. kép: Bózsó Erzsébet 1900-1928.

A blúz elől nyitott, rajta hamis gomboló-pánton világos gombsor /apró gyöngyház vagy csont/ Ujja bevarrott / karöltő /. A régi típusoknál egy varrásos az ujja, a legújabbaknál pedig kétvarrásos. A blúz eleje a mell fölött vágott, bővítését a háromsoros levarrott ránc és a dísztüzés adja. Nyaka kerek, magasan záródik, keskeny, rakott selyemszalaggal díszített.

A blúz háta a vállrészen olyan, mint a férfingeké. A bővítést itt is a levarrott hól adja. A blúz derekában belül lekötő szalag van, amit a testhez simulás végett a derekukra kötnek.

A blúznak is többféle típusát használták. A válltól a mellközepéig két 1 cm-es, az eleje szélével párhuzamosan futó hajtással varrott blúzt az idősebb korosztály viselte. A blúz elején itt is hamis gomboló-pántot találunk.

Haj- és fejviselet:

A lányok a hajukat „felfűsülték” és egy ágba befonták, az aljába szalagot kötöttek.

Az asszonyok a hajukat középen elválasztva, hátul kontyba tekerték, és arra főkötőt tettek, vagy kendőt kötöttek.

Lábviselet:

A lábukra fehér, barna vagy fekete színű pamutharisnyát húztak, s arra fekete színű, magas szárú, fűzős cipőt, vagy elől kivágott pántos cipőt vettek fel.

Ezt a szakmai leírást H. Bathó Edit múzeumigazgató készítette el kérésre. A Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány több mint félmillió forintos projektből 12 db monostori viseletet sikerült elkészíttetnünk piros illetve zöld színben. A kivitelezést Tajti Erzsébet és Nagy Erzsébet végezte. Öröndetes, hogy három fő sajátjaként varratta meg. A közel egy esztendeje elkészített viseletet a Pávakör tagjai azóta is használják különböző fellépéseken, illetve magánszemélyek is felöltik ünnepi alkalmakkor. Egyelőre a kitűzött célunkat elértük /Pusztamonostor történetének kutatása keretén belül a női viselet felkutatása, felélesztése/. A kutatást folytatni szeretnénk a férfi- és gyermekviseletek irányába, illetve a női viselet elterjesztése a további cél.

3. sz. kép: Pávakör felvonulása monostori viseletben

A monostori viselet múzeumigazgató, pénzügyintézet, képviselők, egyének, és nem utolsósorban a Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány támogatásával éledt újjá. A viselet megtalálta helyét, új szerepét a jelenkorban is, ahogyan az elkészült ruhák is megtalálták illetve megtalálják viselőiket napjainkban is.

Felhasznált irodalom:

Soós Imre: Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése. Szent István Társulat Bp.1985.

Magyar Néprajzi Lexikon Népviselet.<http://www.mek.oszk.hu>

Csomor Józsefné

A JÁSZBERÉNYI GIMNÁZIUM EGYIK JELES DIÁKJÁRÓL

Donáth Ferenc 1913. szeptember 5-én született Jászárokszálláson. A 8 osztályos gimnázium utolsó öt évét – az 1925-26. iskolai évtől 1929-30-ig – a Jászberényi Magyar Királyi Állami József Nádor Reálgimnáziumban végezte.

Az 1924. évi középiskolai reform jelentős hatást gyakorolt az iskolára, ebben a tanévben alakult át reáliskolává. Feladatát néhány modern nyelv és irodalom, valamint a matematika és természettudományos tantárgyak mélyebb tanításával oldja meg.¹³²

Donáth Ferencre leginkább Gergely Adolf, a kiváló matematika-fizika szakos tanár egyénisége, munkássága hatott. Az általa vezetett – országos hírűvé vált – aerokör ellenőrévé választották az akkor VIII. osztályos diákot.¹³³ Egyik résztvevője az 1930. április 29-én megtartott előadássorozatnak. „...először a szállóernyős gerinces állatokkal foglalkozik, fokozatosan halad majd az ősmadáron keresztül a legtökéletesebben repülő madárig. Előadássorozatainak tulajdonképpeni tárgya: a repülőhalak...Végül összehasonlítja őket a hidroplannal.”¹³⁴ Móricz Zsigmond is nagy elismeréssel írt a Pesti Naplóban az aeroköréről, megjegyezte: a repülőgép-semináriumnak volt a legtöbb tagja az intézményben.

Az 1925-26. iskolai évben a IV. osztályban 32 fő kezdte meg a tanulmányait, 1930. június 3-5-én tartott „szóbeli vizsgálaton” csupán 16 fő érettségizett sikeresen. Az évek folyamán egyre több tanuló nem tudott megfelelni a magas színvonalú követelményeknek, ennek következménye a létszám drasztikus csökkenése. Donáth Ferenc viszont egyre kiválóbb teljesítményt nyújtott, VIII. osztályban a néhány díjazott közül megkapta az Ifj. Friedvalszky Ferenc I. jutalomalapítványt. A kamatot (20 pengő) Donáth Ferenc VIII. osztályos tanuló kapta szorgalmáért, jó viseletéért és előmeneteléért.¹³⁵ Osztályából a sikeresen érettségizettek közül négyen a papi pályát, négyen a jogot, négyen az orvosi hivatást választották, csupán 1-1 fő szeretett volna tanár, mérnök, katona, gazda lenni. Donáth Ferenc édesapja foglalkozását követve jogot hallgatott, de pályája messzire ívelt ettől a

¹³² Csomor Józsefné: A Lehel Vezér Gimnázium története (1767-1992) 23.

old.

¹³³ A Jászberényi Magyar Királyi Állami József Nádor Reálgimnázium
Értesítője az 1929-30. iskolai évről. 35. old

¹³⁴ Uo. 38. old.

¹³⁵ Uo. 62. old.

foglalkozástól. Ő nem a nyomor, nem a megaláztatottság, nem a számkivetettség okán, hanem saját szellemi fejlődése következtében állt mindig a haladás, a fejlődés mellé. A harmincas évek elején ezzel nem kevesebbet, mint polgári jólétének feladását, ügyvédi karrierjének kettőtörését vállalta.¹³⁶

Az érettségi után két évvel bekapcsolódott az egyetemen folyó tandíjreform, valamint az antifasiszta mozgalomba, azoknak egyik irányítója lett, 1937-ben pedig már a Márciusi Front egyik lelkes szervezőjeként találkozhattunk vele. 1939-ben részt vett a Nemzeti Parasztpárt létrehozásában, majd megkezdte újságírói tevékenységét. 1939-44 között a Szabad Szó című lapnál volt külpolitikai rovatvezető.

1940 tavaszán vették először őrizetbe, majd több hétig tartó kihallgatás után szabadlábra helyezték. Rendőri felügyelet alá rendelték, és továbbra is figyelték. 1940 őszén munkaszolgálatra hívták be, ahonnan év végén hazaengedték. 1941 tavaszán ismét behívót kapott, súlyos tüdő-vérzése miatt azonban kénytelenek voltak őt leszerelni.

A földkérdést mindig szem előtt tartva, 1945-ben a demokratikus földreform egyik vezető politikusaként dolgozott tovább teljes erőbedobással, de a személyi kultusz éveiben újabb megpróbáltatások érték. Letartóztatták, s 1951 decemberében zárt tárgyaláson - koholt vádak alapján - 15 évi börtönre ítélték. Büntetésének nagyobb részét az embert próbáló magánzárkában töltötte, 1954 júliusában - a Sztálin halála utáni enyhülés következtében - rehabilitálták.

Mindezek egyáltalán nem törték meg, tehát 1956-ban a Nagy Imre köré tömörülő reformértelmiség tagjai között találjuk. 1956. október végén és november elején Nagy Imre titkárságának munkatársa, végigküzdötte a forradalmat, november 4-én ő is a budapesti jugoszláv nagykövetségre menekült, ahonnan november 24-én a romániai Snagovba internálták.

Iskolánk egykori diákját a forradalmat követő koncepciók per másodrendű vádlottjaként 12 évre ítélték, a váci börtönből 1960-ban amnesztiával szabadult. A hatalom igyekezett a politikából kiszorítani, de önsajnálattal helyett a tudományos munkába kapcsolódott be, s megírta a földosztás történetét. Szívesen tevékenykedett e területen is, de hamarosan köréje tömörült a demokratikus ellenzék mindegyik csoportja. Nem volt olyan jelentős ellenzéki fellépés, tiltakozás, amelyben meghatározó szerepet ne játszott volna.

Nem változtatta meg harcos egyéniségét a többszöri bebörtönzés, vádaskodás, mellőzés sem, mindig pontosan tudta, hogy mi a feladata a magyar emberek érdekében. Másoknál, a döntő többségnél, az őt ért

---

¹³⁶

Jászvidék 2006. okt.23. Tóth Pál Péter: Emlékezés Donáth Ferencre. 1. old

szenvedések kis töredéke is elég lett volna, hogy meghátráljon. Akik ismerték, azt állították: „Alig látszott rajta a lelki és testi szenvedés a harmadik bebörtönzés után sem.”¹³⁷

Az 1970-es évek végén tehát újult erővel kapcsolódott be a demokratikus ellenzék munkájába, s 1980-ban már ott találjuk a Bibó-emlékkönyv szerkesztő bizottságában. Érdemes néhányukat megemlíteni: Bencze György, Csoóri Sándor, Göncz Árpád, Halda Alíz, Kis János, Kenedi János és Tornai József. A résztvevő 26 személy életútja később jelentősen eltért egymástól, de akkoriban még egyöntetűen kiálltak a kötet névadója: Bibó István mellett.

Donáth Ferenc pályájának további jelentős eseménye a monori találkozó. Az 1985. június 14-én lezajlott ellenzéki összejövetele alapötlete tőle származott, indítványát a rendszerrel szemben csendesebb-hangosabb vitában állók egyaránt elfogadták. A demokratikus ellenzék, a népiek, az 56-osok, reformközgazdászok viszont nem adtak ki közös cselekvési programot. A találkozó jelentősége a válság súlyosságának és a közös kiútkeresés igényének megfogalmazásában állt.¹³⁸

Amikor iskolánk – a mai Lehel Vezér Gimnázium – egykori tanulója emlékezünk, nem feledkezhetünk meg feleségéről, Bozóky Éváról sem. Férjének többszöri letartóztatása idején mindig mellette állt, nevelte három gyermeküket, pedig biztatták – többen meg is tették ezt – hogy váljon el férjétől, biztosítva ezzel saját újságírói karrierjét. Ezen a lehetőségen egy percig sem gondolkodott. Az ő házasságuk, férje 1986-ban bekövetkezett haláláig, két átlagon felüli munkabírási, becsületos ember s írig tartó szövetsége volt. Felesége így ír róla: „Ő beleszületett ebbe a népbe, benne nevelődött, külső habitusa, tájszólása, artikulációja folytán jász volt a javából.... A vidéki élet, a falu, a játszótársak, az iskolák egyaránt természetessé tették, hogy ő jászsági magyar ember, akinek a magyar paraszt fájdalmai fájnak, aki tökéletesen azonosul ezzel a néppel, sorsában osztozik, nem is tehetne mást, a nagyvilágon e kívül nincsen számára hely.”¹³⁹

Ezekhez a szép és igaz gondolatokhoz kár lenne bármit is hozzáfűzni. Csupán a töredékét villantottam fel e rendkívül gazdag élet fordulópontjainak, de a tények azt bizonyítják, az ember valóban legyőzhetetlen.

---

¹³⁷ Pomogáts Béla épszabadság 2006. július 18.

¹³⁸ Romsics Ignác: Magyarország története a XX. Században 529. o.

¹³⁹ Bozóky Éva: Zord idők nyomában. 256. old

Csörgő Terézia

A TEHETSÉGEK KIBONTAKOZÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI A KÖZÉPISKOLÁBAN

„ A tehetségen az egyének különösen fejlett, speciális képességének együttesét értjük..., amely tevékenység útján alakul, fejlődik. Keresni kell tehát az értelmes tevékenység módjait, illetve biztosítani kell azok feltételeit. A versenyek olyan tevékenységek, ahol a versenyzők a megméretésük során valami lényegeset alkotnak.” – mondta néhai Kiss Lajos gyöngyösi fizika szakos kollégám. Nagyon igaz ez az állítás, a tanári pályámon én is mindig fontosnak tartottam, hogy tehetséges diákjaink lehetőséget kapjanak a tanórákon kívüli megméretésre, s hozzájussanak olyan sikerélményekhez, melyek lendületet adnak a további munkájukhoz.

A Lehel Vezér Gimnáziumban a versenyek sokasága teszi lehetővé a tehetségek kibontakozását. Itt azonban csak két olyan versenyről szeretnék írni, amelyre a jelentkezőnek feladata egy belépő dolgozat készítése. Az egyik a Bugát Pál Középiskolai Természetismereti Műveltségi Vetélkedő, a másik a Kitaibel Pál Középiskolai Biológiai és Környezetvédelmi Tanulmányi Verseny.

1. 1976 és 1984 között a jászberényi Lehel Vezér Gimnázium 13 más középiskolával együtt a Magyar Tudományos Akadémia integrált természettudományos kísérleti oktatási folyamatában vett részt. Ez az összetett oktatási forma a tanév végén a Marx György professzor kezdeményezte „Természet Egysége Tábor”-ral zárult, ahol vetélkedő mellett neves tudósok előadásait, kísérleteket, a legújabb tudományos filmeket hallhatták, láthatták a tanárok és a diákok. A lehelesek nagy számban, szép sikereket elérve vettek részt ezeken, a kísérleti iskolák közötti versenyeken. 1984-től (25 éve) a szervezők „Értem a természetet” címmel hirdették meg a versenyt, már az ország minden iskolája számára.

1986-ban Bugát Pál (Gyöngyös, 1793- Pest, 1865) orvosról nevezték el a versenyt, aki 1841-ben megalapította a Magyar Természettudományi Társulatot (ma Tudományos Ismeretterjesztő Társulat = TIT) és első elnöke volt.

A verseny kiírója, szervezője a mai napig a TIT Stúdió Egyesület, a gyöngyösi Berze Nagy János Gimnázium, a Mátra Művelődési Központ, valamint a Természet Világa c. folyóirat, fővédnöke a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, ill. az Oktatási és Kulturális Minisztérium.

A Bugát Pál Országos Középiskolai Természetismereti Műveltségi Vetélkedő háromfős csapatok versenye, s olyan középiskolás diákok vesznek

részt rajta, akik komplex természettudományos ismeretekkel rendelkeznek a biológia, a kémia, a fizika, a földrajz, az informatika területéről, és felelősen gondolkodnak az élő és élettelen környezet jelenségeiről és folyamatairól.

A verseny két részből áll. A tavaszi szünet első napján kerül sor Budapesten a háromórás elődöntőre, ami írásbeli forduló, s melyen általában 150 körüli (volt olyan év, amikor közel 200) csapat vesz részt. Az országos döntőt augusztus harmadik hetében rendezik, ahová a legjobb 20-21 csapatot hívják meg. A döntő helyszíne kezdettől fogva Gyöngyös és Mátrafüred. A zsűri tagjai neves szakemberek.

Az országos döntő háromnapos. Az első két napon biológia, kémia, fizika, földrajz ismereteket számon kérő írásbelire, számítástechnika gyakorlatra, kémia-fizika laboratóriumi gyakorlatra és terep gyakorlatra, a harmadik napon a szóbeli döntőre kerül sor.

Ezen a versenyen a csapatok bizonyíthatják, hogy a ma fiatalsága már tizenévesen átlátja a világot, és sokszor jobban látja a világot, mint a felnőttek. S úgy gondolom, értik azt, amiről Németh László a következőképpen írt: *„Az ember sokféle kulccsal próbálta megnyitni a természetet, de a modern természettudomány az első, amely valóban nyit is...A természettudomány az ember legtökéletesebb mítosza. Végül ez az, amelynek a legnagyobb gyakorlati következményei vannak, a természettudomány mögött jár egyre hatalmasabb alkotásaival a technika, az emberi lét egyik legnagyobb formálója.”*

A Lehel Vezér Gimnázium kezdetektől minden évben minimum kettő, de inkább több csapattal indult a rendezvényen. A versenykiírásban javasolt szakirodalom is található, de a nagyszámú irodalmat beszerezni, ill. a rövid idő alatt elolvasni igen körülményes, így hát az eredmények többnyire a csapattagok tanórákon és másutt szerzett ismereteit, problémamegoldó képességét, kreativitását, logikáját mutatják.

Róka András főiskolai docens (ELTE TTK Kémia Intézet), a zsűri tagja a Természet Világa 2009. januári számában így ír erről: *„Ha figyelembe vesszük, hogy kicsi a valószínűsége annak, hogy diákjaink a nyarat a versenyre való készüléssel töltsék, akkor megnyugtató, hogy a szokatlan feladatok megoldásai alkalmazás szintű, tartós tudásból születtek. A verseny hangulatán évről-évre nem a „görcsös felkészülés”, hanem a találékonyság, a megszerzett tudás alkalmazásának élménye, öröme érződik.”*

A verseny 25 éve alatt az eredményeink változóak voltak. Minden évben volt a továbbjutás közelében csapatunk, és többször szerepelt is leheles csapat az országos döntőben:

Tanév	Helyezés	Csapattagok
1995/96	12. hely	Barta Ágnes, Czira Zsolt, Sebestyén József
1996/97	10. hely	Barta Ágnes, Kui Róbert, Sebestyén József
1997/98	10. hely	Soós Gergő, Szikszai Boglárka, Zaja Anikó
2000/01	13. hely	Boroznaki Lajos, Dobák Szilveszter, Kovács Bernadett
2006/07	8. hely	Agócs Attila, Bárczi Barbara, Karácsony Gábor
2007/08	13. hely	Agócs Attila, Karácsony Gábor, Pujsz Barbara

A 2002/2003-as tanévben 21. helyezett volt az elődöntőben a Gulyás Zoltán, Fekete Dániel, Kis Viktor összetételű csapat, de pechjükre abban az évben csak 20 csapatot hívtak be a döntőbe.

A döntőkön szereplő csapattagoknál jellemző volt az azonos motivációerősség, és az egymáshoz viszonyított pozitív kölcsönös függés, de a közös cselekvés mellett megjelent az egyéni felelősség is. A csapattagok mindegyike természettudományos beállítottságú volt, de volt kedvenc tantárgyuk, tudományáguk, így aztán a feladatmegosztás is adott volt, bár mindenkinek a tudása legjavát kellett a közösbe adni, egymást kiegészítve, támogatva kellett dolgozni.

Sebestyén József a versenyre emlékezve a következőt mondta: „...jó volt abból a szempontból a verseny, hogy nem a középiskolai séma szerint kellett számot adni a tudásról, hanem felhasználva a tanultakat önállóan kellett csapatban dolgozni.”

A versenyen résztvevők többsége érettségi után természettudományos vagy műszaki pályát választott, szinte a csapatbeli feladatvégzést folytatva. Barta Ágnes ezt mondta erről: „Az egyetem kiválasztását meghatározta, hogy a reál tárgyak iránt fokozottabb az érdeklődésem, melyet a gimnáziumban több versenyen kamatoztattam., s ezért is esett a választásom a Gödöllői Szent István Egyetemre. Jelenlegi munkahelyemen is alkalmazom a már középiskolában megszerzett természettudományos ismereteket. A mai gimnazistáknak ajánlom figyelmébe ezeket a versenyeket, mert sok tanulságot és ismeretet meríthetnek. Ezen a megméretésen különös hangsúlyt kapott a csapatban való gondolkodás, ami a jelen élet egyik legfontosabb tényezője lett.”

Álljon itt a felsorolás a döntőkön résztvevőkről, ők elsőre a következő végzettséget szerezték meg: Barta Ágnes környezetgazdálkodási mérnök, Czira Zsolt informatikus, Sebestyén József technológus villamosmérnök, Kui

Róbert orvos, Soós Gergő informatikus, Szikszai Boglárka biomérnök, Zaja Anikó orvos, Boroznaki Lajos környezetmérnök, Dobák Szilveszter villamosmérnök, Kovács Bernadett biomérnök lett.

Az utolsó két csapat tagjai még most kezdik az érettségi utáni életet. Agócs Attila biomérnöknek, Karácsony Gábor gépészmérnöknek, Bárczi Barbara gyógypedagógusnak, és Pujsz Barbara mentőtisztnek készül.

Minden évben más és más témára épül a verseny, így pl. 1996-ban „Az energiahordozók”, 1997-ben „Gyógyszergyártás, gyógynövények”, 1998-ban „Életesélyek a XXI. században”, 2001-ben „A Föld vízburka”, 2007-ben „Utazás a Föld körül”, 2008-ban „Anyagok a mindennapokban” volt a megadott témakör. A csapatoknak a döntő előtt az adott témakörhöz kapcsolódva egy belépő („hozomány”) dolgozatot kell készíteni. Csapatunk a dolgozataik témáját többnyire a Jászsághoz kötötték. A dolgozatok címe időrendben: „A hűtés és Jászberény”¹⁴⁰, „Kamilla a mindenes”, „Természetes talajkezelés”, „Mocsarak vízminősége -

Megfigyelés a Tápió-Hajta Tájvédelmi Körzetben”, „A közlekedés fejlődése”, „A természetestől a mesterségesig és vissza – A hajfestés”¹⁴¹. Felkészítő tanárként kezdettől fogva azt tapasztaltam, hogy igen komoly, mindenre kiterjedő figyelemmel készítették dolgozataikat a csapatok. Az alábbiakban az 1996/1997-es „Kamilla a mindenes - A Jászságban is használt gyógynövény” című dolgozat részletével szeretném ezt láttatni:

„A gyógyszerként használt kémiai anyagok ismertté vált utó- és mellékhatásai miatt az utóbbi időben a gyógynövények ismét az érdeklődés előterébe kerültek. Világszerte megélnékültek azok a kutatások, amelyek a gyógynövények hatásmechanizmusainak megismerését célozzák. Ezek szerint a gyógynövények hatóanyagai a szervezet belső egyensúlyhelyreállítási folyamatait erősítik. A gyógynövények azonban nem helyettesíthetnek minden egyes bevált orvosi gyógymódot. Nincs növényi

csodaszer, ahogy kémiai úton előállított csodaszer sincs.

Jelenleg kb. 12 ezer gyógynövény ismert a világon. Hegnauer szerint a Föld növénytakarójának 5 %-át vizsgálták meg kémiaileg. Ezekből mégis számtalan, a gyógyászatban használt vegyületet izoláltak. A növényi gyógyszerek szempontjából figyelemre

¹⁴⁰ A dolgozat III. díjat kapott

¹⁴¹ A témához fényképeket is kellett készíteni a dolgozattól függetlenül, a „Rézalapú ezüstfa” c. képük kiállításra került

méltó, hogy hatásuk rendszerint lassabban alakul ki, mint a szintetikumoké és ez által kevésbé befolyásolják a szervezet működését. Lassú, de tartós hatásuk lehetővé teszi, hogy a szervezet megbomlott egyensúlyi állapota rendeződjék és stabilizálódjék...

... a magyarországi gyógynövények közül szinte mindenre használható a kamilla.

Kérdősködtünk többfelé, és kiderült, hogy a Jászságban réges-régen használják ezt a növényt gyógyításra. Termeszteni sem kell, hiszen a Jászság talaja igen kedvező a növénynek. Fodor Ferenc „A Jászság életrajza” című könyvében olvashatjuk: *„A jászföldnek ma legnagyobb csapása a szik...itt található egymással az Alföldi szikesek két fajtája, a Tiszántúlra jellemző szerkezetes, mérszben szegény szikes talaj a Duna-Tisza közének homokjára jellemző szerkezetelen sziksós talajokkal”*. Ezen a talajon pedig jól, nagy tömegben megél a kamilla vagy orvosi székfű (*Matricaria chamomilla*).

Népi nevei: anyafű, Szent Iván pipitér, szikfű, szüzek anyja, bubulyka, pipiske, szikfűvirág...

A kamilla a gyökérsejtjeiben 10mg/g mennyiségű nátriumsót képes felhalmozni. Ezzel magyarázható, hogy a szikes talajok más növények számára már holt víznek számító nedvességét is tudja hasznosítani, így virul, amikor a többi növény már víz hiányában elpusztult.

A fészkesvirágzatúak családjába tartozik.

Gyökere kicsiny, dúsan ágas. Szára 10-40 cm magas, egyenes vagy felemelkedett, merev, elágazó, hengeres, csöves. Levelei szórtak, ülők, az alsók háromszor, a középsők kétszer, a felsők egyszer sallangosan szeldeltek. Virágfészkei hosszú kocsányokon laza bogokban állnak... A virágzat jellegzetes, kellemes illatú...

Az illóolaja azulén tartalmú. Az azulén cikloheptán származékok konjugált kettős kötésű rendszere. Az azulén gyulladásgátló hatású.

...A virág akkor alkalmas gyűjtésre, amikor a fészkek korongvirágai már sárgák, a sugárvirágok pedig már vízszintesen vagy annál lejjebb állók...

Felhasználása sokrétű. Belsőleg: idegerősítő – főleg gyermekeknél, nőknél –, nyugtató hatású, görcsoldó, gyomorserkentő, izzasztó, gyulladásgátló...

Külsőleg: sebek, bőrfekélyek, kötőhártyagyulladás kezelésére használják...

Ismeretszerzésünk során Jászfényszaruban Csúz Lajos bácsitól igen érdekes, hasznos tanácsokat kaptunk a kamilla felhasználásához.

- Addig kell szárítani a virágot, amíg nem roppan, máskülönben bepenészedik.
- Tárolás jól zárható dobozokban történjen, hogy az aromája megmaradjon.
- Fürdő készítésekor a forró vízbe kendőbe csavart kamillát teszünk, és állni hagyjuk.

- Gyomorégés esetén (amely fekély kialakulásához is vezethet) hatékony az ún. "gurulás kezelés". Ennek módja a következő: a kúrát éhgyomorra végezzük, főzzünk kamillateát és igyuk meg, és először fekdjünk a hátunkra, majd kis idő elteltével az egyik oldalunkra, ezután a hasunkra, végül a másik oldalunkra. Ezt többször is elvégezhetjük...

Dolgozatunkban egy növény példáján szeretttük volna érzékeltetni, hogy amit 5000 évvel gyógynövényként ismertek, az ma is az, s igaz Macrobius mondása: „*Gondoz a természet, s jobb örünk bármi egyébnél.*”

2. 1975-ben Győr-Moson-Sopron megyében indították el a *Kitaibel Pál Biológia Versenyt*, ami fokozatosan lett országos, sőt ma már nemzetközi szintű verseny. 1983 óta nemcsak a biológia, hanem a környezet- és természetvédelmi ismereteikről beszámolnak a versenyzők. A verseny névadója, Kitaibel Pál (Nagymarton, 1757 – Pest, 1817), korának a természettudomány fejlődését meghatározó polihisztor volt, aki a Kárpát-medence természeti értékeit, sokirányú kultúráját tárta fel, s igyekezett annak megismertetését, megbecsülését európai rangra emelni.

A versenyen 9. és 10. osztályos tanulók vehetnek részt külön kategóriákban. A verseny ismeretanyaga a TermészetBÚVÁR és az Élet és Tudomány című lapoknak a tanév során megjelenő, kijelölt biológiai, egészségügyi, környezet- és természetvédelmi témájú – évente változó számú – 50-60 cikke, illetve Kitaibel Pál tevékenysége, Magyarország Nemzeti Parkjainak – növényfajok, állatfajok – ismerete. Nagyon komoly fajlistát kapnak a versenyzők, kb. 200-200 növény- ill. állatfajt kell felismerniük latin és magyar névvel ellátva. Ádám György akadémikus 1985-ben a verseny döntőjének megnyitóján a következőt mondta erről: „*A Kitaibel-verseny folyóiratok olvastásával, a tudományos kutatómunka alapjaival való gyakorlat megismertetésével, a fajismeret értékének helyreállításával a tehetség gondozás és a természettudományi kultúra egyedülálló értékeit felmutató mozgalma.*”

A verseny háromfordulós: iskolai, megyei és országos döntő. Az iskolai és a megyei forduló tesztfeladatok megoldását jelenti.

Az országos döntő színhelye Mosonmagyaróvár, a Nyugat-magyarországi Egyetem. Megyéenként 2-2 fő 9. ill. 10. évfolyamos gimnáziumi, ill. szakközépiskolai tanuló (összesen 8 fő) jut az országos döntőbe. Minden döntős versenyzőnek tesztet kell megoldania, kivetített növény és állatfajokat kell felismerni magyar és latin névvel együtt, és szóbelit kell tennie. A szóbelin lakóhelyének, iskolájának és azok környezetének környezetvédelmi gondjairól, megoldási lehetőségeiről, vagy természetvédelmi értékeiről készített dolgozatot kell készíteni, és öt percen bemutatni.

Ez a verseny az, ahol a mérce a kötelezőt meghaladó tudás, az önálló, a felkészítő tanárral közösen végzett igényes munka, amely akár életre szóló iránymutatást is adhat a versenyzőnek.

A Lehel Vezér Gimnáziumban a Kitaibel Verseny iskolai fordulója szinte tömegverseny, hiszen a diákjaink nagy számban vesznek részt rajta. Fontos dolog ez, hiszen 9. osztályban nincs biológia, s a folytonosságot így lehet biztosítani, ugyanakkor a megadott cikkek olvasása sokaknak felkelti az érdeklődését a szakfolyóiratok iránt, olyan dolgokat tanulnak meg, ami a tanórába nem fér bele.

A megyei fordulóban résztvevőknek 30-40 %-a leheles diák.

Az országos döntőbe csak annak van esélye továbbjutni, aki 80-90 % körüli teljesítményt ér el. S ehhez bizony nem elég csak átolvasni az előírt anyagot. Nagyon komoly, rendszeres, memorizáló felkészülés kell. S ha valaki bekerült a döntőbe, el kell végezni a kutatómunkát, és össze kell állítani azt a dolgozatot, melyet majd öt percben bemutat a zsűrinek és a hallgatóságának.

Az elmúlt évek során a következő diákjaink voltak az országos döntő eredményes résztvevői:

Tanév	Tanuló	Milyen pályát választott?	Tanár
1982/83	Nagy Tünde	gyógytornász	Turi István
1983/84	Tóth Tibor	orvos	Csörgő Terézia
	Erki Zsuzsanna	vegyésmérnök	Csörgő Terézia
1986/87	1. helyezett lett		
	Király Ildikó	biológia-testnevelés	Turi István
1988/89	5. helyezett lett		
	Bíró Attila	orvos	Csörgő Terézia
2000/2001	5. helyezett lett		
	Kispál Zsolt	biológus	Csörgő Terézia
2002/2003	Szádvári Emese	tájépítészmérnök	Csörgő Terézia
2002/2003	Bordás Mariann	gyógytornász	Csörgő Terézia
2005/2006	Kispál Dóra	állatorvosnak tanul	Bordásné Fábán
	5. helyezett lett		Nikolett
2006/2007	Fehér Eszter		Turi István
	Fehér Eszter	építészmérnöknek	Rigó András
	4. helyezett lett	tanul	
	Halla Gabriella	fogorvosnak tanul	Csörgő Terézia
	Kovács László	állatorvosnak készül	Rigó András

Az ötperces előadásra nagyfokú önállósággal készített dolgozatok igen változatos témájúak voltak, sok diaképpel, vetíthető fólián készített

grafikonnal, térképpel, az utóbbi időben pedig már a legújabb eszközök (pl. projektor) segítségével készültek.

Nagy Tünde az alma cukortartalmát vizsgálta a magtól a héjig, és tapasztalatairól számolt be előadásában. Tóth Tibor a Zagyva és holtágai környezetvédelmi problémáról, hasznosítási lehetőségeiről tartotta előadását. Erki Zsuzsanna Jászberény itt-ott lerakott szemetéről készítette előadását sok-sok fotóval illusztrálva. Király Ildikó a szolnoki TVM-ből származó foszfátszennyeződést vizsgálta a Tiszán, és tapasztalatairól tartotta előadását. Bíró Attila egy ártézi kút környékének élővilágát mutatta be. Kispál Zsolt a Jászberényi Állatkertben zajló munkáról beszélt.

Szádvári Emese Jászberény 2000-ben védetté nyilvánított területeiről készített összeállítást, gondolati sétára invitálva a jelenlévőket. Bordás Mariann a szitakötők világába kalauzolta el a hallgatóságát¹⁴²

Kispál Dóra „Ki viszi át a békát a túlsó partra” címmel békamentő akcióról írt. Fehér Eszter először „Nagytakarítás” címmel, a második évben „A talajégetés felelőssége” címmel készítette dolgozatát. Halla Gabriella „A szmog, a por és a füstölő kipufogócső” címmel, saját kísérleteinek tapasztalatait és környezetében (Jászsószentgyörgy) tett megfigyeléseit ismertette. Kovács László az Újszász melletti NATURA 2000 területet mutatta be.

A dolgozatok elkészítése, a téma kifejtése sok munkaórát vett igénybe, de a bennük rejlő tartalom, a logikus gondolatmenet, a tanulság, a szépség lenyűgöző.

Bizonyítsa ezt az alábbi részlet az „Árnyékáért becsüljük a vén fát - Jászberény természeti emlékei” című dolgozataból, melyet 2001-ben készített Szádvári Emese:

„...A jászföldet leginkább, mint pusztás területet ismerték és ismerik. Petőfi Sándor is így ír róla Lehel vezér című versében:

*„Mentek, mendégéltek és elértek végre
A Jászság és Kunság szép róna földjére,
Mely a délibábnak szülő tartománya
És amelynek Lehel volt a kapitánya.”*

A Jászság valamikor erdős volt, de az ember az erdő fáit kivágta, helyüket felszántotta, bevetette, máshol pedig a legeltetés tette pusztává a Jászságot. A jáász ember azonban szerette és szereti a fát, az erdőt. Ezt bizonyítja a jáász szólás, miszerint „illetlen” az a tanya, amelyik nincsen fával körülvéve.

¹⁴² A szitakötők titokzatos birodalma címmel a 2003-as Jászsági Évkönyvben olvasható

Végül a természet és az ember egymással való megegyezésének eredménye a mai ligetes, parktájszerű Jászság. A 18. századtól kezdve sok az ültetett erdőség, sűrű fasorok szegélyezik a települések utcáit, tereit. A fák szépen díszlenek, jól érzik magukat a jász földben, nem látszanak jövevénynek a tölgyek, juharok, kőrisek, platánok. A jászberényiek ragaszkodását a zöld területhez, fákhoz, bizonyítja, hogy 2000-ben 16 kisebb-nagyobb teret, kertet, egyedülálló fát nyilvánítottak védetté az 1996. évi LIII. törvény III. rész 28. §(5) és 42 §(5) pontja értelmében...Erről a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóságának „Jász-Nagykun-Szolnok megye helyi jelentőségű természeti értékei” c. összeállításában a következők olvashatók:

„A Jászságban ... példamutató az épített és természeti környezet védelmére tett törekvések területén

Jászberény önkormányzatának tevékenysége, amelynek eredményképpen a város térségében „...az országos védelem alá nem helyezett, de a város történeti múltját, építészeti kultúráját és a város polgárainak önbecsülését, identitását elősegítő településrészek, épületcsoportok, épületek, építmények, illetve az azok által létrehozott utcák, útszakaszok, terek, valamint parkok,

fasorok, zöldfelületek egészben vagy részben megőrzése, helyi védelme érdekében... ”...Bárha másutt is követnék ezt a kezdeményezést!”

Sétáljunk a városban, s nézzünk meg néhány védett értéket!

Sétánk első állomása egy 150 évesnél idősebb, 280 cm-nél nagyobb törzskerületű, jó alakú kocsányos tölgy, mely a város ősi központjának, a Ferencesek terének sarkában lévő ház udvarában áll.

Közel az 1472-ben épült Ferences templomhoz és az 1730-ban épült kolostorhoz. Mintha erről a vén fáról mondta volna Kaán Károly: *„Öreg, elvénhedt fáknak, kúszó borostyánnak... Rendkívül kedvező a hatásuk. Ezek a természeti díszek – ha még nem azok – az idők során természeti emlékké válnak.”*

Az a terület, ahol az öreg kocsányos tölgy áll, valamikor a Zagyva ártere volt. Így lehet, hogy ez a fa egy néhai ligeterdő maradványa.

A Ferencesek terének többi fája és épületei is védettséget kaptak.

A teret elhagyva nemsokára megpillantjuk a Margit-szigetet, közepén a játszótérrel. A sziget, és az azt körülölelő Zagyva és a partján álló fák is védettek.

Rövid séta utána a városi Zagyva hídjára, a Kőhídra érünk. Az innen látható, a folyót övező fűzfák még csak 10 évesek, amelyek a 25-30 éves, allergiát okozó jegenye nyárfák helyére kerültek.

A hídról a mai városközpontba jutunk, ahol együttes védelmet élvez a Fürdő és a Holló András utca, a Szentháromság és a Lehel Vezér tér. A Fürdő utcát

az iskolám oldala mentén a japánakácok és a védett hólyagfák, a Holló András utcát pedig zöld juharok díszítik.

A Szentháromság tér fái közül megnyerő külsejűek és termetűek a korai juharok, a kislevelű hárs, a szivarfa, és a Nagytemplom túloldalán lévő vadgesztenyék.

A Nagytemplomtól a Városháza felé haladva rengeteg magas termetű nyugati ostorfát, és sajnos már csak 21 db 50-60 éves, sárgásbarna foltos törzsű juharlevelű platánt láthatunk...

A város D-i határában még egy gyönyörű facsoportot csodálhatunk meg. A Szelei és Nyár utca találkozásánál vadgesztenyefák találhatók egy fészület körül, amelyek szép emlékként maradnak meg a várost elhagyónak.

...Ezek a zöld területek kellemes és üde színfoltjai Jászberénynek, meghittséget és otthonosságot teremtenek a városban. Oázisok, melyek nemcsak árnyékot vetnek és szépek, de a város levegőjét is tisztítják..."

Sok jelenlegi és volt tanítványunk számára ismerős a két verseny, hiszen – ahogy már írtam – valamilyen oknál fogva sokan és szívesen vettek részt rajta (persze lehet, hogy csak egy pluszötösért). Bármilyen eredményt értek is el a versenyzők, valamilyen módon profitáltak ebből a tevékenységből. Gyakran hallottam a Kitaibelre készüléskor, hogy nagyon érdekesek a cikkek, sőt még az érettségi vizsgán is fel tudták használni az ismereteket, persze volt ellenkező vélemény is. Sikerélményt jelentett, ha valaki a megyei döntőbe került, s ez nem mellékes tényező. Jó volt hallgatni a Bugát-elődöntőről hazafelé tartva a feladatokat megbeszélő csapattagokat. Az elődöntőbeli eredmény általában nem keserítette el a résztvevőket, ha tudtak, a következő évben újra jelentkeztek. Ez a bizonyítani akarás nagyszerű dolog.

Végezetül a Bugát és a Kitaibel, ahogy az iskolában egyszerűen nevezzük, érdemének tartom, hogy folyamatos olvasásra, tájékozódásra készítetnek, önálló megfigyeléseket igényelnek, a tanulókat és a tanárokat egyfajta csapatmunkára ösztönzik, mindezzel a diákok egyéniségének, tehetségének kiteljesedését segítik.

Fodor István Ferenc

BÉRELTÜK PÁKÁT

Pákapusztá. Ez a földrajzi név sokak számára nem mond semmit, pedig igen sok köze volt a Jászság egészéhez, majd egyre kevesebb részéhez, de a teljes kapcsolat csak a második világháború körül szűnt meg.

Az 1873-ban Jászfákóhalmán megjelent könyvatos újságban – a Jászkürtben – Nagy Antal szerkesztő így határozza meg a helyzetét: „Páka pusztarész, mely 1600 négyszögölével számítva 240 955/1600 katasztrális holdat tesz, a jákóhalmi birtokosok egyetemes tulajdonát képezi, s egyes birtokosokat tekintve pedig mindenkit tényleges birtok kulcsa arányában illet.

E birtokrész – pár holdat kivéve – jó minőségű első osztályú föld, fekszik Páka pusztának északnyugati szögletén, Kecskemét város határától két oldalt bekerítve, keletről az apáti, délről a mihálytelki, nyugatról a kiséri részek tőzsomszédságában; nyugatról a két öles kecskeméti határút, északról pedig a Kecskemét-csongrádi nagy országos út választja el a kecskeméti határtól, tehát a közlekedésre és gazdálkodásra Kecskemét városát, mely egy jó arányra fekszik, tekintve – legelőnyösebb helyen létezik.” A szöveg további részéből az derül ki, hogy az 1850-es években történt meg a pusztá felosztása és községenkénti átadása. Kiderül az is, hogy kezdetben előnyös volt a „haszonbérileg kezeltetett” gazdálkodás, azonban a '60-as évek silány termése és a bérlő bukása miatt utána veszteséget termelt. A szerző a további részben indokaival az eladás mellett érvelt.¹⁴³ Mint majd e cikkből látható, ez a javaslat annyira nem talált kedvező fogadtatásra, hogy még legalább 70 évig Jákóhalma birtokában maradt, miután a többi település sorozatban túlادott a saját terület részén.

Miért van az, hogy ez a terület mégis annyira kiesett az emlékezet rostáján? Egyszerű az ok: míg Szentlászlópusztán, Kocséren és más pusztákon ma virágzó községek léteznek, Pákán – Bösztörhöz, Kisbalázshoz és másokhoz hasonlóan – ma nincsenek állandó lakosok; legalábbis olyan mértékben, mely községgé szerveződéshez vezetett volna. Így mára Pákapusztá csak egy földrajzi név maradt Kiskunfélegyháza határában. S a hajdani pusztá különböző részein több jászsági település nevét is földrajzi névvé formálta az emlékezet, hirdelve, hogy itt valaha jászok gazdálkodtak:

¹⁴³

Jász-Kürt, 1873. 19. szám.

többek közt jákóhalmiak, akiknek hajdani épületére is földrajzi név emlékeztet.¹⁴⁴

Pákapusztá neve azonban mégsem vész el teljesen, mert volt egy jákóhalmi család, amely 1927-től 10 éven át itt gazdálkodott. A család egyik tagjával 1975-ben riportot készítettem a témáról.

Lukácsi Istvánné Menyhárt Veronika 1916-ban jákóhalmi családból született – azért Jásztelken, mert akkor éppen ott bérelt földet a család – , és 1996-ban, 80 éves korában halt meg jákóhalmiként egy budapesti útja során. A jászjácóhalmi Horváth Péter Honismereti Szakkörnek 1968 óta tagja, majd vezetőségi tagja volt haláláig. Ennek a beszélgetésnek akár azt a címet is adhattam volna, hogy *Egy néptanító élete*. Amiért mégis *Béreltük Pákát* lett a címe, annak az az oka, hogy Veronka néni 11 éves korától tíz évet töltött Pákapusztán, amely időszak több vonatkozásban meghatározta mind az ő, mind a családja életét. Ha akkor nem ott él, akkor valószínű, hogy nem Kiskunfélegyházán, hanem Jászberényben végzi el a tanítóképzőt. És az is

¹⁴⁴ Kiskunfélegyháza és környéke földrajzi nevei. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp. 1997.

valószínű, hogy nem Szakmáron és Bócsán tanít kezdő pedagógusként, ugyancsak a Kiskunságban. Hiába jött haza tanítani 27 éves korában – a még élő négy testvére közül csak egy jött vissza szülőfalujába, hárman ott alapítottak családot, ott maradtak –, egész életében folyt a rokonlátogatás a Jászság és a Kiskunság között. S folytatódott ez „második rokoni szinten” napjainkig az unokatestvérek között. Amikor a honismereti szakkörrel 1969-ben egy mikrobuszos kirándulást tettünk arra, még találkozhattunk Kiskunfőlegyházán az egyik testvérrel.

De idézzük fel a több mint 30 évvel ezelőtti visszaemlékezést:

– *Veronka néni! Beszéljen egy kicsit a családról, az ősökről!*

– A Menyhártok 1703-ban¹⁴⁵ tűntek fel először az anyakönyvben.

Azt nem tudom, hogy honnét jöttek. Édesanyám Solti volt: ez a név ma már nem ismeretes a faluban.¹⁴⁶ Édesapám 26 éves korában nősült meg itt Jászfákóhalmán, 1889. május elsején. Édesanyám árva lány volt: az ezernyolcszázhetvenes években volt itt egy kolera járvány, az vitte el a szüleit. Emlékezett rá, hogy 4-5 éves lehetett, amikor mutatták neki: ott viszik őket a temetőbe. Édesapámék hatan voltak testvérek, ő volt a legöregebb. A család általában elég népes volt, volt olyan nagynénje, akinek 16 gyereke volt, de jellemző volt az akkori állapotokra, hogy csak kettő nőtt fel közülük. Mi is tizenegyen születünk, de csak heten nőttünk fel, a többiek meghaltak még kiskorukban. Gyakran előfordult, hogy ha egyet csengettek, csak legyintettek az emberek: „Á, kis halott!”¹⁴⁷

Édesapámnak is volt néhány hold földje, meg édesanyámnak is, így, amikor összekeverültek, tíz hold körüli földjük volt. A Menyhártok földje kint volt a Bodó-gyepen,¹⁴⁸ a Menyhártok utcája pedig a mostani Honvéd¹⁴⁹ utca volt, ott laktak egymás mellett mindnyájan.

¹⁴⁵ Valószínűleg 1705-ről lehet szó, mert ettől az évtől van meg a község anyakönyve.

¹⁴⁶ Megjegyzendő, hogy a valószínűleg Soltról származó család, ha fiúágon kihalt is – több más névhez hasonlóan – becézőnéven fennmaradt. Jászapátin ma is élnek Sótiak (hivatalosan ezen a néven), sőt Jákóhalmára is került egy család. A Sóti a jász kiejtés szabályai szerint (zöd, föld, bót, főt) módosult Soltiról Sótira (a nem ejtett „l” betű előtti magánhangzó hosszúra változott), sőt a „f” meglágyult „ty”-vé. Jákóhalmán ma az egyik Zsótér családot becézik Sótyinak, vélhetően azért, mert a férfiágon kihalt Solti család volt az ősük között.

¹⁴⁷ Az egyházi szokásrend szerint gyerek halott esetében egyet, felnőtt nő halálakor kettőt, felnőtt férfi halálakor pedig hármat csendült a lélekharang.

¹⁴⁸ Ma ott található a Kapitányréti erdő.

¹⁴⁹ Korábban Szent István utca. Jákóhalmi sajátosság, hogy a Szent István és Szent Imre (ma Sallai) utcák nevét a diktatúrában megváltoztatták a „Szent” miatt, viszont a Mátyás király utca maradhatott napjainkig.

Hat bátyám volt: János, Gábor, Pali, Sándor, Jakab és István. A Jakab jellegzetes név volt a faluban, mert ez a község védőszentje. Én voltam a legfiatalabb, és az egyetlen életben maradt lány. Meg kellett tanulnom verekedni, mert a bátyáim mellett mindig én húztam volna a rövidebbet.

– *Gondolom a tíz hold föld nem volt elég ekkora család eltartásához. Mivel foglalkoztak még?*

– Édesapámék a tizennégyes háború előtt eljárógtak Nagyváradra marháért. Részben vonaton, ameddig már kiépült, részben meg gyalog. Visszafelé többnyire gyalog, mert akkor már hajtották az állatokat. Volt olyan, aki húszat is megvett, és visszafelé eladogatta. Többen összetársultak, és egy egész nagy falkát hajtottak hazafelé. Beletelt egy hét is, mikorra hazaértek, mert a nagyobb városokban megálltak árulni. A századforduló után már nem volt ennyire kifizetődő a marhakereskedelem, meg a nagybácsik is megöregedtek, és egyre kevesebbszer mentek el.

Édesapám nem akarta a gyerekeket máshová adni, ezért bérelte a jásztelki pap tanyáját. Odaköltöztek. Ez az első világháború idején történt. Falszky nevezetű plébános volt akkoriban Jásztelken. Amikor a szüleim odamentek, azt mondta: „János! Én még minden bérlőmnnek kereszteltem.” „Hát főtisztelendő úr, az már nem lesz nagyon jó, ha nekem is keresztel.” Mit ad Isten, csak keresztelni kellett, mert tizenhatban megszülettem. Az én születésem az egyik idősebb bátyámnak, Gábornak volt emlékezetes. Betöltötte a 18. évet és behívták katonának, csak annyi ideje maradt, hogy megvárja a keresztelőmet. Először a román frontra került, azután Doberdóból jött haza. Ő volt az egyetlen katona a testvéreim közül, mert a legidősebbet fel tudta mentetni édesapám a nagycsaládra való tekintettel: persze úgy, hogy Paray Imrét, a főjegyzőt „meg kellett kenni” néhány hízott disznóval. A többi testvérem a veszített háború miatt úszta meg a besorozást. Inkább azokat vitték el, akik tanultak, az én bátyáimnak pedig nem nagy kedvük volt tanulni. Aztán meghalt a jásztelki pap. Utódja Rigó Mátyás volt, helyi születésű. Fertelmes természetű ember volt. Nem lehetett kijönni vele. Nem volt messze a tanya, könnyen ki tudott járni, ott volt örökké, és mindig gáncoskodott. Így aztán otthagytuk. Ez már körülbelül 1920 után volt, mert a tanácsköztársaság idején még ott voltunk. Utána eljöttünk Csík Zoltán tanyájára, aztán meg a saját tanyánkra, amelyet édesapámék egybekelésük után építettek a földjükre. Ott laktunk egy évig. Akkor hallottuk, hogy a jákóhalmi papnak is van kiadó földje. Édesapám nyomban bement a paphoz, ahol váltott is valamennyi földet. A pap tanyájára viszont még nem lehetett kiköltözni, mert az előző gazda, Gyuri, ott lakott.

– *És Veronka néninek volt kedve tanulni?*

– Édesapám szerette volna taníttatni a gyerekeit, de nem nagy sikerrel. Sándor otthagytta a paraszti munkát, és elment inasnak Váci Mihály

berényi kovácsmesterhez. Utána elment a salgótarjáni vasgyárba. Jakabnak volt kedve tanulni, ő a berényi gimnáziumban kezdett, aztán – a pap tanyájára való költözésünket követően – az apáti gimnáziumba járt, mert könnyebb volt a nagyhalmi vasúti megállóhoz átjárni a dósai határba. Jakab azt mondta, hogy ő pap lesz, édesapám meg úgy vélekedett, hogy: „Ahogy akarod, fiam.”

Én kis növésű voltam, alig 150 cm, étvágytalan, ezért betegesnek néztem ki, a bátyáim viszont mind 170 centi felett voltak. Hat éves koromban menni kellett volna iskolába, de kis termetem miatt édesapám másként gondolta. Szólt a plébánosnak, Magyar Jánosnak – ő volt az iskolaszék elnöke –, hogy ne kelljen még iskolába járnom. Olyan kicsi vagyok, és a falu is messze van. Ő először beleegyezett, de 8 éves koromtól már nem kaptam felmentést. Dósán akkor már volt tanyai iskola. A Nagyhalmon megvettek egy házat, átalakították, kivették a közfalakat, egy évig ott tanultunk. Odajárt a környékről a dósai és a jákóhalmi gyereksereg is. Lencse Mátyás volt a pedagógus, Dósáról járt ki tanítani. Kis idővel elteltével fogtak hozzá a későbbi nagyhalmi iskola építéséhez.¹⁵⁰

– *És hogyan kerültek kapcsolatba Pákapusztával?*

Volt Jákóhalma közbirtokosságának egy pusztája Kiskunfélegyháza határában: Pákapusztá. A jáász községek a török kiűzése után, mint ahogy megvették Szentlászlót, ugyanúgy megvették Pákát is. Közös birtok volt, melyet a községek felparcelláltak. A húszas években már csak Jákóhalmának, és egy másik jáász községnek volt meg a pusztarésze. Emlékszem rá, hogy a mihálytelki¹⁵¹ kő még megvolt, azon sokat üldögéltem. Édesapám már '21-ben bérbe akarta venni Pákapusztát, hogy majd a gyerekek megbirkóznak vele. A kecskeméti Fekete testvérek viszont ráígérték, és ők kapták meg 6 évre, így '27-ben járt le a bérlet. Ekkor édesapám összebeszél az öccsével, Sándorral – annak is volt 3 fia, 2 lánya –, és közösen kivették. Tavasszal volt az árverés, eljöttek a jákóhalmi tanácsházára a Fekete testvérek is, de esélyük sem volt, mert előzőleg nagyon kihasználta a földet, és nem fizették rendesen a haszonbért. Úgy gazdálkodtak, hogy kommenciós cselédeket¹⁵² fogadtak. Volt ott egy lakóépület is, melynek fenntartásáról a község gondoskodott. Ők viszont nem ott, hanem Kecskeméten laktak, nem tudom mivel foglalkoztak, de nem voltak szegény emberek. Csak kijártak néha megnézni a cselédeket, hogy dolgoznak, mint dolgoznak.

¹⁵⁰ A jáász dósai nagyhalmi tanyasi iskola a jákóhalmi határtól mindössze 200 méterre volt.

¹⁵¹ Jásztelek korábbi neve.

¹⁵² Természetbeni bérezésben részesültek.

Aratáskor már édesapám és a bátyáim lementek Pákára előkészíteni a talajt a vetéshez. Jóformán én maradtam itthon édesanyámmal. A gazdálkodásban a váltás Szent Mihálykor¹⁵³ volt, ehhez kapcsolódott a béresek, cselédek helyváltoztatása is. A juhászoknak Demeterkor¹⁵⁴ volt a váltás, mert akkor volt a birge becsukás.¹⁵⁵ Szent Mihálykor hagyták ott a tanyát, akkor leköltöztünk. Sándor bátyámék lovakkal mentek, azzal 15 óra alatt meg lehetett tenni a 100 kilométeres utat.

Én nagyon élveztem a várható kirándulást, mert nem volt jellemző a jáász emberre az utazgatás: volt, aki egész életében sem ment túl a falu határán. Mindennap, ahogy közeledett Szent Mihály napja, izgatottan vártam a költözési előkészületeket. Sándor bátyám gyerekei is otthagyták a munkát, és jöttek segíteni a csomagolásban, felkészülni az útra. Jöttek a szomszédok is elköszönni, de inkább siránkoztak, sajnáltak bennünket: „Elmentek, elvisz ez a János meghalni. Mi lesz veletek?” Édesapám nem volt már fiatal, 64 éves volt, mikor ebbe a vállalkozásba belekezdett, s egész új életet kezdett. Én meg kétségbe estem, hogy itthon maradunk, lebeszélük szüleimet az utazásról, pedig én úgy szerettem volna menni. Előzőleg ugyanis sokat meséltek Pákáról, az ott élő emberekről. Nagyon szerettem volna én is látni, és nem igazán tetszett, hogy a szomszédok sírva kérleltek bennünket a maradásra. Nem tudtam én azt, amit ők, hogy a családunk már mindent elintézett, és ezt nem lehet visszamondani.

– *Milyen volt a leutazás?*

– Ökrös szekérrel indultunk el, ekkor hajtottuk az egyéb jószágot is, ami mind az én nyakamba szakadt. Alig látszottam ki a disznók közül. Elindultunk a tanyáról alkonyat előtt a négyökrös szekérrel, hogy ne legyen túl melegünk. Sándor bátyám gyerekei, meg az én testvéreim is maguk elé vették a disznót, a növendékmarhákat, meg a birgét, és hajtották lefelé. Hol a szekér¹⁵⁶ előtt mentek, hol utána.

A mi bútorunk a szekéren volt, engem is felpakoltak a kocsiderékba. Nemcsak egy szekér volt, több is. Beértünk a faluba, aztán mentünk tovább Jászberény felé. Ott a kórház mellett haladtunk a Famosi úton. Amikor Berényből kiértünk rögtön „agyig” süllyedtek a szekerek a homokba. Nagyon húztak az ökrök. A jószágok is szügyig süllyedtek, akkor még a Famosi út nem volt kikövezve.

¹⁵³ Szeptember 29-én.

¹⁵⁴ Október 26-án.

¹⁵⁵ A juhokat (közismert jászsági néven birgéket) a legelőről ekkor terelték zárt téli helyre.

¹⁵⁶ A Jászországban általában az ökör húzta közeledési eszköz neve volt, a lóvontatású volt a kocsi.

Amikor Szelére értünk megálltunk egy kicsit. Ott zömmel cselédeberek éltek, mert nagybirtok volt. Az út mellé kiálltak a kisgyerekek, meg az öregek is. A falu szélén valahol letelepedtünk, aludtunk egy keveset, és napfelkelte előtt elindultunk; mert napközben azért csak meleg volt az ökrökre. Azok nem szeretik a meleget, hamar kifáradnak, amellet meg még homokban is kellett járniuk. A jákóhalmi határ nem homokos, nem voltak hozzászokva. Bizony csorgott a nyáluk. A kutya is oda volt kötve a kocsioldalhoz, az is a saját lábán ment. Aztán átmentünk Ceglédre, Nagykörösön, Kecskeméten. Másnap este sötétben érkezünk meg Pákára, a tanyára. Akkor még Városföld is Kecskeméhez tartozott, nem volt önálló község. Ezzel a Városfölddel határos Pákapusztja. Ez nem az ötös út mellett van, hanem attól keletre 3-4 kilométerre, Félegyháza határában. Mellette egy földút halad el, azon jártak régen a híres betyárok Kecskemétre. Az ökrökkel estére érkezünk meg. Az egyéb jószágokkal nem jöttek utánunk, hanem Ceglédet elhagyva földutakra tértek le, hogy a városokba ne hajtsák be a nagy falka jószágot. Ők hajnalra érkeztek meg, ha jól emlékszem. Valamelyik állat elkóborolt, és közben azt is keresni kellett.

– *És mi lett az itthoni földdel?*

– A saját földünket Jákóhalmán édesapám testvérei felfogták haszonbérbe.

– *Meddig voltak lent Pákán? Milyen volt az ottani élet?*

– Mi kitöltöttük Pákán a 10 évet, közösen gazdálkodtunk. Volt lenn két lakóépület, ahol 4 család is lakhatott. Mi a rosszabbik épületbe költöztünk, de '30 körül építettek egy újat. Eben sokan segítettek, voltak többen Jákóhalmáról is, ott volt Urbán, meg Lengyel Medárd, akit a fal agyonütött később.¹⁵⁷ Ha volt valami javítani való az épületeken, mindig jákóhalmi mestereket küldött ki a község. Nem kellett messzire járni iskolába, mert ott volt néhány száz méterre a koháryszentlőrinci¹⁵⁸ területen lévő iskola. Ez már Kecskeméhez tartozott, ott jobban megjött a kedvem a tanuláshoz. Itthon Lencse Matyi nagyon gyakran berúgott, és sokszor nekem kellett tanítani. Az új helyen rendszeresebben jártam iskolába, nem kellett az állatokkal foglalkozni. Ugyanis ott volt libapásztor és tanyásbéres is, akik lakást is kaptak. Kommenciót negyedévenként, pénzt havonta fizettünk nekik. Ott is kosztoltak. Árpa, rozs, kukorica, krumpli volt a természetbeni juttatás.

¹⁵⁷ Lengyel Medárd – 1949-ben a Béke Tsz egyik alapítója – a '60-as években házbontás közbeni balesetben halt meg.

¹⁵⁸ 1913-ig önálló község volt – történetünk idejében Kecskemét pusztája, majd 1950-ben ismét önállósodik ugyanazon a néven. Ma Nyárlőrinc néven önálló község.

Még elköltözésünk előtt, '24-ben, két bátyám, János és Gábor megnősült. Kettős lakodalom volt októberben, de János már a következő év februárjában meghalt. Megfázott, és tüdőgyulladást kapott. Így csak Gábor felesége jött velünk Pákára.

A többiek még nőtlenek voltak. És tudvalevő, ha nőtlen fiatalemberek, meg hajadon lányok elmennek egy idegen vidékre, könnyen gyökeret vernek, megnősülnek, férjhez mennek, ott is maradnak. Ugyanígy jártak a bátyáim, Pali is megnősült '31-ben.

Később Fazekas Ágoston földjét – aki Szolnok megye alispánja volt – felajánlotta édesapámnak a zárda főnöknője, ő az alispán leszármazottja volt.

Édesapám kivette haszonbérbe ezt a 150 holdnyi területe, Pali ekkor odaköltözött a feleségével. Sándor és István Pákán maradt.

Pár év múlva Gábor visszajött a feleségével a saját tanyánkra, Jákóhalmára, és itt lakott valameddig.

Az alispán-féle föld körülbelül 20 kilométerre volt Pákától. '37-ben Sándor is megnősült. Ekkor már a másik Menyhárt család vette bérbe Pákát, mert lejárt a 10 év. Gábor ismét lejött a vasút mellé, egy másik alispáni földre. A bérlés itt úgy történt, hogy kezességet kellett vállalni.

– *Mi történt a 10 év után?*

– Mikor megszűnt a pákai bérlet, édesapám szétosztotta a nyereséget a gyerekeknek. Minden bátyámnak 10.000 pengőt adott át. Közben megvettek 10 hold földet az öccsével Egyházyéktól.¹⁵⁹ Azért folyamodott édesapám a haszonbérletes munkához, mert így tudta foglalkoztatni a gyerekeket, akik nem tanultak. Én nem kértem a pénzből, mert engem tanítottatott. '29 őszén bekerültem a zárdába Félegyházára, a polgári iskolába. Mindjárt második osztályba mehettem, mert Jakab bátyám, aki tanult ember volt, nyáron megtanította velem a németet, és az egyéb tudnivalókat.

– *Korábban már szó volt róla, hogy ő pap akart lenni. Megvalósult a terve?*

– Az ő pappá válása sem ment könnyen. Hatodikos korában már fel akarta vetetni édesapám, hogy kitaníttassák, de akkor az egri érsekség nem fogadta. Ráfogták, hogy gyenge, meg rossz a szeme. Nem akarták ingyen felvenni, édesapám meg sokallotta a tandíjat, ami nem volt kis összeg akkoriban. Azért csak elmentek Pesten a szemklinikára Magyar Jánossal¹⁶⁰együtt – ő volt a gyámja, segítője Jakabnak –, ahol megállapították, hogy a szemének semmi baja. Aztán meg abba kötöttek bele,

¹⁵⁹ Malomtulajdonos volt. Egy jákóhalmi mondókában is szerepel a neve: „Csoze, Csontos, Kőházi – Kismasinás, Egyházy...”

¹⁶⁰ Jákóhalmi plébános volt 1922-39 között.

hogy mit okoskodnak. Erre aztán elmentek a székesfehérvári püspökségre, ahol felvették teljesen ingyen. '32 júniusában ott szentelték fel. Utána Ercsibe került káplánnak, majd Kelenvölgybe,¹⁶¹ Pest mellé. Ott akkor építettek templomot. A szerencsétlen testvérem '37-ben meghalt vakbélgyulladásban. János és Jakab is csupán 29 évet élt.

– *Jákóhalmával tartották a kapcsolatot?*

Lélekben sokszor Jákóhalmán voltunk, gyakran haza is jártunk. A búcsút¹⁶² mindig számon tartottuk, mert ilyenkor általában hazajött valaki közülünk, aki a rokonokat, ismerősöket végigjárta. Sopánkodtak az itthoniak, hogy rossz sorsuk van, biztosan éhen halnak. Voltak, akik elmentek a faluból és teljesen elszegényedtek. Később édesanyám is elismerte, hogy érdemes volt lemenni Pákára, mert jó termőföldek vannak arra, és nem volt hiábavaló a fáradozás. Édesanyám '31-ben agyvérzést kapott Jakab hetében¹⁶³, a fél oldala teljesen megbénult. Egy orvosnak sikerült úgy rendbe hozni, hogy '36-ban már sok templomot és múzeumot végig tudtunk járni vele Pesten, mikor Jakabot meglátogattuk. A pákai bérlet lejárta után a szüleim elköltöztek Gáborhoz, az alispán földjére, mert ott volt lakás. Én intézetben voltam, még az is megfordult a fejemben, hogy apáca leszek, de aztán másként döntöttem. 1939. június 27-én kaptam tanítói oklevelet. Addig az intézetben voltam, és csak a szünetekben mentem haza nyáron, karácsonykor, húsvétkor. Havonta egyszer lehetett látogatni. Szüleim piaci napokon bejöttek hozzám, leültünk, beszélgettünk egy kicsit, aztán mentek vissza. Édesanyám betegsége miatt már nem nagyon tudott dolgozni, édesapám meg idős volt. Hol az egyik, hol a másik bátyámnál laktak, én pedig oda mentem a szünetekben, ahol éppen a szüleim tartózkodtak.

– *Tehát ekkor már a szülei is állandó kiskunsági lakosok voltak!*

– '39-ben kivették a Soltvadkert mellett lévő Bócsa község 900 hold földjét. A Greskovics család birtoka volt, valamilyen majornak hívták. Orgovánnyal és Bugaccal határos volt ez a terület. Itt laktunk '41 őszején. Futóhomokos volt a határ, sokszor megtörtént, hogy a bójti szél össze-vissza hordta a homokot. Nekünk ez nem tetszett, mert mi ilyen talajhoz nem voltunk hozzászokva. Ott nagyon elszegényedtünk. István meg Sándor el is jött onnan. Sándor a város határában vett földet, István meg legényember volt, elment Csávolyra. Később megnősült, és az apósához költözött. Miután megszereztem az okleveletem, Bócsán laktam, és ott tanítottam ősszel a zöldhalmi pusztai iskolánál. Bócsa teljesen tanyavilágból állt, húszvalahány-

¹⁶¹ Ma már Buda része.

¹⁶² A búcsú hetében: július végén.

¹⁶³ A Jakab-napot (július 25.) követő vasárnap.

ezer hold volt a határa. A belterület csak néhány ház volt. Most már egész szépen kiépült, jártam arra azóta.¹⁶⁴

– *Ez már végleges állás volt?*

– Megüresedett egy tanítói állás ideiglenesen, és azt töltöttem be. Az iskolában minden vasárnap volt mise, és a gazdák utaztatták a plébánost. A mi kocsinknak is be kellett kapcsolódnia. Amelyik gazda elvitte a plébánost a közeli iskolába, akkor annál a gazdánál volt az ebéd. Mikor én ott tanítottam, és közben mise volt a plébánián, én is ott maradtam ebédre. Ott összeismerkedtem a főjegyzővel és a bíróval. Elmondtam nekik, hogy ki vagyok, szeretnék kinevezett lenni, mert az ideiglenesen megbízottat bármelyik pillanatban elküldhetik. A bíró fia a Szakmár községhez tartozó Felsőerek-Keserúteleken volt plébános, éppen ott volt ő is a bócsai plébánián. Említette, hogy ismert ő egy Menyhárt nevű papot, aki nem volt más, mint az én bátyám. Egyszeriben közeli ismerőssékké váltunk.

'940. január 15. körül kaptam tőle egy levelet, hogy azonnal mehetek, tanítóra van szükség. Merre menjek, hogy menjek, ez megint nagy probléma volt, mert esett az eső, a hó, sok volt a talajvíz még a kőúton is. Óriási kerülővel lehetett bejutni Soltvadkertre, ismeretlen helyeken, nagy hóban, esőben, szélfúvásban, mégis azt mondtam, én megyek. Ekkor már nem tanítottam Bócsán, mert felvettek egy másik tanítót, nekem pedig felmondtak. A hosszú útra nem egyedül, hanem Istvánnal indultam el, a legfiatalabb bátyámmal. Soltvadkerten felültünk a vonatra és mentünk Kalocsa felé. Kalocsa előtt leszálltunk. Csak havat láttunk mindenfelé, meg néhány fát. Érdeklődtünk, hogy merre van Szakmár, mutattak egy irányt, de nem láttunk a nagy fehérségben semmit. Estefelé, mire odaértünk, még a köd is leereszkedett. Ismét kérdezősködtünk, Keserúteleket sem volt egyszerű megtalálni. Közben láttunk egymás mellett 5-6 házat, semmi udvar, csak lakóépület volt és melléképületek. Úgy hívták ezeket, hogy szállás. Mi továbbra is Keserúteleket kerestük, mert a bíró fia ott volt plébános, ő hívott engem tanítani. Már besötétedett, amikor odaértünk. Megmutatták, hogy hol van a plébánia, ahol a pap várt, mert tudott érkezésemről. Ott éjszakáztunk, másnap szánkóra ültünk, és elmentünk Felsőerekre. Felsőerekszállás, mert ez volt a hivatalos neve, olyan 300 lakosú település volt. Ott kezdtem tanítani 1940. január 20-án. Az a dátum a nyugdíjazásom szempontjából is fontos volt, onnan számították a munkaviszonyomat. Az ottani tanító fizetés nélküli szabadságot vett ki, és hosszabb időre elutazott a férjével. Amíg vissza nem jött, én helyettesítettem.

– *Milyen volt ott az élet a világ végén?*

¹⁶⁴ Honismereti kiránduláson – néhány évvel Veronka néni halála előtt – is jártunk ott, mikor megtalálta hajdani iskoláját.

– Kalocsai hímzéssel foglalkoztak, a kislányok is bő ruhában jártak, egyen-egyen 13 ruha is volt. Saját maguk készítették, ügyesen varrtak a kicsik is. Nagyon megszerettem őket, meg ők is engem, de csak nem éreztem jól magam, mert vágytam vissza a Jászságba. Édesapánk belénk plántálta a Jászság szeretetét. Megvártam, amíg visszajött az a tanító, akit én helyettesítettem, és rögtön visszamentem Bócsára.

Abban az évben halt meg édesanyám, a második agyvérzés „elvitte.” Gábor, a legidősebb bátyám – aki ’41-ben behívót kapott – éppen otthon volt látogatóban. Lelkendeztünk, hogy néhány napra szabadságolták – gyalog jött a bugaci állomásról –, édesanyám meg nemsokára leesett a székről, és nem is kelt fel többet. Lebénult, ápolni kellett. Bócsán halt meg, és Félégyházán temettük el az ótemplom sírkertjébe.

’41 szeptemberében ismét Bócsán tanítottam, Zöldhalmon, csak nem kineveztként. ’42 újévén meglátok egy embert a plébánia melletti lakásnál, ahol a kisegítő tanító lakott albérletben. Megismertem rögtön, Török Ignác volt, az az ember, akinél Felsőereken laktam, amikor ott tanítottam. Eljött értem, hogy menjek újra, mert nincs tanítójuk. Elvisznek, kineveznek, nem ideiglenes állásban leszek. Meg kellett várni a mise végét, mert én voltam ott a kántor is. A plébánosnak említettem az új ajánlatot, mert ő volt az iskolaszék elnöke, de nem akart elengedni. Mégis aláírtam a szerződést, és már haza sem mentem. Szóltam a kocsisnak, felültünk a szánkóra, meg sem álltunk Felsőerekig. Ott már egy másik plébános volt akkor, Lovas Istvánnak hívták. Sok szállás tartozott Szakmár községhez, így lett nagyközség, mert terjedelmes volt a határa és növekedett a lélekszáma.

– *Említette, hogy mennyire kötődtek Jákóhalmához. Nem volt szándéka itt tanítani?*

– Megkaptam a kinevezést, de közben csalogattak haza is, Jákóhalmára. Édesapám is gyakran mondta, hogy ő bizony szeretne hazajönni Jákóhalmára. Közben Varjason¹⁶⁵ megüresedett az állás, mert Szécsényi Erzsébet,¹⁶⁶ az ottani tanító, elköltözött. Írtak, hogy jöjjenek, adjam be a kérvényt. Választás útján történt az állás betöltése, az iskolaszéki tagok szavaztak igennel, vagy nemmel. A pályázatok elbírálása során a helyi

¹⁶⁵ A két jászjákóhalmi Klebelsberg-féle tanyasi iskola egyike. 1927-ben épült a község határának legtávolabbi pontján, a legközelebbi műúthoz 5 km-re. A kötött, fekete föld miatt esős időben szinte megközelíthetetlen volt. 1961. december 16-án hajnalra részben leégett, de még két és fél évig volt oktatás a volt tanítói lakásban. 1964-ben a Községi Tanács lebontatta; ma a mellette álló kereszten emléktábla hirdeti a helyét. E riport készítője is ide járt iskolába 13 éves koráig.

¹⁶⁶ Szécsényi Erzsébet (1920-2008) is kezdő tanítóként került a Varjasra, ahol rokonai voltak. Az ő szülei azonban Nagykátán éltek, ezért később haza távozott.

születésű, megfelelő végzettségű egyén, előnyben részesült, hazavitték a falujába. Engem is szerettek volna hazahozni. Én nem ismertem annyira Jákóhalma határát, de mindig rosszat hallottam róla: „Jaj, lelkem, a Varjas!” Ezért megkérdeztem a bátyámat, Sándort, hogy mit szól hozzá. Milyen az a hely, hogy néz ki? „Hát, mondta, nagyon sokszor jó lenne, ha az embernek szárnya volna, mert akkor egész szépen tudna közlekedni.” Ennek tudatában úgy döntöttem, hogy nem megyek haza. Maradtam Felsőereken, egészen ’43 február végéig.

Nemsokára ismét jött egy levél, és személyesen is eljött agítálni Nagy Jóska, édesapám Erzsébet nevű testvérének a fia, akivel legjobban tartottuk a kapcsolatot. Közölte, hogy a kapitányréti¹⁶⁷ iskola tanítói állása megüresedett, jöjjenek haza. Édesapámat megkérdeztem: mondta, hogy kőút mellett van Jákóhalma és Apáti között, így áldását adta rá.

– *Akkor most már a végleges búcsú következett a Kiskunságtól?*

– Beadtam a kérvényt Jákóhalmára, és február felé kaptam az értesítést, hogy megválasztottak, azonnal elfoglalhatom a helyemet. Felsőereken fájó szívvel mondtam le. A gyerekek sírtak, hogy ne menjek el, ne hagyjam ott őket. Olyan tanítványok soha nem voltak a kezeim között azóta sem, nagyon jó osztály volt, összevontan elsőtől hatodikig. Helyesírás szempontjából csak az „ly” jelentett gondot, nem tudták helyesen írni, mert ott nem azt mondják, hogy folyó, hanem azt, hogy foló, a Kalocsa környéki beszédnek ez a jellegzetessége. Gondoltam néha arra, hogy kár volt otthagyni, de hiába, ha az ember nem érzi jól magát, mindenkitől távol voltam. ’40 júniusában, mikor megkaptam összevontan az első fizetésemet, kerékpárt vettem rajta, mert kellett a közlekedéshez. Pali bátyám két fiával, Palival és Lacikával laktam, hogy ne legyek egyedül.

A plébánosnak megmutattam a jákóhalmi iskolaszék értesítését, ezt követően vonatra ültünk a gyerekekkel, és elmentünk Bócsára. A csomagok elszállítását úgy oldottuk meg, hogy Sándor bátyám küldött egy fuvarost Szakmárra, ő elvitte Bócsára, onnan pedig egy másik fuvaros hozta tovább Félegyházaig. Félegyházától szintén kocsival jöttünk tovább. A kora délutáni órákban érkezünk meg Lacikával a kapitányréti iskolához. Nem várt senki. A kocsiról lepakolták a csomagom az iskola folyosójára. Szegény Lacika siránkozott a vadidegen helyen, amíg elmentem a kulcsért. Estére sikerült

¹⁶⁷ A másik tanyasi iskola volt Jászfákóhalma határában; félúton Jászapáti felé a 31-es műút mellett. Szintén 1927-ben épült, megérte a ’70-es éveket, de az utóbbi időben már csak alsó tagozatosok jártak ide, és esténként a járási művelődési autóról filmvetítést és ismeretterjesztő előadásokat tartottak. A ’70-es évek második felében járszági polgári védelmi bázis épült mellette; maga az épület – a fatorony nélkül – ma is áll.

bepakolnunk. Édesapám a másik gyerekekkel másnap érkezett meg a nagyhalmi állomásra.

A következő nap már jöttek is a gyerekek, szombat volt, először beiratkoztak. Itt éldegéltünk ezután.

– *Visszafelé is működött a kapcsolattartás a Kiskunsággal? Hiszen eddig onnan vágyakozott a Jászságba, a rokonság nagy része viszont ott maradt.*

– Ahogy közeledett a front – még Péter-Pál előtt¹⁶⁸ – gondoltam, meglátogatom a rokonokat, lemegyek a Kiskunságba, hátha nem is látjuk többé egymást. Abban az időben már nagyon bombázták a vasutakat; nem mertünk vonatra ülni, gyalog messze volt, így maradt a kerékpár. Megkértem az egyik szomszédasszonyt, Lukácsi Ferenc feleségét, hogy jöjjön velem, ne menjek egyedül. A családja nehezen egyezett bele a „kirándulásba.” Korán szerettünk volna indulni, de elaludtunk, így csak 4 óra körül keltünk útra. Apáti fele vettük az irányt, onnan Kisér, Újszász, Abony, Cegléd következett. Abonyig meg sem álltunk, ott bementünk egy kocsmába, megreggeliztünk, egy órahosszát pihentünk. Onnan már könnyebb volt továbbmenni, mert „lefelé hajlott” az Alföld. Kecskemétet elhagyva kilyukadt a kerékpár, ezért segítséget kértünk az egyik közeli tanyán. A gazda nem örült nekünk, azt hitte, hogy kémek vagyunk. Nem is nézte jó szemmel, hogy ott ragasztottuk a kerékpárt. Mikorra elértünk a bátyámhoz, 9 órahosszát kerékpároztunk a két megállót leszámítva.

4-5 napig voltunk nála, elmentünk Bócsára is. Visszafelé már elkerültük a nagyvárosokat, mert kezdték bombázni a ceglédi állomást is. Abony fele tértünk le, mert Szolnokot is tanácsos volt elkerülni. 15 órát kerékpároztunk hazáig, de közben Jászteleknél nagy eső kerekedett. Kénytelenek voltunk megállni, és az egyik rokonnál éjszakázni. Másnap fáradtan, de szerencsésen érkeztünk haza.

– *Hamarosan megérkezett a front, nem messze volt már a háború vége!*

– Itt éltük meg a bombázásokat, a frontot, a háborút. 1944. november 13-án értek oda a szovjetek, harcok is folytak a környéken. Belövést kapott az iskola, meg néhány tanya.

A falun 15-én haladt át a front, de én a tanítást már október közepén befejeztem. Sokan menekültek Apáti felől, volt, aki a németek miatt, volt, aki jobbnak látta önként elhagyni az országot. Az iskola melletti kis erdőben¹⁶⁹ is sikerült néhány embernek elrejtőzni a németek elől. Már nehézkes volt

---

¹⁶⁸ Június 29. előtt.

¹⁶⁹ Nem azonos a műút másik oldalán fekvő kapitányréti erdővel. Ezt csak 1950-ben telepítették Horváth Gáborék államosított földjén.

átmenni az út másik oldalára is a sok eső és a dübörgő harckocsik miatt. A gyerekeket kivezettem az iskolából, elkészöntem tőlük, mondván, hogy majd szólok, amikor ismét tanítás lesz.

A front időszakában nem volt tanácsos az iskolában maradni, ezért elmentünk a dósai határba egy ismerőshöz. Jákóhalmán decemberben újra megkezdődhetett a tanítás, de a kapitányréti iskola teteje lövést kapott, így én nem tudtam ott tanítani. A faluban viszont úgy osztották szét a gyerekeket, hogy én is kaptam egy osztályt. A tanyaiak közül néhányan bejártak, de voltak akik nem.

'45 májusában elkéredzkedtem a plébánostól, és lementem Sándor bátyámmal a Kiskunságba kocsival. Vonattal akkor még nem lehetett járni, mert például a dósai vasutat is felrobbantották minden áteresznél. Az élet még nem volt teljesen a rendes kerékvágásban. Voltak, akik szerettek a zavarosban halászni, és azok nagyon jól érezték magukat. Csak augusztusban jöttem haza az egyik sógorommal, hogy mégsem egyedül jöjjenek. Akkor már részben lehetett vonattal is közlekedni.

– *Gondolom, közben a családalapításra is jutott idő.*

– Igen, közben megismerkedtem a leendő férjemmel, akivel 1946. január 24-én házasságot kötöttünk. A férjem – Lukácsi István¹⁷⁰ – a faluban lakott, de volt tanyájuk az iskola közelében is. A háború után kezdtek visszaszivárogni az emberek a tanyára, helyrehozták az iskolát, részben a tanyaiak, részben a község. '46-ban – húsvét előtt – szólt az akkori plébános, Lékó Béla,¹⁷¹ hogy rendben van az iskola, nézzem meg, tudom-e kezdeni a tanítást. A párom nehezen állt kötélnek, nem akart kijönni a tanyára, de az én kimenetelem után néhány nap múlva ő is megjelent. Később kerékpárral jöttment a falu és a tanya között. 1953. szeptember 1-ig laktunk ott, akkor beköltöztünk a faluba. Négy gyermekem született: Imre 1947-ben, Pali 1950-ben,¹⁷² Veronka 1952-ben és Marika 1954-ben. Ők már egy kivételével elvégezték a főiskolát, egyetemre jár. Egyelőre Pesten vannak, de nem szeretik ott a levegőt.

Édesapám a háború után lement Félegyházára, és ott is maradt 1949-ben bekövetkezett haláláig. Édesanyám mellé temettük. Kívánsága szerint

¹⁷⁰ Jeles redemptus – „malmos” család leszármazottja.

¹⁷¹ Lékó Béla (1894 -1959) plébános, aki teológiai cikkeket is írt, katolikus lapot is szerkesztett. Szülőfalujában – Jászjákóhalmán – 1939-57 között volt plébános. Miskolcon halt meg.

¹⁷² A Jászságban ő vált a legismertebbé a családban, mert építészmérnöki végzettsége mellett – miután 1978-ban hazaköltözött Budapestről - újságíróként is több jászági és megyei lap szerzője, illetve főszerkesztője.

Jákóhalmán szeretett volna nyugodni, de édesanyám is Félegyházán volt eltemetve, így másként alakult. Fogtam egy darab hazai földet, betettem egy stanicliba,¹⁷³ elvittem Félegyházára, és betettem édesapám koporsójába. Így, bár nem nyugszik jász földben, de a feje alatt mégis van egy jákóhalmi rög.

Mikor bejöttünk a faluba, a férjem is bekapcsolódott a tanításba, az orosz nyelvet tanította. Ő a hatvanas években, én pedig négy évvel ezelőtt mentem nyugdíjba. Mindvégig alsó tagozatban tanítottam, annak idején úgy képeztek bennünket, hogy a tanítás mellett papok, kántorok, orvosok is legyünk. A hatvanas évek elején az úttörő mozgalomba is bekapcsolódtunk, majd '68-tól a honismereti szakkör tagja lettem. A férjem hosszú éveken át volt a Népfront elnöke, így én is kivehettem részem a társadalmi munkából, különösen a gyűlések, előadások megszervezése terén. A nyugdíj korhatárt elérve egy évig Boldogházán¹⁷⁴ is tanítottam, mert a legkisebb lányom akkor még szakközépiskolába járt.

Most kertészkedünk itthon. '72-ben megszerveztem a bedolgozást az árokszállási¹⁷⁵ háziipari szövetkezetbe. Kezdetben csak négyen, ma több mint harmincan állunk velük kapcsolatban. Azóta is sokszor gondolok a pákai évekre: nagyon nehéz volt akkoriban egy néptanító élete.

---

173 Papírzacskó

174 Jászboldogháza

175 Jászárokszállás

Lukácsi László

1848-49-ES JÁSZALSÓSZENTGYÖRGYI HONVÉDEK NYOMÁBAN

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc községünkkel kapcsolatos eseményeiről kevés ismerettel rendelkezőnk. A korabeli tanácsi jegyzőkönyvek eléggé szűkszavúak. Arról találunk csak feljegyzést, hogy a közrend fenntartására megszervezett nemzetőrség parancsnoka Tarnay (Taczman) Mihály főjegyző, és Rigó Gergely nyugalmazott kapitány is részt vállalt a nemzetőrök kiképzésben.

Rédey István: Jászok és kunok az 1848/49-es szabadságharcban (1989), valamint Babucs Zoltán: Jászkun alakulatok az 1848/49-es magyar függetlenségi háborúban (1995) című könyvekben Jászsószentgyörgy neve is említésre kerül, de csupán adatszerű közlésben. Ezek az adatok némi magyarázattal kiegészítve a következők:

1848. május 31-én Jászsószentgyörgy 12,52 Ft-tal járul hozzá az önkéntes hadsereg toborzásához. Ez az összeg nem volt jelentős, de csekélynek sem mondható.

1848 júliusában a felállított 2500 fős Jászkun nemzetőrségbe 54 önkéntes vonul be Jászsószentgyörgyről, akik az 1. zászlóalj 3. századába kerülnek beosztásra. Majd a Délvidékre indulnak a Verbász melletti táborba, ahol a Habsburg Birodalom által felbérelt rácok (szerbek) elleni harcokban vesznek részt. Az önkéntesek egy részét két hónap után hazaengedik a mezőgazdasági munkák miatt. Az őket felváltó újabb önkéntesekből és a megmaradottakból alakul meg a 65. honvéd zászlóalj, ami már reguláris hadseregnek számít.

1848 szeptemberében a szintén önkéntesekből megalakuló Lehel huszárezredbe vonulnak be Szentgyörgyről is sokan, mert lovas seregbe szívesebben jelentkeztek a jász községekből, mint gyalogos katonának. A bevonulókat a szekerekre felkérdezkedve egészen Aradig elkísérték – minden tiltás ellenére – a kedveseik, menyasszonyaik, vagy a nővérük. Ők, mint markotányosnők, szakácsok és sebkötözők jó szolgálatot tettek a honvédségnek.

1849. július elején volt az utolsó sorozás Jászberényben, amikor is Szentgyörgyről 17 fő újonc és 26 ló került beosztásra huszárezredbe, az osztrákokkal szövetséges muszka (orosz) csapatok elleni harcra.

1848. július 9-én este a Szeged felé igyekvő Kossuthot elérte az a hír, hogy az oroszok már Jászsószentgyörgyön, Szolnoktól egy órányira tartózkodnak. A kormány ekkor az előrenyomuló orosz és osztrák seregek

elől Pestre kényszerült elköltözni. Kossuth jászkun szabadcsapatok mozgósítását rendeli el, de erre ekkor már nem volt idő. Érdemes megjegyezni, hogy Kossuth a Jászkun kerület honvédeihez mindig nagyon ragaszkodott, mert úgymond „...itt a nép hangulata oly lelkes, hogyha egész seregünk elveszne is, azon néppel még a hazát védeni lehetne. Rákóczi is onnan szedte erejét.” S valóban, a katonáskodáshoz szokott jászkunok megtalálhatók voltak a szabadságharcnak szinte minden nevezetes ütközetében (Pákozd, Ozora, Tápióbicske, Isaszeg, Szolnok, Buda, Arad, Temesvár, Komárom stb.), és megtalálhatók voltak a csak jászkunokból álló 65. honvéd zászlóalj, a Lehel huszárezred, a Nádor huszárezred állományán kívül valamennyi huszárezredben, hiszen sokan közülük még az 1848 előtti években vonultak be.

A jászalsószentgyörgyi honvédek nevei nem hagyományozódtak az utókorra. A szabadságharcban elesettek távoli csatamezők mellett nyugszanak jeltelen sírokban, ismeretlenül. Azoknak a nevének sem őrizte meg az emlékezet, akik túléltek a szabadságharcot, és életük végén itthon lettek eltemetve.

Halmi Tibor dédnagyapja, Halmay Ferencz sírjánál (Fotó: L.L.)

Temetőnkben a Védett Sírkert létesítése – Simon Károly kezdeményezésére valósult meg – irányította a figyelmet a 48-as honvédek esetleg még fellelhető sírkövének megtalálására. Pokorny Miklós sírköve, majd Halmay Ferencz sírja így vált ismertté. Utóbbiról Halmi Tibor

Jászkarajenő községből elszármazott budapesti lakos tájékoztatott, miszerint dédnagyapja Halmay Ferencz (1823-1903) 48-as huszár volt, és a temetőnkben lévő sírját a család 2002-ben találta meg, melyet azóta is gondoznak.

Halmay Ferencz 1845-ben vonult be katonának, és a szabadságharc idején a Miklós huszárezredben szolgált. 7. sz. huszárezredével a szabadságharc leverése után ismét szerepel a Jászkerületi Honvédegylet jegyzőkönyvében, mint jászkarajenői lakos. A család a községből 1863-ban Karára költözött, de később visszatértek. Az 1867-es kiegyezés után sorra alakultak meg Magyarországon a honvédegyletek, amelyek a még élő 48-as veteránokat gyűjtötték egybe. A megyei levéltárban a Jászkerületi Honvédegylet „szabadság-alkotmány védőinek” névsora szerencsére fennmaradt. A névsort 1869-től kezdték összeírni, 774 nevet tartalmaz, s az adatok többnyire rögzítik az illető 1848/49-es szolgálati helyét, beosztását, ennek igazolóit, és feltüntetik a lakhelyét is. Az egylet székhelye Jászberény, az egylet elnöke Halmay József, volt honvéd őrnagy, hadbíró, a kerület utolsó jászkapitánya. A 774 egyleti tag közül 550 teljesített huszárként szolgálatot a szabadságharcban, 182-en gyalogosak voltak, a többiek katonáskodási helye megoszlik (tüzérség, utász, fegyvergyár, szekerészet, hadtáp). S ami nekünk a legfontosabb: az egylet tagjai között 38 alsószentgyörgyi név is szerepel. Álljon hát itt az utókornak emlékezetül az ő nevük:

Bathó Antal közvitéz
 Halla Antal tizedes
 Fehér László tizedes
 Sipos Imre közvitéz (Arad)
 Pokorny Miklós közvitéz (Radetzky huszárezred)
 Kecskés János közvitéz (Komárom)
 Pomázi Péter közvitéz
 Vasas Mihály közvitéz
 Kókai András közvitéz
 Budai István közvitéz
 Keskeny György közvitéz (Komárom)
 Bene Márkus közvitéz
 Marosi János közvitéz
 Takács Sándor közvitéz
 Juhász József tizedes
 Bathó Pál közvitéz
 Déri Sándor közvitéz
 Sallai István közvitéz (Arad)
 Gavaldik István közvitéz

Juhász Mátyás közvitéz (Komárom)
Bugyi János közvitéz
Lajkó András közvitéz (Komárom)
Polónyi Emánuel közvitéz a fegyvergyárban
Orsánczky János közvitéz
Vígh István közvitéz
Bajzáth Ferencz köztüzér (Komárom)
Szabó András közvitéz (7. honvéd zászlóalj)
Kátai Ferencz közvitéz
Orosz János közvitéz (5. honvéd zászlóalj)
Pothorczy Ignác közvitéz
Kovács József közvitéz (Württemberg huszárezred)
Zsiga Antal közvitéz
Iván Mihály közvitéz
Farkas Sándor közvitéz
Terjéki András közvitéz
Keskeny Miklós közvitéz
Szatmári Dániel közvitéz
Gavaldik Antal közvitéz

A fenti névsorban Juhász József tizedesként szerepel. Pokorny Imre és Törőcsik János neve pedig ebben az összeállításban nem található meg, mert valószínűleg az egyleti névsor összeállításakor már nem éltek. Mindhármuk neve egy másik levéltári iratban kerül említésre.

Juhász József (szül. 1817.) a Miklós huszárezred őrmestere, majd hadnagya volt a szabadságharcban. A fegyverletétel után lefokozták, majd 1849. december 17-én besorozták a Ferdinánd huszárezredbe. 1857-ben tizedesként szerelt le.

Pokorny Imre (szül. 1819.) eredeti foglalkozása mézeskalácsos, 1838-tól a 37. gyalogezrednél szolgált. 1848-ban ezrede nagyváradi nevelőintézetében felügyelő, az intézet személyzetével együtt csatlakozik a honvédséghez. 1849-ben hadnagy és kiképző a hódmezővásárhelyi újonctelepen. 1850 októberében besorozzák régi ezredéhez. 1851-ben elbocsátották.

Törőcsik János (szül. 1821) 1842-től a Nádor huszárezrednél szolgált Csehországban. 1849. január 4-én hazaszökött, és csatlakozott a honvédséghez. A Kazinczy hadosztály tagjaként, mint hadnagy tette le a fegyvert Zsibón. 1849. december 17-én besorozták a 7. huszárezredbe, és 1852 decemberében bocsátották el. E három szentgyörgyi születésű tiszt azon 43 elítélt jázsági tiszt közé tartozik, akiket büntetésből lefokoztak, majd újra

besoroztak. Az volt a „bűnük”, hogy nemzeti szabadságharcunk hős katonái voltak. (*Besenyi Vendel közlése: Redemptio 2006. 5. szám*)

Végezetül emlékezzünk meg azokról, akik Jászsalsószentgyörgyön estek el a falu védelmében, és a halotti anyakönyv szerint itt lettek eltemetve. Haláluk időpontja egybeesik azzal az időszakkal, mikor a Jászság hadszíntérré változott. 1849 februárjában az osztrákok, majd – a győztes felszabadító tavaszi hadjáratunk után – júliusban az oroszok foglalták el a Jászságot.

1849. február 10-én a 23 éves Ács János önkéntes honvéd halt hősi halált. Születési helye nem ismert.

1849. május 15-én Baly Ferenc 59 éves szentgyörgyi garasos (nyugdíjas) katona, július 3-án Polóni András Szentgálon született 22 éves honvéd, július 6-án Daniel Jozef, a lengyelországi Lomoviczba való 21 éves önkéntes katona áldozták életüket Jászsalsószentgyörgyön a magyar szabadságért.

A magyar szabadságharc 160. évfordulóján kegyelettel emlékezünk a magyar függetlenségi háború hőseire, azokra is, akik közül sokan pihennek idegen földben, jeltelen sírokban, melyekre virág talán sohasem került.

Miklós Gyula

TÍZ ÉV A JÁSZBERÉNYI TANÍTÓKÉPZŐ FŐISKOLÁN

Egy diplomahangverseny margójára

Ez év áprilisában levelet hozott a posta Kistarcsáról. A levélben meghívó. „Szeretettel várom tanárait, barátait, ismerőseimet s a kedves érdeklődőket zongora diploma hangversenyemre, 2009. április 28-án, kedden 15.30 órakor a Zeneakadémia Nagytermébe. Major Zsófia.”

Keresem, kutatom emlékezetemben, vajon a sok száz volt hallgatóm közül melyik is az a Major Zsófi. De nem áltatom tovább az Olvasót – hogy is ne tudnám! Édesapja, Major László, a Jászberényi Tanítóképző Főiskola ének-közművelődés szakos hallgatója volt, édesanyja, Nagy Ilona pedig Laci csoporttársa. Mindketten egyben kamarakórusom oszlopos tagjai. Már akkor is igen kevés fiú választotta a pedagógus pályát, de tíz jó torkú, énekszakos legény éppen elég volt ahhoz, hogy összehozzunk egy jó kis vegyes kamarakórust. Róluk még majd ejtünk szót. De most idézzük fel előbb Major Zsófi koncertjét!

Azon a bizonyos keddi napon a Nagyterem bejáratánál mindjárt összefutottam Pethő László tanár úrral, egykori kedves kollégámmal, akinek szintén tanítványa volt a Laci gyerek. Rövidesen kisebb fajta jázsági találkozó alakult ki, mert jöttek a lányok: Nagy Ica (a mama), Ildikó, Mari, Tünde, a volt csoporttársak.

A Zeneakadémián hosszú évek óta kialakult gyakorlat, hogy két-három hallgató együtt diplomázik, ha zenekari kíséretes versenyművek hangzanak el. Most is így történt. Három művészképzős növendék készült megvédeni előadóművészi diplomáját. Két Mozart-versenymű és egy Beethoven-koncert hangzott fel a Liszt Ferenc Kamarazenekar közreműködésével. A nyitószám Mozart *Esz-dúr zongoraversenye* (K.482) volt, amelyet Major Zsófia adott elő nagyon érzékeny, ugyanakkor erőteljes művészi megformálással. Mesterei (Nagy Péter, Nyíró Gábor) kiváló felkészítő munkát végeztek. Az ifjú művésznő méltán fogadhatta a lelkes ünneplést, és az utána következő számtalan gratulációt. (A szünetben Zsófi édesapja elmesélte egyik maradandó főiskolai élményét. Egy zeneakadémiai csoportkiránduláson megnézhattük azt a tantermet is, amelyben Bartók Béla tanított, s ahol zongorája ma is áll. Laci, későbbi feleségével, Icával együtt csodálta a hangszert. Dehogyan is gondolták volna akkor, hogy Zsófi lányuk egyszer majd ugyanezek a billentyűkön futtatja ujjait, számtalan órát gyakorolva azok között a falak között, amelyek Bartók Béla hangját hallották

és őrzik!). Zsófia diplomakonzertjének második részére, amelynek során szóló-, illetve kamaraművek szerepeltek műsoron (*Bach, Debussy, Sosztakovics, Janacek*), június 15-én került sor a Régi Zeneakadémián. Az intim szólóműfajban nyújtott művészi teljesítmény méltán váltotta ki Zsófia tanárai, zenészkollégái és a közönség elismerését. A művésznő kitüntetési diplomájához szívből gratulálunk! El kell még mondanunk, hogy Zsófia *Janacek*ről írt szakdolgozatát a tanári kollégium az Akadémia ez évi legjobb dolgozatának minősítette. (Annak idején édesapja *Galgamácsai népdalok* című dolgozatát dicsérte a zsűri az egeri diákköri találkozón. Laci gyermekkorában sokat szerepelt Vankóné Dudás Juli galgamácsai gyermekcsoportjában, amint azt Korniss Péter meg is örökítette egyik fotóján.) Ma a Major család nagyobbik része (Ica, Laci és Katica, a nagyobbik lány) ugyanazon iskolában tanít Kistarcsán.

Szakkollégiumi képzés – főiskolai rang

A Major szülők – ahogyan már utaltunk is rá – mindketten ugyanazon főiskolai csoportba jártak 1975–1978-ig, abba, amely éppen tavaly ünnepelte tanítói diplomázásának harmincadik évfordulóját. Ez a csoport volt az első, amely már az 1975-ben indult szakkollégiumi képzésben részesült. Szép feladatnak ígérkezett, hogy én lettem a csoporttanácsadó tanárunk.

A szakkollégiumi rendszer kialakítása jelentős változást hozott a tanítóképzés addigi rendszeréhez és gyakorlatához képest. Az általános alapképzés mellett ugyanis az un. készségtárgyakat (ének, rajz, testnevelés) – választásuk szerint – párosítva más szakokkal (közművelődés, könyvtár, technika) emelt óraszámokban tanulták a képzés három éve alatt a hallgatók. Természetesen, mint a tanítóképzésben addig is, nagyon fontos volt ezután is az elméleti és gyakorlati módszertani képzés; a rendszeres hospitálás, a gyakorlati tanítás. Az emelt óraszám és a szakképzés lehetővé tette, hogy a végzett hallgatók szaktanítóként is taníthatták saját választott tantárgyukat az általános iskola alsó tagozatában. Ennek az volt a jelentősége, hogy nem minden, csak az általános képzésben végzett tanító volt képes egyes készségtárgyakat a megfelelő szakmai szinten oktatni. A szakképzési rendszer a legtöbb helyen megoldotta ezt a problémát.

Jómagam 1974-ben kerültem – Drávucz János kollégámmal együtt – az akkor még Jászberényi Tanítóképző Intézetbe. Tanszékvezetőnk Szabó Mihály (Miska bácsi), a nagyszerű orgonaművész volt. Őt a tanszékvezetői székben Kopácsy Béláné (Lilla néni) követte, akire elsősorban mint kiváló énekes szólisták nevelőjére emlékeznek tanítványai, s a koncertek közönsége. Lilla néni 1976-os visszavonulását követően nyolc évig én vezettem a

Művészeti Nevelési Tanszéket. E tanszék keretei között ekkor már két csoport működött: az ének-zene és a rajz-képzőművészet szaktárgy csoportja. Közben változások történtek az oktatói kar összetételében is. Sáros András (Bandi bácsi) nyugdíjba vonulása után Máté György és Telek Béla kolléga vette át teljes egészében a képzőművészeti nevelés feladatkörét. A hallgatók szerencsésnek érezhették magukat, hiszen Máté tanár úr személyében kiváló szobrász (éremművész) hatott fejlődésükre, s ugyanúgy Telek Béla tanár úr, aki kiállító festőművész volt. A zenei nevelés számára a helyi iskolákból két kitűnő munkaerőt sikerült megnyernünk. Husznay Máriát, aki sokat segített a kórusművek betanításában is, valamint Boros Dezsőné, aki a tanítás módszertanában jeleskedett. Később csatlakozott hozzájuk a Palotási János Zeneiskola kiváló zongoratanára, Hagyó Lászlóné. Ez az oktatói gárda – kiegészülve két nagyszerű gyakorló iskolai tanárral – biztos alapot jelentett a tanszéken folyó folyamatosan színvonalas és eredményes munkához. A két szakcsoport önállóan dolgozott. Közös dolgainkat főleg a tanszéki üléseken beszéltük meg. A napi feladatok megoldása mellett mindkét szakcsoport szerteágazó tevékenységet folytatott. (Kiállítások, hangversenyek, ünnepi megemlékezések, közös tanulmányi kirándulások, kapcsolattartás a társintézményekkel, levelező oktatás, pedagógus továbbképzés a Tanítók Nyári Akadémiáján). A kiváló metodikusok, szakvezetők munkáját dicsérik a jól sikerült gyakorló tanítások, a színvonalas szakdolgozatok, valamint az országos diákköri tanulmányi versenyeken elért jó eredmények.

Jelen írásnak a címben is jelzett természete miatt a továbbiakban az ének-zenei szakcsoport munkájával foglalkozunk részletesebben.

A szakkollégiumi rendszer bevezetésével a tanítóképzők egyben főiskolai rangot is kaptak. A jászberényi tanítóképző főiskolai avató ünnepségére az 1975-ös tanévnyitó alkalmából került sor. Erre a napra komoly műsorral illett készülnünk, amelyben az énekkarnak különösen jelentős szerep jutott. Tanév elejéről lévén szó, a feladatot csak úgy lehetett megoldani, hogy a hallgatók vállalták az ilyenkor szokásos, egyhetes előkészítő tábor alatt a délutáni próbákat. Így tudtuk előadni – többek között – Kodály *Gergelyjárás* című kórusművét, amely a legjobban illett az alkalomhoz.

Ünnepi pillanatok: évfordulók, megemlékezések, koncertek

A főiskola női kara mellett kezdettől fogva működött egy húsztagú vegyes kamarakórus is. Ezek az együttesek állandó szereplői voltak *a főiskola és a város ünnepi rendezvényeinek*, a Magyar Rádió *Kóruspódium* nevű műsorsorozatának, valamint az *Egyetemi és Főiskolai Kórusok Országos Fesztiváljainak*.

Főiskolai és városi rendezvények

A főiskolai rendezvények nagy részét a hivatalos állami ünnepek adták, amelyekre mindig az éppen aktuális műsorral készültünk (népdalfeldolgozások, forradalmi dalok stb.). A március 15-i megemlékezések hivatalos része után rendszerint 48-as dalokat énekeltünk, s ebben a közös éneklésben igen lelkesen vettek részt az intézmény felnőtt alkalmazottai is. A sok ünnepi műsor közül külön is említésre méltó az 1980. április 4-i ünnepség. A reneszánsz mesterek példája nyomán támadt egy ötletem. Kiaknázva azt az adottságot, hogy a díszteremnek két karzata van – a műsorba bevonva a főiskola többi csoportját is –, három nagy tömböt alakítottunk ki. A három kórust a két karzaton, illetve a földszinti színpadon helyeztük el. Itt álltak a szavalók is. A szavalók és az egyes énekes csoportok echószerűen, felváltva követték egymást, majd refrénként megszólalt az összkar. A hatás elsőprő volt! Ugyanezt a műsort megismételtük a városi központi rendezvényen is, hasonló sikerrel. Számos alkalommal rendeztünk népdalversenyt, amelynek során az énekszakos hallgatókon kívül szívesen vettek rész más csoportok diákjai is, sőt még felnőtt alkalmazottak is. A népdalversenyeket a mindig népszerű közös éneklés zárta.

Jászberény nagy szülötte, Székely Mihály emlékére minden év májusában, hagyományosan megrendezte a város a Székely Mihály Zenei Napokat. A központi rendezvények sorába jól illeszkedtek a főiskolai évadzáró hangversenyek, amelyeken megjelent a város vezetősége és zeneszerető közönsége is. Itt meg kell említenünk Kornfeld Zoltán, zeneakadémiai hallgató nevét, aki később elismert gordonkaművészként is koncertjeink állandó, hűséges szereplője maradt. A zenei napok keretében számos alkalommal adtunk közös koncertet a Palotási János Zeneiskola Kamarazenekarával, amelynek vezetője a fiatalon, tragikus körülmények között elhunyt Czeglédi Zoltán kolléga volt. Mindannyiunk számára emlékezetes Pergolesi *Stabat Mater* című oratóriumának előadása a főiskola női karának, szólistáinak és a zeneiskola kamarazenekarának közreműködésével. A fenti művet megszólaltattuk a főiskolán, egy városi rendezvényen, Jászládányban, sőt a Magyar Nemzeti Galériában is. A főiskola női karával megmérettettük magunkat a három évenként esedékes országos kórusminősítés keretében is. Ezen a koncerten előadtuk – többek között – Kodály Zoltán *Angyalok és pásztorok* című kettőskarát is. Az „angyalok” a karzaton, a „pásztorok” pedig a földszinten énekeltek. A zsűri az énekkar teljesítményét „Aranykoszorú diploma” minősítéssel értékelte. Ugyanezt a csodálatos művet előadtuk a Fészek Klubban is, a Magyar Kodály Társaság felkérésére. Erre a szereplésre elkísérte kórusunkat

főigazgatónk, a drága emlékezetű Fábíán Zoltán is. Büszkék és boldogok voltunk, hogy a szakmai közönség nagy elismeréssel fogadta éneklésünket.

1976-ban ünnepeltük II. Rákóczi Ferenc születésének 300. évfordulóját a főiskola irodalmi-és nyelvi tanszékével közösen. Ebből az alkalomból kamarakórusunk bemutatta Gombás Pál kuruc dalokból összeállított *Rákóczi kantátáját*, amelyet a szerző számunkra komponált.

Egy különleges évfordulót, Bárdos Lajos 80. születésnapját ünnepeltük 1979-ben, a Mester jelenlétében, jászberényi kórusok részvételével. Ekkor mutattuk be a tanár úr *Berényi csokor* című művét, amelyet a főiskola női karának ajánlott. Bárdos tanár úr (akinek a Zeneakadémián tanítványa lehettem) részt vett az egyik felkészülési próbánkon, s észrevételeivel, tanácsaival segített kialakítani a kórusmű végleges megformálását. Meglepetésként saját művével, a *Liszt Ferenc* című kis remekének megszólaltatásával köszöntöttük. Látogatása maradandó élményt jelentett számunkra.

1981-ben Bartók Béla születésének 100. évfordulójára emlékeztünk. Az ünnepség megszervezését a Művészeti Nevelési Tanszék vállalta. Jómagam tartottam az ünnepi megemlékezést (amelynek szövege később megjelent a *Pedagógiai Közleményekben* is). A műsorban a női kamarakórus Bartók egynemű karaiból énekelt Husznay Mária tanárnő kiváló, érzékeny vezényletével. Az ünnepség zenei rangját emelte a Palotási János Zeneiskola művésztanárainak közreműködése Bartók kamaraműveinek előadásával.

A következő évben volt Kodály Zoltán születésének 100. évfordulója. A jászberényi tanintézetek kórusai reprezentatív műsorral mutatkoztak be a jubileumi hangversenyen, amelyet Szőnyi Erzsébet, a Zeneakadémia tanszékvezető főiskolai tanára nyitott meg. Kitüntetésnek tartottam, hogy *A magyarokhoz* című közismert, de mindig nagy hatású kánon vezényletemmel szólalhatott meg záró számként, az összkar előadásában.

Szereplések a Magyar Rádióban

A főiskola női kara gyakori szereplője volt a rádió *Kóruspódium* című műsorának. Felvételeinket a zsűri rendre „Kiváló produkció” minősítéssel értékelte. 1980-ban, a *Kóruspódium* évadzáró gálahangversenyén, a 6-os stúdióban Pergolesi *Stabat Materét* szólaltattuk meg, Hagyó Lászlóné zongorakíséretével. Rádiószerrepléseink legnagyobb technikai és művészi igényű feladatát Bartók Béla *Falun* című művének előadása jelentette számunkra. E rendkívüli mű megszólaltatásának Hagyó Lászlóné különleges zongoratudása is feltétele volt.

Országos kórusfesztiválok

A Kulturális Minisztérium kétévenként megrendezte „Az Egyetemi és Főiskolai Kórusok Országos Fesztiválját”. Ennek a rendezvénynek alkalmanként más-más város adott otthont. Kórusunk Debrecenben, Egerben, Nyíregyházán, Szegeden lépett pódiumra. E fesztiválokról általában nívódíjakkal, dicsérő oklevelekkel tértünk haza.

Az énekkar számára a legnagyobb szakmai elismerést és egyben kihívást az 1983-as, Győrben rendezett „Országos Zenei Nevelési Konferencia” bemutató hangversenyére szóló felkérés jelentette. Műsorunkat Szőnyi Erzsébet *Japán dalok* ciklusával kezdtük, a műsor gerincét azonban Kodály-művek adták (*Ave Maria, Újlesztendő köszöntő, Villő, Táncnóta, Ének Szent István királyhoz*). A kórus kiváló teljesítményét Földes Imre zenetudós kiemelkedő művészi teljesítményként méltatta.

1984-ben ünnepeltük a felsőfokú tanítóképzés létrejöttének 20. évfordulóját. Erre az alkalomra Szőnyi Erzsébet komponált a női kar számára egy ünnepi művet Váci Mihály versére: *Fiatok mindenkit ölel*. Ez a mű – egy Bartók-kórusral együtt – szerepelt a 20. évforduló alkalmából megjelent hanglemezen is.

Találkozások régi tanítványaimmal

Jászberényi éveim sok munkával, küzdelemmel, de még több örömmel teltek el. Néhány hallgatóval azóta is kapcsolatban maradtunk, nagy részükkel azonban már csak a 10-20-30 éves találkozókra jöttünk össze. E találkozókra készülve előkerestem a régi hangverseny-és rádiófelvételeket. Magam is meglepődtem, hogy tízéves tanári és karnagyai működésem során hallgatóimmal együtt bejártuk a kórusirodalom majd ezer évét. A baráti összejöveteleken természetesen minden csoport elsősorban a saját felvételeit kívánta meghallgatni. Volt tanítványaim sorra beszámoltak az elmúlt évtizedek élményeiről, tapasztalatairól. Nagy örömmre szolgált, hogy szinte mindannyian a pedagógus pályán maradtak. Közülük sokan tovább képezték magukat a tanárképző főiskolákon. Néhányan szakértőként működnek. Többen említették nem kis büszkeséggel, hogy rendszeresen bemutató tanítást tartanak saját körzetükben. Egy-két rátermettebb tanítványom – a még a főiskolán sikeresen elvégzett B-kategóriás karvezetői tanfolyamnak köszönhetően – maga is kórust, illetve népdalkört vezet. Mások a tanítás mellett a községi, városi énekkarban énekelnek.

A főiskola méltán lehet büszke volt növendékeire, akik megállják helyüket az életben, növelve az alma mater jó hírét.

Visszatekintésemet egy levéllel kezdtem. A sors úgy hozta, hogy befejezésül is egy történetet, illetve egy levelet idézhetek.

Jászberényi tartózkodásom utolsó éveiben került a főiskolára Herold Judit, akinek édesapja egykor tanárom volt. Herold tanár úrral évtizedek múltán véletlenül találkoztunk, s ezután levélben is megkerestük egymást. Judit édesapja ezt írta lányáról: *„Jutka lányunk nagyon büszke főiskolai mestereire. A salgótarjáni Kodály Zoltán Ének-Zene Tagozatos Általános Iskolában tanít. Azt hiszem, nagyon jó tanító, aki jó mesterek kezében olyan indítást kapott minden területen, az ének-zene és a kórusmunkában is, hogy önmagát biztos alapokról tudja felépíteni. Jutka megszállottan szereti hivatását, munkáját – én úgy látom – az iskolában is sokra értékeli.”*

Törőcsik István

JÁSZAPÁTI NEVÉNEK EREDETÉRŐL

A mai Jászapátit 1391-ben említi először egy birtokba iktató oklevél. A dokumentum, mely az egyezsége jutott birtokosok neveit, valamint a határok viszonylag részletes leírását is tartalmazza, a települést „descensus seu terra Apathy” azaz „Apáti szállása vagy földje” néven nevezi meg. Az eredeti forrás sajnos megsemmisült, ám latin szövegét már a 19. században leköszölte Gyárfás István a jászkunokról írott négykötetes monográfiájában (GYÁRFÁS 1883, 512–518). A fennmaradt szöveg sajnos nem ad választ arra a kérdésre, hogy a helynév hogyan keletkezett, így az elmúlt bő hat évszázad alatt különféle találgatások és magyarázatok láttak napvilágot. Írásomban a helynév értelmezési lehetőségeit kívánom áttekinteni, kialakítva egy megfelelően indokolható saját álláspontot.

Variációk névetimológiára

Pesty Frigyes helynévtárába a 19. század derekán adatokat küldő ismeretlen jászapáti személy (aki valószínűleg bíró, tanácsbéli, vagy jegyző volt) már magyarázni próbálta a város nevét. „A név eredetéről biztos valót [!] nem tudhatni, csak hagyományos gyanítás után mondatik: miként Apáti valamikor Abbatia lehetett, s ebből később Apáti, Apati szállása, végre Jászapáti lett.” (PESTY 1978, 55) A „hagyományos gyanítás” nem más, mint tudományoskodó (de nem tudományos!) okfejtés, hiszen az állítólagos korai névalakra semmilyen ismert adat nem mutat. Évtizedekkel később Vándorfy János már két másik lehetőséget említett. Ő veti fel először, hogy „talán még a magyarok bejövetele előtt, vagy mindjárt a magyar kereszténység hajnalán alapítottatott ez apátság, mely épen a beköltözött pogány jászkunok vandalizmusának esett áldozatául, vagy a többi számos monostorok között a tatárok pusztítása által lőn még legkisebb emléktől is megfosztva”. Közvetlenül ez után viszont azt írja, hogy „...az sem lehetetlen, hogy e város földje valamely apátságnak birtoka volt, melyet a jászkunok vagy erőszakkal kerítettek hatalmukba, ... vagy pedig ha ez erőszakoskodást nem tulajdoníthatjuk nekik, úgy azt állíthatjuk, hogy e helyre, mint valamely elpusztult apátság lakatlan földére telepítettek le.” (VÁNDORFY 1895, 6-7). Mindkét lehetséges magyarázat logikus következtetéseken alapul, és Vándorfy adatok hiányában nem is írhatott egyebet. A helytörténetírásban azonban némi zavart okozott e kettős magyarázat. Rusvay Lajos például az etimológia legvalószínűbb lehetőségeként vette számba a terület valamely

kolostor általi birtoklását (RUSVAY 2003, 48.), majd könyvének következő lapján ezt olvashatjuk: „Feltehető tehát, hogy amikor a magyarság a keresztény vallásra tért, itt egy apátság létesült, mert a lakott helyek viszonylagos sűrűsége és a terület földrajzi fekvése indokolttá tette, hogy ezen a centrális helyen egy erősebb fellegvára épüljön a keresztény egyháznak.” Tényként kezeli az apátság létezését a jázsági helynevek kötete is (FARKAS 1976, 118).

Kripta a templom alatt

1905. augusztus 23-án különös dolog történt a jászapáti templomban. A templombelsőben felállított, a szekkek elkészítéséhez kiépített állványozás nagy fenyőgerendáinak egyike a bontás során egy üregbe szakadt le. Rövidesen kiderült, hogy egy kripta van a templom padlója alatt. Kincseket keresve a munkások két nap alatt mindent átforgattak, feldúlva hat sírt, majd visszatemették a föld alatti kamrát. Közben — augusztus 25-én — megérkezett a Horváth László községi bírósági által értesített Hild Viktor, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye első régésze is. Sajnálatos, hogy ő már nem kapott érdemi lehetőséget a kutatásra; csupán a felső földrétegben keresgélhetett olyan tárgyak után, melyeket a bámészkodók nem találtak meg, vagy nem tartották érdemesnek elvinni. Hild Viktor naplójában a továbbiakról ezt írta: „Igy aztán vagy egy órai kutatás után — mely alatt megállapítottam, hogy nemcsak a csontvázakat hányták szét, hanem a koponyákat is ásócsapásokkal pusztították el, — három darab szíjat, két darab gyolcsfoszlányt és egy erősen körülsegezett lábbeli sarkat sikerült találnom.” A temetkezések idejéről a következőket állapította meg: „A kripta építési modora tökéletes árpádházi építési stílus, a közismert dongaszerkezettel. Valószínű, hogy a XII. századból származik és fekvése megfelel a régi apáti templom apszisának [szentélyének — T. I.]. A mostaninak szinte középtengelyében fekszik, és a kupola alatt terül el. A ruhafoszlányok és bőrövek azt mutatják, hogy a kriptába Bence-rendű szerzetesek temetkeztek, kik a Tomaj nemzetség által alapított tomaji bencés kolostorból jöttek Apátiba, mely az ő filiáléjuk [egy főkolostorból telepített szerzetesi közösség — T. I.] volt. E lelet is támogatja azt a feltevésemet, hogy Apáti községet bencések alapították és az ő apátságukról vette nevét.” (HILD 1975, 167.).

Hild Viktor fenti megállapításaival azonban komoly problémák vannak. A dongaboltozat önmagában nem garancia az Árpád-kori, főleg nem a 12. századi építésre, a ruhafoszlányok pedig nem utalnak közvetlenül szerzetesekre. Teljes mértékben helytálló viszont azon megjegyzése, hogy a kupola alatt lévő kripta elhelyezkedése megfelel a régi templom

szentélyének. Csakhogy a „régí templom” nem a középkori építmény volt, hanem az 1759 és 1825 között fennállt egyház. Ennek két hosszanti fala megegyezett a maival, kereszthajója azonban nem volt, így a mai kupola alatt a nyolcszög három oldalával záródó szentélye helyezkedett el. A barokk templom „sírboltja” a forrásokban is szerepel, azokat temették ide, akik az egyházat legalább 100 forinttal támogatták, illetve a temetésért 24 forintot fizettek (VÁNDORFY 1895, 36). A középkori monostor régészeti bizonyítékának vélt kripta így a redempció korabeli módosabb apáti polgárság földi maradványait rejtette. Ezért található Hild bőr-, illetve textilmaradványokat is, annak ellenére, hogy ezek a többi szerves anyaggal együtt a mi éghajlatunkon száz–kétszáz év alatt le szoktak bomlani.

„Leszámolás” a monostorral

Egy templomból és kolostorból álló egyházi épületcsoport megsemmisítése a korai középkorban egyet jelentett annak felgyújtásával, amelynek során a fából készült tetőzet, illetve a nagyrészt éghető belső berendezés pusztul el. A csupasz falak természetesen nagyrészt megmaradnak. A 13–14. században aztán az álló falmaradványok kijavításával és befedésével vagy helyreállították a régi monostort, vagy gazdátlan maradt, kőanyagát pedig idővel más épületekhez használták fel. Utóbbi azonban lassú folyamat volt, évszázadokig tartott, és a felmenő falak pusztulása a legtöbb Árpád-kori monostor esetében — amennyiben megóvásukra kezdeményezés nem történt — a 19–20. században fejeződött be. A Jászságban jó példa erre Pusztamonostor, melynek szintén Árpád-kori apátsága volt. 1331-ben Papmonostorának (Poopmonustura) említik (GYÖRFFY 1987, 121). Bár a középkorban elpusztult, romjai még a 19. század közepén is látszottak (PALUGYAI 1854, 154). A jászok által lakott Apáti-szállás területén működő, vagy elpusztult kolostorról sem az 1391-es oklevél (amely pedig a templomot említi), sem a későbbi források nem tesznek említést. Nem csupán a konkrét adatok hiányoznak, de elpusztult kolostorról szóló hagyományt sem örökítenek meg, sem az újkori geográfusok (Bél Mátyás, Fényes Elek, Palugyai Imre), sem az érdemi helyismerettel rendelkező, helyi kötődésű szerzők (Bedekovich Lőrinc, Antal József, és a már hivatkozott Vándorfy János). Pedig az esetleges földalatti falmaradványok a jászapáti templom 18. és 19. századi bővítésekor, a kerítés alapozásakor, vagy a templom körüli temető 1771-ig tartó használata során jó eséllyel előkerültek volna, az alapásást, sírásást végző emberek elbeszéléseiből pedig bizonyosan bekerült volna az ősi kolostor képzete. Egy 1815-ös dokumentum szerint voltak, akik elrejtett kincseket gyanítottak az „Apáthy Klastromban”, utóbbi alatt azonban itt is az akkor fennálló, még

kereszthajó nélküli templomot értették, és nem a szerzetesek, hanem „Kiss Érsek” és más személyek elrejtett vagyonának helyét vélték megtalálni (SELMECZI 2006, 370–371).

„Nyésta” problematikája

Marad tehát a másik lehetőség, miszerint a terület és az esetleges korábbi község egy apátság birtoka lett volna. Annál is inkább, mivel a Zagyva völgyében fekvő másik Árpád-kori Apátiról bizonyosan tudható, hogy 1245-ben a szekszárdi apátság birtoka volt (GYÖRFFY 1987, 67). 1264-ben a sári (ma Abasár) apátságnak Örs faluval szemben, a Tarna túlsópartján volt egy birtoka, amelyet Nyésta néven jegyeztek fel. Ez a tatárjáráskor elpusztulhatott; az oklevél ’terra’-ként, vagyis földként nevezi meg, nem pedig a ’villa’, illetve ’possessio’ terminussal illeti, amely tényleges, lakott falut jelölne. Mivel Jászapáti ma is határos Tarnaörrsel, és a közös határ már a 14. század végén is a jelenlegi vonalán húzódott, kézenfekvően adott a lehetőség, hogy a Nyésta nevű birtokot (falut?) a mai Jászapáti belterületén keressük (GYÖRFFY 1987, 119).

Ezt azonban kissé nehéz elképzelni. A mai Tarnaörs és Jászapáti között légvonalban kb. 10 km távolság van. Az Árpád-korban a mainál sokkal sűrűbb volt az Alföld településszerkezete; a falvak 1–3, a templomos helyek 3–5 km-re helyezkedtek el egymástól, közöttük pedig számtalan kisebb tanyaszerű szállás is létezett. Az egymástól kisebb távolságra lévő helységek értelemszerűen kisebb határokkal rendelkeztek, így az Örs faluval szomszédos Nyésta inkább a jászapáti határ északnyugati részén, de legvalószínűbben azon kívül helyezkedhetett el.

Horváth János és Szirmay Pál egri végvári tisztek 1554-ben megkapták a Heves megyei Szentandrás, Mezly és Nesthelke pusztákat (KOCSIS 2005, 24). Az első kettőről biztosan tudjuk, hogy a mai Jászszeptandrás határában keresendő, így ezt tudjuk feltételezni a harmadikról is. Apáti-szállás előljárósága nem is reagál az 1554-es adományra, csupán az árokszálási bíró tiltakozik. Amennyiben Nesthelke azonos a korábbi Nyéstával, úgy az a mai Jászszeptandrás határában kereshető.

Összegzés

Jászapáti hajdani területén nem pusztítottak el apátságot sem a jászok — akik ráadásul nem voltak pogányok a Kárpát-medencébe érkezésükkor —, sem a tatárok. Nem pusztíthatták el, mert nem is létezett. Ez különböző „negatív” adatok alapján biztosan állítható. Apáti esetében egy Árpád-kori

elnevezésről lehet szó, melyet az iráni nyelvű jászok beköltözésük után átvettek. A Nyésta nevezetű birtok nem azonosítható automatikusan Apátival, inkább attól északnyugatra keresendő. Elképzelhető azonban, hogy a sári apátság eredetileg több falura kiterjedő birtokkomplexummal rendelkezett a térségben, melynek a 13. században része volt az Apáti nevezetű település is. A terület a tatárjáráskor nagyrészt elpusztult, a 14. században azonban a jászok mellett magyar lakosság is élt itt, akik a túlélők leszármazottai lehetnek, és továbbörökítették az Árpád-kori elnevezéseket. Csak így magyarázható, hogy Apáti, illetve a környező jász települések (Kisér, Négyszállás, Szentgyörgy, Jákóhalma, Dósa), melyek szintén a 14–15. században bukkannak fel a forrásokban, zömmel magyar nevűek.

Irodalom

- FARKAS 1986. Szolnok megye földrajzi nevei. I. A jászberényi járás. Közzétette: Farkas Ferenc. Jászberény
- GYÁRFÁS 1883. Gyárfás István: A jász–kunok története. III. (1301–1542-ig). Szolnok
- GYÖRFFY 1987. Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. III. kötet. Budapest
- HILD 1975. Szolnok megyei régészeti adatok Hild Viktor kéziratok feljegyzéseiből. Szerk.: Stanczik Ilona. Szolnok
- KOCSIS 2005. Kocsis Gyula: A Jászság társadalma, népessége, gazdálkodása a XVI–XVII. században. Budapest
- PALUGYAI 1854. Palugyai Imre: Jász–kún kerületek s Külső Szolnok vármegye leírása. Pest
- PESTY 1978. Pesty Frigyes kéziratok helynévtárából. I. Jász–kunság. Közzétette: Bognár András. Kecskemét–Szolnok
- RUSVAY 2003. Rusvay Lajos: Jász–apáti története. Jász–apáti
- SELMECZI 2006. Selmeczi László: A jász–apáti templom mesés kincsei. In: Jászok és kunok a magyarok között. Ünnepi kötet Bánkiné Molnár Erzsébet tiszteletére. Szerk.: Bathó Edit–Ujváry Zoltán. Jászberény 366–373.
- VÁNDORFY 1895. Vándorfy János: Jász–Apáti város egyházának multja és jelene. Eger

KRÓNKA – ESEMÉNYNAPTÁR

KRÓNKA A JÁSZSÁGI TELEPÜLÉSEK ELMÚLT ÉVI ESEMÉNYEIRŐL

JÁSZAPÁTI¹⁷⁶ 2008

Május

1. A Jászkör Egyesület szervezésében majális volt a sportpályán. Ökj. 7/2008. JU jún.

1 - október 31. Szenior Sport keretében a jászapáti nyugdíjasok részt vettek a gyógyvizünkre épített vízi tornán és gyógy-testnevelésen a strandon. Elsősorban a könyvtár és a művelődési ház nyugdíjasklubjainak tagjaiból szerveződött a csoport. JU júl., jan.

3-4. Megrendezték a XII. Jászsági Gazdanapokat az Agrocentrum területén. A szakmai programokon gépi, kertészeti kiállítás és vásár, növényvédelmi bemutatók várták az érdeklődőket. A családok változatos kulturális programok közül válogathattak, és bemutatkozhattak hagyományörzők és kézművesek is. Ökj. 7/2008. N. máj. 5. Grátis máj. 15.

10. 45 fős delegáció vett részt Gencsapátin az Apáti nevű települések XIII. találkozóján. Jászapáti műsorát a Rác Aladár Zeneiskola fűvósai biztosították. Ökj. 7/2008. JU jún.

10. Kórustalálkozóval ünnepelte fennállásának 20. évfordulóját a Jászapáti Városi Vegyes Kar a művelődési házban. A meghívott vendégkórusok: jászkiséri Pedagógus Női Kar, fóti Kisalagi Pedagógus Női Kar, egri Andante Kamarakórus, jászberényi Székely Mihály Vegyes Kar, és a törökbálinti Lendvai Károly Férfikar. JU Jún., M.

15-20. Az Öreg Táncosok Baráti Köre részt vett a lengyelországi Lancutban a II. Néptánc Fesztiválon és Gasztronómiai napokon. JU júl.

30. Első alkalommal került sor a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Ipari, Mezőgazdasági, Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakképző Iskola és Kollégium divat-stílus-tervező asszisztens tanulók vizsga-divatbemutatójára. JU júl.

31. A Vágó Pál Helytörténeti Múzeumban megnyílt Bak Ágnes "Színélmény" című kiállítása. M.

Június

20. A Mészáros Lőrinc Gimnázium, Szakképző Iskola és Kollégium tanulói ünnepi hangversennyel búcsúztatták nyugállományba vonulása alkalmából Kalmár Pálné igazgatónőt. M.

21. A Tölgyes Gyógyfürdő jótékonyági bált rendezett a Rácz Aladár Zeneiskola megsegítésére. Fellépett a Szivárvány és a Junior Együttes. JH jún.

21-22. A Tölgyes Gyógyfürdő és kemping sportnapot rendezett: pingpong, tollaslabda, úszóversenyek, tenisz, sakk, strandröplabda, strandfoci bajnokság. JH jún.

27-29. A Pusztamonostoron rendezett Jászok Világtalálkozóján városunkat nagyszámú küldöttség képviselte. Ökj. 9/2009., JU júl. R. 2008/4.

30 - július 11. 12. alkalommal szervezte meg a Jászapátiak Baráti Egyesülete a Jász Alkotók Körének táborát. Szakavatott művészekről tanulhattak a gyerekek, valamint sok alkotás született a festőművészekről, melyet július 11. és augusztus 19. között tekinthettek meg az érdeklődők a Vágó Pál Múzeumban. N júl. 24., Grátis júl. 28. JU júl., aug., M.

Július

1. A köztisztviselő nap alkalmából a hivatal dolgozói kiránduláson vettek részt. Ökj. 9/2008.

4. Jászapáti óvodáinak története című könyv bemutatója volt a polgármesteri hivatal házasságkötő termében. JU júl., aug., M.

5. A Jászapátiak Baráti Egyesülete megrendezte hagyományos aratónapját és kakasfőző versenyét. JU jún., júl., aug. Ökj. 9/2008. N. júl. 7., 8.

6. Székelykeresztúrról érkeztek diákok egy hetes hittantáborba a helyi katolikus fiatalokhoz. N Grátis júl. 10.

7. Varázslatos, egyes kezek címmel a Vágó Pál Múzeum udvarán kézműves délelőttöket rendeztek: volt gyöngyfüzés, mézeskalács-készítés, korongozás, szövés, ékszerkészítés. Kiegészítő tevékenységként éneklés, mesésátor, bábkészítés, mondókatanulás tette színesebbé a rendezvényt. N jún. 26. JU júl.,

7-11. A Jászapáti Rácz Aladár Zeneiskola fúvós zenekara, tanárai és kísérők Erdélybe utaztak. A környékbeli nevezetességek megismerése mellett a gyergyóújfalui Helikon fúvós zenekarral közös hangversenyt adtak. JU aug.

8. A Petőfi úti kerékpárút építéséhez az Észak -Alföldi Operatív Program támogatásából a 72.979.973 Ft összköltség 85 %-át nyertük el, melynek szerződését e napon írták alá. JU aug.

19-20. Tölgyes Egészségnapokat rendeztek a strandon, melyen gyógyúszás, családi sportvetélkedők, tartásjavító és gerincmobilizáló torna, talpmasszázs, jóga, zenés vízi gimnasztika várta az érdeklődőket. Orvosi tanácsadás, terápiás kezelések, vérnyomás, vércukor-mérés egészítette ki a mozgást. JH jún. JU aug.

31. A Jásztánc Összművészeti Alapítvány székhelye a Művészetek Házában van e naptól. Ökj. 6/2008.

Augusztus

1. A megyei közgyűlés a Mészáros Lőrinc Gimnázium, Szakképző Iskola és Kollégium vezetésével öt évre Lénártné Emri Ildikót bízta meg. N okt. 8. Ökj. 6/2008.

1. Öt évre Pallagi Imrénét nevezte ki a képviselő-testület az Önálló Óvodai intézmény vezetőjévé. Ökj. 6/2008.

1. Utasi László lett a Jászapáti Általános és Alapfokú Művészeti Iskola igazgatója, mely megbízatása öt évre szól. Ökj. 6/2008.

4-10. A Jászapáti Általános és Alapfokú Művészeti Iskola a zempléni Középhuta nevű faluban nyári tábort szervezett felső tagozatos tanulói részére. JU szept.

15. A Jászapáti 2000 Mg. ZRT Jóbarátság Nyugdíjasklubja nagymama-unoka kirándulást szervezett az erdőtelki arborétumba. JU okt.

15-17. Ismét megrendezésre került a Jászsági Randevű, ahol motoros felvonulás, Desperadó, Groovehouse műsorok, utcabál, helyi amatőr csoportok, nemzetközi néptánc gála és tűzijáték színesítette a programot. N. Grátis aug. 7., N. aug. 18. JU aug. szept. Ökj. 9/2008. JH júl., aug.

16. 30 éves fennállását ünnepelte a jászapáti néptánc mozgalom a Jászsági Randevű keretében. Erre a jeles évfordulóra jubileumi gálaműsorral készültek a jelenlegi táncosok és az örökhagyók. Több táncos generáció produkcióját élvezhette a közönség. JH jún., N. aug. 21., M.

20. Szent István és az új kenyér ünnepséget tartott a város, amelynek keretében az ünnepi beszédet Dávid Sándor jászkapitány mondta. Az önkormányzat nevében Szabó Lajos polgármester az alábbi elismeréseket adta át: Jászapáti Városért kitüntetést kapott Kalmár Pálné a település érdekében végzett kimagasló tevékenységéért, Pedagógiai díjat kapott kimagasló pedagógiai tevékenysége elismeréseként Mihályi Istvánné,

Közszolgálati díjat adományoztak Friczné Urbán Magdolna részére a település lakossága érdekében végzett kimagasló közszolgálati tevékenysége elismeréseként. Ökj. 9/2009., JU aug., szept.

Szeptember

1. A Fehér Akác Idősek Otthona vezetőjévé Vincze Ferencné neveztek ki, akinek célja a szolgáltatások hatékonyságának növelése, szolgáltatási területek munkájának összehangolása, és a csapatmunka erősítése. N. szept. 27.
6. A Vágó Pál Múzeumban Babák és bábok címmel Kondor Ferencné kiállítása látható. JU szept., M.
15. Német-magyar cserediák program keretében a gimnázium tanulói 6 napra fiatalokat fogadtak Padenbornból. JU dec.
27. Borics László művelődésszervező, a Hétszínvirág Táncegyüttes vezetője érdemelte ki a néptánc-kultúra hagyományainak megóvásáért, illetve az oktatásban végzett munkájáért a Déryné-díjat. N. Grátisz okt. 2., JU nov.
27. A helyi Mozgássérült Egyesület megrendezte a Fogyatékosok napja ünnepséget. Ökj. 11/2008. JU nov.
28. A Színjátszó kör bemutatta a Hegedűs a háztetőn című darabot, mely nagy sikert aratott. JU szept., Ökj. 11/2008., N Grátisz okt. 2.
- 28-29. A polgármester és szűk számú delegáció vett részt a lengyelországi Lancuti járás ünnepén a 10 éve járassá nyilvánítás alkalmából. Ökj. 11/2008.

Október

3. A Déli-városrész Projekt ünnepélyes záró rendezvényén részt vett Gyuresány Ferenc miniszterelnök és Szekeres Imre honvédelmi miniszter is. JU okt., nov., Ökj. 11/2008., N Grátisz aug. 7. N aug. 18., szept. 18., 27., N okt. 4.
4. A helyi Kamillianus Közösség jótékonyági bált rendezett a művelődési házban. Ökj. 11/2008., M.
13. Jászapáti város önkormányzata őszi várostisztasági programot szervezett. A program célja, hogy a fő közlekedési utak melletti területeket tegyék tisztává. JH okt.
15. Vágó Pál halálának 80. évfordulója alkalmából rendezett megemlékezés. Időszaki kiállítás nyílt leveleiből B. Jánosi Gyöngyi tartott előadást a festő

- munkásságáról. A gyermekkönyvtár pályázattal készült az eseményre. Ökj. 11/2008., JU okt., nov., N Grátiszt okt. 30., JH okt.
17. A Vakok és Gyengénlátók Klubja Fehér bot ünnepséget szervezett a könyvtárban. Ökj. 11/2008., N dec. 1.
18. A Városi Vöröskereszt nyugdíjas találkozót rendezett. Ökj. 11/2008.
- 20-25. Megrendezésre került a IV. Hagyományos szakmák rendezvénysorozat. Lámpás, tóklámpás és egyéb világi-tó alkalma-tosság kiállítását rendezték meg. A Művészetek házában Dávid Sándor fafaragó népi iparművész, Dávid Kinga művészettörténész és Pataki Miklósné Ludányi Margit által vezetett Hevesi Alkotó Kör közös kiállítása volt. A központi konferencia témája: Reneszánsz kultúra hatása a magyar népművészetben. A magyar népművészet reneszánsza. Egyéb kulturális és kézműves foglalkozások kísérték a programot. JH okt., R. 2009/1., Ökj. 11/2008., N Grátiszt okt. 30., JU szept., okt., nov.
- 22-27. A francia Crescendo Kórust látta vendégül a Városi Vegyes Kar tagsága. Kirándulások, hangverseny Jászberényben és a jászapáti templomban színesítette egy hetes itt tartózkodásukat. JU dec.
23. A nemzeti ünnep alkalmából a gimnázium diákjai szép műsorral idézték fel az 1956-os eseményeket. Az emléktáblánál a helyi közösségek és a francia kórustagok együtt helyezték el koszorúikat. JU nov. JH okt.
25. Jubiláris Nemzetközi Önvédelmi Szemináriumot tartottak a gimnázium sportcsarnokában. A nemzetközi résztvevők több mint 160-an voltak. JU dec.
31. Ünnepélyes keretek között megnyílt a Zöld Pont Környezetvédelmi Egyesület új irodája a Damjanich úton. JU dec., febr.

November

1. A Centrum Jászapáti KFT boltjában helyi jellegű kézműves termékeket is árusítanak: sókerámia, kerámia, festmények, csipke és hímzett terítők, bördíszművek, foltvarrott termékek, fafaragások, sárgaréz ékszerek, játékok, grafikák. N. Grátiszt nov. 13.
- 7-9. Négyfős delegáció érkezett osztrák testvérvárosunkból, Grafensteinből. Ökj. 12/2008.
15. A Jászapáti Általános és Alapfokú Művészeti Iskola Tehetséges Gyermekünkért Alapítványa reneszánsz bált rendezett. JU nov., jan., M.
28. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Mészáros Lőrinc Gimnázium, Szakképző Iskola és Kollégium szakképző iskolai intézményegységének szalagavató bálját tartották a művelődési házban. M.

29. A Városi Vöröskereszt Véradók napi ünnepséget szervezett, melyen kitüntették a 40, 50, 60, 70 és 80-szoros véradókat. Ökj. 13/2008. JU dec.

December

3. Mikulásváró ünnepséget rendeztek a művelődési házban, ahol a miskolci Kalamajka Bábszínház mikulásos bábműsorral várta az óvodásokat. N. nov. 27.

11. Bemutatták a Városi Könyvtárban Csipkebokor: Pájer Antal válogatott istenes versei című könyvet. A kötetet ismertette Lisztóczy László szerző, irodalomtörténész. JU dec., jan

17. Az Ifjúsági, Sport és Külkapcsolatok Bizottságának döntése alapján és szervezésében átadták az év sportolója díjakat. Az év női sportolója Szikszai Nikolett, a Kígyó Dojó HSE versenyzője. Az év férfi sportolója Tajti József, a Jászapáti VSE igazolt labdarúgója. Az év csapata a Jászapáti VSE Úszó- és Triatlon Szakosztálya, az év edzője Juhász Szilveszter lett. A Jászapáti Labdarúgásáért díjat Gázsó József kapta. Ökj. 2/2009., JU jan., N. nov. 29.

18-19. Nyugdíjas városi karácsony a művelődési házban, melyen jelen volt Szily Katalin, az Országgyűlés elnöke, valamint Szekeres Imre, a térség országgyűlési képviselője. A hagyományoknak megfelelően a műsort a városban lévő általános és középiskolai diákok és kulturális szervezetek adták. N. dec. 20. JU dec., jan., JH dec. Ökj. 13/2008., 2/2009.

2009

Január

1. A Jászapáti Mozgássérültek Helyi Csoportjának vezetője Szatmári Károlyné lett. N. dec. 11.

24. A Magyar Kultúra Napja alkalmából városi rendezvényt tartottak a művelődési házban. Ünnepi beszédet mondott Kalmár Pálné. JU jan., febr., Ökj. 2/2009.

26. A képviselő-testület a művelődési házban közmeghallgatást tartott. A témája: EU-s projektek és a 2009-es költségvetés. Ökj. 2/2009., JU febr., JH jan.

31. A Jászapáti Általános és Alapfokú Művészeti Iskola Tehetségért Alapítványa "Színes világ" című jótékonyági bált rendezett a művelődési házban. A bál során adták át második alkalommal a PályaMű díjat, mely-

ben Lázár Tibor, Szalkári Rózsa, Szántai Tibor és Ádám Balázs részesült. JU nov., jan., márc., N. jan. 31. Ökj. 2/2009. JH jan.

Február

19. Versíró és illusztráció-készítő pályázat eredményhirdetése zajlott a városi könyvtárban. A Hangyácskák gyerekcsoport Barátunk a kutya címmel hirdette meg a versenyt a városi könyvtárral közösen. JU febr., márc.

25. Az Egyesített Szociális Intézményben működő Virág Klub jelmezes farsangi bált szervezett. N. Grátis márc. 5.

28. A Jászapátiak Baráti Egyesülete jótékonyági bált tartott a művelődési házban. JU febr., ápr., Ökj. 3/2009., N. Grátis márc. 5.

Március

12. Horváth József és Balogh Zsolt rendőröket Bátorság Érdemjel kitüntetésben részesítették, akik égő házból mentették ki a ház lakóját. N. márc. 14, JU jan.

13-15. Négyfős lengyel testvérvárosi delegáció vett részt városunkban a nemzeti ünnepen. Ökj. 3/2009., N. márc. 19. JU márc.

14. Az Ifjúsági, Sport és Kapcsolatok Bizottsága megszervezte a hagyományos tavaszi úszóversenyt. Ökj. 3/2009.

14. Barangoló címmel a Művészetek házában játékos ismeretterjesztő foglalkozás-sorozatot szerveztek Tajti Erzsébet vezetésével általános iskolai korosztály részére. N. Grátis márc. 19. JU ápr.

14. Bartáné Pataki Viktóriának, a Fehér Akác Megyei Idősek Otthona volt igazgatójának a Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkeresztet adták át. N. márc. 16.

15. A nemzeti ünnep tiszteletére megemlékezést tartottak a művelődési házban. Beszédet mondott Szántai Tibor. A műsort a Jászapáti Általános és Alapfokú Művészeti Iskola tanulói adták. A Petőfi szobornál és a honvéd síroknál koszorúztak a résztvevők. JU márc., ápr., JH már., M.

17. A városi könyvtárban Bedécs Gyula nyugalmazott tanár előadást tartott az "Első világháború emlékhelyei Galíciában, Isonzón és Doberdón" címmel. JU márc., ápr.

22. Jászberényben lépett fel a Jászapáti Színházi Kör társulata a sikeres Hegedűs a háztetőn című musicallel. N. márc. 5.

28. A Mészáros Lőrinc Gimnázium, Szakképző Iskola és Kollégium jótekonysági estét rendezett a Somos András Alapítvány javára. M.

Április

6. Makó Pál Diáknapi a gimnáziumban. Az idén a "Kultúrák találkozása" mottó köré szervezték az eseményeket. A diáknapiakat Lénártné Emri Ildikó igazgató nyitotta meg. JU máj., Ökjk. 4/2009. M.

9. Az Önálló Óvodai Intézmény megrendezte a XV. Óvodai Országos Esztétikai tanácskozást. M.

26. Eddig lehetett szavazni a Területi Prima díjra, melyben öt jászapáti jelölt van. Képzőművészet kategóriában Szalkári Rózsa, tudomány kategóriában Győri Gyula, oktatás és köznevelés kategóriában Réz István, népművészet és közművelődés kategóriában a Hétszínvirág Táncegyüttes, zeneművészet kategóriában Réz Lóránt. N. jan. 26., JU febr.

28. A megyei Prima díj jelöltjei között két döntős van Jászapátiról: Szalkári Rózsa és a Hétszínvirág Táncegyüttes. N. ápr. 28.

JÁSZBERÉNY¹⁷⁷

2008

Június

2. A megyei pedagógus napi ünnepségen Csörgő Terézia, a Lehel Vezér Gimnázium tanára Jász-Nagykun Szolnok Megyei Pedagógiai Díjat, Gálikné Nagy Erzsébet a SZIE Gyakorló Általános Iskola tanára Pro Talento díjat kapott. Molnár László festőművész a Jászkürt fogadóban megnyílt kiállítása volt a Jászberényi Nyár nyitórendezvénye.=J. 06.07.

4. A város önkormányzata jutalmazta a kiváló munkát végzett pedagógusokat, arany, gyémánt és vas diplomákat adtak át.= J.06.07.

5. A Városi Könyvtárban megnyílt Sinka Istvánné gombgyűjteményének kiállítása. A gyűjtemény magyar rekord minősítést kapott.= J. 06.07.

---

¹⁷⁷

Összeállította: Hasznos Rozália

15. Megemlékeztek a 258. Lehel Vezér Cserkészcsapat megalakulásának tíz éves évfordulójáról. = J. 06.21.
21. A Jász Múzeumban ismét megtartották a Múzeumok Éjszakája című rendezvényt. Fellépett a Kelepelő Bábcsoport, a Regélő Színjátszó Kör, Erdei Gábor humorista, a Musica Aulica Régizene Együttes, a Shilla és Habibi Hastánccsoport, Poór Péter, Szabó Krisztina. A Lehel Vezér téren Szent Iván-éji tűzugrással fejeződött be a program. = J. 06.28.
- 26-28. Az Erdei Iskola Egyesület XVIII. Országos Találkozóját a Gróf Apponyi Albert Általános Iskola rendezésében Jászberényben tartották. = J. 07.05.
- 26-29. Pusztamonostor volt a Jászok Világtalálkozásának helyszíne. A Jászságért Díj kitüntetését H. Bathó Edit, a Jász Múzeum igazgatója kapta, jászkapitánynak Percz László volt polgármestert választották. = J. 07.05.
30. Semmelweis-napi ünnepség a Szent Erzsébet Kórházban. Kárteszi Márta főigazgató jutalmakat adott át. = J. 07.05.

Július

5. Átadták az OLLÉ-program keretében épült műfüves labdarúgópályát. = J. 07.12.
6. Holokaust emléknap. Az izraelita temetőben emlékeztek a zsidó áldozatokra. = J. 07.12.
8. Átadták a jászberényi kistérség Új Magyarország Pont irodáját. = J. 07.12.
12. A Jászsági Vendéglátók Egyesülete hetedik alkalommal rendezte meg a Margit szigeten a népi ételek főzőversenyét. = J. 07.19.
15. A Városi Könyvtár vendége volt a Vivat Bacchus Énekegyüttes. = J. 07.19.
19. Tizenharmadik alkalommal rendezték meg az Electrolux Díjugrató Versenyt. = J. 07.26.
23. A Honvéd Jász Kaszinóban megnyílt Sárközi János Jászsági templomok című fotókiállítása. = J.07.26.
24. Megnyílt a 11. Jász Expo Kiállítás és Vásár. A közel 100 kiállító közül 30 volt jászsági székhelyű. Ezen a napon felhőszakadás zúdult a városra.

Augusztus

2. Nemzetközi Mézvásár és Méhésztalálkozó. Az új mézkirálynő a kiskunfélegyházi Szabó Zsuzsanna, a második udvarhölgy a jászberényi Belovai Judit lett.= J. 08.09.
- 2-09.XVII. Nemzetközi Táncház és Zenésztábor a Jászság Népi Együttes szervezésében.= J. 08.09.
3. A Jászberény és Környéke Ipartestület rendezésében nyílt meg a XI. Kéz-Mű kiállítás az ipartestület székházában. = J.08.09.
- 7-10. A XVIII. Csángó Fesztivál rendezvényei. A nyitógála főszereplői a Csík Zenekar, a BaHorKa trió és a Jászság Népi Együttes voltak.= J. 08.09.
8. Második alkalommal került sor a magyar-magyar konferencia előadásaira. A rendezvény kiemelt vendége a Moldvai Csángómagyar Szövetség volt. = J. 08.16.
9. A Déryné Művelődési Központban került sor az ukrainai Técső és Jászberény közötti testvérvárosi szerződés aláírására. = J. 08.16.
9. Első alkalommal rendezték meg a Jászberényi Amatőr Fogathajtó versenyt.= J. 08.16.
16. Első alkalommal rendezték meg a Zagyvamenti Maraton amatőr futóversenyt.= J. 08.23.
20. Sas István a Déryné Művelődési Központ igazgatója kultúra-szervező munkásságáért Bessenyei György díjat vehetett át Budapesten. = J. 08.30.
20. Szent István napi ünnepség: szónoka Papp Lajos szívsebész professzor volt. Az ünnepség esti tűzijátékkal zárult.= J. 08.23.
25. Székely Tamás egészségügyi miniszter adta át a Szent Erzsébet Kórház felújított szülészeti-nőgyógyászati és belgyógyászati osztályát. = J. 08.30.
30. A Maci Alapítványi Óvoda 15. születésnapját ünnepelte. = J. 09.06.

Szeptember

3. A Magyar Termék Nagydíj pályázat díjátadó ünnepségén az Electrolux Lehel Kft. hűtőszekréncsaládjá Elismert Termék minősítő címet kapott.= J. 09.06.
5. A kistérségi turizmus fejlesztéséről tartottak tanácskozást a SZIE ABK-n. = J. 09.13.
- 12-14. Második alkalommal rendezte meg a Gas Killers MC motoros találkozóját a jászberényi huszárlaktanya területén. = J. 09.20.
13. Huszadik alkalommal rendezte meg Jászberény Város Cigány Önkormányzata és a Lungo Drom helyi szervezete a Jászsági Cigánynapot. Kulturális műsorral és cigánybállal zárult a rendezvény.= J. 09.20.

15. Hamza Emlékest a Nemzeti Filmarchívumban. B. Jánosi Gyöngyi a Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria történetét ismertette. = J. 09.20.
17. A Jászberényi Sportegyesület közgyűlésén lemondott Tamás Zoltán elnök, a labdarúgó szakosztály elnöki tisztségéről leköszönt Gedei József polgármester. = J. 09.20.
19. Sáros András emlékkiállítás a Jászkürt Fogadóban. Ugyanitt nyílt meg a Jászsági Képzőművészet-barátok Egyesülete alkotóinak kiállítása. = J. 09.27
20. A SZIE Alkalmazott Bölcsészeti Kara adott otthont a jászsági kötődésű Koncsek család találkozójának. = J. 10.04.
21. A Béke Nemzetközi Napja tiszteletére műsoros megemlékezést tartottak az I. Világháborús Emlékműnél. = J. 09.27.
22. A Városi Könyvtárban megnyílt az Új Néplap három fotósának kiállítása a Mi szemünk címmel. = J. 09.27.
- 27-28. Önkormányzati küldöttség járt ukrainai testvérvárosunkban, Técsőn. Az ottani városnapon is megerősítették a testvérvárosi szerződést. = J.10.04.
29. Déryné emlékünnepeket tartottak a Jász Múzeumban. A Déryné Emlékplakett kitüntetését Borics László jászapáti néptáncos és Pozsonyi Lajosné a jászberényi ifjú muzsikások mentora kapta. = J. 10.04.

Október

4. A Városi Könyvtár új helyszínen működő porteleki fiókkönyvtárát ünnepélyes keretek között avatták fel. = J. 10.11.
6. Az aradi vértanúk gyásznapján a Városvédő és Szépítő egyesület a Fehértói temetőben, a Jászberényi Polgári Kör a 48-as emlékműnél emlékezett. = J. 10.11.
11. Az őszi CO-OP Star napok vásári rendezvénye mellett a berényi borünnep is megrendezésre került. Jászberényi résztvevő Túri Zoltán pincészetje volt, díszvendég a Vivat Bacchus együttes. = J. 10.18.
11. A Figyelő TOP200 Gálán az Electrolux Lehel a leginnovatívabb vállalata címet érdemelte ki. = J. 10.25.
12. A Tuti-Peso Kft. tizedik alkalommal rendezte meg a Jászkürt Futófesztivált. = J. 10.18.
13. A Déryné Művelődési Központban megnyílt a Berényi Műhely XIX. Őszi Tárlata, amelyet Dobos László, a Jászok Egyesületének ügyvezetője nyitott meg. = J. 10.25.

16. A Szent Erzsébet Kórházban ünnepélyes keretek között adták át a Jászsági Képzőművészet Barátok Egyesülete ajándékát: a művészek alkotásait. = J. 10.25.

17. Három helyszínen: a Déryné Művelődési Központban, a Bercsényi úti játékcarnokban és a Városi Könyvtárban rendezték meg második alkalommal a Városi Egészségnapot. = J. 10.25.

23. Megemlékezés az 1956-os forradalom évfordulóján. A műsort a Terplán Zénó Műszaki és Közgazdasági Szakképző Iskola növendékei adták. A városháza előtt Besenyi Vendel mondott ünnepi beszédet. Testvérvárosunk, Vechta küldöttsége is részt vett az ünnepségen, valamint a közös kiadású szakácskönyv bemutatóján. = J. 10.31.

24-25. A Polgármesteri Hivatal első alkalommal rendezte meg a Jász Bormustrát. A rendezvényen megjelent testvérvárosunk, Conselve küldöttsége is. = J. 10.31.

31. Takács János, az Electrolux Lehel vezérigazgatója a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Mercur Díját kapta. = J. 11.08.

November

4. A KÉSZ Jászberényi Szervezete és a Jászberényi Polgári Kör szentmisével és az emlékkő megkoszorúzásával emlékezett a szovjet csapatok 1956. november 4-ei támadására. Az ünnepség szónoka Papp Lajos szívsebész volt. = J. 11.08.06.

4. A gyöngyösi Fő Tér Galériában megnyílt a Hamza Stúdió gyűjteményes kiállítása. = J. 11.15.

6. A Városi Könyvtárban megnyílt Pólya Ferenc műgyűjtő kiállítása. A válogatásban jászsági alkotók művei szerepeltek. = J. 11.08.

7. A Városi Könyvtárban átadták a csillagvizsgálót. = J. 11.15.

8. Jászberényben alakult meg az Országos Néptánc Baráti Kör Egyesület. Elnöke Kocsán László lett. = J. 11.15.

9. A DMK Ifjúsági Ház és a Városi Könyvtár közösen rendezte meg a Natura Napot. J. 11.15.

12. A Polgármesteri Hivatalban megünnepelték a Szociális Munkások Napját. A szociális díjat Versegi Istvánné kapta. = J. 11.15.

12. Rablógyilkosság áldozata lett egy jászberényi férfi. = J. 11.15.

19. A szekszárdi néptánc fesztiválon a Jászság Népi Együttes Menyasszonysírató című produkciójára nívódíjat kapott. = J. 11.22.

December

10. A Jászsági Diáksport Bizottság a Diákolimpián érmes helyen vég-zett tanulókat jutalmazta. = J. 12.13.
11. Áadták a felújított hűtőgépgyári tehermentesítő utat. = J. 12.13.
16. Szabó Gyula a Lehel Vezér Gimnázium tanára Szolnokon a Jász-Nagykun Szolnok Megye Sportjáért emlékplakettet vehette át. = J. 2009.01.17.
17. A Jász Városőr Egyesület és a Jászberényi Rendőrkapitányság bűn-megelőzési együttműködést kötött. = J. 2009.01.10.
29. Ismét megtartották a Bercsényi úti sportsarnokban az Óévbú-csúztató sportnapot. = J. 2009.01.10.

2009

Január

17. A torinói rövidpályás gyorskorcsolya Eb-én Huszár Erika és Darázs Rózsa arany-, Darázs Péter bronzérmes lett. = J. 01.24.
22. A Magyar Kultúra Napján a kultúra területén kiváló munkát végzőket jutalmazta a város önkormányzata. = J. 01.24.
29. A Jász Múzeumban mutatták be Baráth Károly fényképészmester Jászberényről készült fotóalbumát. = J. 02.07.

Február

4. A Jászság könyvésze címmű bibliográfiát a Városi Könyvtárban mutatták be. A kötet szerkesztője Gulyás Erzsébet könyvtáros. = J. 02.07.
14. A Városvédő és Szépítő Egyesület huszadik alkalommal rendezte meg a DMK-ban a Jász bált. Díszvendég Tóth Ernő, a Svéd Királyi Operaház magánénekes volt. = J. 02.21.
26. Új civilszervezet, az Összefogás Jászberényért, Szövetség a Jászságért Egyesület mutatkozott be a DMK-ban. Az egyesület elnöke Baráth László. = J. 02.28.

Március

15. Az 1848-as megemlékezésen az ünnepi műsort a Gróf Apponyi Albert Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény adta. Szaválóversennyel emlékeztek a DMK-ban a Városvédő és Szépítő Egyesület a Fehértói temetőben koszorúzott. = J. 03.21.
21. A Csillagászat Nemzetközi Éve alkalmából a Városi Könyvtárban rendezték meg az országos csillagászati találkozót. = J. 03.28.
25. A város képviselő-testülete elfogadta a 2009-es költségvetést. = J. 03.28.
26. A Jász Múzeumban H. Bathó Edit bemutatóval egybekötött előadást tartott a Nagytemplom kriptaleleteiről. = J. 04.04.

Április

2. Elhunyt Bethlendy Béla, a Klapka György Szakközép- és Szakiskola nyugalmazott igazgatója. = J. 04.02.
3. Város napi ünnepek: díszpolgári címet Suba György orvos, Pro Urbe kitüntetést Bathó János kapott. A Közszolgálati életmű és nívódíjakat is átadták. = J. 04.11.

21. A DMK-ban a 2008. év legjobb sportolóját a város önkormányzata Sportleg-díjjal jutalmazta. A Jászberény Város Sportjáért emlékérmét Turcsányiné Pesti Edit kapta. = J. 04.25.
23. Tutihir névvel új jászági internetes hírportál indult. = J. 04.30.
26. A búzaszentelés régi hagyományát elevenítették fel. A szertartást Hórvölgyi László esperes-plébános vezette. = J. 04.30.
27. Keszthelyi Zsolt gyűjtő jászberényi képeslap gyűjteményének digitális változatát mutatta be a Honvéd Jász Kaszinóban. = 04.30.

Május

7. A jászberényi képviselő-testület előzetes hozzájárulását adta Halmai Ferenc rendőr alezredes rendőrkapitányi kinevezéséhez. J. 05.09.
- 11-17. Háromtagú jász küldöttség tartózkodott Észak-Oszétiában. Hortiné Bathó Edit a Jász Múzeum igazgatója, Dobos László a Jászok Egyesülete ügyvivője és Kovács J. Béla irodalomtörténész az oszét parlamentbe is ellátogatott. J. 05.23.
- 15-18. Magyar Hét Conselvében, a 20 éves testvérvárosi kapcsolat jubileumi rendezvénye volt. Jászberényt hatvanfős önkormányzati és kulturális delegáció képviselte. = J.06.05.
22. A gyermeknapi kavalkád keretében adták át a városi bölcsőde új egységét. = J. 05.23.
28. A Gróf Apponyi Albert Általános Iskola Bajcsy-Zsilinszky úti tagintézményében ismét megtartották a Vásárhelyi István emlékünnepséget. A Városvédő és Szépítő Egyesület Vásárhelyi Emlékplakettel tüntette ki Jakus Vendelné földrajztanárt és Goda Zoltán városvédőt. = J. 05.30.
29. Ünnepséggel keretében adták át a piacteret és a Lehel Filmszínházat összekötő fahidat. = J. 06.05.
- 30-31. A Hősök terén rendezett Nemzeti Vágta lovasversenyen Jászberényt Molnár Levente hagyományörző huszár képviselte. = J. 06.05.
31. Megnyitotta kapuit a fogyatékkal élők napközi otthona. = J. 06.05.

JÁSZDÓZSA¹⁷⁸
2008

Július

jún. 20-júl. 5. V. Nemzetközi Alkotótábor

4-6. XIV. Dósai Napok rendezvényei: a díszünnepséget Szerencsés István polgármester nyitotta meg és átadta a „Jászdózsáért” Kitüntető díjat Orosz Istvánnak és a Dósai Alkotótábornak. „Jászdózsa jelene képekben” című fotópályázat, Vigh Miklós, Mezei János, Györki Árpád, X. Dósai Alkotótábor kiállítása. Jászdózsa – Csíkszentsimon–Csatószeg települések testvérkapcsolat 10 éves, ez alkalomból kopjafa-avatás, és kiállítás rendezés. Elszármazottak találkozója. Római Katolikus Templomban Hargitai Géza, Gyurkó Julianna, vendégük volt a Muzsikás Együttes. Dósai Honismereti Szakkör vásári forgatag bemutatása. D. augusztus

7. Lőrík Miklós elhunyt – a Dósai Honismereti Szakkör elnöke volt 1995-2006 őszéig. D. augusztus

7-11. Hittan tábor Károlyfalván, jászjákóhalmi és jásztelki gyerekekkel együtt. D. augusztus

12. Trabantos találkozó. D. augusztus

30. Francia vendégek látogatása. D. augusztus

31. Az Általános Művelődési Központ vezetői feladatait 1 évig Czékman Judit általános helyettes látja el. D. augusztus

Augusztus

1-3. Lehel Vezér Napok a Huszár tanyán: falvédő, jurta kiállítás, íjászat, strucctojás sütőverseny, Trieb Tibor csikós bemutatója. D. augusztus

6. Az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács az önkormányzat négy pályázatát támogatta: Szent Mihály tér biztonságossá tétele; Szent Mihály téren található ivókút felújítása; települések összefogásával megvalósuló térfigyelő rendszer kialakítása; egységes arculat megteremtése és fejlesztése a Jászságban – új utcanév-táblák kihelyezése. D. augusztus

17. Erdős-park és Madárház átadása, felavatta Gulyás János, az ünnepségen részt vett Erdős István is Svájból. D. október

20. Az augusztusi ünnepség: szentmise, Szerencsés István polgármester megemlékezése, „Tiszta és Virágos Jászdózsáért 2008” pályázat eredmény-hirdetése. D. augusztus

¹⁷⁸

Összeállította: Gulyás Erzsébet

Szeptember

16. Az XPERIMANIA projektet az Európai Sulinet hirdette meg a 2007-2008-as tanévben. Jónás Vivien (az ÁMK Bozóky János Általános Iskola diákja) pályázatát a zsűri különdíjban részesítette, melyet Brüsszelben vett át. Felkészítő tanára: Pappné Szabó Gabriella. D. október

Október

1. Az Idősek Világnapján az Erdős Gondozási Központban a gondozottak munkáiból kiállítást rendeztek. D. október

12. A könyvtárban könyves vásárnap: vetélkedők és különböző foglalkozások szervezése gyerekeknek. D. október

13. Szent Mihály téren járda, parkoló és buszöböl felújítása megkezdődött. D. október

23. Megemlékezés az 1956-os forradalom és szabadságharcról: a Közösségi Házban Nyúlné Kövér Melinda emlékezett meg az eseményekről. D. október

November

12. Jónás Vivien a Magyar Tudomány Napja alkalmából a Magyar Tudományos Akadémián tartja meg prezentációját. D. október

27. Pályaválasztási szülői értekezlet 7. és 8. osztályos diákoknak, szüleiknek. D. december

December

4. Író-olvasó találkozót rendezett a Dósai Honismereti Szakkör, vendég Valló László, a Szabad Föld rovatvezetője. D. február

4-20. Könyvkiállítás és vásár a Községi Könyvtárban. D. december

18. Elhunyt Korcsog Imre, a Dósai Honismeret Szakkör tagja, a község krónikása. Redemptio. 2009. február

20. A Falu Karácsonya. D. december

31. Szilveszteri buli a Közösségi Házban. D. december

2009

Január

12. Doni katasztrófára emlékezés a II. világháborús emlékműnél. Emlékező Gulyás János. D. február

17. A jászárokszállási Görbe János Színkör adta elő a „Nyitott ablak” című színművet. D. augusztus

23. II. Katolikus Jótékonyági Bál megrendezése a templom felújítására. D. február

30. Juhász Ferenc Emlékverseny. A Kempo Európa Kupán ifj. Soós Róbert II. helyezést ért el. D. február

Február

A Dósai Hírek új megbízott szerkesztője: Illés Anita. D. február

14. Sportbál a Tarnamenti 2000 ZRt. ebédlőjében. D. február

20. A könyvtárban mesemondó verseny. D. február

24. Szűcs Márton jásztelki lakos látja el a falugazdász feladatokat. D. február

Március

14. Dósai Honismereti Szakkör 25. évfordulója. Korcsok Imre fotóinak és a „Mély a múltnak kútja” rajzpályázat műveinek kiállítása; köszöntőt mondott Szerencsés István polgármester és Dobos László, a Jászok Egyesületének ügyvivője, valamint Rédei Ilona az elszármazottak nevében; Szerencsés Martina énekelt, Barta Szilárd szavalt; előadást tartott: Szepessy Tibor klasszika-filológus, egyetemi tanár; Hortiné Bathó Edit, a Jász Múzeum igazgatója. D. április

Április

3. Jászdózsa is bekapcsolódott az 1849-es Tavaszi hadjátról történő emlékezésbe. A Kossuth zászlóalj hagyományörzőivel közösen vettek részt a szerepjátékban. D. április

Május

5. Anyák napja a Községi Házban. D. június

28. Tóth Bernadett lesz a helyettesítő fogorvos a községben. D. június

JÁSZFÉNYSZARU¹⁷⁹
2008

Július

Virágzik a Török-műhely. Török Zsóka jászfényszarui iparművészről szóló cikk. =NI. 2008. júl. 28., 5.p.

Királylányok és lovagok címmel lezajlott az idei drámás napközis tábor. = Pf. 2008. augusztus, 6.p.

1. A BLNT és az Általános Iskola Drámapedagógiai Műhelyének XI. komplex művészeti tábora Egerváron. = Mf. 2008. augusztus, 6-7.p.

Augusztus

A fényszarui születésű Nagyné Török Zsóka alkotásai Tiszafüreden. =NI. 2008. augusztus 7., 16.p.

1. Bujdosó Katalin az új könyvtárvezető megkezdte munkáját. = Mf. 2008. augusztus, 6.p. és Pf.2008. szeptember, 1.p.

5. Hamza D. Ákos kiállítása Jászfényszarun. = NI. 2008. augusztus 4., 4.p.

9. I. Magyarországi Tarlófesztivál. = Mf. 2008. augusztus, 1.p., 4-5.p.; NI. 2008. júl. 17., 4.p.; 2008. augusztus 4., 4.p.; NI. 2008. aug.19., 5.p.

19. Államalapításunk ünnepe. Jászfényszaruért díjat kapott a Fehér Akác népdalkör és a Fortuna együttes. = Mf. 2008. augusztus, 1-2.p.

---

¹⁷⁹

Készítette: Bujdosó Katalin, Nagy Ildikó

20. Az Őszirozsa Nyugdíjasklub kirándulása Ópusztaszerre. =Mf. 2008. szeptember, 7.p.

Szeptember

Információs táblákat helyezett ki az önkormányzat Jászfényszaru. = Grátis. 2008. szeptember 4., 3.p.

4. Ezüst Toll Társaság alakult, melynek tagjai a Mi Újság Fényszaru? című lap szerkesztésében vesznek részt. = Mf. 2008. szeptember, 7.p.

13. Jászbaráti Társaságok IV. Fóruma Jásztelken a FÉBE részvételével. = Pf.2008. szeptember, 3.p.

- 13-14. Babfesztivál testvérvárosunkban, Zakliczynben.= Pf. 2008. szeptember, 5.p.

- 19-21. Zalai tanulmányúton a BLNT. = Pf. 2008. október, 4.p.

25. Informatív önkormányzati ülés az uniós pályázatok alakulásáról. Mf. 2008. szeptember, 1. és 3.p.

27. Kistérségi nyugdíjas találkozó Jászfényszaru, a művelődési házban. = Nl. 2008. szeptember 30., 5.p.és = Nl. 2008. október 9., 5.p.

26. Városunkba látogatott Bajnai Gordon gazdasági miniszter. = Mf. 2008. szeptember, 1.p.

28. Csomor Csilla önálló estje „Édes Rózám” címmel, Déryné életéről. =Mf. 2008. november, 5.p. Nl. 2008. szeptember 11., 4.p.

30. A Magyar Népmese Napja a Városi Könyvtár szervezésében. Fellépők: Horz Banda, és a Regélő színjátszó csoport.= Mf. 2008. szeptember, 6.p.

Október

A város együtt fejlődik az ipari parkkal. Interjú a polgármesterrel. = Jászság, 2008. október 13., 5.p.

Jászfényszarun találkoztak a kistérség jegyzői. =Grátisz. 2008. október 16., 5.p.

Reneszánsz Mátrix kiállítás a Hamza Stúdió művészeinek alkotásaiból. =Mf. 2008. október, 2.p.

Angol társalgási klub a Rimóczi-kastélyban, a BLNT VNV klub szervezésében. = Pf. 2009. február, 4.p.

1. Nagyné Kiss Mária az Idősek Világnapján Idősekért díjban részesült. Interjú a díjazottal. Pf. 2008. október, 3.p.

4. Újra látogatható a Kiss József Helytörténeti Gyűjtemény. = Mf. 2008. szeptember, 2.p. Pf. 2008. szeptember, 4.p.; Nl. 2008. október 25., 5.p.

10. A Városi Könyvtár kamasznapot szervezett. = Pf. 2008. október, 6.p.

11. Baba-mama találkozó a Városi Könyvtárban. =Mf. 2008. november, 5.p.

11. Az „iskola rendőre” kerékpáros ügyességi versenyt rendezett az általános iskola udvarán a Jászberényi Rendőrkapitányság. =Mf. 2008. október, 2.p.

16. Anyatejes világnapi rendezvény a védőnői tanácsadóban.=Pf. 2008. november, 7.p.

18. Szüreti bál a Napsugár óvodában. =Mf. 2008. november, 5.p.

20. Idősek Napja a Gondozóházban. =Mf. 2008. október, 5.p.

22. Az 1956-os forradalom és szabadságharc 52. évfordulójára emlékeztek a Petőfi Sándor Művelődési Házban. Díszpolgári címet kapott: Facskó István. = Mf. 2008. október, 1-2.p. és Nl. 2008. október 24., 2.p.

25. Kapcsolatok Napja Jászfényszarun. = Mf. 2009. január, 8.p.
25. Dombormű avatás a Városházán a település első írásos említésének 575. évfordulójára. A dombormű Szabó Imrefia Béla alkotása. =Mf. 2008. november, 1.p.; Grátis, 2008.október 16., 1.p.; NI., 2008. október 27., 2.p.
29. A BLNT és a Drámapedagógiai Műhely térségi drámás módszertani estet rendezett. =Pf. 2008. november, 1.p.
30. A II. világháborúról emlékezik meg a Lumina Cornu Klub. =NI. 2008. október 28., 5.p.

November

- 4-6. Pályaválasztási fórum és kiállítás az általános iskolában. = Mf. 2008. november, 3.p.; Pf. 2009. június, 6.p.
8. Egyházközségi zarándoklat Varannóba. =Pf. 2008. november, 3.p.
8. Jótékonyági ovibuli a művelődési házban. =Mf. 2008. december, 5.p.; NI. 2008. november 6., 5.p.
8. Baba-mama találkozó a Városi Könyvtárban. =Mf. 2008. november, 5.p.
- 9-12. A Lengyel Szabadság Napja alkalmából Zakliczynben járt a fényszarusi küldöttség. =Pf. 2008. december, 2.p.
12. A Szociális Munka Napján Jászfényszaru Város Önkormányzata a „Idősbarát önkormányzat „kitüntető címet kapta. =Mf. 2008. november, 1.p.
14. Évzáró rendezvényét tartotta a mozgássérültek helyi csoportja. = Mf. 2008. december, 5.p.
15. Országos vetélkedőt tart Jászfényszarun a Lumina Cornu Klub. = NI. 2008. november 11., 5.p.

21. BLNT Duflex Fotográfiai Műhely fotókiállításának megnyitója a Művelődés Hete-Tanulás Ünnepe alkalmából. =Mf. 2008. november, 5.p.; Pf. 2008. december, 1.p.
21. BLNT hagyományos Erzsébet-napi kézműves kiállítása és vására. = Mf. 2008. november, 5.p.; Pf. 2008. december, 1.p.; Grátis, 2008. november 27., 10.p.
21. Macikiállítás megnyitója a Városi Könyvtárban. = Mf. 2008. november, 5.p.; Pf. 2008. december, 1.p.; Grátis, 2008. november 27., 10.p.
22. Táncversenyt rendeznek Jászfényszarun a művelődési házban. = NI. 2008. november 18.,5.p.
22. Reneszánsz est a FÉBE szervezésében, fellépő a Musica Aulica régizenei együttes. = Mf. 2008. december, 2.p.
22. Jubiláló civil szervezetek: 15 éves a FÉBE és a BLNT. Kitüntetések átadása.= Mf. 2008. december, 4.p.
27. Iskolai könyvtári honlap készítési verseny eredményhirdetése Budapesten. = Pf. 2008. december, 10.p.
28. Kóvágó Jánosné ezüst emlékérmét kapott a Magyar Vöröskereszt Országos Titkárságtól. =Mf. 2008. december, 1.p.; NI, 2008. december 9., 5.p.

December

5. Véralók napját ünnepelték városunkban. = Mf. 2008. december, 2.p.; NI. 2008. december 4. 4.p.
6. Bált szervez a fényszarui sportegyesület.= NI. 2008. december 2., 5.p.
10. Rajzpályázat eredményhirdetése, melynek témája: mivel szépíthetném városomat a következő 15 évben? = Mf. 2008. december, 5.p.

10. Jászfényszaru 100%-os a csatornahálózat kiépítettsége. = Mf. 2008. december, 3.p.
13. Második Jászfényszarui Fiatalok Találkozója a CKÖ szervezésében. = Mf. 2009. január, 6.p.; Pf. 2009. január, 4.p.
15. „A város és a községek” címmel előadást tartott Verebélyi Imre a városházán. =Mf. 2009. január, 7.p.
17. Jótékonyági gála a rászorulóknak a NOÉ és a Családsegítő Szolgálat szervezésében. = Pf. 2009. február, 8.p.
19. Adventi hangverseny a Rimóczi kávézóban a BLNT szervezésében. Bemutakozott a BaHorKa együttes. =Mf. 2008. november, 4.p. ,2009. január, 4.p.; Nl. 2008. december 16.,5.p.
20. Lehel Kürt Díjat kapott Tóth Norbert, a Jász Íjászok vezetője. =Mf. 2009. január, 6.p.
20. Idősek karácsonya a művelődési házban. = Mf. 2009. január, 2.p.
21. Aranykarácsony az Önkormányzat, a Petőfi Sándor Művelődési Ház és a Városi könyvtár rendezésében.= Mf. 2008. december, 1.p.
22. Zsámboki László: Jászfényszaru diáksportjának története című könyv ünnepélyes bemutatója a Városházán. = Mf. 2009. február, 11.p.; Nl. 2008. december 27., 5.p.
23. A Horz Banda fellépett a budapesti Vörösmarty téren. = Mf. 2009. február, 11.p.

2009

Január

15. Nagy Ildikó könyvtáros megkezdte munkáját a Városi Könyvtárban. =Mf. 2009. február, 6.p.
17. A Színházbajárók Baráti Köre egyesületté vált. = Mf. 2009. február, 5.p.

23. Szabó Imrefia Béla szobrászművész „Kulturális díj Kaposvári Gyula emlékére” elismerésben részesült. =Mf. 2009.június, 1.p.
24. A Duflex Fotóstúdió 34. beszámoló kiállításának megnyitója Gödöllőn. = Pf. 2009. február, 4.p.
24. Pusztamonostoron lépett fel a jászfényszarui Fortuna együttes Tamási Áron: Énekes madár című székely népi játékával. = NL. 2009. január 27., 5.p.
25. Színházi előadás a Magyar Kultúra Napja alkalmából, műsoron a Nyitott ablak című zenés vígjáték a FÉBE szervezésében.= Mf. 2008. december, 8.p.
25. A Horz Banda részt vett Turán a galgamenti népzeneészek újévi koncertjén.= Mf. 2009. február, 11.p.
27. Megkezdődött a sportpálya felújítása Jászfényszarun. = NL. 2009. január 27., 5.p.
29. Civil Fórum a Városházán. = Mf. 2009. február, 5.p.
31. Az általános iskola XIV. jótékonyági bálja a művelődési házban. = Mf. 2009. február, 1-2.p.

Február

FÉBE-bál 2009. = Mf. 2009. március, 2.p.; Grátis 2009. március 5., 2.p.

1. Kakas Tünde fogorvos bemutatkozása. = Pf. 2009. március, 3.p. és Mf. 2009. április, 6.p.
2. Közmeghallgatás 2009. = Mf. 2009. február, 1. és 3.p.
6. 20 évforduló a magyar-koreai diplomáciai kapcsolatokban. Részt vett: Györiné Czeglédi Márta. = Mf. 2009. február, 1.p.

- 6-8. A BLNT Duflex Fotóstúdió alkotótábora Balatonszepezden. = Pf. 2009. március, 4.p.
7. A Szivárvány óvoda farsangi bálja. = Mf. 2009. február, 2.p.
7. Farsangi multság a Szent Erzsébet-házban. Szervezők: babakör, igekör. = Mf. 2009. február, 2.p.
14. Általános iskola alsó tagozatának farsangi bálja a művelődési házban.= Mf. 2009. március, 2.p.
28. Farsangi bál a Napsugár óvodában. = Mf. 2009. március, 14.p.

Március

- A jászfényzarui Mindenszentek templomának bemutatása. = MN. 2009. március 7.
1. Új szolgáltatások (DVD kölcsönzés), programok (filmklub) indultak a Városi Könyvtárban. = Pf. 2009. április, 7. p.
- 12-13. Katasztrófavédelmi oktatás. = Mf. 2009. április, 5.p.
13. Apák napja a Szivárvány óvodában. = Mf. 2009. április, 16.p.
14. Ünnepi megemlékezés a Petőfi-szobornál. = Mf. 2009. március, 1.p.; Pf. 2009. március, 1.p.
14. Kodály Zoltán: Hány János című daljátékának bemutatója a Másként Színház előadásában, a FÉBE szervezésében, főszereplő Jakus Tímea. = Mf. 2009. március, 13.p.
14. Jászági gobelin kiállítás a Petőfi Sándor Művelődési Ház és a Városi Könyvtár közös rendezésében. = Mf. 2009. március, 1.p.
15. A Duna Televízió Arcélek című műsorában Ézsiás Vencelt mutatták be. = Pf. 2009. március, 2.p.
18. Gyermekvédelmi tanácskozás a Gyermekjóléti Szolgálat szervezésében. = Mf. 2009. április, 15.p.

23-27. A Víz Világnapjának megünneplése az általános iskolában. = Pf. 2009. április, 1.p.

26. Az önkormányzat bérlakásokat adott át Jászfényszarun. = NL. 2009. március 27., 1.p.; Grátis, 2009. április, 1.p.

Április

2. Hatvani csata Boldog határában a Szűcs Mihály Huszárbandérium részvételével.= Mf. 2009. április, 16.p.

8. A Tiszafüredi Vackor Varroda Ludas Matyi kiállítása a Városi Könyvtár rendezésében. = Mf. 2009. március, 1.p.

8. Húsvéti kézműves délután a Városi Könyvtárban. = Mf. 2009. márc.1.p.

17. A Művészeti Iskola gálaműsora a művelődési házban. = Mf. 2009. április, 2.p.

18. Könyvbemutató Haas György: A nemzet reménysége volt (Nagy Ferenc miniszterelnök élete) címmel és filmvetítés Horváth János közgazdász professzor életéről a Kisiskolában. = Pf. 2009. május, 2.p.

24. A Franciaországi Faluházak Szövetségének delegációja Jászfényszarun. =Mf. 2009. április, 12.p.; Pf.2009. április, 3.p., május, 5.p.; Grátis, 2009.április, 4.p.

25. A Költészet és Mi versmondó est a Rimóczi-kastélyban. = Mf. 2009. május, 4.p.; Pf. 2009. május, 8.p.

26. VI. Fény Gyermek Néptánc Fesztivál a művelődési házban, a Város Napja rendezvénysorozat keretében. = Mf. 2009. május, 2.p.; Grátis, 2009. április, 5.p.; NL. 2009. április, 16.p.

29. Szavaló gála az általános iskolában. = Mf. 2009. június, 7.p.

Május

A Moduslink Magyarország Csomagolási Kft. technológiai csarnokot épít a jászfényszarui ipari parkban. = Mf. 2009. május 7.

Óvodai ballagás és vidám évváró. = Mf. 2009. június, 7.p.

1. Város Napja. FÉBE főző- és süteménysütő verseny. A zsűri elnöke: Simon Tamás r. dandártábornok. = Mf. 2009. május, 16.p.

1. A helytörténeti pályázat eredményhirdetése. = Mf. 2009. május, 1-2.p.

1-3. „Anyám fekete rózsá” Nemzetközi Vers- és Prózamondó Verseny döntője Veregyházaán (részt vett Dankó Szilvia). = Mf. 2009. május, 14.p.

6. Jászok napja a Duna Televízióban. = Mf. 2009. április, 7.p.

9. „Civil Ki Mit Tud?” Zaránkon. Fellépő: Fehér Akác népdalkör. Mf. 2009. május, 15.p.

14. Matek guru döntő Nyiregyházaán jászfényszarui diákok részvé-telével. = Mf. 2009. június, 7.p.

15. Think Quest Nemzetközi Honlapkészítő Verseny országos eredményhirdetése. = Mf. 2009. május, 13.

15-17. Nagyváradai műhelymunkán a BLNT. = Pf. 2009. június, 7.p.; Mf. 2009. május, 14.p., Grátis, 2009.május 28., 2.p.

16. V. Jász Íjász találkozó és verseny Jászfényszarun. = Pf. 2009. június, 1-2.p.; Mf.2009. április, 9.p. és 15.p.

19. Gyermeknap az óvodában. =Mf. 2009. május, 16.

27. A Horz Banda első lemezének bemutatója. = Pf. június, 5.p.; NL. 2009. május 23. 5.p.

27. Évváró a művészeti iskola zeneművészeti tanszakán. = Mf. 2009. június, 14.p.

Június

1. Mezei Erika az új családsegítő június elsejével megkezdte munkáját.=
Mf. 2009. július, 3.p.
4. Hagyományos tanévzáró koncert a művészeti iskola zongora tanszakán. =
Mf. 2009. június, 8.p.
6. Az Iglice gyermek-néptánc csoport 15 éves. = Mf. 2009. június, 5.p. és
14.p.
9. Ünnepi konferencia a magyar–dél-koreai diplomáciai kapcsolatok
helyreállításának 20. évfordulója alkalmából a MTA épületében.= Mf.
2009. június, 5.p.
11. Jó tanulók fogadása a Régi Kaszinó étteremben.= Mf. 2009. június, 2.p.
13. Ballagnak a nyolcadik osztályosok. = Mf. 2009. június, 8.p.
19. I. Múzeumok Éjszakája Jászfényszarun a FÉBE és a Városi Könyvtár
szervezésében, helyszín a tájház.=Mf.2009. július, 8 p.
19. A Múzeumok Éjszakája rendezvény keretein belül nosztalgia kiállítás
nyílt a Városi Könyvtár rendezésében.=Mf. 2009. július, 12 p.; NL. 2009.
július 2., 5.p.
20. Gyöngyvessző Fesztivál és Falunap Pusztamonostoron fényszarui
résztevőkkel.=Mf. 2009. július, 4.p., NL. 2009. június 20.
20. Samsung-nap=Mf. 2009. július, 2. p.
21. Egyházközségi zárandoklat Mátraverebély–Szentkútra.= Pf. 2009. július,
7. p.
- 26-28. XV. Jászok Világtalálkozója Alattyánban.= Mf. 2009. július, 14. p.
27. Megkezdődött a FÉBE honismereti tábor Salgótarjában.= Mf. 2009.
július, 4. p.
29. Hat új kövesúttal gazdagodott a város.=Mf. 2009. július, 14 p.

Július

Kazinczy Ferenc tiszteletére túráznak a jászfényszaruiak a FÉBE és a Városi Könyvtár szervezésében. =NL. 2009. július 11. 5.p.

11. Győzött a női kézilabda csapat az abádszalóki strandkézilabda tornán.=
Mf. 2009. július, 14.p.; Grátisz, 2009. július 23., 4.p.

16. Penczner Pál képeiből nyílt kiállítás Jászberényben. =Pf. 2009. július, 4
p.

JÁSZJÁKÓHALMA¹⁸⁰

2008

Szeptember

- 3-4. Kertünk legszebb növényei. Számos érdeklődő látogatott el a Jákó Kertbarát Kör 20. termékkiállítására. (N. 09. 09.)
20. A gyógyszerár falán elhelyezett Szabó Szabolcs emléktáblát koszorúzta meg a Jákob néhány tagja halálának 5. évfordulóján. (N. 09. 29.)
21. A százéves öreg iskolára emlékeztek. A koszorút az iskola hajdani diákja, majd tanítója helyezte el. (N. 09. 23.)
25. A napokban kezdték meg az orvosi rendelő teljes akadálymentesítését részben saját, részben pályázati pénzből. (N. 09. 30.)

Október

10. Felújították a régi tornaszobát Jászfákóalmán. Mivel a tornaterem egyelőre nem használható, a régi tornaszobában tartják a testnevelésórákat. (N. 10. 14.)
16. Készpénzt loptak a jákóhalmi hivatalból. Csütörtök reggelre betörték a polgármesteri hivatal épületébe. (N. 10. 19.)
16. Jászfákóhalma történetéről Jászberényben. – A jászberényi Városi Könyvtárban is bemutatták Fodor István Ferenc: Jászfákóhalma története című könyvét. (N. 10. 18.)
25. 60. évfordulóhoz érkezett a házasságuk. Évforduló Nagy József családjában, fotó. (N. 12. 01.)

November

2. A Horváth Péter Honismereti Szakkör november első vasárnapján megemlékezést tartott az első és második világháború hősei előtt tisztelegve. (N. 11. 04.)
19. Kétséges az iskolatársulás. Ismét felvetődött a térségi intézmény elképzelése a Jászságban. (N. 11. 20.)
15. A Horváth Péter Honismereti Szakkör 45. évfordulóját ünnepli a hétvégén. (N. 11. 13.)
27. Vetélkedtek a Reneszánsz év alkalmából a IV. Béla Általános Iskola tanulói, és rajzaikat is bemutatták Jászfákóalmán. (N. 12. 05.)

---

¹⁸⁰

Összeállította. Kiss Béláné

28. Misével emlékeztek névadójukra a jákóhalmi Gubicz András Gazdakör tagjai. (N. 12. 01.)

December

4. A 10 éve alakult Ficzek Károly Szociálisan Rászorulókért Alapítvány az idén is ajándécsomagokat osztott az arra rászorulóknak. (N. 12. 06.)

6. A napokban rendezték meg Budapesten, a Néprajzi Múzeumban, az 50. Országos Néprajzi Gyűjtőpályázat ünnepélyes eredményhirdetését, ahol a jákóhalmi Horváth Péter Honismereti Szakkör 3 ifjúsági tagja is dicséret oklevelet kapott. (N. 12. 17.)

12. Hivatalosan is átadták az Egészségházat (N. 12. 16.)

2009

Január

2. Ismeretlen tettesek vörös festékekkel leöntötték Fodor István Ferenc helyi képviselő otthonát. (N. 01. 06.)

7. Ajándék a múzeumnak. Borics Istvánné férje hagyatékából régi asztalos szerszámokat ajándékozott a múzeumnak. (N. 01. 08.)

12. A településen az idén is megemlékeztek a doni katasztrófa kezdetéről. Gyertyát gyújtottak a II. Világháborús emlékműnél. (N. 01. 13.)

16. Hagyományosan a Gazdabállal kezdődött a farsangi szezon (N. 01. 22.)

22. Fodor István Ferencet a Magyar Kultúra Napján a Kultúra Lovagjává ütötték Budapesten. (sf.)

24. 19. alkalommal rendezte meg nagysikerű pampuskasütő versenyét a Jáki Kertbarát Kör. (N. 01. 27.)

30. A Katolikus bál bevétele hozzájárulna a temetőkápolna tornyának felújításához. (N. 01. 20.)

Február

7. A Horváth Péter Honismereti Szakkör tagjainál az idén a népi étel elkészítése során a sült tök volt porondon. (N. 02. 12.)

7. A napokban tartották 79. báljukat az iparosok Jászfákóhalmán. (N. 02. 12.)

8. A kempo karate Európa Kupa versenyben két jákóhalmi versenyző is előkelő helyezést ért el. (N. 02. 14.)

18. Jászberény nélkül is lehet térségi iskola. Több jászszági iskola a Jászszági Többcélú Társaságon belüli átszervezést választotta, és így működik tovább. (N. 02. 21.)

28. A Gubicz András Gazdakör 2000–2002 között szervezett gazdatanfolyamot, most a volt hallgatók találkoztak. (N. 03. 04.)

Március

9. Pályázatot készítenek elő a tornaterem felújítására. Pályázati pénzből szeretné az önkormányzat felújítani a tornatermet. (N. 03. 10.)

11. A polgári védelem alapegységei gyakorlatoznak Jászfákóhalma határában a Zagyva gátján. (N. 03. 12.)

13. „Lant és Toll” elismerésben részesült Fodor István Ferenc a Magyar Sajtó Napján. (N. 03. 16.)

Április

3. Ez évben is megrendezték a tavaszi hadjárat emléktúráját Jászfákóhalma részvételével. (N. 04. 06.)

25. A Horváth Péter Honismereti Szakkör most is sikeresen szerepelt a megyei néprajzi és honismereti pályázaton. (N. 04. 27.)

27. Az önkormányzat pályázott az úgynevezett Integrált közösségi tér cím elnyerésére (az Öreg Iskola civil házzá alakítása), amelyet nemrég el is nyertek. (N. 04. 28.)

Május

4. Zajlik az ivóvíz minőségének javítása. Felállították az új víztornyot, és folyamatosan cserélik az elavult ivóvízvezeték hálózatot. (N. 05. 05.)

6. Megemlékeztek a Jászok Napjáról Jászfákóhalmán. A koszorúzás mellett a községből elszármazott nyugdíjas pedagógus, Nagyné Terjéki Zsuzsanna alkotásaiból nyílt kiállítás a Gazdakörben. (N. 05. 09.)

6. A helytörténeti gyűjteményben 42 év alatt a szakkör által szervezett állandó és időszakos kiállítások látogatóit nyilvántartják, így a napokban ünnepelték a 44 ezredik látogatót. (N. 05. 12.)

20. A Jászszági Többcélú Társulás intézményeként jön létre – 8 településről – a kistérségi iskola Jászfákóhalma részvételével. (N. 05. 21.)

22. A Jászfákóhalmiak Baráti Egyesülete rendszeresen szervez összejöveteleket itthoni és elszármazott személyeknek. (N. 06. 19.)30-31. Pünkösdi ünnepe alkalmából két zarándokút is indul Jászfákóhalmáról, az egyik Mátraverebély-Szentkúthoz, a másik Máriagyűdre. (N. 06.02.)

Június

1. Nem pályáztak, hanem lapátot ragadtak. A Gazdakör tagjai megépítették a mozgássérült feljárót. (N. 06. 03.)
4. A megyei környezetvédelmi hetek alkalmából a honismereti szakkör vendége volt a 140 éves Természet Világa szerkesztősége. (sf.)
9. A IV. Béla általános tagiskola 3. osztályos tanulói ünnepélyes díjkiosztáson vehetett részt Budapesten, ugyanis nyertek a „Számolj a füsttel” dohányzás ellenes pályázaton. (N. 06. 11.)
13. Együtt emlékeznek az egykori tanyavilágra. Minden évben összejönnek és emlékeznek a volt Varjasi iskolai évekre az egykori tanulók. (N. 06. 17.)
13. A Jászfákóhalmiak Baráti Egyesülete rendszeresen szervez összejöveteleket itthoni és elszármazott személyeknek, mint e hétvégén is. (N. 06. 19.)
23. Pápai audienciát is terveznek a zarándokok. A jákóhalmi egyházközség zarándokutatót szervez Olaszországba. (N. 06. 16.)
20. Jákó Kertbarát Kör. A hétvégén találkozóra hívták az újszászi Kertbarát Kör tagjait Jászfákóalmára. (N.06. 23.)
22. Milliókkal jutalmazták a jákóhalmiak munkáját. Az európai uniós forrásból finanszírozott települési ivóvízhálózat rekonstrukciójának ellenőrzése során elégedettek voltak a munkálatokkal. (N. 06. 23.)

Július

12. A Horváth Péter Honismereti Szakkör Világosra, Aradra szervezett kirándulást az 1848/49-es forradalom és szabadságharc 160. évfordulóján. (sf.)
17. A jászfákóhalmi temetőben örök nyugalomra helyezték Kovács Sándort, a község legöregebb emberét, a 35 éve honismereti szakköri tag és horgász egyesületi volt gazdaságvezetőt. (sf.)
18. A 7. jászberényi népi ételversenyen a jászfákóhalmi Horváth Péter Honismereti Szakkör 3. díjat nyert sütemény kategóriában. (sf.)
25. Ötödik alkalommal rendezte meg a Gubicz András Gazdakör a népdal találkozót a Polgári Magyarországért Alapítvány támogatásával 7 jászági és a zempléni kovácsvágási dalkör részvételével. (sf.)
27. Két jákóhalmi hagyományörző (Nagy Kristóf és Papp Krisztián) indult a 8 napos sárospataki táborba.

Augusztus

1. A Polgári Magyarországért Alapítvány támogatásával a Jászkiséri Polgári Kör emléktáblát avatott Dohy Gábor 1919-es mártír tiszteletére a Gazdakör előterében.
14. A Jászsági Honismereti Egylet Fodor István Ferenc elnök vezetésével emléktúrára indul Juhász Sándor helytörténész – aki Jákóalmán is élt egy időben – pocsjai sírjához.
20. A Gubicz András Gazdakör elnöke családi ünnepség keretében hagyományosan megszegi az új kenyeret a Gazdakör épületében, névadója halálának 140. évében.

JÁSZKISÉR¹⁸¹
2008

Május

1. Civil Majális a Dongó Vendégház és Sörkertben.((K.,2008.máj.)
1. 1 fővel bővül a jászkiséri körzeti megbízottak létszáma.(Öjkv.,2008.ápr.24.)
5. Redemptios megemlékezés.(K.,2008.máj.)
10. Jubileumi hangversenyen vett részt a Pedagógus Női Kar Jászapátin.(K.,2008.máj.)
16. Honismereti játszóház a Tájház udvarán.(máj.16.)
18. J.-N. Sz. megyei Gyermeknéptánc döntő a Műv. Házban.(T.,2008. 4.sz.)
Megújult a Napközi Konyha.(K.,2008.máj.);(T.,2008. (N.,2008.máj.29.)
Cseh Gáborné elnyerte a 2008. évi "Zenit 41" Apáczai Diploma arany fokozatát. (K.,2008.máj.);(Öjkv.,2008.ápr.24.)
Járdák, átereszek felújítása.(K.,2008.máj.);(N.,2008.máj.24.)
23-24. VIII. Pütkösdí Vigadalmi Napok. A "Jászkisér Nagyközségért" díjat a '48-as Polgári Egyesület vehette át.(T.,2008. sz.);(N.,2008.máj.31.)
25. Hősök Napja(máj.25.)
27. Honismereti játszóház a Tájház udvarán.(máj.27.)
Folyamatos az illegális személtelrakók felszámolása.(N.,2008.máj.30.)

Június

- 3-4-5. Az Egyetértés Nyugdíjas Klub részt vett a Népművészeti és Kézműves Alkotók VIII. Országos Kiállításán(K.,2008.júl.-aug.)

181

Készítette: Szakál Jánosné

9. Játszóház. Papírgyöngy-fűzés a könyvtárban.(jún.9.)
 11. Felújított épületbe költözött át a rendőrség(Öjk.2008.jún.26.)
 21. Megemlékezés Nagy Imre és mártírtársai kivégzésének 50. évfordulója alkalmából.
 Harminc napig kap meleg ételt 234 rászoruló gyermek.(N.,2008.jún.28.)
 "Éjszakai Pontyfesztivál" a Csalogány tónál.(K.,2008.júl.-aug.)

Július

11. Parlafű-mentesítés a Jászkiséri Kertkultúra Egyesület szervezésében (K.,2008.szept.)
 A Csete Balázs Általános Iskola 9 millió forintot nyert gyerekek nyári táboroztatására. (N.,2008.júl.02.);(K.,2008.júl.-aug.);(K.,2008.szept.)
 A Népi Ételek Főzőversenyén sütemény kategóriában a Csete Balázs Honismereti Szakkör első helyezést ért el
 18-21. Gyimesfelsőlokon szerepelt a Pedzsom Néptánc Egyesület (K.,2008.szept.)

Augusztus

1. Települési főépítész megbízása(Öjkv.2008.júl.22.)
 2. Sportnap(N.,2008.júl.24.)
 2. Roma nap (2008.aug.02.)
 2. Bodonyban szerepelt a Pedzsom(K.,2008.szept.);(T.,2008. 7. sz.)
 2-3. "Éjszakai Harsafogó verseny" a Csalogány tónál(K.,2008.júl.-)
 7. Szczyrk testvértelepülésünkre utaztak a éptáncosok(K.,2008.szept.)
 13. Lakossági Fórum (2008.aug.13.)
 15-16. XV. Pendsom Folk Fesztivál(K.,2008.júl.-aug.)
 15-16. XI. Országos Szántóverseny területi döntő (N.,2008.aug.18.);
 20. Államalapításunk ünnepe (K.,2008.júl.-aug.);(T.,2008. 6.sz.)
 Közel fél milliárd forintot nyert az iskola felújítási pályázat (N.,2008.aug.29.); (N.,2008.szept.04.);(N.,2008.szept.05.)
 Testvértelepüléseink Szczyrk és Bácskossuthfalva delegációja látogatott el településünkre (T.,2008. 7.sz.)

Szeptember

2. Kölesden járt a Csete Balázs HonismeretiEgyesület (K.,2008.szept.)
 4-5. Kis-Ér Kertbarátkör Terménybemutatója (N.,2008.szept.18.)
 Felújítják az Apáti út egy szakaszát, melyre 16 millió forintot nyert az önkormányzat (N.,2008.szept.04.);(Öjkv.2008.okt.16.)
 12. Véradás (2008.szept.12.)
 Intézményvezetőket és aljegyzőt választott a képviselő-testület(N.,2008.szept.18.)

15. Az általános iskola vezetője Kiss Lajos lett .(2008.szept.11.)
15. Az óvoda vezetőjé Csillik Ferencné választották (szept.11.)
15. Bicsákné Nagy Judit aljegyzői kinevezése (Öjkv.2008.szept.11.)
szept.18.- okt.1. Tüdőszűrés
Rácz György a Csete Balázs Ált. Isk. testnevelő tanára Megyei Sportdjában
részeseült (K.,2008.szept.);(T.,2008. 7.sz.)
Sífelszereléseket kaptunk Svájcól (K.,2008.szept.)
26. Szüreti mulatság a Bocskai úti óvodában (K.,2008.okt.)
"Három nap veled"csere diák program (K.,2008.okt.)

Október

3. Idősek Napi megemlékezés(K.,2008.szept.);(T.,2008. 8.sz.)
11. Tízéves a Pedagógus Női Kar (N.,2008.okt.10)
12. Az aradi vértanúk tiszteletére emlékmű avatás
(N.,2008.okt.10.);(N.,2008.okt.13.)
18. Tájéztatóalkozó a Művelődés Házában(K.,2008.nov.);(T.,2008. 8.sz.)
25. I. "Táncoló Uszonyok" Horgászbál(K.,2008.szept.)

November

8. Tűzoltóbál (2008.nov.8.);(K.,2008.okt.);(K.,2008.nov.)
15. Küry Klára jótékonyági est.
(N.,2008.okt.30.);(K.,2008.okt.);(K.,2008.nov.);
15. Elhunyt Gomola György(K.,2009.márc.);(K.,2009.ápr.)
22. A Jászapáti Színháztársaság bemutatja a Hegedűs a háztetőn c.
musicalt(K.,2008.okt.)
25. Könyvtári foglalkozás 4. osztályosok részére(2008.nov.25.)

December

- 8-15. Adventi készülődés az alsó tagozatos osztályokkal a
könyvtárban(2008.dec.8-15.)
10. Kocsisné Kaszab Zsuzsanna és Utasi László adventi zenéműsora a
könyvtárban (2008.dec.10.)
11. Közmeghallgatás (2008.dec.11.)
13. XIX. "Apáról-Fiúra " népi gyermekjátékok közösségi
bemutatója(2008.dec.13.);
17. Roma fenyőünnepség (2008.dec.17.)
19. A Jászkiséri Pedagógus Női Kar karácsonyi ünnepsége(2008.dec.19.)
20. Vértanúk(2008.dec.20.)
30. Elhunyt Győri János tanár, helytörténész.(K.2009.jan.)

2009.

Január

1. Megkezdte működését a Jászkiséri Településüzemeltetési Intézmény(JÁTI) (T.,2009.1.sz.);(N.,2008.dec.06.)
15. Alsó tagozatos szavalóverseny(T.,2009.1.sz.)
20. A felújítás előtt álló iskolák és óvodák látványterveinek bemutatása(N.,2009.jan.22.) (T.,2009.1.sz.)
22. Magyar Kultúra Napja (N.,2009.jan.22.);(T.,2009.1.sz.)
22. A Jászkiséri Pedagógus Női Kar megyei művészeti díjat vehetett át.(N.,2009.jan.22.)

Február

11. Farsangi ünnepkör. Előadás és ételkóstoló a 3. évfolyam részére a könyvtárban (2009.febr.11.)
12. Farsangi ünnepkör. Előadás és ételkóstoló a 3. évfolyam részére a könyvtárban (2009.febr.12.)
- Egészségterv készül az idei évre(N.,2009.febr.19.)
26. Honismereti játszóház a könyvtárban(2009.febr.26.)

Március

7. Csete Balázs emléknep (K.,2009.febr.);(K.,2009.márc.)
13. Vértanúság(K.,2009.ápr.)
16. Vendégünk volt Sára Sándor filmrendező, operatőr (K.,2009.ápr.)
Felújítják a Tájházat(N.,2009.márc.19.)
"Adj esélyt" című pályázat II. fordulóra történő előkészítése(Öjkv.,2009.márc.26.)
Közfoglalkoztatási Terv elfogadása (Öjkv.,2009.márc.26.)
A "Születés hete" rendezvény sorozathoz való csatlakozás(Öjkv.,2009.márc.26.)

Május

1. Civil Majális a Dongó Vendégház és Sörkertben (K.,2009.ápr.)
6. Redemptio napja (K.,2009.máj.)
Július 1-től az önkormányzat veszi át a helyi ivóvízhálózat működtetését(N.,2009.máj.16.)
17. Jubileumi Horgászverseny a Csalogány tónál(K.,2009.jún.)
27. Felsőtagozatos szavalóverseny a Könyvtárban(2009.máj.27.)
- 29-30. Pünkösdi Vigadalmi Napok (N.,2009.máj.28.);(K.,2009.máj.)

Az év Szociális Díj-át Filó Sándorné vehette át(T.2009.5.sz.)
A település utca névtábláinak cseréje(T.,2009.4.sz.)
Harmadik Ladányi Lajos emlékverseny(T.,2009.4.sz.)
31. Hősök Nap-i megemlékezés(T.,2009.5.sz.)

Június

Jún.16-aug.31-ig Szociális nyári gyermekétkeztetés(T.,2009.6.sz.)
Az önkormányzati miniszter városi rangra javasolja Jászkisért
(N.,2009.jún.16.)
20. A Pedagógus Női Kar hangversenye a katolikus templomban
(K.,2009.jún.)
"2008" Év Sportolója Díját Dobi Sándor 14 éves tanuló vehette át
(T.,2009.6.sz.)
30. Semmelweis-nap Jászkiséren(T.,2009.6.sz.)
30. Baloghné Baka Ibolya fogszakorvos Jász-Nagykun-Szolnok Megyei
Egészségügyi Díjat vehetett át. (T.,2009.6.sz.)
Támogatásban részesült a "Jászkun Kapitányok Nyomában" című pályázat
(T.,2009.6.sz.)
Elkezdődhet az iskola-és óvoda felújítása (T.,2009.6.sz.)
Július:
7. Véget ért a Víziközmű per, a Társulat megalakítása és működése a
jogszabálynak megfelelően történt

A KÖTET MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTÁK:

Jászberény Önkormányzatának
Pénzügyi, Költségvetési és Tulajdonosi Bizottsága,
Jászapáti 2000. Mezőgazdasági Zártkörű Részvénytársaság

Tisztelt Támogatóink!

Az 1996. Évi CXXVI. törvényben foglaltak alapján alapítványunk 2009-ben a személyi jövedelemadó meghatározott részéből 117346 Ft támogatásban részesült, mely összeget az évkönyv nyomdaköltségeinek részbeni fedezésére fordítottunk.

Az évkönyv kiadója a Jászsági Évkönyv Alapítvány hálástan megköszönve az eddigieket, továbbra is szívesen fogad felajánlásokat és várja újabb támogatóit.
(Adószámunk: 18821725-1-16; számlaszámunk: OTP Jászberény,
11745035-20009362)